Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

АНДРІЙЧЕНКО ЮЛІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК: 811.134.2’42’272:276.3

ДИСЕРТАЦІЯ

ДИНАМІКА ГЕНДЕРНИХ ЗМІН В ІСПАНОМОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Спеціальність 10.02.05 – романські мови

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____

Науковий консультант **Корбозерова Ніна Миколаївна,** доктор філологічних наук, професор

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Андрійченко Ю. В. **Динаміка гендерних змін в іспаномовних картинах світу.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.05 – романські мови. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2017.

У сучасній лінгвістиці інтенсивно розвивається нова дослідницька парадигма, яка спирається на принцип антропоцентризму у вивченні мовних явищ. Важливого значення набувають індивідуальні характеристики мовної особистості. До однієї з найважливіших із них належить гендер, який визначає соціальну, культурну та когнітивну орієнтацію індивіда у світі. Гендерні дослідження в мовознавстві з'явились нещодавно, у 70–80-і роки минулого століття.

Дослідження дискурсивних практик чоловіків і жінок дає уявлення про гендерні мовні стереотипи та стереотипи мовленнєвої поведінки, що склалися. Вивчення взаємодії мови та статі було викликано актуальною необхідністю вивчення нових тенденцій у розвитку мови, що виникли під впливом змін, які відбулися в соціальному, культурному житті людини в суспільстві та під впливом різних культур.

Актуальність цієї роботи визначається її належністю до одного із перспективних напрямків антропоорієнтованого дослідження мови лінгвістичної гендерології і пов'язана з необхідністю теоретичного обгрунтування певної низки проблем, які, незважаючи на інтенсивний розвиток гендерних студій, не мають достатнього висвітлення. Це, перш за все, недостатня розробка методологічних питань, які пов'язані з роллю мови як засобу конструювання гендеру, та втілення лінгвістичних теорій і методів у вивченні цього процесу.

Незважаючи на пильну увагу дослідників до проблеми гендерних відносин у мовному просторі, які зумовлені кроскультурною взаємодією, необхідність систематизації гендерних змін, що відбулися в іспаномовних картинах світу є очевидною. Звертання до лексичного фонду іспанської мови дозволяє визначити як ціннісні гендерні пріоритети нації у цілому, так і настанови окремих соціальних груп.

Загальний контекст гендерних досліджень підкреслює актуальність цієї роботи, крім того, можливістю подальшого розвитку поняття *мовна картина світу*, що спостерігається в художньому, національно-культурному, соціальному, лінгвоемоційному та інших проявах. Такий стан справ зумовлено інтересом до аналізу сучасних іспаномовних мовних картин світу з урахуванням гендерного чинника.

Метою дослідження є подальша розробка теоретичних засад для моделювання процесів мовного конструювання гендеру з позицій когнітивного, прагматичного та стилістичного підходів і застосування розроблених теоретичних принципів до вивчення взаємодії мови та гендеру в іспаномовних картинах світу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому обґрунтований опис біологічної статі як культурного феномена; здійснено аналіз лексичного складу іспанської мови, який обґрунтовує висновок про значне зменшення в ній андроцентризму. Досліджено специфіку гендерної мовної картини світу з урахуванням універсальних і етнокультурних стереотипів, які притаманні іспаномовним країнам, здійснено аналіз її функціональних одиниць і структурних підтипів.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що воно пов’язане з багатоаспектністю дослідження, і також із особливим усвідомленням поняття *гендерний стереотип*, з описом його структури і засобів репрезентацій в лексичній системі іспанської мови. Запропонований в роботі підхід продовжує розвиток цілої низки теорій, положень і підходів, таких як: теорії гендерних досліджень, зокрема, теорії гендерної лінгвістики, концепції мовної картини

світу, пов'язаної із можливостями диференціації поняття *картина світу* на складові залежно від предметної галузі, у межах якої це поняття актуалізується (гендерна картина світу). У дисертаційному дослідженні продемонстровано методологію лінгвістичної експлікації гендерних стереотипів на матеріалі іспанської мови.

Практичне значення результатів дослідження полягає в отриманні нових даних про гендерні аспекти мови і комунікації, маніфестації в мові гендерних стереотипі. Отримані результати можуть бути використаним в номінативних курсах з комунікативних стратегій, стилістики, лексикології, лінгвокультурології, в гендерних дослідженнях, при написанні магістерських робіт.

На сучасному етапі гендер є важливим, але не єдиним параметром, який бере участь у конструюванні соціальної ідентичності мовця. Під гендером ми розуміємо сукупність соціально обумовлених і соціально значущих аспектів поведінки чоловіків і жінок, в тому числі і мовної, які конструюються і виражаються в межах культури певного суспільства. Поняття *гендерний стереотип* встановлюється в результаті аналізу та інтерпретації феномену *стереотип*, тобто існуючих вже стереотипних уявлень з гендерною підставою в оточуючому мовну особистість історичному і соціокультурному просторі.

На відміну від іменників жіночого роду, іменники чоловічого роду, які характеризують таку ж саму поведінку чоловіка, не містять негативної конотації: *calzonasos, macho* виражені синонімічною варіативністю їхніх підтипів: Чоловік: *calzonasos – maridazo / gurrumino / blandengue*; *Don Juan macho, verdadero hombre / Casanova / mujeriego / tenorio/ amante /casador de corazones.*

Лексема *hombre* має лексичне значення як чоловік і називає в іспанській мові всіх представників людського роду без поділу на біологічні статі. Якщо слово *hombre* в іспанській мові являє собою вершинну основу словоуворюючої парадигми і перекладається як *чоловік* і *людина*, то слово

mujer несе в собі більш вузьке значення: *жінка* або *дружина*. Слово *hombre* вже вказує на певний статус. Сема *чоловіча стать* є присутньою практично в усіх словоформах *hombre*, і також ускладнена певними негативними параметричними семами: лексеми синонімічного ряду: *hombracho, hombretón, hombrón, hombrote, hombre bueno, hombre de armas, hombre de buenas letras, hombre de cabeza, hombre de ciencia, hombre de corazón, hombre de dinero, hombre de distinción, hombre de Estado.*

До основних результатів дослідження відноситься розробка теоретичної концепції мовного відображення гендерних стереотипів і моделей їхнього лінгвістичного опису в іспаномовних картинах світу, створення класифікації лексичних одиниць іспанської мови. За цією класифікацією іменники, які мають відношення суто до людини, були розподілені на п’ять груп, з врахуванням родової кореляції і враховуючи формальні і функціональні фактори, які пов’язані з комунікативним контекстом і з стереотипізованими уявленнями, що існують в іспаномовних картинах світу. Встановлено, що гендерні асиметрії можуть бути певною мірою нейтралізовані за допомогою пригнічення цілої низки гендерних стереотипів, виключення з текстів лексичних одиниць, що відображають екзистенційні параметри індивіда, підвищення частотності вживання загальних іменників.

Проведене дисертаційне дослідження продемонструвало актуальність заявленої проблематики, підтвердило висунуту гіпотезу і показало значущість і перспективність вивчення особливостей динаміки гендерних змін в іспаномовних картинах світу.

Ключові слова: гендер, стереотип, гендерні стереотипи, мовна картина світу.

ABSTRACT

Andriychenko Yu. V. Dynamics of gender changes in Hispanic world paintings. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

A thesis presented for a D. Sc. in Philology Studies. Research Specialisation: 10.02.05 – Romance Languages. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The dissertation is connected with the study of the dynamics of gender changes in Hispanic world pictures. The study of the language and gender interaction of was caused by the urgent need to study new trends in the language development that arose under the influence of changes occurred in a person's social life in the society under the influence of different cultures. Gender issues became one of the priority areas in modern scientific research at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries that studied a person and his relationship with society and the world around him. The analysis of gender studies in modern linguistics clearly demonstrates that only a small amount of work is deals with the cross-cultural research.

The scientific novelty of the research is that for the first time in the national Spanish studies the specification of the gender linguistic picture of the world is shown on the basis of universal and ethnocultural stereotypes inherent in Hispanic countries. The analysis of its functional units and structural subtypes is carried out. The features of gender-oriented vocabulary in Hispanic picture of the world are examined too. This work also revealed for the first time the special significance of gender stereotypes for generalization of ideas about a man and a woman, which play an important role both in the history of the development of the man's linguistic picture of the world and in the formation of the linguistic consciousness in general. In the worldview individual and society, different gender stereotypes, asymmetries and other gender-colored elements of human consciousness

significantly influence the way people perceive reality, and therefore the study of the linguistic picture of the world in the gender paradigm acquires special significance.

At the present stage, gender is an important, but not the only parameter that participates in the construction of a person's social identity. By gender we mean a set of socially conditioned and socially significant aspects of the men's and women's behavior, including language, that are constructed and expressed within the particular society culture. Some fragments of the language picture of the world preserve the archetypal ideas of the universe longer. Mechanisms for constructing gender stereotypes in the Spanish language demonstrate changes in its lexical composition, related to the characterological features of the language and cultural realities. It contains an extremely negative assessment of the way of life and behavior of these types of women who violate the moral foundations of society.

Unlike feminine nouns, masculine nouns that characterize the same model of man's behaviour do not contain negative connotations: *calzonasos, macho* are expressed by synonymous variability of their subtypes: Male: *salzonasos: maridazo / gurrumino / blandengue; Don Juan macho, verdadero hombre / Casanova / mujeriego / tenorio / amante / casador de corazones.*

The lexeme *hombre* besides the lexical meaning of the man also matters: a man and calls in Spanish all the representatives of the human race without a division into the biological sex. Thereby explicates one of the main gender stereotypes universal archaic view of the world: a person can only be a man. If the word *el hombre* in Spanish is translated as a man and a man, the word *la mujer* bears a narrower meaning: a woman or wife. The word *hombre* already indicates a certain status. Sema male is present in almost all word forms *el hombre*, and also complicated by certain negative parametric semes: tokens synonymous row: *hombracho, hombretón, hombrón, hombrote, hombre bueno, hombre de armas, hombre de buenas letras, hombre de cabeza, hombre de ciencia, hombre de corazón, hombre de dinero, hombre de distinción, hombre de Estado.*

The lexical composition analysis of the Spanish language has shown that a woman more often than a man is perceived as an object of external influences or decisions. In Spanish a man is represented as a subject who decides or influences the surrounding realities. These representations are restored through verbal and non-verbal forms. To the linguistic means of objectifying a woman in modern Spanish, one can include the syntactic organization of sentences: the representation of a person as a subject or object of the action. The use of impersonal structures reflecting the presence of representatives of both sexes: for example, instead of *En aquellos tiempos el hombre vivía* there should be used: *En aquellos tiempos se vivía.*

Based on our research, the forms of feminine nouns, calling the profession in the Spanish language, which had often been identified with the sex, now more and more associated with the woman's position and profession than with her gender.

The main results of the research include the development of the theoretical concept of language reflection of gender stereotypes and models of their linguistic description in Hispanic world pictures, the creation of a classification of lexical units of the Spanish language. According to this classification nouns pertaining exclusively to man were divided into five groups based on clan and the correlation of formal and functional factors related to the communicative context and stereotypic views that exist in the Spanish-speaking world picture. In the language, the grammatical genus of a word changes its lexical meaning. Thus, our thesis research has demonstrated the relevance of the stated problems, it confirmed the hypothesis and showed the importance and prospects of studying the features of the dynamics of gender changes in the Hispanic world view.

Key words: gender, stereotype, gender stereotypes, language picture of the world.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

І. Монографія

1. Андрійченко Ю. В. Функціонування гендерних стереотипів в іспаномовній картині світу. – К. : Освіта України, 2014. – 240 с.

ІІ. Статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України:

2. Андрійченко Ю. В. Гендерна маркованість одиниць мови // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2011. – Вип.20. – С.3–9.
3. Андрійченко Ю. В. Лінгво-прагматичні аспекти гендеру в іспанській мові // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2011. – Вип. 27. – С.3-7.
4. Андрійченко Ю. В. Прояв маскулинності в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 21. – С.19-24.
5. Андрійченко Ю. В. Лінгвістичні проблеми естетичного сприйняття тексту художнього твору // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 22. – С.3-8.
6. Андрійченко Ю. В. Стереотипи в дослідженні мови і гендеру // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2012. – Вип. 28. – С.22-27.
7. Андрійченко Ю. В. Гендерні стереотипи в мові і мовленні // Мовні і концептуальні картини світу. 2012. – Вип. 38. – С. 24-29.
8. Андрійченко Ю. В. Мовні особливості вираження гендерномарко-ваних лексичних одиниць в текстах художніх творів латиноамериканських авторів // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2012. – Вип.29. – С.3-7.
9. Андрійченко Ю. В. Особливості трансформації іменників жіночого роду з огляду на гендерний фактор // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 23. – С.3-8.

10. Андрійченко Ю. В. Мова і реальність: особливості категорії граматичного роду іменників групи *intrasex* авторів // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2013. – Вип.30. – С.3-7.
11. Андрійченко Ю. В. Особливості вираження мовного сексизму в іспанській мові // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2013. – Вип.31. – С.10-15.
12. Андрійченко Ю. В. Гендерні особливості групи іменників heterosex і ortosex в сучасній іспанській мові // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2013. – 1 (46). – С.36-39.
13. Андрійченко Ю. В. Особливості лінгвістичного сексизму в іспанських жартах, загадках, прислів'ях // Нова філологія. –Вип. 62. – С.118-122.
14. Андрійченко Ю. В. Лінгвістичний сексизм в іспанській мові // Вісник Харківського національного уіверситету ім. В.Н. Каразіна. – 2014. – Вип. 1102. – С.19-24.
15. Андрійченко Ю. В. Критерії визначення гендерної належності лексичних одиниць в сучасній іспанській мові // Нова філологія. – 2014. –Вип. 65. – С.91-96.
16. Андрійченко Ю. В. Особливості вираження на вербальному рівні гендерних стереотипів в сучасній іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2014. – Вип. 26. – С.3-8.
17. Андрійченко Ю. В. Іспаномовна гендерна картина світу: особливості і характерні риси // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2015. – Вип. 34. – С.77-81.
18. Андрійченко Ю. В. Гендений стереотип: особливості формування і функціонування в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2015. – Вип. 27. – С.14-21.
19. Андрійченко Ю. В. Особливості функціонування стереотипів маскулінності і фемінності в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2015. – Вип. 28. – С.13-20.

20. Андрійченко Ю. В. Особливості прояву сексизму в іспанській мові // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Вип. 22. – С.74-77
21. Андрійченко Ю. В. Прагматична функція гендерних маркерів в іменниках іспанської мови I та II груп Іспаномовна гендерна картина світу: особливості і характерні риси // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2016. – Вип. 36. – С.13-19.
22. Андрійченко Ю. В. Антропоцентризм в іспанській мові: динаміка розвитку // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2016. – Вип. 37. – С.3-8.
23. Андрійченко Ю. В. Особливості взаємозв'язку між граматичним родом і гендером в іспаномовній комунікації // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2016. – Вип. 30. – С.13-19.

III. Статті в іноземних виданнях:

24. Андрійченко Ю. В. Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2014. – Issue : 28. – P. 30-34.
25. Андрійченко Ю. В. Вираження фемінного і маскулінного на вербально-семантичному рівні в іспанській мові // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2014. – Issue : 34. – P.30-32.
26. Андрійченко Ю. В. Стереотипи маскулінності і фемінності в іспаномовному просторі // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2015. – Issue : 68. – P.29-32.
27. Андрійченко Ю. В. Репрезентація фемінності в іспаномовних картинах світу // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2016. – Issue : 101. – P.29-32.

ЗМІСТ

ВСТУП 24

РОЗДІЛ 1 ГЕНДЕРНА КАРТИНА СВІТУ І МОВНА ОСОБИСТІСТЬ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 35

1.1. Мова як соціальна конструкція відображення реальності 35
1.2. Передумови виникнення гендерних досліджень у лінгвістиці ... 39
1.3. Феміністська лінгвістика: передумови виникнення, розвиток, особливості функціонування 45
1.4. Виникнення та розвиток поняття *гендер* 69
1.4.1. Визначення гендерних стереотипів: їхні особливості, функціонування в мові 77
1.4.2. Гендерна картина світу як об'єкт лінгвістичного дослідження..... 89
1.5. Поняття лінгвістичного сексизму та патріархальних мов 91
1.6. Стереотипи та забобони в іспанській мові: взаємозв'язок, функціонування, засоби вираження 95
1.7. Методологія гендерних досліджень на сучасному етапі розвитку феміністської лінгвістики 98
1.8. Гендерні дослідження системи мови 105
1.9. Історичні передумови виникнення мачизму 109
Висновки до першого розділу 115

РОЗДІЛ 2 ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІСПАНОМОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ 119
2.1. Особливості жіночої і чоловічої комунікативної поведінки в іспаномовній картині світу 119
2.1.1 Гендерна картина світу в іспаномовному просторі, особливості і характерні риси 130
2.1.2. Гендерні стереотипи в іспаномовній картині світу 133
2.2. Семантичний зміст категорії роду в іспанській мові з огляду на гендерний фактор 136
2.3. Когнітивна традиція в дослідженнях мови та гендеру 138
2.4. Поняття *біологічна стать* і *гендер* в міжмовній комунікації 144
2.4.1. Гендерна маркованість одиниць мови 150
2.4.2. Особливості прояву лінгвістичного та соціального сексизму в іспанській мові 162
2.5 Особливості вираження фемінності та маскулінності в іспаномовних засобах масової комунікації 171
2.5.1. Лінгвістичний сексизм в іспанській мові: особливості вираження 179

2.5.2. Особливості гендерної належності іменників іспанської мови …. 181
2.6. Граматичний рід іменників в назвах професій, посад, титулів в іспанській мові ……... 185
2.7. Особливості граматичного визначення понять *sexo* та *género* ….. 194
2.7.1. Специфіка взаємозв'язку між граматичним родом і гендером у комунікації ……... 196
2.7.2. Особливості проявів сексизму в іспанській мові …… 201
2.8. Особливості фемінізації назв професій і посад у лексичному складі іспанської мови …….. 214
2.9. Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови …….. 218
Висновки до другого розділу …….. 230

РОЗДІЛ 3 ЗМІНИ В ЛЕКСИЧНОМУ СКЛАДІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ З ОГЛЯДУ НА ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК ……..... 233
3.1. Критерії визначення гендерної належності іменників іспанської мови …….. 233
3.2. Класифікація іменників іспанської мови. Особливості I групи іменників іспанської мови ……... 243
3.3. Особливості II групи іменників іспанської мови …….. 248
3.4. Прагматична функція гендерних маркерів в іменниках іспанської мови I та II груп …….. 250
3.5. Особливості іменників іспанської мови III групи …… 254
3.6. Особливості іменників IV групи іспанської мови …… 258
3.7. Особові іменники V групи іспанської мови ……... 259
Висновки до третього розділу …….. 262

РОЗДІЛ 4 ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЇ В ІСПАНОМОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ І ОСОБЛИВОСТІ ЇХНІХ ЗМІН В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ…… 266
4.1. Феномен андроцентризму в іспанській мові …… 270
4.1.1. Іспанські прислів'я: андроцентричне і сексистське ставлення до жінок …….. 275
4.1.2. Іспанські жарти: відтворення лінгвістичного сексизму по відношенню до жінок …….. 285
4.1.3. Іспанські загадки: андроцентризм і сексизм по відношенню до жінок …….. 286
4.2. Функціонування псевдосексистського дискурсу в іспанській мові ……... 288
4.3. Особливості ультрасексистського вживання іменників в іспанській мові ……... 292
4.4. Модерований сексистський дискурс. Референція у мішаних групах іменників …… 295

4.5. Вживання терміну *ortosex hombre* як *unisex* в іспанській мові ….. 305
Висновки до четвертого розділу ……. 308

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ …….. 311

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …….. 317
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ …….. 331

ДОДАТКИ ……... 354

ВСТУП

У сучасній лінгвістиці інтенсивно розвивається нова дослідницька парадигма, яка спирається на принцип антропоцентризму у вивченні мовних явищ. Важливого значення набувають індивідуальні характеристики мовної особистості. Однією з найважливіших є гендер, який визначає соціальну, культурну та когнітивну орієнтацію індивіда у світі. Гендерні дослідження у мовознавстві з'явилися нещодавно – у 70–80-і роки минулого століття. Основоположною роботою з цього напряму стало дослідження Р. Лакофф, у якому автор звертала увагу на антропоцентричний порядок мови та певну збитковість образу жінки у мовній картині світу [168, с. 78]. На сьогодні ми можемо говорити про становлення гендерної лінгвістики. Її методологічне та теоретичне підґрунтя формується у працях вітчизняних та закордонних науковців – М. Бенгоечеа, Е. М. Болтенко, Р. Водак, П. Глик, О. І. Горошко, О. С. Гриценко, Р. Г. Загідуліної, М. А. Калеро Фернандес, А. В. Кіріліної, І. В. Коноваленко, Г. Є. Крейдліна, М. С. Копанєвої, Р. Лакофф, А. П. Мартинюк, С. Монсиваїс, Х. С. Морено Кабрера, В. Б. Поповської, М. Ривера Гарретас, Л. А. Рудман, Е. Уррутіа, С. Хоффман та ін.

Дослідження дискурсивних практик чоловіків і жінок дає уявлення про гендерні мовні стереотипи та стереотипи мовленнєвої поведінки, що склалися. Вивчення взаємодії мови та статі було викликано актуальною необхідністю дослідження нових тенденцій у розвитку мови. Вони виникли під впливом змін, які відбулися у соціальному, культурному житті людини в суспільстві та під впливом різних культур. Гендерна проблематика стала одним із пріоритетних напрямів у сучасних наукових дослідженнях кінця XX – початку XXI століть, які вивчають людину та її взаємозв'язок із суспільством і навколишнім світом.

Вчені вважають гендерні дослідження одним із значущих явищ сучасної лінгвістики останніх десятиліть і говорять про появу нової наукової дослідницької парадигми – гендерної [39; 62; 63; 96; 132]. У її основі знаходиться поняття гендеру, яке досі викликає безліч суперечок і тлумачиться

неоднозначно у межах концепцій класичної феміністської теорії (якій воно багато в чому зобов'язане своїй появою), соціології гендеру, гендерної психології, постфемінізму.

Є. І. Горошко наполягає на використанні терміну *лінгвістична гендерологія*, оскільки, на думку дослідниці, він доволі активно увійшов у лінгвістичний опис [62, с. 97]. Формування гендерного підходу, на думку О. О. Вороніної, у соціальному та гуманітарному знанні в сутності є набагато більшим, ніж поява просто ще однієї теорії – це принципово нова теорія, прийняття якої іноді означає зміну ціннісних орієнтацій індивіда та перегляд багатьох звичних уявлень [31, с. 85].

Сьогодні фокус аналізу досліджень статі зазнав суттєвих змін: вже не йдеться про те, яким чином біологічна стать впливає на використання мови і комунікативну поведінку. Важливим є те, якими засобами оперує мова для конструювання гендера, в яких комунікативних ситуаціях він відбувається, як мовні та позамовні фактори впливають на цей процес. У центрі всіх теоретичних постулатів, пов'язаних з вивченням ключової лінгвістичної проблеми – мова в людині та людина в мові – знаходиться культура, маркована національними особливостями. У зв’язку з сучасним розумінням гендеру як компоненту колективної та індивідуальної свідомості, що був створений мовними засобами, існує необхідність усвідомлення цього феномену з позиції когнітивної науки.Вивчення гендерних відносин набуває особливої актуальності у зв'язку з істотними змінами, що відбуваються в соціальному житті людей різних країн. Гендерні дослідження в лінгвістиці виникли задовго до XX століття та сягають своїм корінням античності – часів, коли виникла символіко-семантична концепція категорії роду (*genus*), розглядаються у зв'язку з наявністю людей і осіб різної статі. Аристотель протиставляв чоловічий рід, який асоціюється з дією й енергією, жіночому – пасивному [3]. Великі німецькі лінгвісти кінця XVIII – початку XIX століття В. Гумбольдт, І. Гердер вважали, що відмінності між статями в мові пов'язані з відмінностями статей у природі [40; 44].

Гендерний стереотип розуміється сьогодні як культурно та соціально зумовлені думки про якості, атрибути та норми поведінки представників обох статей [65, с. 63]. Вивчення особливостей мови чоловіків і жінок потребує створення комплексної моделі їхньої мовленнєвої поведінки. Аналіз стану гендерних студій у сучасному українському мовознавстві виразно демонструє, що лише незначну кількість робіт присвячено кроскультурним дослідженням. Частіше за все вони являють собою порівняльний аналіз одного певного концепту на підґрунті двох мов. Проблемі гендерних змін у мовних картинах світу приділяється, на нашу думку, недостатньо уваги. Практично немає фундаментальних комплексних досліджень з метою систематизації проблеми, яка пов'язана з особливостями прояву гендерних стереотипів в іспанській мові. Процеси конструювання гендеру зазвичай вивчаються з огляду на номінативні ресурси мови; роль семіотичних засобів і глибинних (структурних) механізмів мови та дискурсу враховується меншою мірою. Визнання соціальної природи гендеру в деяких випадках залишається на рівні декларацій: відсутнє чітке розуміння розбіжностей між конструктивістськими та есенціалістськими підходами. Цей факт зумовлено поверхневим знайомством із логікою внутрішнього розвитку предметної галузі *мова* та *гендер*, яка значною мірою визначалася постмодерністським дискурсом, який був відсутнім у вітчизняній лінгвістиці до сьогодні.

Хоча гендерну концепцію певною мірою було підготовлено завдяки попередньому накопиченню фактів і їх освідомлення, сформувалася вона у самостійний науковий напрям лише в період постмодернізму. Це стало можливим завдяки відмові від постулату про те, що існує деяка зовнішня по відношенню до людського пізнання істина. Вчені звернули свою увагу на різні параметри людської особистості. Одним з таких параметрів було визнано стать, яка являє собою не лише біологічну субстанцію, але й культурно зумовлений розумовий конструкт.

Таким чином, незважаючи на пильну увагу дослідників до проблеми гендерних відносин у мовному просторі, які зумовлено кроскультурною

взаємодією, необхідність систематизації гендерних особливостей в іспаномовних картинах світу є очевидною.

Актуальність цієї роботи визначається її належністю до одного із перспективних напрямків андроорієнтованого дослідження мови лінгвістичної гендерології і пов'язана з необхідністю теоретичного обгрунтування певної низки проблем, які, незважаючи на інтенсивний розвиток гендерних студій, не мають достатнього висвітлення. Це, перш за все, недостатня розробка методологічних питань, які пов'язані з роллю мови як засобу конструювання гендеру, та втілення лінгвістичних теорій і методів у вивченні цього процесу. Аналіз стану гендерних студій у сучасному українському мовознавстві виразно демонструє, що лише незначну кількість робіт присвячено дослідженням гендерної проблематики в мові (О. Л. Бєссонова, Т. В. Братусь, А. В. Мартинюк, Ю. П. Маслова, О. О. Ромазан). Частіше за все вони являють собою порівняльний аналіз одного певного концепту на підґрунті двох мов. Процеси конструювання гендеру, зазвичай, вивчаються з огляду на номінативні ресурси мови; роль семіотичних засобів і глибинних (структурних) механізмів мови та дискурсу враховується меншою мірою.

Таким чином, незважаючи на пильну увагу дослідників до проблеми гендерних відносин у мовному просторі, які зумовлені кроскультурною взаємодією, необхідність систематизації гендерних змін, що відбулися в іспаномовних картинах світу є очевидною. Звертання до лексичного фонду іспанської мови дозволяє визначити як ціннісні гендерні пріоритети нації у цілому, так і настанови окремих соціальних груп.

Загальний контекст гендерних досліджень підкреслює актуальність цієї роботи, крім того, можливістю подальшого розвитку поняття *мовна картина світу*, що спостерігається в художньому, національно-культурному, соціальному, лінгвоемоційному та інших проявах. Такий стан справ зумовлено інтересом до аналізу сучасних іспаномовних мовних картин світу з урахуванням гендерного чинника.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької теми Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність» (№ 11 БФ 044-01; наказ ректора № 02–32 від 03.01.2011 р.). Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Протокол № 6 від 24.11.2011 р.).

Метою дослідження є подальша розробка теоретичних засад для моделювання процесів мовного конструювання гендеру з позицій когнітивного, прагматичного та стилістичного підходів і застосування розроблених теоретичних принципів до вивчення взаємодії мови та гендеру в іспаномовних картинах світу.Також мета роботи полягає у комплексному описі теоретичних моделей вивчення гендерних аспектів іспанської мови і комунікації, яке включає в себе аналіз сучасних наукових поглядів на онтологію статі, систематизацію і опис еволюції методологічної бази і понятійного апарату в лінгвістиці; питання про розмежування ідеологізованого (феміністського) і наукового підходів до лінгвістичного вивчення гендера в мові; встановленні динаміки розвитку уявлень про чоловіка і жінку в іспаномовній картині світу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань:**

1. Описати сучасні наукові підходи до поняття *гендер* та особливостей іспаномовних картин світу, розглянути ступінь та особливості впливу категорії *гендер* на мовну діяльність індивіда.

2. Схарактеризувати основні риси і зміни, що відбулися в іспаномовних картинах світу та вивчити роль гендерного чинника в процесі стереотипізації.

3. На матеріалі лексичного складу сучасної іспанської мови виявити найпоширеніші та найстійкіші гендерні стереотипи, насамперед, дискримінаційного характеру по відношенню до жінки і відстежити їхні зміни, які відбулися в сучасних іспаномовних картинах світу.

4. Дослідити і виокремити домінуючі образи маскулінності і фемінності в іспаномовних картинах світу.

6. Уточнити набір чинників позамовної зумовленості формування образу жінки та образу чоловіка як гендерних стереотипів в іспаномовних картинах світу.

Завдяння даного дослідження вплинули на вибір його методів і прийомів.

Методи дослідження, які використовуються у роботі: гипотетико-дедуктивний метод є основним загальнонауковим методом даного дослідження; історико-етимілогічний аналіз, описовий метод, метод аналізу словникових дифініцій, гендерний і концептуальний аналіз, метод синхронного і діахронного аналізу, методи співставлення різних культурних кодів, лінгвокультурологічний аналіз, методи кількісного аналізу. Крім того, використовувався метод визначення культурної конотації фразеологічних одиниць (В.М.Телія).

Об'єктом дослідження є сукупність уявлень про фемінність і маскулінність в іспаномовних картинах світу, яка відображається в мовленнєвій дійсності і зазнають суттєвих змін в сучасній іспанській мові. Дослідження найменувань осіб за біологічною статтю і професіями, питання співвідношення статі і граматичного роду також знаходиться в центрі уваги дослідження.

Предметом дослідження є гендерно маркована лексика: гендерні стереотипи, які реалізовані в мові, гендерно марковані метафоричні одиниці з гендерним компонентом як основні функціональні одиниці гендерної мовної картини світу, які вилучено методом суцільної вибірки з лексичного складу іспанської мови.

Матеріалом дослідження послугувало понад 5 000 лексичних одиниць із лексичного складу публіцистичних текстів видань Іспанії, Мексики, Чілі і Аргентини сучасною іспанською мовою за період 1967-2017 років, фразеологічний фонд іспанської мови, численний корпус іспаномовних прислів'їв і приказок, які відтворюють в комунікації гендерні образи.

Загальнотеоретичну основу дисертації склали теорія концептів (В.І. Карасик, О.С. Кубрякова, Ю.С. Степанов, І.А. Стернін); когнітивний (Д.О. Добровольський, Ю.М. Караулов;) і лінгвокультурологічний підходи у

фразеології (В.А. Маслова, В.М. Телія). В роботі також розглядаються ідеї постмодернізму як філософсько-методологічної основи гендерних досліджень в лінгвістиці (Б. Андерсон, Р. Барт, Ж. Дерріда, Ж.Ф.Ліотар, М. Фуко), а також принцип соціального конструкціонізму (П. Бергер, Т. Лукман).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому обґрунтований опис біологічної статі як культурного феномена; здійснено аналіз лексичного складу іспанської мови, який обґрунтовує висновок про значне зменшення в ній андроцентризму. Досліджено специфіку гендерної мовної картини світу з урахуванням універсальних і етнокультурних стереотипів, які притаманні іспаномовним країнам, здійснено аналіз її функціональних одиниць і структурних підтипів. В роботі також уперше виявлено особливе значення гендерних стереотипів для узагальнення уявлень про чоловіка і жінку, які відіграють важливу роль як в історії розвитку мовної картини світу, так і в становленні мовної свідомості людини.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що воно пов’язане з багатоаспектністю дослідження, і також із особливим усвідомленням поняття *гендерний стереотип*, з описом його структури і засобів репрезентацій в лексичній системі іспанської мови. Запропонований в роботі підхід продовжує розвиток цілої низки теорій, положень і підходів, таких як: теорії гендерних досліджень, зокрема, теорії гендерної лінгвістики, концепції мовної картини світу, пов'язаної із можливостями диференціації поняття *картина світу* на складові залежно від предметної галузі, у межах якої це поняття актуалізується (гендерна картина світу); психоаналітичної теорії, що дозволяє побачити витоки та перспективи подолання гендерних стереотипів; когнітивного підходу, спрямованого на з'ясування специфіки обраного об'єкта дослідження. У дисертаційному дослідженні продемонстровано методологію лінгвістичної експлікації гендерних стереотипів на матеріалі іспанської мови.

Практичне значення результатів дослідження полягає в отриманні нових даних про гендерні аспекти мови і комунікації, маніфестації в мові гендерних стереотипі. Отримані результати можуть бути використаним в

спецкурсах з лексикології, культурології та лінгвокультурології, в г ендерних дослідженнях, при написанні магістерських робіт.

Достовірність висновків дослідження забезпечується застосуванням комплексної методики дослідження і опрацюванням великого обсягу теоретичного матеріалу з даної проблематики, глибиною і багатоаспектністю проведеного аналізу, а також репрезентативним матеріалом дослідження (аналіз словникових дефініцій, дослідження масової комунікації, паремиологии, ономастики, ненормативної лексики).

Положення, що виносяться на захист:

1. Гендер є соціальним конструктом, результатом впливу на людину різноманітних соціальних інструментів. Ієрархія мужності і жіночності як цінностей впливає на ієрархію соціальних суб'єктів (як окремих індивідів, так і цілих культур), маркування яких, як фемінних, так і маскулінних, містить в собі нав’язування їм відповідних стериотипізованих якостей. Гендерні стереотипи становлять частину гендерних соціальних установок – стійких уявлень про той чи той соціальний об'єкт, про чоловіків і жінок, про їхній статус і ролі. Гендерні стереотипи розрізняються відповідно від належності людей до різних типів культур.

2. Гендерні стереотипи – це оцінка, яка грунтується на гендерних упередженнях, а не на раціональному знанні. В іспанській мові гендерні стереотипи відрізняються від поняття *гендерна роль*, яке охоплює низку очікуваних норм поведінки для чоловіків і жінок. Гендерні стереотипи являють собою спрощені, схематизовані, емоційно забарвлені сталі образи поведінки чоловіків і жінок, які поширюються на всіх представників тієї або іншої спільноти.

3. Мотивуюча ознака основних номінацій чоловіка і жінки в іспанській мові – це гендерні стереотипи патріархальної свідомості, які відображають соціальну ієрархію і соціальні ролі членів патріархального суспільства. Чоловіки і жінки по-різному ставляться до мовної поведінки представників

своєї і протилежної статі і по-різному оцінюють якості, що входять у мовні гендерні стереотипи.

4. Гендерна стереотипізація досягається за рахунок надання особам певної статі різних рис поведінки з подальшим їхнім закріпленням у мові і мовленні. Одні й ті ж самі моделі поведінки в суспільстві чоловіків і жінок оцінюються по-різному, що знаходить своє відображення в мові. На сьогоднішній день в іспаномовній картині світу одним із найпоширеніших є стереотип маскулінності, який завжди містить позитивну конотацію.

5. В іспаномовній картині світу стереотипізовані уявлення про чоловіка як про голову своєї родини і про жінку як про покірну домогосподарку зазнали суттєвих змін, що знайшло своє відображення в появі великої кількості лексем у формі жіночого роду, які називають професії, що раніше вважалися суто чоловічими. Взаємопов'язані категорії *рід*, *стать* і *гендер* є експонентами лінгвістичного знання (рід) і позамовного знання (стать, гендер), що пояснює їхню неоднорідну репрезентацію і неоднакову роль у мові і комунікації.

6. В контексті мовленнєвих реалізацій розуміння нові поняття тлумачення терміна *гендерний стереотип* формуються за допомогою аналізу і систематизації класифікацій, які відображають різноманітність гендерних стереотипів в іспанській мові і факт їхньої еволюції. Актуалізація гендерних стереотипів веде до появи в словниковому складі іспанської мови гендерно нетолерантних дефініцій, фразеологізмів і сталих виразів.

7. Чоловіки і жінки по-різному ставляться до мовної поведінки представників своєї і протилежної статі і по-різному оцінюють якості, що входять у мовні гендерні стереотипи. Негативна оцінка жіночого образу в сучасній іспаномовній картині світу відіграє менш помітну роль. На даний момент в іспанській мові спостерігається суттєве збільшення лексем, які виражають позитивні якості і характеристики жіночої статі.

8. Іспанська мова не є сексистською. Суть мовного сексизму вбачаємо в дискримінації та приниженні людини за ознакою статі, що експліковано в іспанській мові й виявлено в активізації стилістично зниженої лексики. В

сучасній іспанській мові функціонує низка помилкових вживань іменників з метою уникання мовного сексизму. Мовний сексизм знаходиться в інтерпретації повідомлення адресатом, а не в самій мові.

9. Сучасна іспанська мова відображає сталість мовних стереотипів, але разом із тим спостерігається їхнє поступове закономірне зникнення, яке обумовлюється соціокультурними чинниками. Характер існування декількох груп гендерних стереотипів, пов'язаних із маскулінністю / феміністю, розподілом сімейних і професійних ролей чоловіків і жінок, а також специфікою змісту їхньої праці, виглядає помітно в сучасній іспанській мові, що слугує спростуванням міфів про вирішальні гендерні впливи комунікантів один на одного в процесі комунікативного акту.

Апробацію дисертації здійснено на 10 наукових конференціях, у тому числі на Міжнародній науковій конференції з філології і лінгвістики (Society for Cultural and Scientific progress in Central and Eastern Europe, Угорщина, Будапешт, 10 лютого 2014); на Міжнародній науковій конференції з філології і лінгвістики (Society for Cultural and Scientific progress in Central and Eastern Europe (Угорщина, Будапешт, 15 листопада 2014); на Міжнародній науковій конференції "Сучасна філологія: парадигми, напрямки, проблеми" (Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка 9 жовтня 2014); на Міжнародній науковій конференції з філології і лінгвістики (Society for Cultural and Scientific progress in Central and Eastern Europe (Угорщина, Будапешт, 15 січня 2015); на Міжнародній науковій конференції "Дух нового часу у дзеркалі слова і тексту" (Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка 8-10 квітня 2015); на міжнародній науково-практичній конференції «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (Одеський Міжнародний гуманітарний університет, 12 липня 2016).

Публікації. Основні положення й результати дослідження представлено в монографії та *двадцяти шести* одноосібних публікаціях, двадцять дві з яких –

у фахових виданнях, затверджених МОН України, *чотири* – у закордонному виданні (Угорщина, Будапешт).

Структуру дисертації зумовлено її метою й завданнями. Робота складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (394 найменувань, 94 із яких – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу (30 найменувань), 3 додатків, 11 таблиць, 3 схем. Повний обсяг роботи становить 367 сторінок, із яких 316 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ГЕНДЕРНА КАРТИНА СВІТУ І МОВНА ОСОБИСТІСТЬ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1. Мова як соціальна конструкція відображення реальності

На сучасному етапі лінгвістичної науки на перший план численних досліджень виходить людина: у межах антропоцентричної парадигми вивчається використання людиною мови як засобу спілкування та відображення в мовних одиницях її самої. Сьогодні ми говоримо про діяльнісну лінгвістику, відправною точкою якої є індивід, його потреби, мотиви, цілі, наміри та очікування [13]. У теоретичних дослідженнях лінгвістичної теорії спілкування має місце концепція, сформована у сучасні часи, до якої входить ціла низка лінгвістичних дисциплін: функціональна стилістика, культура мови, риторика, лінгвістика тексту, дискурсологія, соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика. Об'єктами таких дисциплін є мова, текст, дискурс, концепт, а також соціальні та психологічні характеристики адресанта й адресата. Предметом психолінгвістики виступає мовна особистість, яка розглядається в індивідуально-психологічному аспекті. Когнітивна лінгвістика досліджує механізми розуміння, на які спирається людина при виробленні та розумінні висловлювання. У рамках когнітивної науки досліджуються процеси засвоєння, накопичення і використання інформації людиною. Соціолінгвістика вивчає кореляцію мови і соціальних структур, соціальну приналежність відправника й одержувача. До переліку дисциплін спілкування низка дослідників додає праксіолінгвістику, яка вивчає мовні процеси, що супроводжують трудову діяльність [40; 123].

Мова є не тільки засобом комунікації. Вона відображає навколишній світ і культуру, водночас формує у людини певне бачення того, як побудований світ, яким він має бути. Щодня використовуючи мову, ми не просто говоримо, ми вчимо і закріплюємо свої уявлення про те, якими мають бути чоловіки і жінки, оточуюче суспільство. Набір слів, який ми використовуємо, передається від покоління до покоління і не є нейтральним: за кожним словом знаходиться предмет, річ або поняття і ставлення до них. Повторюючи слова і будуючи пропозиції, ми втілюємо відбиту в них культуру і зайвий раз нагадуємо собі, що

і як має бути. Під терміном *мова* розуміється складна система кодів, які позначають об'єкти, характеристики, дії або реакції; коди передають інформацію і впроваджують її у різні системи [359].

Мова – це не просто кінцевий продукт, але й постійна діяльність, зміни, живий організм, який впливає на наше сприйняття реальності. Мова, яка є очищеною від сексистських елементів, можливо могла б певним чином впливати на світосприйняття людини в цілому. Вона не лімітується лише відображенням реальності, як будь-яка інша ідеальна модель вона навіть може сприяти тому, щоб людина сприймала навколишній світ певним визначеним чином. Прикладом цьому можуть слугувати чисельні твори: адресат асоціює себе з тим чи іншим вигаданим персонажем, продуктом уяви адресанта та поступово змінює свій світогляд, свою поведінку, ставлення до подій та інших людей. Випадки, коли штучні конструкції впливають і порушують реальність адресата, не є рідкісними. Мова змінює й одночасно дозволяє моделювати нашу когнітивну реальність.

Внаслідок, опановуючи мову, ми отримуємо ключ до розуміння й оцінки всього, що відбувається. Мова як засіб спілкування і мова як система знаків, які використовує певний соціум для комунікації, є основним принципом передачі людської думки. Мова знаходиться у постійному розвитку, і протягом існування в ній з'являються нові терміни та визначення, що дозволяють називати предмети навколишнього середовища. На сьогоднішній день набули поширення теоретичні феміністичні студії і визначення певних стилістичних відтінків тієї чи іншої лексичної одиниці, виникла необхідність втілення нових лінгвістичних форм, в яких жіночий рід не займає вторинну позицію.

Мова відтворює соціокультурну конструкцію вірувань, цінностей і очікувань. Мова – це симптом соціальних моделей, імпліцитних та експліцитних сподівань, пов'язаних з існуванням індивідів і соціальних груп, і одночасно є творцем цих моделей. Це, перш за все, структура та зміст ментальної діяльності, свідомості, бачення світу. Згідно з цією соціокультурною парадигмою ми беремо до уваги соціальну природу людської

ментальності та враховуємо важливу роль, яку виконує мова в семіотичному просторі між інституціональними силами та індивідуальною свідомістю [221, с. 169]. Доповнюючи цей теоретичний підхід, відштовхуємося також від концепції М. М. Бахтіна, згідно з якою існує чіткий вплив аксіологічних систем вірувань, зумовлених різними процесами в різні історичні часи культури та суспільства [15]. Враховуючи вищевикладені ідеї, вважаємо, що мовлення містить у собі вагомий соціоісторичний ідеологічний багаж. Лексичні одиниці, які використовує мовець у своєму соціальному житті, визначають деякі фундаментальні аспекти, так само як реальність представлена у його внутрішньому мовленні [221].

У нижчевикладеній схемі відображено зв'язок індивідуальної свідомості та соціального контексту.

Схема 1.1

Як можна побачити, у наведеній схемі на першому рівні знаходиться соціальний, культурний, історичний контекст, який співвідноситься з соціальною макроструктурою, у той час як третій рівень індивідуальної свідомості та ситуаційних концептів співвідноситься лише з соціальною макроструктурою.

Увагу дослідників привертає специфіка різних засобів мовної комунікації і чинники, що визначають цю специфіку; жанрова організація мови, проблеми розуміння повідомлення, можливості різних інтерпретацій його сенсу, явище комунікативних невдач. В останні роки детальніше простежується залежність

мовної комунікації від етнічної належності, статі, віку від соціальної орієнтації людини, її психофізіологічних особливостей. Робляться спроби створення типологізації мовних особистостей. При цьому далеко не всі чинники, що впливають на мовну комунікацію, виявлені, а ті, що виявлені – повністю не досліджені, багато з них поки тільки заявлені.

У лінгвістиці другої половини XX століття мова розпочинає розглядатися з точки зору динамічної концепції: мова як діяльність [132, с. 28]. Такий підхід походить від робіт Дж. Остіна, в яких були закладені основи теорії мовленнєвих актів [199]. У межах цього підходу Дж. Р. Серль представив це поняття як основну цілісну одиницю мовного спілкування [199]. У наступні роки дослідники активно використовували теорію мовленнєвих актів задля опису функціонування мови у діяльнісному аспекті. При цьому мовленнєвий акт розглядався як закінчена частина мовної взаємодії, що має природні межі, які зазвичай визначаються досягненням стратегічної мети.

За допомогою мови людина відтворює своє бачення світу, в якому живе; що очікується, а що ні від кожної особи суспільством, в якому вона живе. Мова має важливу соціальну функцію і залежить від культури суспільства та його розвитку; вона є своєрідним передавачем цінностей, властивих для певного суспільства. За допомогою мови здійснюється також передача думок і ментальна репрезентація світу. А. Гарсія Месегер вважає, що перша функція мови − бути засобом передачі комунікації, який дозволяє виразити відношення до іншої людини [366, с. 60].

Мова і мислення є щільно пов’язаними між собою; за допомогою мови відбувається інтерпретація подій, які відбуваються. Людина за допомогою мови передає не лише інформацію і знання, а й культуру, цінності і модель поведінки. Виходячи з цього твердження можна зазначити, що і гендерні стереотипи передаються, засвоюються і підтримуються за допомогою мови як соціального агента. Вживання мови є відправною точкою для визначення поглядів людей стосовно сприйняття гендерних стереотипів.

Іспаномовне суспільство має довге патріархальне наслідування, це не могло не накласти певне сексистське забарвлення на мову. Хоча вважаємо за потрібне зазначити, що на думку багатьох сучасних дослідників мова не може бути сексистською, саме мовці її роблять такою [366, p. 77]. Лінгвістичні структури мови позбавлені сексизму, але він з'являється, коли мовці вкладають певний сексистський сенс у свої висловлення і використовують іменники чоловічого роду там, де цього можна уникнути, підтримуючи первинність чоловічої статі і вторинність жіночої. А. Гарсія Месегер зазначав, що не лише жінка може бути дискримінованою в певних обставинах. Вживання чоловічого роду як загального та маскулінізована структура мови мають гендерне забарвлення, через яке не тільки відбувається систематичне приховування жіночого роду, а й створюється маскулінізований простір світосприйняття [366, p. 141].

1.2. Передумови виникнення гендерних досліджень у лінгвістиці

Гендерні дослідження з'явилися з метою встановлення розбіжностей між біологічними чинниками, які роблять різними чоловіків і жінок, і гендерними чинниками, які є продуктом культури. Базовим постулатом слугує твердження, що вся соціальна організація людства збудована за гендерними розбіжностями, в основі яких є певна ієрархія, де маскулінне превалює над фемінним. Зміни в гендерних проявах залежать від часу і типу культур, в яких вони розвиваються. В кожному суспільстві існують генералізовані моделі, як жіночі, так і чоловічі, зі сталими варіантами за соціальними класами, расою, релігією, національністю і сексуальними уподобаннями. Хоча слід зазначити, що гендерні дослідження мають за мету не лише знайдення пояснення відносин, які встановилися між обома статями, а й їхнє трансформування.

Сучасні феміністські течії розкритикували деякі теоретичні аспекти гендерної теорії, оскільки вони охоплюють як питання, що стосуються жінок, так і ті, що відносяться до чоловіків, що, на їхню думку, веде до нейтральної позиції дослідження. Дослідники ж маскулінності навпаки стверджують, що

саме загальногендерні дослідження надали їм поштовх для подальших студій. Галузі дослідження, у яких працюють психологи, лінгвісти, антропологи і соціологи, пов'язані з темами сексуальності, мачизму та ін. Дослідження маскулінності усе ще знаходяться на початковому етапі і мають на меті визначення конфлікту, в якому опиняються чоловіки при змінах чоловічої особистості. В своїй роботі А. Гарсія Месегер надає пояснення того, що через не повне визначення фемінності, зміну традиційних гендерних ролей і відносин у парі, маскулінна ідентифікація змушує чоловіків розпочати перегляд своїх цінностей, стереотипів і підштовхує на зміну соціальної поведінки [366].

Гендерні дослідження можна поділити на три етапи. Перший охоплював усе XIX та перші роки XX століття. Теорії того часу визначають, що біологічні відмінності між статями повністю виправдовують існування соціальної нерівності. Так само аргументується, що роль жінки, яку вона повинна виконувати в суспільстві – це вторинна роль спостерігача. Тому галузь, де вона себе може проявити – це виключно домашнє господарство.

Другий етап досліджень розпочався на Заході після закінчення Другої світової війни. Дослідники відкинули біологічні аспекти і сконцентрували свою увагу на соціальних чинниках. Феміністські теорії того періоду зупинилися на процесі соціалізації, який був відповідальний за статеві розбіжності. Гендер починає розглядатися вже як соціальна конструкція.

Останній третій етап розпочався в сімдесятих роках минулого століття, коли гендер став предметом дослідження науковців. У ці часи академічний англосаксонський фемінізм надав поштовх вживанню цього концепту, наполягаючи на постулаті про те, що гендерні розбіжності збудовані соціально, а не біологічно.

У зарубіжній лінгвістиці 70–90 рр. XX століття гендерні дослідження проводилися у межах чотирьох основних напрямків: теорії *дефіцитності* жіночої мови, домінантної теорії, диферентної теорії і теорії перформативності [167].

У перших двох напрямках, представниками якого є П. Фішман, Р. Лакофф, Б. Торн, Н. Хенлі, К. Вест, Д. Зіммерман, як базове використовується поняття *домінуюча мужність*, внаслідок чого жінки розглядаються як загноблена соціальна група, а мовні відмінності інтерпретуються в термінах *владна чоловіча мова* та *безвладна жіноча мова* [167; 168].

Представники диферентної теорії, серед яких були Д. Таннен та ін., пояснюють гендерні відмінності існуванням комунікативно протилежних субкультур: жіночої та чоловічої, що сягають корінням в глибоке дитинство, де створюються та розвиваються різні культурні світи – світ хлопчиків і дівчаток. Ця модель слугує прикладом того, як теоретична орієнтація дослідників щодо гендеру впливає на його визначення і варіативність мови. Їхнє дослідження також ґрунтується на припущеннях статевої біологічної теорії: модель передбачає, що конфлікт самців має орієнтацію на правосуддя. За цією теорією під час конфлікту чоловік підтримує універсальну точку зору і використовує мову, щоб викликати повагу до себе. Чоловіки використовують логіку та раціональність при спробі вирішити конфлікт [385]. У теорії перформативності Дж. Батлер гендер розглядається як явище, що варіюється під впливом соціальних змін [312].

З 80-х років поняття гендеру розпочали використовувати у різних соціальних дисциплінах, оскільки це виявилося корисним для пояснення, яким чином біологічні відмінності перетворюються на економічні, соціальні та політичні між чоловіками і жінками, розмістивши детермінантів статевої нерівності на символічній, культурній, історичній площині. У цьому сенсі сприйняття гендеру як категорії для аналізу мало значення важливого епістемологічного переривання за останні декади у науці, оскільки ввело визнання соціальної нерівності, яке до того часу знаходилося виключно в економічній площині як за класовою теорією, так і за теорією соціальної стратифікації.

З точки зору антропологічної науки гендер визначається як культурна та історична інтерпретація, яку кожне суспільство виробляє відносно статевої диференціації. Ця інтерпретація дає місце комплексу соціальних репрезентацій, практикам, дискурсам, нормам, цінностям і відносинам, іншими словами системі *стать* / *гендер*, яка надає сигнали моделям поведінки осіб відповідно до їхньої статі. Внаслідок цього гендер структурує як сприйняття, так і конкретну і символічну організацію всього соціального життя. Найважливішою дискусійною проблемою гендерних досліджень у сучасному мовознавстві залишається питання про співвідношення біологічних, психологічних, соціальних і культурних чинників, що впливають на гендерні відмінності у мові та мовленні.

Біодетерміністська теорія заснована на значному впливі відмінностей у гормональних системах і міжпівкулевій асиметрії мозку у чоловіків і жінок на їхню мовну поведінку, внаслідок чого розрізняють когнітивні, емоційні та фізичні параметри статевої диференціації. Соціодетерміністські теорії, до яких відносяться феміністська та маскулінна лінгвістика, виявляють домінуючий вплив суспільства і культури, тобто динамічних і рухливих соціальних чинників на формування гендерних відмінностей, що підтверджується аналізом комунікативної поведінки чоловіків і жінок у різних культурах у процесі соціалізації. Не заперечуючи існування біологічних, психологічних і соціальних відмінностей у представників соціуму, гендерні дослідження демонструють, що важливою є не стільки констатація відмінностей, скільки їхня соціокультурна оцінка та інтерпретація, що знаходяться в основі системи гендерного домінування, прийнятого в суспільстві.

Гендерні дослідження охоплюють дві великі галузі:

1. Мова: прояви сексизму, тобто гноблення за статевою ознакою (за аналогією з расизмом) у системі мови та її функціонуванні;

2. Мовлення: зумовлені статтю особливості мовної поведінки чоловіків і жінок.

Дослідження у першій галузі зародилися в межах критичної лінгвістики, яка має на меті аналіз як неявних, так і прозорих структурних відносин домінування, дискримінації, влади і контролю, виражених у мові. Ціла низка лінгвістів поділяє думку Ю. Габермаса з приводу того, що мова є також засобом домінування і соціальної сили [344]. Вона слугує для законодавчого закріплення відносин організованою владою. Наскільки законодавчо закріплені (легітимні) відносини влади, настільки мова є ідеологізованою [65; 125; 133; 379].

Дослідження в іншій галузі пов'язані з соціолінгвістикою, яка вивчає вплив окремих соціальних і соціально-демографічних ознак (вік, стать, рівень освіти) на функціональне використання мови в процесі мовної комунікації. Недоліком сучасної соціолінгвістики деякі вчені вважають той факт, що вона не відповідає досить аргументовано на запитання, чи існують відмінності в мові і якщо існують, то які вони між двома основними групами людей – чоловіками та жінками [71, с. 618].

Інтерес до гендерного аспекту комунікації в останні десятиріччя зростає. У переліку робіт відображається специфіка взаємодії соціальних процесів та гендерних відносин [65; 133; 136]. Дослідження механізмів гендерної комунікації, її структури та ролі в сучасному суспільстві дозволяє зробити висновок – чим вище рівень соціального розвитку суспільства, тим менше виявляється диференціювання за статевою належністю в мові, яка її обслуговує [137]. Фундаментальні принципи лінгвістичних досліджень у сучасній лінгвістиці у зв'язку з актуалізацією проблем гендеру, методологічні основи розробок лінгвістів-гендерологів викладено в працях співробітників російської Лабораторії гендерних досліджень та інших учених [62; 63; 64; 123; 124; 128; 129; 154; 212; 217].

Статева належність накладає відбиток на усю сутність людини, вона визначає не тільки соціальну статеву роль, яку виконує людина, але і її свідому модель світу, її взаємини зі світом, мотиви дій і вчинків, стиль поведінки. Людина, змінюючи своє мовлення, може змінювати своє мислення і

звільнитися від гендерних стереотипів, які вкоренилися у суспільстві. В аналізі проблеми мовної репрезентації гендеру основним, на нашу думку, є розуміння гендеру як безперервного процесу продукування суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, ментальних і емоційних характеристиках у мовній поведінці. При цьому гендерні норми і ролі не мають універсального змісту і тому варіюються у різних суспільствах.

А. В. Кириліна в своїх дослідженнях системно описала мову з огляду на гендерний фактор і систематизувала методологічні підходи до дослідження цієї проблеми в лінгвістиці [122]. Якщо розглядати сучасний стан гендерних досліджень, то існують три фундаментальні підходи. Перший з них охоплює виключно соціальне трактування мови представників обох статей і має за мету дослідити ті мовні розбіжності в сучасному суспільстві, які можна пояснити соціальними змінами. При цьому *чоловіча* або *жіноча* мова визначається як певна функціональна похідна від основної мови і використовується у тих випадках, коли комуніканти знаходяться на різних ступенях соціальної ієрархії. Другий підхід має назву соціопсихолінгвістичного і науково редукує *чоловічу* і *жіночу* мови до особливостей мовної поведінки обох статей.

Прихильники третього напрямку наполягають на когнітивному аспекті розбіжностей у мовній поведінці чоловіків і жінок. При цьому важливу роль відіграють не лише визначення кількості розбіжностей і оперування його показниками, але й створення цілісних лінгвістичних моделей когнітивного підґрунтя мовних категорій [366]. У сучасній лінгвістиці усі три підходи вважаються важливими. А. В. Кириліна відокремлює шість основних напрямків, які можуть бути диференційовані як концептуально, так і з точки зору методології і характеру матеріалу, що досліджується:

1) Соціолінгвістичні гендерні дослідження.

2) Феміністська лінгвістика.

3) Дослідження мовної поведінки обох статей.

4) Дослідження маскулінності.

5) Психолінгвістичні дослідження. До цього напрямку відносяться дослідження когнітивних особливостей і відмінностей між чоловіками і жінками та їхні прояви в мовленні у межах біодетерміністського підходу.

6) Кроскультурні, лінгвокультурологічні дослідження, які включають у себе гіпотезу гендерних субкультур [133].

Однак А. В. Кириліна вважає, що вищезазначена класифікація є умовною: усі шість напрямів мають багато спільного між собою, оскільки вони характеризуються спільною проблематикою і об'єктом дослідження [133]. Зазвичай об’єктом дослідження стає взаємозв’язок мови і статі, тобто питання про те, яким чином стать знаходить своє вираження в мові. Основною метою даних студій є опис і пояснення появи статі в мові, оцінкам чоловіка і жінки, і в яких саме семантичних галузях вони найчастіше вживаються.

Гендерна ідеологія являє собою систему вірувань, за допомогою яких люди пояснюють та виправдовують свою поведінку. Вона також інформує і спрямовує інтерпретацію та оцінку поведінки інших, встановлюючи норми, що регулюють участь у гендерному порядку, і за допомогою яких пояснюють і виправдовують свою участь. Мова є ключовим інструментом, за яким поширюється гендерна ідеологія, яка розрізняється за природою чоловічого і жіночого.

1.3. Феміністська лінгвістика: передумови виникнення, розвиток, особливості функціонування

Фемінізм – поняття, яке визначається з одного боку як громадський рух за права жінок, а з іншого – фемінізм є комплексом соціально-філософських, психологічних, культурологічних, лінгвістичних теорій, що аналізують стан справ у суспільстві, культурі та мові.

Перша публічна спроба у досягненні таких прав, які мали чоловіки, здійснилася більше двохсот років тому, хоча сексизм і сьогодні чинить стійкий опір. Соціальний рух, який має на меті досягнення рівноправ’я серед жінок і чоловіків у соціальній, економічній і політичній галузях, має назву фемінізм.

Жінки отримали вагомі аванси у цій боротьбі і сьогодні мають кращі можливості для освіти, роботи, виборче право, доступ до приватної власності сексуальну свободу. Без сумніву, в суспільстві все ще існує тенденція до ідеалізування материнства як єдиної реалізації жінки. Якщо з'явиться можливість викоренити патріархальну ідеологію з її гендерними стереотипами і забобонами, які все ще домінують у суспільстві, то усі дискримінаційні дії самі по собі зникнуть. Феміністська діяльність має на меті знищення в соціальній структурі ієрархічності груп не лише в гендерній площині, але й соціальних, етнічних класів, груп за сексуальною орієнтацією. Цей процес складається з трьох етапів:

перший – систематизований опис усіх економічних, політичних, релігійних феноменів, які є об'єктом інтересу в цьому сенсі;

другий – викриття сексизму як законна вимога невід'ємних прав людини, таких як освіта, робота та ін.

третій – зміна або трансформація правил гри в аспектах, де жіночий колектив так або інакше, відповідно до місця і обставин дискримінується за гендерними ознаками: робота з меншою платнею, сексуальні домагання, сексистська реклама та ін.).

Фемінізм рівноправ'я або індивідуалістський, розвинутий у Сполучених Штатах Америки та Англії, фокусує свою увагу на рівності прав для жінок і на повазі до чоловіків. Фемінізм розбіжностей або відносин виникає у французькому феміністському вченні і також виборює рівноправ'я між чоловіками і жінками, але відштовхуючись від їхніх гендерних розбіжностей. Превалює інший підхід, запропонований американською феміністкою Джоан Скотт, в якому наголошується на тому, що не існує бінарної опозиції *рівноправність / нерівноправність*, оскільки жінки, які кажуть про нерівність, мають на меті рівноправ'я, але виключно через свій особистий досвід, і навпаки – ті, які позиціонуються на *рівноправ'ї,* об'єднуються одною метою, але вони можуть залишити позаду відмінні риси жінки і її місце в історії, перешкоджаючи взагалі гендерній розбіжності статей, [132].

Своєю головною метою представники феміністської лінгвістики вважають критику патріархальної свідомості у мові та здійснення мовної реформи, спрямованої на усунення недостатнього представлення образу жінки в мові та гендерних асиметрій, що існують у ній. Говорячи про термінологію феміністської лінгвістики та гендерної науки, варто зупинитися на дефініції трьох основних напрямків, у рамках яких існує безліч різних феміністських груп. Серед них фемінізм, орієнтований на природну сутність жінки, сепаратистки; фемінізм, орієнтований на подолання відмінностей (як виклик патріархату); сексуальний егалітаризм; амазон-фемінізм; анархо-фемінізм та ін. Базовими течіями фемінізму є, на думку філософа О. В. Шабурової, наступні:

1) радикальний фемінізм, який виступає за критичний перегляд готівкових відносин статей і створення нового громадського порядку неканонічного типу. Радикальний фемінізм підкреслює, що без перегляду всієї системи відносин жодні зміни неможливі. Саме він і викликає гостру реакцію протесту по відношенню до фемінізму в цілому.

2) ліберальний фемінізм стоїть на позиції *різні, але рівні*, рівноправні; Вважається, що він не бореться за будь-які радикальні зміни патріархальної системи в цілому, але саме з нього вийшла, наприклад, течія фемінізму, спрямована на відновлення жіночих імен в історії, літературі, мистецтві, що привело до змін всього культурного канону.

3) інтелектуальний фемінізм, який найбільш перспективний як нова соціально-філософська теорія і широка гуманістична практика, що виходить у сфери творчості та політики. Початок інтелектуального фемінізму пов'язаний з розвитком постструктуралістських і постмодерністських теорій, зокрема з ідеями критики ними ієрархічних структур, з зацікавленням до периферійних, маргінальних явищ [292].

Постструктуралістський варіант фемінізму розвиваючи і розробляючи теорію жіночого письма показав *жіночні / не жіночі* способи вираження думки у різних фігурах мови: в тональності, ритмі, метафорі, риториці, в синтаксисі та ін. До речі, найяскравішими представниками *жіночого письма* відповідно до

цієї теорії є письменники Ф. Кафка, М. Пруст. Введений Ж. Дерріда метод деконструкції, спрямований на подолання метафізичних традицій мислення, на зміщення історично зумовлених понятійних кордонів, органічно увійшов до арсеналу гендерних досліджень. Деконструктивізм, феміністську та гендерну критику об'єднують спосіб викладення матеріалу і, що важливо, широку інтерпретацію значень і текстів. Постструктуральний фемінізм і деконструктивізм руйнують традиційне бінарне мислення. На думку представника цього напрямку Ж. Дерріда, деконструктивізм – це філософська стратегія, яка змінює загальновизнані основи ієрархії: темрява-світло, активність-пасивність [322, с. 131]. Теорія *жіночого письма* підриває сформовані уявлення про опозицію *мужнє і жіночне*. Гендерний аналіз відповідно має практичне застосування і в політичному плані, оскільки допомагає формувати передвиборні платформи і програми, націлені на представлення інтересів жінок. У цьому сенсі гендерні дослідження в курсах політології, політичної соціології, філософської та культурної антропології допомагають усвідомлювати основи і механізми соціальних політтехнологій і управління.

Демократизація суспільства та ідеологічний плюралізм, що мали місце в 70– 90-ті роки у багатьох країнах світу, створили умови для подолання однобічності у підході до такого поняття як фемінізм, та пов'язаних з ним теорій і проблем. Особливо у сфері літератури і мистецтва цьому сприяв постмодернізм, чия ідеологія і естетика базувалися на діалозі і зіставленні різних культурних позицій.

До специфічних особливостей феміністської лінгвістики відносять з одного боку – її яскраво виражений полемічний характер, а з іншого – небезпідставні і результативні спроби вплинути на мовну політику і реформувати мову в бік усунення існуючій у ній гендерної асиметрії. Виокремлюють кілька теоретичних передумов виникнення феміністської лінгвістики:

1. Гіпотеза Сепіра-Уорфа, або *Теорія мовної відносності,* базується на ідеях видатного німецького лінгвіста Вільгельма фон Гумбольдта. На думку В. Гумбольдта, мова – це вираження національного духу, певний *проміжний світ*, що стоїть між мисленням людини і зовнішнім світом; він є тією силою, яка перетворює світ у ідеї, вербалізує і змінює при цьому власне сам світ. Мова не тільки створює певний образ світу, а й надає дієвий вплив на думки і вчинки людей і на розвиток суспільства в цілому. В. Гумбольдт одним із перших у лінгвістиці написав про коло, яке кожна мова описує навколо свого народу [82].

Згідно з гіпотезою лінгвістичної відносності, яка отримала обґрунтування в тридцятих роках XX століття в роботах Е. Сепіра і Б. Уорфа, мова є не тільки продуктом суспільства, але й засобом формування мислення та ментальності її носіїв. Мова формує мислення і світогляд людей, це спосіб пізнання зовнішнього світу. Логічний лад мислення також визначається мовою. Сам характер пізнання дійсності залежить від мови, якою мислить, пізнає суб'єкт [378].

Людина членує світ, організовує його в поняття і розподіляє значення так, а не інакше, оскільки є учасником деякої угоди, що має силу лише для цієї мови. Подібні фізичні явища дозволяють створити схожу картину світу лише за умови співвідносності мовних систем.

Лінгвістично детермінований розумовий світ не лише співвідноситься з культурними ідеалами і настановами людини, але й залучає навіть її підсвідомі процеси до сфери свого впливу і надає їм деякі типові риси [390].

Слід зауважити, що ставлення до гіпотези лінгвістичної відносності у сучасному мовознавстві вкрай неоднозначне. Як будь-яке значне явище в науковій парадигмі гіпотеза лінгвістичного релятивізму має і велику кількість своїх прихильників, і численних супротивників. Наприклад, супротивники цієї гіпотези неодноразово вказували, що у своїй радикальній формі вона означає те, що нібито носії різних мов сприймають світ по-різному, вони не можуть розуміти один одного і спілкуватися один з одним, що спростовується досвідом історії людської цивілізації. Але весь парадокс полягає у тому, що в такому

радикальному формулюванні сам Б. Уорф ніколи це питання не ставив. Дослідник вважав, що далеко не все у культурі визначається мовою, хоча й не запропонував розмежування мовних та немовних чинників [390].

Для проблем, порушених ще В. Гумбольдтом у XVIII і розвинутих Е. Сепіром і Б. Уорфом у XX столітті, немає ані інструментального, ані понятійного апарату для всебічної верифікації [82; 390]. Гіпотезу лінгвістичної відносності намагалися перевіряти експериментально, але чітких результатів такі досліди в жодний бік не дали. Однак останнім часом (і чимало цьому сприяла феміністська лінгвістика) проблематика, яка пов'язана з гіпотезою лінгвістичної відносності, стала набагато популярнішою, ніж раніше. І багато в чому це відбулося завдяки тому, що відродження інтересу пов'язано не з розвитком яких-небудь методів або експериментальної бази, а з появою подібних або ж тих, що спираються на неї філософських концепцій.

Однією з таких концепцій була філософія постмодернізму, вплив якої відчула на собі і феміністська критика мови. У центрі постмодерністської теорії знаходиться теза про недоступність реальності для людського розуміння поза структурою мови: світ, що сприймається нами, насправді є тільки мовним образом, соціально та лінгвістично сконструйованим. Усі поняття, в тому числі і гендер, завжди є результатом мовної практики. Під впливом постмодерністських концепцій про *смерть суб'єкта* теоретики французького літературного критицизму стверджують, що оскільки жіночий творчий досвід завжди був заборонений у традиційній культурі як такий, що не приносить безпосередньої користі і тому позбавлений своєї мови вираження, жіноча суб'єктивність ніколи не може бути точно визначеною і зафіксованою в культурі.

Фемінність проявляється не в реальності, а в *ефекті листа.* При цьому, якщо припустити, що кожна людина бісексуальна, *жіночий стиль* не залежить від біологічної статі письменника і може бути характерним і для автора-чоловіка. На думку російської дослідниці І. А. Жеребкіної, француженки

використовують поняття жіночого не за ознакою біологічного гендерного авторства, а за критерієм різних сексуальних стилів текстуальних практик [99].

Таким чином, теоретичною основою для феміністської лінгвістики стали одночасно як лінгвістичний релятивізм, так і його філософське продовження у вигляді постмодернізму, який стверджує мовну концепцію реальності, що оточує нас. Постмодерністська концепція стверджує, що реальність насправді – це своєрідний лінгвістичний трюк нашої свідомості: те, що індивід сприймає як реальність, насправді соціально та лінгвістично сконструйовано. Постмодернізм був одним із перших напрямків наукового пізнання XX століття, який відкрито зізнався в тому, що текст не відображає дійсну реальність, а творить нову, і ці реальності не залежать одна від одної, а ставлення людини до дійсності опосередковується дискурсивною практикою. Звідси логічно випливає один із базових постулатів феміністської критики мови про панування патріархального суспільства і нав'язування через тексти і дискурсивні практики патріархальної системи цінностей, про те, що система цінностей і погляд на світ розглядається з позиції *європейських білих чоловіків*. Інакше кажучи, вся свідомість сучасної людини пронизана ідеями та цінностями чоловічої ідеології з її пріоритетом чоловічого начала, логіки, раціональності в цій картині світу. Подібно до того, як ескімосові потрібно багато слів, щоб описати різні види снігу, так і сексистському суспільству потрібен багатий словниковий запас, щоб усіма правдами і неправдами очорнити образ жінки.

Ще однією філософською течією, яка значно вплинула на концептуальну базу феміністської лінгвістики, став постструктуралізм. Метою постструктуралізму є освідомлення всього *неструктурного в структурі*, виявлення парадоксів, що виникають при спробі пізнання людини і навколишнього світу за допомогою мовних структур, подолання редукціонізму, побудова нових практик читання.

У постструктуралізмі відбувається критика метафізики з її логоцентризмом – за усіма культурними продуктами та розумовими схемами

стоїть мова влади і влада мови. Логоцентризму протистоїть ідея відмінності і множинності. У зв'язку з цим ми б хотіли згадати дві ідеї постструктуралізму, що знайшли яскраве відображення в феміністській лінгвістиці. Перша охоплює значимість контексту у визначенні ролі мовленнєвих актів і текстів, друга підкреслює особливості структури взаємозв'язків мови зі свідомістю і мисленням людини.

Основна мета критичної лінгвістики – її аналіз як неявних, так і прозорих структурних відносин домінування, дискримінації, влади і контролю, виражених у мові, – буквально збігається з проблематикою власне феміністської лінгвістики. Багато вчених, що працюють у даному руслі, поділяють думку Ю. Габермаса, що мова є засобом домінування і соціальної сили [344].

Звідси можна зробити висновок, що феміністська критика мови за своїми поглядами теоретично ближче до концептуальних рамок критичної лінгвістики, ніж до гендерних досліджень. Дослідницький інтерес критичної лінгвістики – викриття нерівності та несправедливості – у рамках феміністської критики мови артикулює проблему статі, тобто мовної нерівності жінок і чоловіків. Об'єктом вивчення як у критичній лінгвістиці, так і в феміністській лінгвістиці є мовна поведінка в природних мовних ситуаціях, що мають соціальну значимість (громадські інститути, засоби масової інформації тощо). Дослідники, що займаються проблемами феміністської критики мови, не можуть бути незаангажованими, вони змушені займати ту чи іншу позицію. В емпіричних дослідженнях суб'єкти вивчення не можуть більш розглядатися як об'єкти.

Люди опановують світ, організовують його в поняття і розподіляють значення так, а не інакше, оскільки є учасниками угоди, що має силу лише для певної мови; подібні фізичні явища дозволяють створити подібну картину всесвіту лише за допомогою співвідносності мовних систем [344]. Таким чином, прихильники феміністської критики мови, домагаючись її гендерного

вирівнювання, мають об'єктивні підстави для спрямованого впливу на мовну систему з певною метою.

Філософія постмодернізму, згідно з якою реальність є своєрідним лінгвістичним трюком людської свідомості: те, що індивід сприймає як реальність, насправді соціально та лінгвістично сконструйовано. Постмодернізм відкрито визнає, що текст не відображає дійсну реальність, а творить нову, і ці реальності не залежать одна від одної, а ставлення людини до дійсності опосередковується дискурсивною практикою.

Існує також постструктуралізм, метою якого є визначення парадоксів, що виникають під час спроби пізнання людини навколишнього світу за допомогою мовних структур. Прихильники постструктуралізму критикують логоцентризм, згідно з яким за усіма розумовими схемами стоїть мова влади і влада мови. Логоцентризму протистоїть ідея відмінності і множинності. У рамках постструктуралізму сформувалася критична лінгвістика, що аналізує як неявні, так і очевидні структурні відносини домінування, дискримінації, влади і контролю, виражені у мові. Спрямованість критичної лінгвістики практично повністю збігається з проблематикою власне феміністської лінгвістики: об'єктом вивчення в обох випадках є мовна поведінка в природних мовних ситуаціях, що мають соціальну значимість.

У XVIII столітті бере свій початок усвідомлення, що соціальні нерівності (класові, етнічні, гендерні) не лише мають відношення до біологічного походження, але й є продуктом своєї історії (і тому сприймають зміни). Розпочинається усвідомлення гендерної варіативності так, як розуміється сьогодення: як вид соціальної організації, яка впроваджує свої стереотипізовані ролі, вивчені і соціалізовані з дитинства. Прихильники фемінізму, наприклад антрополог М. Мead, вважали, що феміністська теорія намагалася звернути увагу на розкол між біологією з одного боку, і соціальною роллю жінки з іншого [364]. Багато феміністських авторів визначають, що всі аспекти зводяться до одного з основних принципів феміністських досліджень, а саме до статі [168; 364]. Такі принципи включають в себе гендерні ідеї, які є основними

у формуванні людської свідомості. Фемінізм завдає критиці шляхи гендерного впливу на жінок у світі чоловічої гегемонії.

Фемінізм просуває ідею про відсутність вродженої біологічної різниці між чоловіками і жінками; використовує це твердження в якості підстави і причини його теоретичних цілей і прагне статевої рівності.

На актуальний момент можна виокремити основні напрямки в феміністській критиці мови. Один із основних досліджує дискримінацію жіночого образу в мовній картині світу. Представники цього напряму вважають, що в мові зафіксовано чоловіче бачення світу і, таким чином, чоловічі цінності і оцінки є важливішими за жіночі. З цього робиться висновок, що майже всі мови, які функціонують в сучасному світі, є *чоловічими*. До цієї течії належить низка робот, які студіюють механізми *включення* в граматичний рід: ідентифікація в мові йде за чоловічим родом, якщо йдеться про представників двох статей [66; 68; 69].

У свою чергу дослідник А. Гарсія Месегер визнає фундаментальну роль феміністської течії в розмежуванні гендеру і статі. Вчений вважає, що системи сексуальної належності і гендеру, які визначені в давнину, дуже відрізняються одна від одної. І це відображається в мові. Завдяки феміністичному руху слово *стать* (природна складова), яке використовується сьогодні, вживається для натякання на ті феномени, які цілком пов'язані з біологією і психологією; і слово *гендер* (культурна складова) – для тих феноменів, які цілком пов'язані з соціологією і соціальним життям. Вчений вважає, що людина не народжується жінкою, а стає нею [366, с. 31]. Тим самим він підтверджує теорію про те, що існує дуже мало біологічних моментів в статі людини (чи то жінка, чи то чоловік), і типова поведінка, яка вважається фемінною (або маскулінною), є нічим іншим, як конструкцією соціокультурних індолів, які передаються з покоління в покоління інститутом родини, школою, а сьогодні і за допомогою засобів масової комунікації. Л. А. Рудман і П. Глік дослідили дану систему *стать-гендер*, яку визначили як низку диспозицій, за допомогою яких суспільство трансформує продукт біологічної сексуальності в продукт

людської діяльності, в якому задовольняються трансформовані людські потреби [377].

Розпочинаючи з 80-х років минулого століття в наукових колах виникли сумніви щодо доцільності єдності теорії стосовно як поняття *гендер*, так і розбіжностей у парі *стать-гендер*. З одного боку в *гендер* вміщується стільки гетерогенних елементів, що вважалося неможливим знайти загальні риси, які були б охоплені цим поняттям (таким чином, жіночий рід – це конгломерат жінок білої, чорної, жовтої рас, гетеросексуалок, лесбіянок та ін.); з іншого боку виникло питання про те, що *стать* була би пасивним первинним елементом по відношенню до *гендеру*, оскільки не можна з впевненістю стверджувати, що фізична сторона (тобто *стать*) не буде маркованою певними культурними нормами.

Становлення та потужний розвиток гендерної лінгвістики як нового напрямку у дослідженні мови припадає на останні десятиліття XX століття. Її поява відбулася не завдяки поширенню феміністського руху, а розвивалася в контексті актуальних для свого часу наукових парадигм і традицій. Ідеї французького структуралізму і постструктуралізму пов’язані з іменами Р. Барта [24], Ж. Дерріди [322], М. Фуко [278] значно вплинули на формування сучасних підходів до вивчення мови і гендеру. Інтенсивний розвиток гендерної лінгвістики припадає на останні декади XX століття, цей факт пов’язаний з розвитком постмодерністської філософії і зміною наукової парадигми в гуманітарних науках.

Мова дозволяє маркувати категорії і таким чином полегшує концептуалізацію соціального життя. Категорія гендеру функціонує як у лінгвістичній, так і в соціальній практиці, що підтримує певний гендерний порядок і категоризацію. Отже, категорія гендеру крім виділення відмінностей між статями, підтримки ієрархії і гендерної нерівності, які передавалися поколіннями і поширюються з плином часу, отримує нові відображення і вираження. Лінгвістичні і немовні практики зазвичай об'єднують різні специфічні гендерні категорії зі зрушеннями в бік більш спільної тенденції.

Проблема полягає в тому, щоб було винайдено, ідентифіковано контакт з соціальними чинниками. Вона включає в себе марковані категорії, мета яких полягає в підтримці і локалізації гендерної практики.

В роботах А. В. Кириліної було сформульовано загальнотеоретичне підґрунтя наукового напряму, який вивчає гендерний фактор у мові, і поставлено питання про розмежування ідеологізованого (феміністського) і наукового підходу до лінгвістичного дослідження гендеру [134; 135].

Важливим буде звернутися до концепції І. І. Халєєвої, яка розглядає категорію гендеру в лінгвофілософському аспекті. Підхід до гендеризму як до реальності, яка опосередковується знаками, символами і текстами, дозволяє визначити гендер як своєрідну міждисциплінарну інтригу, в основі якої знаходиться багато наук про людину, не лише про її біологічну, але й соціально-культурну специфіку; інтригу як сукупність обставин, подій і дій, у центрі яких знаходиться людина [280, с. 7]. Поняття гендеру дослідниця співвідносить з поняттям дискурсу. В певному сенсі міждисциплінарну парадигму гендеру можна визначити своєрідним типом виникнення інтриги, або в іншій площині –порівняльною типологією гендерних дискурсів, які є іманентними природі традиційної культури. Отже, у даному ракурсі гендер виступає як тип створення інтриги або тип дискурсу, як ментальний простір, гносеологічно опосередкований і зумовлений соціокультурною даністю конкретної лінгвокультурної спільноти [280, с. 11].

У загальному сенсі гендерні дослідження в мові охоплюють два кола проблем:

1) Мова і відображення в ній статі. Мета такого підходу полягає в описі і поясненні того, яким чином маніфестується наявність осіб різних статей у мові. У першу чергу досліджується номінативна система, вокабулярій, синтаксис, категорія роду та ін. Які оцінники приписуються чоловікам і жінкам, і в яких семантичних полях вони мають найбільше вираження.

2) Мовленнєва і комунікативна поведінка в цілому чоловіків і жінок, в яких виділяються типові поведінки та тактики, гендерноспецифічний вибір

одиниць лексикону, засоби досягнення успіху в комунікації, вподобання у виборі лексики і синтаксичних конструкцій [68].

Гендерні дослідження на матеріалі іспанської мови виявили відмінності як на рівні системи мови, так і на рівні її вживання. Щодо гендерних відмінностей на рівні мови як системи можна стверджувати, що тут виявляються різного роду асиметрії, які існують у вигляді семантичних лакун, коли в мові відсутнє позначення для будь-якого концепту. Дослідники поставили завдання виявити характеристики пари *чоловік – жінка*. Для експерименту було виділено по 100 найбільш репрезентативних словосполучень для кожного ряду *чоловік – жінка*. При цьому було обрано тільки ті слововживання, де обидва концепти використовувалися в текстах у гендерному плані, тобто в сенсі їх співвіднесеності з людською природою. Введення цього обмеження виявило, що власне гендерні слововживання концепту *hombre* / *mujer* в корпусі не вирізнялися особливою частотністю: тільки 5 % слововживань виявили їхній гендерний план [213].

Цікавими є і самі результати аналізу, які в цілому підтверджують забобони та переваги соціумів, що поділяють світ на два простори – чоловічий і жіночий, причому з ще раз підтвердженою тенденцією до менш видимої соціальної активності жінки у порівнянні з чоловіком. Разом із тим дослідники доходять до висновку про мінливі гендерні ролі обох концептів [213].

Так, обидві статі з достатньою частотністю описуються як ті, які працюють, які мають професію, сильні, висококласні, наділені владою та ін. Крім того, відзначається тенденція до зростання частотності опису жінки як впевненої у собі, себелюбної, що має успіх, тобто успішно робить свою кар'єру.

Іншими словами, проведене на мовному матеріалі дослідження зайвий раз свідчить на користь того, що будь-яке суспільство характеризується своєю комунікативною ситуацією, притаманною цьому суспільству соціально-функціональною стратифікацією мови, де певні особливості мовної поведінки жінок, на відміну від мовної поведінки чоловіків, виявляються завжди.

Вивчення соціально та культурно обумовленої специфіки статі можливе лише за умови створення та обґрунтування міждисциплінарної парадигми.

У гендерних дослідженнях існують два концептуальні підходи: теорія соціокультурного детермінізму (акциденталізму) і теорія біодетермінізму (есенціалізму). Прихильники соціобіологічної концепції гендеру вказують на відмінності в поведінці жінок і чоловіків, зокрема комунікативній, використовуючи психофізіологічні відмінності, пов'язують їх з відмінністю у мовних процесах і позначають гендерні відмінності статевими відмінностями. Біодетерміністи оскаржують думку, що відмінності між представниками двох гендерних груп існують як у фізіологічному, так і в соціальному плані.

У рамках соціодетерміністського напрямку особливо підкреслюється, що уявлення про мужність і жіночність разом із комунікативною поведінкою саме конструюються, а не лише відбиваються в мові, оскільки мова є засобом формування свідомості. А. В. Кириліна надає два науково обґрунтованих підходи, зазначаючи два періоди розвитку гендерних досліджень, один з яких прийшов на зміну іншому: гендерний підхід ґрунтується на низці методологічних принципів, найважливіший з яких – релятивізація статі, тобто відмова від біодетермінізму та інтерпретація гендеру як соціально і культурно збудованого феномену [130].

Гендерний аналіз – це синтез між гендерною теорією і так званою гендерною перспективою, яка походить від феміністської концепції сприйняття світу і життя. Ця перспектива веде до постгуманістської філософії через свою критику андроцентричної концепції людства, яка залишила поза увагою жіночий рід. Гендерні дослідження мають на меті сприяння суб’єктивному і соціальному будуванню нової конфігурації, відштовхуючись від переусвідомлення історії, суспільства, культури і політики із залученням у ці процеси жіночої статі. Ця перспектива визнає статеві розбіжності, існування обох статей як основний принцип у створенні іншого суспільства – більш демократичного.

В описі гендеру часто використовується поняття *патріархальний*, і цьому є обґрунтування. Патріархат – лад, який характеризується батьківським родом, в якому чоловік займає панівне становище. Патріархальний – пов'язаний із давниною, вірний традиціям, звичаям. Використовувати поняття *патріархальний* у гендерному дискурсі – означає підкреслити маскулінність сучасної культури.

Визнання культурної зумовленості статі, її інституційності і ритуалізованого характеру веде до визнання її конвенційності, неоднаково виявляється як в різних культурних і мовних спільнотах, так і на різних етапах їх розвитку. Все це дозволяє підійти до феноменів мужності і жіночності не як до незмінної природної даності, а як до динамічних, мінливих продуктів розвитку людського суспільства, які піддаються соціальному маніпулюванню і моделюванню й є схильними до найсильнішого впливу культурної традиції.

Однак, на наш погляд, соціодетерміністський і біодетермінстський підходи вивчають і сьогодні; в різних формулюваннях поняття гендер має диференційоване відношення між термінами *гендер* і *стать*. О. В. Рябов пояснює відношення понять *стать* і *гендер* як ціле і частина: стать складається з біологічної статі та соціокультурної статі, в якій повинні розрізнятися соціальна та культурно-символічна складова. При цьому *стать* і *гендер* співвідносяться між собою не як рід і вид, а як ціле і частина [221].

Згідно вищевикладеному можна стверджувати, що існує дуже мало біологічних моментів у статі людини (чи то жінка, чи то чоловік), і типова поведінка, яка вважається фемінною (або маскулінною), ні що інше, як конструкції соціокультурних індолів, які передаються з покоління в покоління інститутом родини, школою, а сьогодні і за допомогою засобів масової комунікації.

1.4. Особливості жіночої і чоловічої комунікативної поведінки в іспаномовній картині світу

Фокусом зацікавленості феміністської лінгвістики є також відмінності в чоловічій та жіночій комунікативній поведінці. При цьому робиться акцент на належності чоловіків і жінок спочатку до різних субкультур, через що будь-яке спілкування між чоловіками і жінками пропонується розглядати як певну форму міжкультурної комунікації [133]. На думку Р. Лакофф, мовна поведінка жінок відрізняється невпевненістю, меншою агресивністю у порівнянні з чоловічою, більшою гуманністю і орієнтованістю на свого партнера у комунікації. Жінки уважніше вислуховують думку співрозмовника, не прагнуть домінувати в ході бесіди. Чоловіки під час діалогу агресивніші, прагнуть у бесіді тримати ситуацію під контролем, менш схильні до компромісів [168].

У зв'язку з цим такий мовний стиль жінки створює відчуття невпевненості в собі, нерішучості і некомпетентності, що завдає шкоди її іміджу. Якщо ж жінка починає використовувати чоловічі мовні тактики, то вона сприймається як нежіночна, зухвала феміністка. Подібна мовна поведінка жінки часто призводить до комунікаційних поразок [133]. Д. Таннен опублікувала низку досліджень стосовно комунікативних жіночих стратегій, які викликали гостру полеміку серед лінгвістів. Аналізуючи у своєму дослідженні *Ти мене не розумієш* чоловічі та жіночі мовні сили, автор робить висновок, що розмова між чоловіками і жінками являє собою комунікацію протилежних культур. У багатьох відносинах відмінності чоловічого і жіночого стилів не є симетричними: чоловіки і жінки, опинившись в одній групі, швидше за все почнуть говорити в манері, більш звичній і зручнішій для чоловіків. У суспільстві, де рівність проголошено загальної метою, і де жінки частіше домагаються високого становища, найбільше засмучує той факт, що вони при цьому виявляються мов у подвійних путах. Якщо вони стануть говорити, як це очікують від жінок, то покажуть себе неадекватними лідерами. Якщо будуть говорити, як прийнято у лідерів, – будуть вважатися неповноцінними жінками [385]. Погляди дослідника, на нашу думку, можна резюмувати наступним чином: чоловіки намагаються втілити так звану *стратегію відповіді*, а жінки – стратегію *взаєморозуміння*. Якщо ми приймаємо таку дихотомію, то в такому

разі вона забезпечує просте пояснення відсутності жіночого просування по професійній лінії: жінки занадто зайняті встановленням спільноти або *взаєморозуміння* замість свого кар'єрного зростання [385].

Заслуга феміністських досліджень у лінгвістиці полягає в тому, що від практики первинних бунтарських заяв про дискримінацію мови вони відкрили шлях до гендерних досліджень, що сформували теоретичну мову і дозволили описати гендерні проблеми в соціумі, тобто створити гендерний дискурс. Сьогодні феміністська лінгвістика займається аналізом розмовного стилю, дослідженням механізму зміни первинних ролей чоловічої статі в мові, усуненням гендерної нерівності між двома статями з огляду на лінгвістичний чинник.

Феміністки вважають, що мова є не природним, а суспільно-історичним феноменом, і тому цілком може піддаватися критиці і змінам. Критика мови не просто можлива, а вкрай необхідна, як і її реформування. У 1980 році представниці цього напряму І. Гюнтеродт, М. Хеллінгера, Л. Пуш, С. Тремело-Плетц опублікували дослідження під назвою *Директиви з уникнення статевої дискримінації* у мові, в якій чітко сформульовано основну тезу феміністської лінгвістики: мова дискримінує за статевою ознакою якщо вона ігнорує жінок і їхні досягнення; якщо описує жінок лише в підлеглому положенні або залежно від чоловіків; якщо вона показує жінок тільки в стереотипних ролях і таким чином заперечує у них наявність інтересів і здібностей, які виходять за межі цього стереотипу, якщо він принижує жінок поблажливістю та висміює їх [386].

Незважаючи на те, що феміністська лінгвістика виникла відносно недавно, вона має достатню кількість отриманих результатів. Вчені, які поділяють ідеї феміністської критики мови, наполягають на переусвідомленні та зміні мовних норм, вважаючи свідоме нормування мови та мовну політику метою своїх досліджень. До теперішнього часу існують численні рекомендації з політично коректного вживання мови. Пропонуються так звані феміністські неологізми, паралельне вживання форм чоловічого та жіночого роду для позначення особи або нейтральні словоформи, що не викликають асоціацій зі

статтю особи, про яку йдеться. Деякі з цих рекомендацій враховані в сучасних лексикографічних працях.

Найбільших успіхів феміністська лінгвістика досягла в галузі феміністської реформи мови і в спробах впливу на мовну політику держави. Результатами феміністської критики мови стали деякі зміни мовної норми. Найбільшим інноваціям піддався лексичний склад мови: феміністки запропонували ввести в лексикон нові слова, які краще описують жінок і їхні відносини, власне жіночу сутність. На Заході зараз практично повсюдно увійшло в практику при друкуванні оголошень про найм на роботу вказувати чоловічі і жіночі назви професій; невиконання цього загрожує рекламодавцям великими грошовими штрафами. У правових та офіційно-ділових текстах прийнято завжди позначати особу згідно з її статтю (у той час як до теперішнього часу у такому стилі пропонувалася чоловіча форма: *actor* / *actriz* та ін.

Представники феміністської лінгвістики рекомендують використовувати форму жіночого роду як нейтральну, оскільки, на їхню думку, андроцентрична концепція розміщує чоловіка на позицію норми, і це також знаходить своє відображення в іспанській мові: використання чоловічого граматичного роду як нейтрального веде до приховування жінки. Якщо мова приховує половину населення, то це є відображенням гендерної нерівності, що панує в суспільстві. Патріархальна культура, плутаючи поняття роду та статі, змогла приховати зростаючу слабкість чоловіка за допомогою укріплення чоловічого граматичного роду; і навпаки – приховати зростаючу жіночу силу за допомогою послаблення позицій граматичного жіночого роду [168; 366; 379].

Відображаючи та формуючи наші образи і уявлення, мова вкорінює та тиражує асиметричні погляди на чоловіків і жінок. Недостатня чи помилкова ідентифікація жінки в мові веде до її дискримінації в суспільстві, ущемлення її прав, збереження та закріплення патріархально-традиційного розподілу ролей між чоловіком і жінкою.

Аналізуючи лексичний склад висловлювань на основі соціолінгвістичного дослідження, дослідники констатують той факт, що словниковий запас жінок менший, ніж словниковий запас чоловіків. Лінгвісти відзначають детальність викладу, надмірну описовість у жіночих текстах і узагальненість у чоловічих, ґрунтуючись на аналізі письмових текстів чоловіків і жінок з метою вишукування фактів для криміналістичної експертизи [134, с. 60].

У роботах М. Д. Городникової розглядається лінгвістичний аспект гендеру на матеріалі звертань. Автор приходить до висновку, що у звертаннях гендерний чинник часто елімінується, порушується співвідношення граматичного роду та природної біологічної статі [59; 60; 61].

Повернення до комунікативної культури минулого на матеріалі звертань продемонструвала Н. О. Азарова. Дослідниця пов'язує даний феномен з соціальними змінами, що відбулися в Росії наприкінці XX століття, деякі найменування осіб жіночої статі, втрачені лексикою епохи соціалізму, набули актуальності в наш час [1].

Комплімент як фактор експлікації відносин чоловіків і жінок також став об'єктом гендерного дослідження, в роботах за темою містяться дані про перлокутивний ефект презентації компліменту [63; 122; 233]. В. І. Жельвіс представив низку досліджень стосовно проблем лихослів'я, актуалізує гендерний аспект проблеми на семантичному рівні: гендерно диференційований показник частоти вживання інвективи, ступінь різкості [96; 97; 98].

У роботі І. В. Коноваленко об'єктом дослідження обраний комплімент як лексичний засіб реалізації комунікативної тактики чоловіків і жінок у стратегії *гри на підвищення* (вказівка на кооперацію) і *гри на пониження* (вказівка на конфронтацію) у ситуаціях офіційного / неофіційного спілкування. Аналізуючи інтерв'ю, підтверджено гіпотезу про характер впливу гендерного чинника, який проявляється в більшості випадків нерегулярно або комплексно поряд з іншими чинниками [153].

О. С. Гриценко звертається до аналізу гендерних аспектів виборчого дискурсу (на матеріалі друкованих видань передвиборного періоду), з'ясовує, як конструюються *чоловічий* і *жіночий* голос у передвиборному дискурсі, яким чином враховується гендерний фактор при позиціонуванні читача в передвиборних друкованих матеріалах [78].

Накопичено значну кількість досліджень, які безпосередньо або опосередковано торкаються питань маніфестацій гендеру та гендерних стереотипів, але поки ще не створено дослідження, яке б узагальнювало та розглядало процес мовного конструювання гендеру в комплексі усіх його складових з позицій сучасних лінгвістичних теорій.

На сучасному етапі змінився напрямок соціокультурної специфіки статі. Вже не йде мова про те, як стать впливає на комунікативну поведінку і використання мови, а про те, якими засобами оперує мова для конструювання гендеру, в яких комунікативних ситуаціях і які позамовні чинники впливають на цей процес [135, с. 8].

Особливої уваги потребують практично недосліджені механізми імпліцитної передачі гендерних змістів, які є основним засобом конструювання гендеру в дискурсі. Важливим з теоретичної точки зору є пояснення стилістичного підходу до конструювання гендерних відносин. У зв’язку з сучасним розумінням гендеру як компонента колективної та індивідуальної свідомості, яка є збудованою мовними засобами, існує необхідність в освідомленні цього феномену з позицій когнітивної науки.

Пріоритет *людського фактору* стимулював розвиток нових лінгвістичних дисциплін, спрямованих на вивчення всіх аспектів мовленнєвої діяльності і того, як людина представлена в мові. Однією з таких галузей стала гендерна лінгвістика, яка має на меті дослідити соціальну стать людини.

З точки зору гендерної лінгвістики мова як система наділяється гендерними параметрами. Помилковим при цьому було б вдаватися до крайнощів та вважати, наприклад, що мова закріплює дискримінацію жінок, або що існує специфічна *жіноча мова* або *чоловіча мова* як самостійні

комунікативні системи, хоча ці терміни регулярно зустрічаються в публікаціях, присвячених загальним питанням гендерології і гендерної лінгвістики. Зазвичай це спостерігається в засобах масової інформації, особливо в Інтернет-матеріалах, рідше – в наукових роботах з феміністської лінгвістики.

Підставою для такого протиставлення слугує абсолютизація відмінностей, які спостерігаються в мові чоловіків і жінок, і розуміння цих відмінностей як істотних, що диференціюють таким чином, що це дозволяє говорити про *жіночу* і *чоловічу* мови як окремі, самостійні комунікативні системи. При дослідженні комунікативних стратегій чоловіків і жінок на перший план виступають відмінності в мовленнєвих стилях, що зумовлені вихованням і соціальною диференціацією комунікантів. На думку більшості лінгвістів, психологів і соціологів, розбіжності в гендерних комунікативних стратегіях походять з глибокого дитинства [133; 135; 136; 366; 379].

Чоловіки і жінки опановують мову в двох різних світах – у світі хлопчиків і у світі дівчаток. Під час дорослішання суспільство пред'являє їм певні вимоги і виробляє стереотипи та норми поведінки, що є характерними для чоловіків і жінок. Воно дозволяє жінці бути більш спонтанною у виявленні своєї реакції, тому нестриманість, емоційність є характерними для її мовленнєвої поведінки. Типовою ж якістю чоловічої мовленнєвої поведінки є, навпаки, емоційна стриманість, небажання продемонструвати свої почуття, намагання бути беземоційним. Жіноча мова, на відміну від чоловічої, містить у собі більшу кількість емоційних оцінок, гіпербол, порівнянь, включає в себе часту зміну теми на ту, що не пов'язана з темою попереднього дискурсу. Мовленнєва поведінка чоловіка спрямована на досягнення та збереження незалежності та високого статусу. Чоловічий тип комунікації – це менш гнучка, але більш динамічна і менш орієнтована на співрозмовника комунікація. Жіночий тип комунікації зорієнтований на співрозмовника, на діалог, на підпорядковану роль у співбесіді, де чоловік обирає і змінює теми розмови. Дуже поширений жанр комунікації у чоловіків – це бесіда-інформація, а у жінок – приватна бесіда [67; 70; 72].

О. І. Горошко досліджує розбіжності писемної мови у чоловіків і жінок. Внаслідок проведеного експерименту було з'ясовано, що тексти, написані жінками, є більш довгими, містять більшу кількість слів у реченні, їх вокабуляр менш різноманітний, привалюють дієслова і частки, іменники чоловічого роду, з високою соціальною оцінкою, емотивністю, з використанням умовного способу, простих речень. Чоловіки, навпаки, виявилися менш грамотними, схильними до реалістичної оцінки; вони використовують більше іменників, прикметників числівників, а також лексичних одиниць жіночого роду наказового способу, складних речень і абстрактних іменників. За висновком дослідника, чоловіки зображують оточуючий світ у більшому різноманітті якісних характеристик, барв, відтінків [73, с. 101].

Д. Таннен вважає, що чоловік і жінка використовують мову з різною метою: жінки відносяться до розмови як до важливої частини міжособистісних відносин; чоловіки ж, навпаки, використовують розмову для демонстрації того, що вони контролюють ситуацію. Причини цього знаходяться в комунікативних стилях, автор виділяє дві важливі характеристики: замученість і незалежність. Чоловіки є незалежними, а жінки залученими в комунікацію, і тому є вторинними в ній [385].

Оскільки суспільство змінює мову, безумовно повинні змінитися певні соціальні уявлення в зв'язку з тим фактом, що мова є віддзеркаленням подій, що відбуваються в самому суспільстві.

Важливо при цьому зазначити, що про існування *чоловічої мови* зазвичай згадується лише в деяких роботах з феміністської лінгвістики для характеристики будь-якої природної мови, оскільки вона спочатку вважається андроцентричною, тобто створеною чоловіками як засіб дискримінації жінок.

Д. Греддол і Дж. Свон вважають, що в мові існує численна кількість гендерних стереотипів. Ці стереотипи, на думку дослідників, знаходяться в прислів'ях, жартах, мас-медіа, літературі і навіть в працях лінгвістів [342, с. 2]. Очікування того, як чоловіки і жінки *повинні* використовувати мову, здається, впливає на те, як вони справді її використовують; дослідники стверджують, що

існуючі статево-рольові стандарти тиснуть на індивіда і вимагають від нього певної поведінки. Хоча це твердження є важливим, дослідження не в змозі пояснити, звідки виникають ці статево-рольові стандарти, і чому вони не зникають у сучасному суспільстві.

Стосовно мовної поведінки чоловіків і жінок поза межами регламентацій, то властиві їй гендерно марковані відмінності виявляються непослідовно (звідси і характеристика гендеру як змінювального маркера, і мають не абсолютний, а відносний характер: хоча мова чоловіків і жінок відрізняється, не існує форм, пов'язаних тільки виключно з однією статтю, а існує тенденція до переваги у вживанні певних форм чоловіками і жінками [125, с. 80]. У зв'язку з цим деякі вчені пропонують використовувати термін *гендерлект*, яким позначається постійний набір ознак чоловічого та жіночого мовлення [65]. У той же час існуюче твердження, яке здається безперечним, що не існує а ні типово *чоловічої мови*, а ні суто *жіночої мови*, потребує деякого коригування. Підтримуючи ту чи іншу точку зору щодо існування в певній національній культурі передусім *жіночої мови*, слід враховувати, в якому значенні вживається лінгвістичний термін *мова*.

Чоловіки та жінки одного соціального класу можуть використовувати різні мовні форми; наприклад, Ж. Холмс у роботі 1993 року згадує мову амазонських індіанців, порівнюючи мову матері дитини, яка відрізняється від мови батька. У цій громаді чоловіки і жінки спілкуються не однаковою мовою [349].

Менш суттєвими є відмінності в громадах, де чоловіки і жінки спілкуються однією мовою, але існують певні мовні особливості, насамперед на лексичному рівні, у мові жінок і чоловіків. Ж. Холмс доводить це на прикладі японської мови, де існують слова, які використовуються виключно чоловіками або жінками. Крім того, жінки зазвичай мають більш різноманітний словниковий запас при комунікації [349].

На думку Р. Лакофф, жінки у більшості випадків схильні закінчувати речення питальною інтонацією, ніби у пошуку схвалення адресата, у той час як

чоловіки це роблять дуже рідко. Жінки, на відміну від чоловіків, не часто переривають своїх співрозмовників. Ці факти є, на думку дослідника, результатом лінгвістичних моделей, які діти успадковують від своїх батьків і на вулиці [167]. Чоловік є більш відвертим і рішучим у мовленні завдяки своїм керівним позиціям, жінки ж використовують більше перифраз і евфемізмів для вираження своїх ідей; мова чоловіка менш описова.

Як свідчить досліджений матеріал, іспаномовні жінки використовують зменшувальні суфікси в надлишковій кількості: *un ratito, la cachuchita, el boladito* та ін. Це надає їхньому мовленню більшої дитячості. Інші характеристики *чоловічої* і *жіночої* мови відображають їхній соціальний статус. Чоловік є прямим у своєму мовленні, він вирішує, коли розпочати і закінчити розмову або коли змінити її тему. Крім того, оскільки він перебуває в постійних ділових і соціальних контактах з іншими особами, його вокабуляр постійно розширюється і збагачується новими лексичними одиницями і виразами. Жінка проводить більшість свого часу вдома і її вокабуляр обмежується темами домашнього господарства, і тому в інтергендерній комунікації вона має більш пасивну роль. В сучасному суспільстві розбіжності в мові стали ще більшими через доступ до освіти. Хоча жінки мають рівні з чоловіками можливості в цій галузі, все ж таки чоловікам належить контроль в основних соціальних сферах, у той час як жінка продовжує перебувати на вторинних ролях. І доки ця нерівність між чоловіками і жінками буде існувати, матимуть місце гендерні розбіжності в мові і в її використанні. Соціальні обмеження впливають не лише на вокабуляр жінки, але й на теми розмов, які вона веде. Суспільство впроваджує норми, яким чином вживати мову в різних соціальних ситуаціях відповідно до статевої належності комуніканта. Загальноприйняте вживання слів у різних соціальних контекстах є результатом культурного розвитку. Дитина має доступ до лінгвістичних гендерних стереотипів вдома, в школі, на вулиці.

На думку Д. Таннен, жінки використовують мову для зв'язку та близькості, в той час як чоловіки – для підтримки свого статусу та

незалежності. Д. Таннен також заявляє, що таке повідомлення нагадує міжкультурну комунікацію, де стиль комунікації двох статей є різним [385].

Мова об'єктивно відображає реальну дійсність, уявлення, що склалися упродовж багатьох століть, стійкі стереотипи, тому мова в принципі не може дискримінувати або підносити кого-небудь. Що стосується живої, природної мови, то в ній при необхідних випадках відбуваються певні зміни. В результаті в чоловічій або в жіночій комунікації проявляються певні фемінні або маскулінні ознаки. Разом з тим, ці спочатку протиставлені ознаки постійно взаємопроникають і взаємодіють. Розгляд мови і мовлення в аспекті гендерної лінгвістики дозволяє отримати інформацію про те, яку роль відіграє гендер у тій чи іншій культурі; які поведінкові норми властиві чоловікам і жінкам, як вони фіксуються в текстах різного типу; як змінюється уявлення про гендерні норми, які стильові особливості можуть бути віднесені до переважно жіночих або переважно чоловічих, як усвідомлюється мужність і жіночність у різних мовах і культурах, як гендерна належність впливає на засвоєння мови, з якими фрагментами і тематичними областями мовної картини світу вона пов'язана.

Лінгвогендерний підхід дозволяє також встановити, за допомогою яких лінгвістичних механізмів стає можливою маніпуляція гендерними стереотипами. У рамках гендерної лінгвістики виявляється можливим також проаналізувати закріплення в мові стереотипних уявлень про статус і соціальні ролі чоловіків і жінок.

1.4. Виникнення та розвиток поняття *гендер*

Людина одночасно є сукупністю соціальних законів, продуктом історичного розвитку етносу, результатом взаємодії фізичних умов і біологічних чинників з психічними механізмами, а також є творцем і користувачем знакових систем, у тому числі системи невербальних засобів комунікації. Тому мовна комунікативна діяльність як об’єкт лінгвістичного аналізу дозволяє інтегрувати основні чотири аспекти мови: соціальний, історичний, психологічний, системно-структурний. Багатошарова структура

комунікативної особистості знаходить своє відображення в специфіці створеного нею тексту.

Одним з основних компонентів цієї структури є біологічна стать. У нашому дослідженні під терміном *стать* розуміється наявність всіх біологічних характеристик, які притаманні чоловікам і жінкам. П. Еккерт і С. Макконел-Джайнет вважають, що стать є біологічною характеристикою, яка ґрунтується, перш за все, на репродуктивному потенціалі [331, p. 10-15]. А. В. Кіріліна визначає поняття *стать* як фундамент і першопричину психологічних і соціальних розбіжностей між чоловіками і жінками [129, с. 35].

Але крім фізіологічних відмінностей люди розподіляються відповідно до їхніх соціальних ролей, видів діяльності, розбіжностей в емоційних характеристиках і поведінці. Наявність у світі різних соціальних ролей, які виконують чоловіки і жінки, дозволяє зробити висновок про те, що стать як біологічна характеристика не може пояснити розбіжність соціальних ролей і рекомендацій, які існують в суспільстві. Тому в сучасний лінгвістичний опис включили термін *гендер*, який визначає стать як соціокультурний концепт, який формується в межах системи етнічно зумовлених стереотипних уявлень.

Існує думка, що лінгвістична традиція, яка враховує фактор статі, йде корінням в античний світ, коли почалося осмислення категорій природної статі (*sexus*) і граматичного роду (*gender*). На перший погляд дослідження гендерного чинника в мові може здатися дуже вузьким, але насправді йдеться про інтердисциплінарну галузь, яка включає в себе окрім філології ще соціологію, антропологію, психологію тощо.

Традиція суспільної свідомості стосовно розмежування гендерних ролей бере свій початок в старокитайської філософії з її основними поняттями – *інь* та *янь*. Концепцію про взаємодію полярних сил *інь – янь* як основних сил руху, дуалізм яких виражається в нерозривній єдності і боротьбі світлого і темного, твердого та м'якого, чоловічої і жіночої основ в природі, взяли за основу вчення про символи взаємодії протилежностей. Як зазначає Є. П. Ільїн, в особистості обох статей функціонують як чоловічі, так і жіночі ознаки, які часто

позначаються поняттями *інь* і *янь*. *Інь* означає делікатність, м'якість, ніжність, чутливість, витонченість, крихкість, красу, тобто жіночі риси; *янь* – стійкість, рішучість, силу, енергію, витривалість, тобто чоловічі риси [107]. Окрім фізіологічних відмінностей існує розподіл представників обох статей відповідно до їхніх соціальних ролей, емоційних відмінностей, діяльності і поведінки.

Наявність різних соціальних ролей і певна біологічна схожість чоловіків і жінок дозволяють зробити висновок про те, що біологічна стать не може пояснити розбіжність соціальних ролей, які існують в суспільстві. Гендер створюється суспільством як загальний образ чоловіків та жінок і зумовлює їхнє соціальне положення в різних установах, наприклад в родині, політиці, культурі та ін. Різні суспільства характеризуються різними гендерними системами, які можуть бути визначені як сукупність форм поведінки і соціальних взаємовідносин, що характеризуються статевою належністю суб'єкта діяльності. Дані системи фіксують асиметрію в культурних оцінках і очікуваннях, які характеризують представників однієї або іншої статі [168, с. 64].

Вагомий внесок в усвідомлення гендерної проблематики внесли М. Д. Городнікова, О. С. Гриценко, О. Л. Каменська, А. В. Кіріліна, В. М. Телія, Н. М. Фірсова, І. І. Халєєва та інші науковці, які продемонстрували, що гендерний підхід дозволяє точніше враховувати людський фактор у мові. З урахуванням цього для антропоорієнтованого вивчення запропонували двоярусну модель, яка складається з *мегагендерного* (загальнолюдського) та *гендерного* (того, що маніфестує стать) рівнів [59; 60; 78; 113; 122; 136; 260; 275; 280; 281].

У сучасній науці існує багато визначень поняття гендеру. Джоан Скотт визначає його як невід'ємний компонент у соціальних відносинах, який ґрунтується виключно на відмінності між статтями. Крім того, дослідник стверджує, що стать, яка сприймається як біологічна відмінність, використовується як головний засіб соціальної сили відносин [375]. За словами

дослідника В. Сау, *гендер* – це та частина людської поведінки, яка повинна мінімізувати усі соціальні сумніви с приводу того, до якої статі належить особа [379, p. 134]. П. Еккерт і С. Макконел-Джайнет стверджують, що гендер є соціальною адаптацією статевих особливостей людини, які пояснюють поведінку чоловіків і жінок. Визначення мужності і жіночості, розподілення ролей у суспільстві має виключно соціальний характер, тобто гендерні ролі можна визначити як засвоєні моделі поведінки, які регулюють поведінку людей [331, p. 47-50]. Вважається, що чоловік не має права бути слабким або бурхливо проявляти свої емоції, усі інші відхилення від норми будуть засуджені суспільством. Є. Д. Здравомислова розглядає гендер як конструкт, який містить три складові: біологічну стать, гендерні стереотипи і, так званий, гендерний дисплей, що означає різні прояви, зумовлені нормами чоловічої і жіночої поведінки, прийняті в даному суспільстві [103, с. 84].

У нашій роботі ми визначаємо гендер як сукупність соціальнозумовлених і соціальнозначущих аспектів поведінки чоловіків і жінок, у тому числі і мовленнєвої, які будуються і виражаються у межах даного суспільства, в нашому випадку іспаномовного.

В іншому тлумаченні гендер об'єднує біологічну і соціальну стать: він є свого роду міждисциплінарною інтригою, в основі якої сплітається безліч наук про людину, про не лише її біологічну, але й соціально та культурно зумовлену специфіку, про інтригу як сукупність обставин, подій і дій, у центрі яких знаходиться людина, особистість. Особливої уваги, на наш погляд, вимагає визначення гендеру як важливої когнітивної категорії, яка використовується при взаємодії людей, оскільки в лінгвістиці поняття *гендер* співвідноситься з образами, нормами, традиціями і стилем поведінки, які конструюються у мові та закріплені у свідомості його носіїв, а також із сукупністю атрибутів, що приписуються чоловікам і жінкам у певному соціокультурному співтоваристві.

Підсумовуючи західні загальнонаукові підходи до категорії гендеру, О. О. Вороніна визначає сім підходів у його тлумаченні. Так, гендер може розглядатися як соціально-демографічна категорія; соціальна конструкція;

суб'єктивність; ідеологічний конструкт; мережа; технологія і культурна метафора [48; 50; 51].

Гендер у сучасній лінгвістичній науці досліджується як компонент індивідуальної і суспільної свідомості, що дозволяє оперувати в межах гендерного дослідження поняттям гендер*но маркований*. Його структуру складає бінарна опозиція *маскулінність / фемінність*. Дані терміни по відношенню до гендерних стереотипів є своєрідними концептуальними метафорами, які передають внутрішнє динамічне співвідношення чоловічого і жіночого образів [168, с. 60]. Чоловічій і жіночій статі приписується певний комплекс характеристик, асоціацій і моделей поведінки, що сприятливі для суспільства. Наприклад, сильний, сміливий, рішучий є ознаками маскулінності, а м'який, слабкий, емоційний містять у собі характеристики жінки. Індивіди втілюють у своїй поведінці очікування суспільства з огляду на їхню статеву належність і таким чином розподіляють гендерні ролі. Але для них характерною є асиметрія, при якій все маскулінне є первинним у суспільстві, а фемінному відводиться другорядна роль.

Гендер є досить складним поняттям, оскільки розкриває багатоаспектний зміст явища. У наукових дослідженнях воно вживається в кількох значеннях:

1. Гендер як соціорольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка та жінки, на відміну від біологічної;
2. Гендер як набуття соціальності індивідами, що народилися в біологічних категоріях жіночої або чоловічої статей;
3. Гендер як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність по створенню механізмів щодо її реалізації.

Між тим, включення гендерного параметру в лінгвістичні студії дозволяє суттєво розширити уявлення про мову як засіб конструювання соціального світу. До подальших питань дослідження гендеру у лінгвістиці відносяться дві групи проблем. Першу групу складають питання, які зосереджуються на виявленні лінгвістичної значущості гендерного підходу у мовознавстві. Друга – група проблем, що об'єднує питання, спрямовані на встановлення ролі

екстралінгвістичної реальності у процесах мовного конструювання гендеру і їхньої динаміки [123; 134; 142].

Дослідження гендеру в мовознавстві ґрунтується на лінгвістичних принципах аналізу:

1. Гендер позиціонується у мові і є параметром змінної інтенсивності в комунікативному спілкуванні.
2. Культурно-символічний характер гендеру зумовлює виникнення гендерної метафори, яка функціонує тим же самим чином, як і інші види метафор.
3. Дослідження гендерного аспекту відповідних мовних особливостей передує їхній аналіз як одиниць мови.
4. Для вивчення гендерних аспектів мови і комунікації вживаються лінгвістичні методи. Оскільки лінгвістика містить у собі різноманітні галузі (психолінгвістику, соціолінгвістику, лінгвокультурологію та ін.), використовуються методи цих напрямів.

Крім того, лінгвістична гендерологія – новий науковий напрям, якому притаманні специфічні риси будь-якого нового напряму, а саме недостатня розробка понятійного апарату і категорій. Нова наукова дисципліна лише знаходиться в процесі вироблення власних, притаманних лише їй методів і прийомів дослідження. Разом із тим вчені використовують головним чином методи аналізу, які розроблені для лінгвістичних студій, але використовують і дані інших наукових дисциплін.

Одним із суттєвих чинників вивчення гендерних аспектів мови і комунікації є сьогодні подолання прямолінійної інтерпретації гендеру. Лінгвістичне дослідження конструювання жіночості і мужності повинно враховувати специфіку об’єкта, яким у мовознавстві є мова. В понятті гендерного концепту знаходиться фундаментальна бінарна опозиція *маскулінність / фемінність*. Є. В. Містрюкова включила в уявлення про культурне поняття гендерну складову і надала, на нашу думку, повне визначення гендерного концепту як семантичного утворення, яке виникло як

результат сполучення словникового значення слова з етнокультурним світоглядом і яке надає уявлення про типові чоловічі і жіночі образи, також у ньому виділяються ціннісна, експресивна і понятійна сторони [192].

Значну складність розкриває не лише детальний опис можливостей системи мови для вираження гендерного концепту, але й той факт, що такий опис не повинен ігнорувати особливості мовного знака, в якому взаємодіють чотири типи сутностей: 1) категорії дійсного світу; 2) розумові категорії, які притаманні логіці і психології людського пізнання; 3) прагматичні чинники, тобто те, що пов'язано з метаспрямованим використанням мови у людській діяльності; 4) відношення між знаками – одиницями мовної системи. Таким чином, повинна бути узгоджена загальна для багатьох гуманітарних дисциплін концепція гендеру і відповідно – теорія мови.

Розподілення робіт і соціальних ролей на чоловічі та жіночі призвело до того, що чоловіки зайняли первинне положення по відношенню до жінок і соціальні зв'язки, які ґрунтуються на домінуванні і субординації, кристалізувалися в усіх галузях життя людини. В останні роки спостерігається збільшення присутності жінок у суспільному житті, в першу чергу на ринку праці, що створює новий прецедент, який можна вважати революційним. Цей факт призводить до необхідності пристосовувати мову до реалій сучасного світу, які, в свою чергу, постійно змінюються.

Будь-яке суспільство характеризується двома гендерними типами, одна біологічна стать домінує, а інша – підкоряється. В різних суспільствах дані соціальні ролі можуть розрізнятися, але всі атрибуції, які приписуються жінкам, зазвичай, оцінюються як вторинні. Соціальні норми поведінки з часом можуть зазнавати змін, але гендерна асиметрія залишається не змінною. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що гендерна система збудована на соціальній нерівності статей, і гендер у поєднанні з такими чинниками, як раса, стать, культура, організовує соціальну ієрархію суспільства.

Кожне суспільство має, як відомо, свою комунікативну структуру, яка полягає в системі соціальних ролей, інститутів, установ, норм, засобів втілення, передачі, зберігання і обробки текстів. Система соціальних ролей відображає структуру суспільства. Культурно-символічне визначення гендеру означає, що гендер конструюється в культурі у широкому розумінні цього поняття, і насамперед у мові. Таке розуміння гендеру дозволяє відійти від біологічних проблем статі і перейти в галузь його соціально-культурної інтерпретації. У дискусіях, що стосуються поняття *гендер*, іноді пропонується замінити другий визначальний його компонент *символічне* на *знакове*. Вважаємо це неправильним: існують різні уявлення про сутність і співвідношення символу і знаку. На наш погляд, варто уважніше поставитися до формулювання такого складного поняття. Звичайно ж, слово *гендер* саме по собі є знаком, етикеткою, що відсилає людину до певних реалій. Але ці реалії, відображаючи гендерні стереотипи суспільства, являють собою символічні дії, висловлювання, факти, що дають об'єктивацію у просторі та часі поняттям *жіночність* і *мужність*.

Слід зазначити, що гендерна система формується в людській свідомості певного суспільства. Воно створює і закріплює низку соціально-культурних стереотипів, норм поведінки і, таким чином, формує гендерну свідомість. Якщо людина діє всупереч даній гендерній свідомості, то це викликає негативну оцінку і стигматизацію.

З огляду на систему *біологічна стать/гендер* виявляється той факт, що людське визначення чоловічої або жіночої особистості не обмежується виключно низкою природних властивостей, а навпаки, більшою мірою ґрунтується на культурних і соціальних особливостях. Це наполягання на культурно-соціальному характері визначення особистості і фемінної суб'єктивності сприяє звільненню жінки від свого так званого *природного оточення*, знищенню її зв'язку з природою, зміною її стану, спрямованого виключно на репродуктивну функцію, сакралізацію як матері, що відбувається з гендерної перспективи і з твердження про те, що здається можливим порушення цих типових гендерних стереотипів і встановлення нової

концептуалізації реальності, в якій жінка буде вже відігравати зовсім іншу роль. Гендер – це група, яка збудована певними рисами, однаковими в одних аспектах (як людини) і різними в інших (біологічні відмінності), і які разом знаходяться в одній групі (соціум). Так само гендер вважається категорією, яка підкреслює статеві відмінності і веде до того, що різні моделі поведінки, дії і функції жінок та чоловіків є більш культурно збудованими, ніж визначені біологічно.

Гендерні відношення закріплюються в мові у вигляді соціально-культурних стереотипів маскулінності та фемінності, які є складовими фонових знань комунікантів. Дані стереотипи з урахуванням їхньої універсальності мають певну національно-культурну специфіку. Виявлення і опис цієї специфіки є одним з актуальних завдань гендерної лінгвістики.

Дослідження оточуючої реальності крізь призму даної опозиції дає можливість спілкуватися про розуміння індивідом його гендерної тотожності, того, що означає бути чоловіком або жінкою у певній лінгвокультурі і про експлікацію цього розуміння на мовному рівні. Розгляд кожного з членів даної опозиції як самостійної концептуальної підсистеми дозволяє створити об’єктивні моделі маскулінності та фемінності, а також дослідити їх як загальнолюдські категорії та їхнє застосуванні до об’єктів дійсності без відношення до конкретної біологічної статі. Гендер щільно пов’язаний з ще одним важливим поняттям у гендерній лінгвістиці, а саме з гендерними стереотипами. Розгляньмо детальніше.

1.4.1. Визначення гендерних стереотипів: їхні особливості, функціонування в мові. Термін *стереотип* у площині соціальних наук ввів У. Ліппманн у 1922 році в соціальну, культурну і психологічну сферу в своїй роботі *Public Opinion* [359]. Автор визначив стереотипи як основні елементи людського сприйняття – зображення, що існують у людській ментальності.

У. Ліппманн вважає, що стереотипи – це, так звана, фортеця людської свідомості. Тому, коли досвід протирічить стереотипу, можуть трапитися дві речі: або винятки з правила лише підтверджують правило, або, якщо протиріччя є дуже сильними, у людини виникають сумніви щодо вірності свого світосприйняття. Коли соціальна реальність жінки XIX століття протиставлялася наявним на той час стереотипам, на думку автора, цей досвід потрібно класифікувати саме як виняток із правил [359].

З когнітивної точки зору стереотип – це когнітивна структура, яка містить у собі знання, сподівання і очікування, особи, яка сприймає відповідно до групи людей. Два представники цієї теорії – Д. Л. Хамільтон і Т. К. Трольєр – зазначили, що дана теорія має на увазі те, що функціонування і природа стереотипів є завжди однаковими: вони концентруються на процесах. Когнітивні фактори можуть самі вплинути на феномени стереотипів, забобони і расизм, не зважаючи на мотивуючі фактори і соціальні навички [345]. Тому дуже важливим є врахування когнітивних чинників для спостерігання їхнього впливу на розвиток того чи іншого стереотипу.

У досліджених визначеннях стереотипам надається певна низка сталих характеристик: вони незмінні, загальноприйняті, повторювальні, однорідні і як свідчить матеріал – вони пов'язані з забобонами. Також існує думка про те, що стереотипи виконують певну функцію. Стереотип замінив забобон у невигідній ситуації, виконуючи певну соціальну функцію симпліфікації інформації, яка надходить до адресата з одного боку і захищає його цінності – з іншого. Найбільш ґрунтовним дослідженням стосовно даної теми вважається доробок Г. Тешфела. Вчений вважає, що стереотипи в соціальному контексті відображаються в діях і уявленнях великої групи індивідів і є структурованими відношеннями між даними групами [384]. Стереотип виконує індивідуальні і соціальні функції. По відношенню до останніх автор стверджує, що стереотипи стосовно груп широко розповсюджуються в наступних випадках:

а) з метою пояснення певних подій в широкому масштабі;

б) з метою виправдання здійснених або планованих дій проти інших груп;

с) з метою отримання позитивної розбіжності на користь певної групи, коли традиційні розбіжності замінюються.

Аналіз, зроблений Г. Тешфелом, пов'язує складові стереотипів з їхніми соціальними функціями, які, в свою чергу, захищають і підтримують владні відношення між групами. На думку вченого, стереотипи за своїми функціями можуть бути індивідуальними або соціальними. Існують дві індивідуальні функції стереотипу: з одного боку, стереотип як система захисту індивіда, на існуванні саме цієї функції наполягає дослідник, і з іншого – стереотип як когнітивний механізм. Соціальні функції стереотипу трактуються по-різному багатьма дослідниками, які вивели дві основні теорії стосовно них. А саме: теорія конфлікту, що надає стереотипові функцію підтримання певного статус-кво в інтересах групи. І соціальні або групові функції стереотипу за Г. Тешфелом, які розподіляються на:

а) пояснення соціальної випадковості;

б) виправдання дій щодо інших груп;

в) впровадження позитивної соціальної тотожності: завдяки стереотипові індивід належить до певної групи [384].

Гендерні стереотипи – забобони, що стосуються статевої належності, за даними численних досліджень є одними з найпоширеніших у світі. Такі стереотипи допомагають знаходити раціональне пояснення для гендерних ролей. Природа гендерних стереотипів описується в філософських, психологічних і культурологічних текстах. Аристотель у творі *Історія тварин* стверджував, що жіноче і чоловіче начало є принципово різними за своїм призначенням: якщо перше ототожнюється з тілесним, з матерією, то друге – з духовним, формою [14].

Гендерні стереотипи є симплістськими ідеями, стосовно того, яким чином повинні поводитися і діяти чоловіки і жінки; вони передаються поколіннями за допомогою соціальних агентів, серед яких виховання в родині, школа, мова, засоби комунікації та ін. Якщо брати за основу ідею про те, що гендерні

стереотипи є соціально збудованими і передаються від одних членів суспільства іншим, то тоді вони можуть бути модифікованими.

Чоловіче начало трактується в більшості сучасних суспільств як те, що зачинає, жіноче – як те, що сприймає; перше – ініціативне, друге – рецептивне, перше – діяльнісне, друге – те, що страждає, перше – динамічне, друге – статичне. Основний вплив на формування гендерних стереотипів здійснили патріархальна свідомість і християнська релігія, наслідком чого стала підлегла поведінка жінки, не визнання її як повноцінної інтелектуальної особистості.

Методологічний принцип дослідження такого явища, як стереотип полягає в обліку не тільки суспільних уявлень, але й групових, що обумовлює відносність такої властивості стереотипу, як стійкість і стабільність. У ході соціально-культурного розвитку суспільства і під впливом прийнятих відносин в середині соціальних груп у груповій мовній свідомості руйнуються загальні стереотипи та формуються установки і уявлення, що відображають принципово нове розуміння соціальних ролей чоловіків і жінок у сучасному суспільстві. Поступово нові інтерпретації сутності маскулінності та фемінінності проникають у суспільну свідомість, стаючи міцнішими когнітивними утвореннями. Цей процес зміни стереотипів є наслідком того, що індивід як носій групової і суспільної свідомості засвоює створені до нього гендерні стереотипи, руйнуючи їх через призму свого індивідуального і групового досвіду.

Спочатку дослідження гендерних стереотипів були зосереджені на диференціації двох видів рис: експресивній, що асоціюється з жіночністю; та інструментальній, пов'язаній з маскулінністю [163; 230]. На початку 80-х років минулого століття у цій теорії було розроблено цілу низку підходів, які були спрямовані на дослідження відносин між чоловічими і жіночими рисами особистості та гендерними стереотипними моделями поведінки. Ці теорії ґрунтуються на виявленні соціальних розбіжностей між фемінним і маскулінним. Гендерні відмінності в мові та мовленні створюють гендерні стереотипи, які обумовлені соціальними ролями чоловіка і жінки і впливають

на гендерне самовизначення особистості відповідно до соціокультурних установок, норм і правил даного суспільства.

І. А. Тупіцина у своєму досліджені ставила за мету простежити, чи зазнали істотних змін гендерні стереотипи, і підтвердила той факт, що суттєвих зрушень щодо зменшення їхньої інтенсифікації в сучасному суспільстві не спостерігається [266]. Таку ж саму думку висловив А. Г. Месегер, який у своїй роботі *Es sexista la lengua española?* зазначив, що аналізовані тексти в більшості випадків містять у собі сексистське забарвлення, одним із проявів якого вважається вторинність персонажів жіночої статі [366]. У роботі *Синтаксис рекламного оголошення як засіб реалізації основних функцій реклами* Т. А. Козіна дослідила мову, яка використовується для привертання уваги потенційних споживачів – чоловіків і жінок. Було встановлено, що для чоловіків використовувались лексеми, пов’язані з професійною сферою, а для жінок – з домашнім господарством і сексуальністю [146].

В основі формування гендерних стереотипів знаходяться поняття фемінності та маскулінності, які зазнали серйозних змін, що виражаються у невідповідності біологічної статі людини і психологічних проявів статевої належності. Як показав аналіз зарубіжних гендерних досліджень, в сучасному суспільстві жінки, які досягли високого професійного статусу, зазвичай більш маскулінні, ніж їхні колеги-чоловіки; у сучасних чоловіків немає заборони на емоційність, велику душевну відкритість і виконання традиційно жіночої роботи.

Роль соціальних структур має вирішальне значення для визначення і зміни в сприйнятті соціальних відмінностей між чоловіками і жінками. Існує взаємний вплив між переконаннями та даними структурами, оскільки зі змінами в суспільстві відбуваються зміни в переконаннях громадян. Таким чином, встановлюється зв'язок між сексистськими переконаннями та структурною нерівністю між чоловіками та жінками. Підтверджено вплив на сексистські відносини в будь-якому суспільстві двох дуже важливих чинників: системи освіти і релігії. Виявлено негативну кореляцію між рівнем освіти і

ворожим або так званим доброзичливим сексизмом і позитивну кореляцію між католицькою релігійністю та доброзичливим сексизмом. Даний аналіз знайшов емпіричний доказ у тому, що активація гендерних стереотипів сприяє впровадженню системної нерівності гендерних ролей [186].

Гендерні стереотипи мають велике соціальне значення, оскільки їх наявність і дотримання забезпечують стабільність соціального життя: тобто для оптимального функціонування суспільства є дуже важливим, щоб кожний з його членів займав строго визначену соціальну ланку та виконував передбачені для нього ритуали. В гендерних дослідженнях зазначається, що сучасні чоловіки зазвичай схильні до занять спортом, майже не хвилюються стосовно своєї зовнішності і в більшості випадків не бояться наближення старості. Вони виконують роль годувальника родини, мають розвинутий інтелект, прагнуть до влади, лідерства, успіху. Жінки, навпаки, стурбовані питаннями своєї зовнішності і не завжди прагнуть первинних позицій у суспільстві, надаючи перевагу родинній сфері [213].

А. В. Кириліна визначає гендерні стереотипи як культурно і соціально зумовлені і міцно закріплені в суспільній свідомості думки про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей [134]. Конкретність і функціональність гендерного стереотипу дозволяє використовувати його як реальний об’єкт культури, що піддається мовному опису. Гендерні стереотипи як структурні компоненти понять *мужність/жіночість* є набором фіксованих в культурі уявлень, очікувань, які зумовлені належністю до однієї зі статей і знаходять своє вираження в різних формах мови, а саме в лексемах, словосполученнях, фразеологізмах, реченнях, пареміях.

Оскільки ці поняття називають важливі загальнолюдські категорії, стереотипи, які їх складають, не можуть не тяжіти до певного універсального нормативного канону. Таким є стереотип домінантної (гегемонної) маскулінності. Гегемонія відбиває сутність чоловічої переваги і виражається в сполученні авторитета та маскулінності. Домінування в даному випадку зумовлює не лише практику міжстатевих взаємовідносин, але й внутрішні

відносини чоловічої спільноти. Основні принципи, за допомогою яких здійснюється реалізація даної моделі на практиці, являють собою низку обмежень, метою яких є наближення до *ідеалу*. Це здатність виявити хоробрість, безстрашність, рішучість, стоїцизм; майже повна відсутність будь-яких емоцій; прагнення до лідерства в професійній сфері і в сфері людських взаємовідносин.

Стереотип *домінуючої маскулінності*, який згідно з нашим дослідженням є типовим для іспаномовної картини світу, є культурно та історично зумовленим. У межах іспаномовної культури він міцно закріпився, і його функціонування помітне і в сучасний час. Характерною рисою тут є прояв гегемонної маскулінності в її публічному характері – так звана *репутація мужності* постійно повинна підживлюватись ззовні.

Усі очікування, пов'язані з даним стереотипом, проектуються на публічну сферу: на первинний план тут виходять такі марковані маскулінні характеристики, як культ сили, агресивність, хизування сексуальними перемогами, презирливе ставлення до смерті. Стереотипні чоловічі якості за нашим дослідженням вербалізуються при цьому набором аксіологічно значущих прикметників: *fuerte, valiente, lógico, independiente, activo, libre, racional* та ін. Як вище зазначалося, жінки характеризуються як ті, що не схильні до спортивних занять, хвилюються стосовно своєї зовнішності, побоюються наближення старості, дуже піклуються про свою родину, мають більшу інтуїцію, потребують підтримки та захисту. Стереотипні фемінні якості, на нашу думку, визначаються відповідними аксіологічно маркованими прикметниками: *débil, emocional, dependiente, frívola, pasiva, modesta* та ін. Суспільство не лише формує і підтримує гендерні стереотипи, але й вербально карає за відхилення від них. Так, іменник *moremacho* сприймається представницями жіночої статі як образливий і принизливий. Таким чином, гендерно зумовлені моделі поведінки утворюються не природою і фізіологічними особливостями людини, а конструюються суспільством, через що поняття *гендер* часто пояснюється терміном *конструкт*.

Традиційно головними героями засобів інформації були чоловіки, хоча зараз слід відмітити той факт, що така ассиметрія зазнає суттєвих змін. Факт превалювання представлення чоловічої статі став, на нашу думку, причиною виникнення підсвідомого андроцентричного дискурсу в суспільстві, що і стимулювало створення гендерних стереотипів, в яких важливі ролі відводилися виключно чоловікам. Але в реальності стереотипи впливають негативним чином на обидві статі, створюючи і розподіляючи парадигми, які не дають можливості розвитку, відкриттям, вираженню особистих якостей людини без огляду на її статеву належність.

Враховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що стереотипи маскулінності та фемінінності – це оцінні уявлення про соціально-психологічні параметри поведінки і характерні риси чоловіків і жінок, відображені в мові; вони формуються у мовній свідомості суспільства, соціальних групах і окремо взятих індивідів. Стереотипи фемінності та маскулінності не є універсальними для всіх представників соціокультурного суспільства.

Ґрунтуючись на здійсненому дослідженні, можемо виокремити типові, на нашу думку, стереотипи відносно жінок, що функціонують в іспаномовному суспільстві. А саме: *la abuelita previsora, la ama de casa, la triunfadora profesional, la mujer objeto,* які поділяються на *la mujer adorno i la mujer escaparate, la adolescente guay, la mujer niña, la mujer fatal* [375].

Внаслідок вивчення поширених у світі стереотипів Дж. Вільямс зазначає, що якщо жінки забезпечують основний догляд за маленькими дітьми, це приводить до переконання, що дбайливість притаманна їм від природи. Якщо чоловіки йдуть у бізнес, на полювання та битви, то зручно припустити, що вони агресивні, незалежні й нерозважливо сміливі [391]. Концепт, який ми маємо як стереотип, зазвичай є негативним, але в реальності образи, які він продукує, можуть бути як негативними, так і позитивними. Якщо ці образи досягають рівня, де вони сприймаються вагомою кількістю осіб, вони перетворюються на соціальні стереотипи.

Незважаючи на те, що стереотипи є підґрунтям для забобонів, науковці мають спільну думку стосовно того, що вони виконують специфічні функції: допомагають підтримувати систему цінностей, сприяють зміцненню соціального підґрунтя, яке демонструє дії особи як члена групи, і спрощують створення позитивних образів стосовно інших соціальних груп. Стереотипи є корисними також у своєму застосуванні як пошукувачі інформації для підтвердження очікувань, які має людина по відношенню до інших груп людей. Також вони мають здатність до так званого *самовтілення*, тобто впливають таким чином на об'єкт своєї уваги, що гіпотетичні атрибути перетворюються на реальні.

Гендерні стереотипи впливають на концептуалізацію жінок і чоловіків, встановлюють соціальні гендерні категорії. Ці категорії являють собою те, про що думають індивіди; і навіть коли їхні переконання відрізняються від реальності, то можуть бути дуже потужною силою в їхніх судженнях та висновках. Таким чином, історія, структура та функції гендерних стереотипів є важливими чинниками в розумінні гендерного впливу на життя соціуму.

Мовна поведінка чоловіків і жінок може сприйматися й оцінюватися по-різному навіть у тому випадку, якщо вони говорять в абсолютно однаковому стилі. Це сприяло виникненню гіпотези гендерних стереотипів, яка виходить з того, що істотне значення мають не фактичні відмінності в мовній поведінці, а стереотипні очікування, пов'язані з чоловічою та жіночою статтю. Обидві гіпотези (гендерлектів та гендерних стереотипів) перевірили під час численних експериментів, які, однак, дали суперечливі результати. Цілком можливо, що в реальних умовах релевантними для сприйняття чоловічого та жіночого мовлення можуть виявитися як наші стереотипні очікування, так і фактичні відмінності.

Встановлено, що дихотомічне протиставлення чоловічого і жіночого і їх ієрархічність, де чільну позицію займає мужність, властиве практично всім напрямам філософської думки [366, с. 29]. Так чи інакше, самі поняття

мужність і *жіночність* отримали категоріальний статус і розглядалися як прототипи для опису реальних чоловіків і жінок [124, с. 23].

З іншого боку, не можна заперечувати, що в мовній поведінці чоловіків і жінок, незалежно від наявних стереотипів, існують цілком реальні відмінності. Ці відмінності частково пояснюються усе ще існуючою соціальною гендерною нерівноправністю. Суспільний статус жінок у цілому нижче, ніж чоловіків, їхні думки, висловлювання найчастіше ігноруються, вважаються менш значущими. Гендерна асиметрія проявляється у дискримінації жінок на ринку праці, в їх слабкій представленості у сфері прийняття рішень. Тому, наприклад, жінкам, які займають високі посади, доводиться постійно знаходитися в напрузі, доводячи свою професійну компетентність. Саме з цим іноді пов'язують правильнішу і коректну мову жінок.

Іншим поясненням гендерних відмінностей є теорія *двох культур* Д. Н. Мальц і Р. А. Боркера, але вона не однозначно підтримується іншими дослідниками. Відповідно до цієї теорії існують значні відмінності у соціалізації хлопчиків і дівчаток, які зростають і формуються у двох зовсім різних світах. Різні підходи до виховання в сім'ї та підліткові ігри в одностатевих групах призводять до того, що вже з дитинства мова хлопчиків і дівчаток стає засобом для досягнення різних цілей. У хлопчиків – це підтвердження власного статусу; відповідно вони говорять своєю особливою мовою – мовою статусу. У дівчаток – це налагодження відносин, досягнення близькості; відповідно, вони говорять іншою мовою – мовою стосунків. Прихильники теорії двох культур вважають, що з роками ця відмінність не стирається, а навіть отримує подальшого розвитку. Засвоївши різні культури спілкування, чоловіки і жінки вступають потім у міжкультурну комунікацію, але при цьому, як правило, оцінюють мовну поведінку партнера мірками своєї культури. Саме ця помилка часто призводить до нерозуміння і конфліктів [365, с. 23].

Критичні висловлювання на адресу цієї теорії відзначають в першу чергу дуже великий ступінь генералізації і недооцінку всієї широти стильового

репертуару жінок і чоловіків. На думку Х. Коттхофф, в аналізі мовної поведінки жінок і чоловіків слід враховувати цілий ряд чинників: як то владна асиметрія статей у суспільстві, статево зорієнтований розподіл праці; різна соціалізація та пов'язані з нею субкультурні інтерактивні стратегії; поширювані ЗМІ ідеальні зразки мужності та жіночності; власні комунікативні преференції індивіда. Сам по собі факт, що спільність мовних ознак може бути результатом тривалої соціальної взаємодії в різних мовних колективах (наприклад, груп однолітків), визнає і вітчизняна соціолінгвістика [355].

Значення вивчення стереотипів крім розуміння негативного впливу полягає в тому, яким чином впливає стереотипне мислення на почуття і поведінку людей в їхньому повсякденному житті, як вони пов'язані з об'єктами їхніх забобонів; важливо також розуміти, що подібні настанови створюють основу для подальшої негативної міжгрупової поведінки.

Було висунуто припущення, що гендерні стереотипи по суті є соціальними нормами. Це означає, що у всіх є уявлення про те, що чоловікам і жінкам властиві певні набори конкретних якостей і моделей поведінки, що переважна більшість людей дотримується цієї ж точки зору, і що зазвичай ми розуміємо, яка саме поведінка вважається правильною для представників певної статі. На підставі даних, отриманих у дослідженнях соціальних стереотипів, Х. Таджфел зробив ряд узагальнень, які цілком можна застосувати і до гендерних стереотипів:

1) люди з легкістю виявляють готовність характеризувати великі людські групи недиференційованими, грубими й упередженими ознаками;

2) стереотипи проявляють тенденцію зберігати стабільність протягом тривалого часу, їхня зміна залежно від соціальних, політичних чи економічних ситуацій – процес доволі довгий;

3) стереотипи засвоюються дуже рано і використовуються дітьми задовго до формування їхньої власної думки про ті групи, до яких вони належать.

З іншого боку, гендерні стереотипи як стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру і з відповідними поняттями *чоловіче* й

жіноче дозволяють людині затверджуватися в соціумі як чоловік або як жінка [384, p. 87]. Саме тому необхідним є дослідження даного феномену як з боку певних лінгвістичних процесів, так і необхідності.

Стереотип як відносно стійкий і спрощений образ соціального об'єкта, що складається в умовах дефіциту інформації і як результат узагальнення особистого досвіду індивіда, за своєю сутністю є складним психологічним утворенням. Дослідження соціальних стереотипів традиційно будувалися з аналізу його трикомпонентної структури: поведінкового, афективного і когнітивного компонентів.

На наш погляд, стереотип необхідно розглядати не тільки з боку його трикомпонентної структури, але й за його змістом. У цьому сенсі гендерний стереотип як складне психологічне утворення тісно пов'язаний з такими поняттями, як забобони і упередження. Більше того, ці психологічні категорії не просто пов'язані з поняттям стереотипу, але й багато в чому визначають його структуру та зміст.

Забобон – це результат некритичного засвоєння стандартизованих суджень, прийнятих у певній суспільній групі.

Упередження розуміється як установка, що перешкоджає адекватному сприйняттю повідомлення або дії. Під установкою прийнято розуміти готовність, схильність суб'єкта, що виникає при передбаченні появи певного об'єкта і забезпечує стійкий цілеспрямований характер протікання діяльності по відношенню до даного об'єкта.

Характерна особливість гендерних стереотипів – їхня історично зумовлена мінливість. Загальновідомо, що в сучасному світі під впливом змін відбувається їхня поступова, але неухильна трансформація, що виявляється в фемінізації чоловіків і маскулінізації жінок.

1.4.2. Гендерна картина світу як об’єкт лінгвістичного дослідження. Поняття *картина світу* займає важливе місце в актуальній проблематиці сучасної лінгвістики. Ролі мови в людській культурі

присвоюється особливе значення, так як вона є її важливою складовою. Це пов'язано з тим, що мова функціонує в ролі посередника між різноманітними формами культурного людського простору і одночасно вона є природним матеріалом цих форм. За допомогою мови людина сприймає навколишню дійсність. Таким чином, визначаючи картину світу як відображення світу свідомістю, можна зробити висновок про те, що картина світу є мовно-опосередкованою. Цей висновок пов'язаний з тим, що мова містить в собі відображення світу. Свідомість поєднує в собі як інтелектуальну, так і емоційну сторони. За допомогою мови виражаються думки, і таким чином через мову відбувається відображення змісту думок і почуттів, які складають картину світу.

Слід розглядати особистість у двох напрямах. Перший напрям являє собою закінчений процес еволюції, який обдарував особистість деяким набором певних властивостей, що функціонують подібно органам фізичного і фізіологічного втілення людини: рідна мова, мислення, відчуття, менталітет, гендерна частина свідомості, темперамент і характер. Цей напрям розглядає особистість з точки зору ролі мови, яка займає певне місце в кожному з перерахованих органів. Другий напрям дозволяє розглядати особистість з позиції мовної особистості. Мовна особистість являє собою сукупність тих властивостей, які відрізняють її як носія ідіолекта. Таким чином, основними особливостями мовної особистості є структурні характеристики ідіолектної системи, до складу якої входять фонетика, морфемика, номінаційний склад ідіолекта (лексіматіка і фразеоматіка), синтактика в монологічному і діалогічному спілкуванні, культурооріентірована прагматика комунікативної поведінки мовця, слухача і той, хто слухає, характер розумового проникнення особистостей говорить і слухача, а також той, хто слухає в сенс і розумову стилізацію виробництва мови [Блох, 2015, с. 6-9].

В центрі мовної картини світу знаходиться мовна особистість, яку можна трактувати як людину, яка бере участь у процесі комунікації і відображає у власній мовній поведінці як свій, так і загальний мовний досвід людства.

Опозицію індивідуального і загального прийнято розглядати як діалектичну єдність: за допомогою мови людина виражає свій внутрішній світ, роблячи його інтерособистісним явищем. Таким чином, мова є необхідним засобом залучення індивіда до суспільства.

У свідомості носіїв кожної національної мови формується мовна картина світу, яка корелює з гендерними нормами й ідеалами, репрезентаціями, стереотипами [122]. Розмежування понять *картина світу* і *мовна картина світу* зумовлено їхньою співвіднесеністю зі сферою мислення і відповідно – мови. Але питання про складові мовної картини світу залишається відкритим. Наявність таких феноменів у мові, як прецедентні висловлювання, фразеологізми, паремії з історично імпліцитним сенсом, дозволяє стверджувати про нерозривний зв'язок мовної картини світу і культури та розглядати її не лише як систему знаків, але й як систему кодів, за якими знаходяться певні культурні реалії. Дослідження мовної картини світу прирівнюється багатьма вченими до семантичного простору мови і само по собі має лінгвістичний зміст і складається з номінальних засобів мови: лексем, сталих сполучень, фразеологізмів; у визначенні того, як упорядковані в мові дані елементи. Але якщо дослідник використовує отримані результати для інтерпретації більш вагомих когнітивних сутностей, які зумовлені певним знаком у мові, його аналіз виходить поза рамки суто лінгвістичного розуміння.

Сказане дозволяє стверджувати, що в кожній національній культурі існує гендерна картина світу – сукупність уявлень, що складають бачення людиною реальності, де речі, властивості і відношення категоризуються за допомогою бінарних опозицій, сторони яких асоціюються з чоловічим або жіночим началом. Формування гендерної картини світу почалося одночасно з генезисом і становленням людського суспільства. Гендерна картина світу є інтеграційним духовним витвором, до складу якого входять філософські, наукові, релігійні та інші складові. В основі гендерної картини світу знаходиться уявлення про гендер як про соціальне поле. Основним питанням гендерної картини світу є

проблема гендерної ідентичності, тобто, що таке соціальна стать, і яким є її реальний континуум.

1.5. Поняття лінгвістичного сексизму та патріархальних мов

Якщо забобони мали свій прояв у різноманітних формах протягом історичного розвитку людства і в своїй більшості виявляються у випадках, коли одна домінуюча група дискримінує іншу за її маргінальністю або за іншими ознаками в межах однієї спільноти, то коли ця дискримінація ґрунтується на статевих відмінностях, мова йде вже про сексизм. Джерелом сексизму багато антропологів вважає греко-латинську культуру, ґрунтуючись на міфі про андрогенність грецького народу без впливу інших культур і жінок. Зупинимося на певних моментах, які яскраво демонструють і надають пояснення сексизму. Сексизм присутній скрізь, ним проникнуті всі людські відносини, хоча часто він є непомітним. Це відбувається через те, що сексизм пронизує підсвідомість, а не свідомість людини і таким чином впливає на мислення, дії, відчуття і відіграє важливу роль у формуванні особистості. Основні вираження сексизму – це мачизм, мізогінія, гомофобія.

Велика група мовознавців декілька декад тому в межах іспаномовного суспільства проголошує за допомогою різних довідників і підручників специфічні рекомендації: доповнення до іспанської мови, які допомагають уникати її сексистського вживання і взагалі надають *видимість* жінці в мові, особливо в галузі адміністрування. Без сумніву тема, в якій перетинаються лінгвістичні аспекти з ідеологічними, зацікавила багатьох дослідників, серед яких Ігнасіо Боске [309]. Вчений зазначає, що слід мати на увазі розбіжності, які існують між *природною мовою* і *штучною* з метою уникнути наукових і методологічних проблем у момент розуміння теми, яка складає предмет дослідження. Слід розуміти, що втручання в мову з метою уникнення певних моделей вживання, які мовці вважають дискримінаційними по відношенню до жінок, є продуктом саме штучної мови, в яку втручання є не лише бажаним, але й необхідним [309, p. 4]. Наше намагання опанувати тему лінгвістичного

сексизму в іспанській мові пов'язане з урахуванням соціальних, культурних та ідеологічних аспектів, які не повинні знаходитися на відстані від мови, а навпаки – щільно взаємодіяти з нею.

Мова – це не система, окрема від культури, в якій розвивається; вона може тлумачиться як певний код, в якому поєдналися біологічна адаптація і соціально-історичний контекст. Тому йдеться про продукт культури з маркованим символічним характером для його мовців. У цьому сенсі необхідно ввести поняття культурних моделей, запропоноване М. Коулом. Культурні моделі, за М. Коулом, це – культурні схеми, розподілені інтерсуб'єктивно, завдяки чому в них можна ідентифікувати і виділити засіб для ідеологічної консолідації [317]. Як зазначає Т. А. Ван Дейк, ідеології можуть бути видимими як база особистого образу [324]. Крім того, вони контролюють моделі поведінки, які розподілені по групах; таким чином, у випадках лінгвістичного сексизму аналіз ідеологій в соціумі, де образ жінки і соціальні відношення, пов'язані з нею, набувають величезної значущості для правильного розвитку іспанськомовного суспільства в цілому.

Щодо визначення і підтримання культурних моделей, то вже не здається дискурсивними вважати індивідуальний розвиток як культурний конструкт, набутий за допомогою соціальної взаємодії, в якій фундаментальною є освіта. Без сумніву, дослідження лінгвістичного сексизму повинно мати в наявності перспективу, яку являють собою критичні студії дискурсу. Причина, за якої ми вдаємося до даної перспективи аналізу, є фундаментальною, як зазначає Т. А. Ван Дейк, за її допомогою стає можливим розуміння реакцій по відношенню до домінуючих формальних парадигм [324]. Необхідним є адаптувати дану перспективу аналізу як для оцінювання текстуальних продуктів, так і для правильного розуміння та дослідження лексичних і граматичних аспектів іспанської мови, які дозволять підтримати ідею відкидання певної низки втручань і дій з метою знищення гендерної нерівності, яка існує в мові. Крім домінуючої полярної структури, яку описує Т. А. Ван Дейк, у випадку лінгвістичного сексизму при вивченні трикутника *жінка–*

мова–ідеологія слід звернутися до деяких класичних робіт з фемінізму, наприклад М. Х. Буксо Рей. Дослідник у своїй роботі виводить цікаві концепти – статево-соціальну асиметрію, яка матеріалізується в статево-лінгвістичній поведінці [313]. Лінгвістична система знаходиться в символічних системах, які глибоко вкоренилися в культурному просторі і відшукують можливість підтримувати традиційну форму соціальної структуризації, яка панує у стосунках обох статей. М. Х. Буксо Рей також зосереджує свою увагу на виділенні трьох граматичних і лексичних аспектів, які існують у багатьох мовах і сприяють підтриманню цієї наявної асиметрії між жінками та чоловіками [313, p. 97].

Перший аспект стосується вживання граматичного чоловічого роду як загального або як немаркованої форми, яка виражає, за М. Х. Буксо, перевагу чоловіка над жінкою. Другий відноситься до андроцентричного вживання прескриптивної граматики, наприклад у прономінальній системі. Останній, третій аспект, який має лексико-семантичну природу, відноситься до лексикографічних описів, які включають у себе додаткові семантичні розбіжності, які є відображенням соціальних конотацій, різних для кожної статі [313, с. 98]. З іншого боку, щодо зв’язку, який встановлюється між дискурсом і домінацією однієї зі статей, існує декілька дискурсивних розбіжностей, з яких мовці вибудовують форми домінування. Перша розбіжність відноситься до домінування, яке встановлено за допомогою соціальних репрезентацій, які оточують дискурс, і чия сила виражається у вживанні певних лінгвістичних структур, які маніпулюють ментальними моделями учасників акту комунікації. Друга пов’язана з присвоєнням специфічних контекстів взаємодії, тобто домінування здійснюється за допомогою зменшення (лімітування) комунікативних прав інших. Цікавим для нашого дослідження є перша прихована розбіжність, оскільки лінгвістичний сексизм в іспанській мові нечітко виявляється не стільки в комунікативних обмеженнях для жінки, скільки у вживанні лінгвістичних ресурсів, перш за все граматичних і лексичних.

А. Гарсія Месегер розподіляє лінгвістичний сексизм на чотири етапи:

Перший етап: лінгвістичний сексизм не визначається і не визнається. Цей етап продовжувався в Іспанії до середини сімдесятих років минулого століття.

Другий етап: визнання існування лінгвістичного сексизму і його розповсюдження в суспільстві. Цей етап охоплює вісімдесяті роки XX століття.

Третій етап: фемінізм середини вісімдесятих років минулого століття намагається винайти стратегії для боротьби з лінгвістичним сексизмом.

Четвертий етап: відбувається зараз. Актуалізується конфлікт між двома групами: перші мають на меті захист старих лінгвістичних форм, а інші піддають їх жорсткій критиці [366].

Численними є пропозиції і альтернативи щодо використання певних лексичних форм з метою зменшення мовного сексизму. Але спочатку розгляньмо певні теоретичні постулати з цього приводу. Розпочнемо з феміністських постулатів:

- Мова – це інструмент домінування над жінкою в мачистському суспільстві.
- Мова є сексистською, оскільки культура є і була, насамперед, маскулінною.
- Термін *mujer* відноситься виключно до представниць жіночої статі, в той час як *hombre* має лексичне значення як чоловік і як назва в іспанській мові всіх представників людського роду без поділу на біологічні статі. І саме цей момент надає двозначності і сприяє відсуненню жінки на вторинний план у мові.
- Сексизм, який існує в мові, це відображення історичної і реальної ситуації пригнічення жінок в усіх сферах життя.
- Чоловік керує реальністю в своїй манері та через мову каже, що та як повинно бути.

- Іспанська мова є дискримінаційною, оскільки писемне і усне мовлення продукує гендерні стереотипи, які деформують людський концепт жіночого.
- Як в усіх галузях, існує також дискримінація жінок і в мові. Якщо ми хочемо досягти рівності між жінками та чоловіками, ми повинні її подолати.
- Сучасна форма усного і писемного мовлення не відображає жіночої статі [366].

Для феміністського руху мова не є нейтральною: все нейтральне, загальне повинно приєднатися до жінки. Відношення фемінізму і граматики іспанської мови є достатньо складними; певні моменти мають своє коріння ще в минулих часах, оскільки в першу чергу мову було створено для потреб чоловіків. Асиметричне визнання чоловіків і жінок у політичній, соціальній і культурній галузях відповідає дискримінаційній традиції по відношенню до жінок. Представники фемінізму наголошують на тому факті, що в більшості випадків жінки-поети, науковці, політичні діячі знаходяться на вторинному плані по відношенню до їхніх колег-чоловіків, і лише у випадках всесвітнього визнання відбувається їхня візуалізація.

1.6. Стереотипи та забобони в іспанській мові: взаємозв'язок, функціонування, засоби вираження

Розглядаючи концепти категоризації, стереотип і його співвіднесеність із забобонами, дослідимо деякі значення, що пов'язані з природою людини. Розпочнемо з визначення забобону як думки або цінності, сприйнятої без фіксованих норм про певного індивіда або групу осіб. Він може бути як позитивним, так і негативним. Тому Р. Браун пропонує визначати забобон як підтримання принизливих соціальних відносин або когнітивних думок, вираження негативних почуттів або поведінки, дискримінаційних для певних членів соціальної групи [310, с. 27].

Забобони протягом історії отримали багато не лише матеріальних великих втрат, але й людських також. Через це кількість досліджень, присвячених визначенню чинників, які впливають на їхні зміни, була значною. Наприклад, було встановлено, що з віку трьох років діти вже свідомі у визначенні етнічних, соціальних і гендерних категорій, що дозволяє їм ідентифікуватися з однією групою, а не з іншою, або виражати преференції своїм товаришам і дискримінувати інших. У своєму дослідженні про динаміку забобону Бруно Беттельхейм і Морріс Яновіц спробували спростувати загальноприйняту думку, що існує певний зв'язок між тенденцією до забобону і різними віковими групами, освітою і економічним станом. Загальноприйнятою була думка, що чим менший вік особи, більший її освітній і економічний рівень, вона має менше забобонів і стереотипів. Але результати дослідження довели, що ця кореляція не є такою простою, як здається. Також було виявлено, що освіта не є основним фактором у сприйнятті або несприйнятті забобонів і стереотипів, оскільки виникли інші фактори, які залучили до цієї складової – політичні уподобання, повсякденні звички [307].

В іспанській мові ми виокремили типові лексичні одиниці, на нашу думку, за допомогою яких надається характеристика чоловічій і жіночій статі через призму забобонних уявлень і стереотипів. А саме:

hombres: eficaces, valientes, activos, razonables, juiciosos, inteligentes, tenaces, seguros; mujeres: afectivas, débiles, tiernas, intuitivas, temerosas, sumisas, solícitas, coquetas.

Сюди ж можна віднести, на нашу думку, фразеологізми про справжніх чоловіків і жінок. Автоматичне перенесення всього обсягу ознак, нібито притаманних певній статі – це також приклад дискримінації за статевою ознакою. Впевненість у тому, що чоловіки – це сильна стать, а жінки – слабка і прекрасна, вкоренилася в мові, суспільстві та культурі і сприймається як природне положення справ. Хоча сила (фізична і внутрішня), краса та емоційність у рівній мірі властиві і жінкам, і чоловікам, це індивідуальні ознаки, які жодним чином не вказують на належність до певної статі.

Враховуючи все вищевикладене, слід зазначити, що в основі всіх стереотипів знаходиться соціальна природа, яка не має нічого спільного з загальною структурою мови, тому не можна вивести будь-які постулати про те, як повинні розмовляти чоловіки і жінки. Ці стереотипи складають частину мачистських тверджень про соціальне положення жінки і в жодному разі не можуть сприйматися як наукові лінгвістичні об'єктивно обґрунтовані правила або думки.

Як вважають дослідники, людське спілкування – явище багатопланове, при цьому кожна галузь мовознавства акцентує увагу на центральних для себе факторах. Скажімо, прагматика зосереджує увагу на ставленні людини до мовних знаків, на адресаті, на виборі доречних одиниць при спілкування. Т. Г. Винокур зазначає, що саме прагматика і сучасна психолінгвістика більше стали відображати закономірності розвитку лінгвістичного пізнання особистості [45].

У надрах лінгвістичної прагматики дослідники стали акцентувати увагу на позиції говоріння, комунікативних намірах адресанта і адресата, способах їхнього мовного вираження, стратегіях і тактиках комунікантів для досягнення ними певної мети. Н. І. Формановська вважає, що комунікативно-прагматичний підхід до мови розставляє нові акценти як в характеристиках мовних і мовленнєвих одиниць, так і в самому виділенні таких одиниць [276, с. 23].

Нещодавно виник глобальний напрям, який отримав назву комунікативної лінгвістики, або лінгвістики спілкування. Дослідник зазначає, що в центрі лінгвістичної прагматики знаходяться обидва комуніканти: адресант і адресат спілкування. Н. І. Формановська виділяє поняття *сенс мовця* і *сенс адресата*, маючи на увазі під ними установки, інтенції, ілокутивні сили, явні і приховані наміри мовця, можливості та способи інтерпретації явних і прихованих намірів адресатом, перлокутивний ефект [276, с. 33].

Таким чином, лінгвістика кінця XX – початку XXI століття стала характеризуватися загальними принциповими напрямами, до яких, на думку О. С. Кубрякової, слід віднести:

- експансіонізм (розмивання меж, розширення меж, вихід у суміжні області);
- антропоцентризм (зверненість до проблеми *людина в мові*);
- неофункціональність (розгляд мови як діяльності, тобто вивчення її вживання);
- експланаторність [164, с. 148].

У надрах сучасної лінгвістичної прагматики інтенсифікується зацікавленість до ґенедерних параметрів особистості. На думку гендерологів, ця зацікавленість була викликана як зміною наукової парадигми (перехід від структуралізму до прагматики), так і соціальними змінами [65, с. 15-20]. Т. Г. Копанєва вказує на особливу роль вивчення гендеру як параметра, що диференціює суспільство на дві макросоціальні групи, в умовах швидкого розвитку інформаційних процесів, підвищення ролі мови в суспільстві [154]. Сьогодні основними рисами комунікації є її множення, прискорення, глобалізація та її ущільнення (в комунікативні процеси втягуються більше людей). Дослідження механізмів гендерної комунікації, її структури та ролі в сучасному суспільстві дозволяє використовувати їх для вироблення практичних способів, форм і технологій ефективного ведення соціального діалогу.

Звернемося до основного матеріалу методології гендерних досліджень системи мови.

1.7. Методологія гендерних досліджень на сучасному етапі розвитку феміністської лінгвістики

До 1960-х років психічні або поведінкові властивості, які ймовірно відрізняють чоловіків від жінок, називали статевими властивостями або відмінностями. Системне вивчення взаємодії гендеру і мови розпочалося на Заході у 70-х роках. У сучасному розумінні термін гендер був введений у науковий обіг американським психоаналітиком Робертом Столлером наприкінці 60-х років XX ст. – він запропонував використовувати для позначення соціальних і культурних аспектів статі поняття *гендер*, яке до того

використовувалося тільки для позначення граматичного роду. У найширшому розумінні гендер можна визначити як змодельовану суспільством та підтримувану соціальними інститутами систему цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку і чоловіка залежно від їхньої статі [383].

Феміністський рух став піонером у визначенні стереотипізованих концепцій характеристик і ролей, набутих чоловіками і жінками. Зв'язок жінок з патріархальною владою чоловіків, спочатку батька, потім чоловіка, є своєрідним союзником нехтування та непомітності жінок, які були стереотипами минулих часів, хоча в сучасному житті, особливо в іспаномовному просторі, вони ще остаточно не знищені. Існують дві великі парадигми, які мали вплив протягом років розвитку цієї теми: функціональний структуралізм і соціальний конструктивізм. На нашу думку, ці дві парадигми накреслили розділову лінію в дебатах, які пов'язані з темою гендеру, утворюючи два полюси. Про ці два напрями в лінгвістиці йдеться далі в нашому дослідженні.

Гендерні дослідження розпочалися в США у 1960–1970-і роки. У феміністичному літературному критицизмі визначають два напрями – французький і англо-американський. Англо-американський напрям розглядає творчість жінок як відображення специфічного (соціокультурного і особистого) жіночого досвіду і орієнтується в своїх дослідженнях на соціально-історичні і політичні проблеми: намагається зробити суттєвими зв'язки між літературними і соціокультурними фактами.

Цей напрям феміністського літературного критицизму, до якого належать дослідники Елен Шоуолтер, Елен Моерс, Джудіт Феттерлі, Аннет Колодні, Андріена Річ, розглядає творчість жінок за ознакою біологічного гендерного авторства. Англо-американські дослідники займалися побудовою соціальної

історії жіночої літератури окремо від чоловічої, виявленням унікальної безперервної жіночої літературної традиції наступності жіночого авторства та взаємного впливу жінок-письменниць одна на одну, а також жіночої літературно-емоційної текстової комунікації, розробленням нових інтерпретативних стратегій, стратегій читання, заснованих саме на жіночій точці зору. Одна з таких нових концепцій читання – концепція читання як перегляду / перечитування Аннет Колодні. Чоловік-читач, на думку дослідника, *загубиться* у книзі, написаній жінкою, загубиться в жіночому листі серед незнайомих йому символічних систем, складових жіночого досвіду, буде відкидати ці системи як нерозшифровані, безглузді або тривіальні. Саме нездатністю читача-чоловіка неупереджено ставитися до жіночого авторства феміністки пояснюють витіснення жіночих текстів з літературного канону великої літератури. Звідси головне завдання англо-американської феміністської критики – перегляд сталих канонів і естетичних критеріїв [198].

Французький напрямок бере до уваги філософсько-мовні проблеми: зв'язок свідомості і мови, дискурсу і суб'єкта. Але визнання особливого засобу жіночого буття в світі і відповідних йому творчих репрезентацій є загальним для всіх напрямків феміністської літературної критики.

У центрі постмодерністських теорій знаходиться теза про недоступність реальності для людського розуміння поза структурою мови: світ, який ми сприймаємо, насправді лише є мовний образ, збудований соціально і лінгвістично. Всі поняття, у тому числі і стать, є завжди результатом мовної практики.

У російській лінгвістиці часом становлення лінгвістичної гендерології є 80–90-ті роки минулого століття. До кінця XX століття, за словами Є. І. Горошко, завершився початковий етап становлення цього напрямку, і лінгвістична гендерологія сформувалася у самостійний науковий напрям, що досліджує гендерні аспекти мови і комунікації [39]. Тема гендеру послідовно розвивається в працях О. О. Вороніної, О. В. Кириліної, М. М. Малишевої, Є. І. Горошко, І. І. Халєєва, І. Г. Ольшанського та ін. І. І. Халєєва розглядає

категорію гендеру в лінгвофілософському аспекті. Поняття гендеру І. І. Халєєва співвідносить з поняттям дискурсу у формулюванні Ю. С. Степанова про те, що дискурс – це *мова в мові*, але представлений він у вигляді особливої соціальної даності [246].

Дискурс існує перш за все і головним чином у текстах, але таких, в яких постають особлива граматика, особливий лексикон, особливі правила слововживання і синтаксису, особлива семантика, і як результат – особливий світ. З цієї точки зору гендер виступає як інтрига, як вид дискурсу, як ментальний простір, опосередкований онтогенетично і гносеологічно і зумовлений соціокультурною даністю конкретного лінгвокультурного співтовариства. В роботі Н. Л. Пушкарьової *Гендерні дослідження та історичні науки* в описі *загадок* вказується, що гендер – це системна характеристика соціального порядку, від якої неможливо відмовитися. Він постійно відтворюється в структурах свідомості, дії та впливу. На думку Л. Н. Пушкарьової, головне питання гендерної методології – це з'ясування ресурсів створення гендеру [217, с. 171].

Вивчаючи особливості спілкування чоловіків і жінок, І. А. Стернін виділяє відмінності у їхньому вербальному спілкуванні, розробляє модель опису національної комунікативної поведінки, яка передбачає послідовний опис комунікативної поведінки народу, виділяє так званий *мовний паспорт мовця*, за яким можна поряд із віком, професією, місцем проживання, національністю визначити його стать: мовний паспорт мовця – це те враження, яке він створює про себе своєю промовою [249].

О. Л. Каменська вважає за необхідне поділити мовну особистість на мовну особистість чоловіка і мовну особистість жінки, вважаючи, що такий підрозділ може стати тим системотворним фактором, який здатний інтегрувати мозаїчні аспекти гендерного феномену в єдине ціле [113, с. 13].

В дослідженні О. Л. Антинескул про вплив статі автора на текстотворення на матеріалі текстів художньої літератури відзначалася асиметрія у бік емоційно забарвленої і образної лексики, лексики емфатичного та

міжвигукного характеру, підсилюючих граматичних конструкцій, вигуків і повторів у творах авторів-жінок [13, с. 12].

Таким чином, гендерна проблематика проникає в усі сфери наукового знання. Дослідження представників феміністської критики мови визначили напрямок розвитку гендерних досліджень у лінгвістиці шляхом вивчення гендерної специфіки мови з метою виявлення гендерних асиметрій в її системі. У дослідженні гендерних ролей всередині соціуму лінгвісти бачать можливість проникнення в глибинні смисли культури, в специфіку національної свідомості та національної картини світу.

Однією з ознак раціонального мовного стилю чоловіків є послідовність викладу: факти в оповіданні чоловіків шикуються в логічний ланцюг, мовне формулювання доказів просте: на основі логічно викладених фактів чоловіки роблять висновок, в окремому мовному акті чоловіки обговорюють тільки одну тему. Логічність, узагальненість, монотонність – властивості висловлювань чоловіків. Жіночий стиль викладу характеризується як алогічний і поліфонічний. Зазвичай розповідь жінок містить кілька ліній різножанрового характеру, порушується хронологічна послідовність викладу, відсутня єдність місця подій, що викладають, відбувається розрив повідомлення про факт оцінними судженнями, вербалізацією почуттів, в оповіданні жінки безліч дійових осіб.

Детальність, увага до дрібниць, численні перемикання думки з основних тем на другорядні деталі характерні, як правило, для мови жінок. Чоловіки передають факт об'єктивно, жінки тлумачать його суб'єктивно. Чоловіки, формуючи свої уявлення, роблять висновок, виходячи з аналізу об'єктивно сформованих обставин; жінки відводять фактам другорядну роль, випереджаючи повідомлення про події реальної дійсності ставленням до цих подій. Слід зазначити, що жінки часто вимагають інформацію про те, який психологічний резонанс отримала подія в ментальному полі партнера-комуніканта, тому жіночий стиль спілкування можна назвати суб'єктивним.

Чоловіки орієнтовані на зовнішній світ, де референти мають конкретну форму, події – хронологічні межі, отже мова чоловіків більш точна, термінологічна. Вища у співставленні з чоловічою мовою ступінь емоційності, оцінності жіночого мовлення детермінує дифузний стиль мовлення жінок. Події дійсності пропущені крізь призму емоційного стану жінки, отже певною мірою спотворені, неточні. Крім того, у процесах комунікації жінка часто актуалізує внутрішній світ, який не має постійних параметрів, кількісного виміру.

За співвідношенням вербалізованої і невербалізованої інформації стиль комунікативної поведінки може бути номінований як інтерактивний. Наявність пауз, актів мовчання в мові чоловіків, домінуюча функція яких – медитативна, свідчить про активну ментальну діяльність як бази, на основі якої здійснюються комунікативні процеси чоловіків. Частіше постійним співрозмовником чоловіка стає він сам, для нього характерний інтерактивний стиль комунікативної поведінки. Жінки інтерактивні в комунікації: число потенційних комунікативних ситуацій у жінок більше, а коло комунікантів ширше, ніж у чоловіків. Жінки частіше об'єктивують зміст своїх думок, часто супроводжують свої дії словесним коментарем. Крім того, жінки більш ніж чоловіки орієнтовані на співрозмовника, прогнозування спілкування в комунікативній свідомості жінок відбувається на основі ретельного *прочитання* співрозмовника, а мова побудована на принципах діалогізму.

Отже, чоловічий і жіночий стилі можуть бути протиставлені як об'єктивний і суб'єктивний, точний і дифузний, монологічний і діалогічний.

Під впливом постмодерністських концепцій про *смерть суб'єкта* теоретики французького літературного критицизму стверджують, що оскільки жіночий творчий досвід завжди був заборонений у традиційній культурі як той, що не несе безпосередньої користі і тому позбавлений своєї мови вираження, жіноча суб'єктивність ніколи не може бути точно визначена та зафіксована в культурі. Жіноче має своє вираження не в реальності, а в *ефекті написання*. При цьому, оскільки кожна людина містить в собі риси обох статей, *жіночий*

стиль не залежить від біологічної статі автора та може бути характерним так само і для автора-чоловіка [167].

Англо-американський напрямок феміністського літературного критицизму (Елен Шоуолтер, Елен Моерс, Джудіт Феттерлі, Андрієна Річ) розглядає творчість жінок за ознакою біологічного гендерного авторства. Англо-американські дослідники вивчали створення соціальної історії жіночої літератури (окремо від чоловічої), виявлення унікальної жіночої літературної традиції (тобто взаємовплив жінок-письменниць, жіночу літературно-емоційну текстову комунікацію), розробку нових інтерпретативних стратегій, стратегій читання, які ґрунтуються саме на жіночій точці зору. Однією з таких нових концепцій читання є концепція *читання як переусвідомлення* Аннет Колодни. Чоловік-читач, на думку дослідника, *загубиться* у книзі, яку написала жінка, серед незнайомих йому символічних систем, які складають жіночий досвід, він буде відкидати ці системи як недекодовані або тривіальні. Саме нездатністю чоловіка-читача неупереджено ставитися до жіночого авторства феміністки пояснюють витіснення жіночих текстів з літературного канону великої літератури [354].

Звідти головне завдання англо-американського напрямку – переглянути сталі канони і естетичні критерії.

В цілому гендерні дослідження, як теоретичні, так і практичні, є створінням західної науки. В Україні на сьогоднішній день вони знаходяться на стадії узагальнення і трансляції західного досвіду. Гендерний аналіз, який увійшов у філологію із соціальних наук, може слугувати дослідницьким інструментом для інтерпретації тексту художнього твору.

Незважаючи на те, що проблема гендеру привертає пильну увагу лінгвістів і майже в кожному з фундаментальних досліджень тексту існує вказівка на важливість студіювання його гендерного аспекту, гендерні зміни в мовних картинах світу залишаються поки що не дослідженими науковцями. Вивчення гендерних стереотипів привернуло пильну увагу таких дослідників, як А. В. Кириліна, В. О. Нікольська та ін. [65; 135; 197].

1.8. Гендерні дослідження системи мови

У лінгвістиці довгий час тема гендеру не займала важливого місця. Тільки на початку XX століття, коли видатні лінгвісти О. Єсперсен, Е. Сепір, Ф. Маутнер стали описувати відмінності носіїв мови, зумовлені їхньою статевою належністю, тема мови та гендеру стала займати міцні позиції. З виникненням нових напрямків у мовознавстві – соціолінгвістики, прагматики, психолінгвістики, теорії дискурсу та комунікації на перше місце став висуватися соціальний план, який розглядає мову у зв'язку з суспільством, в якому перебуває людина.

У 1913 році Ф. Маутнер у своїй відомій праці *Внесок у критику мови* описав відмінності в мові німецьких робітників – чоловіків і жінок. У робітників-чоловіків він відзначив наявність в мові ненормативної лексики, у жінок – використання слів іноземного походження, пояснюючи це меншою освіченістю жінок та їх орієнтацією на більш престижні форми слів, якими є іноземні запозичення. Ф. Маутнер вважав, що тільки чоловіки здатні творчо використовувати мову, а доля жінок – лише засвоювати те, що створюється сильною статтю. Він першим абсолютно по-новому сформулював питання про вплив нерівноправного положення статей на гендерну соціалізацію [362].

Живучість і консерватизм уявлень про якості та норми поведінки чоловіків і жінок цілком закономірні: модель гендерних відносин історично вибудовувалася таким чином, що статеві відмінності переважали над індивідуальними, якісними відмінностями в особистості чоловіка і жінки. Вже у Платона зустрічаємо переконання у відмінності жінок від чоловіків: за своєю природою як жінка, так і чоловік можуть брати участь в усіх справах, проте жінка в усьому слабкіша за чоловіка [362].

Феміністські та гендерні дослідники, як ми вже вище зазначали, приходять до висновку про необхідність введення ще одного ключового терміна: *маскулінний* (лат. *maskulinus* – чоловічий) – поняття, що підкреслює ієрархічний, з панівним становищем чоловіка, принцип організації соціуму. Це поняття хоча і має зв'язок з патріархальним укладом, але не володіє його

історичним тлом. Патріархальною вважається соціокультурна модель, в якій уявна постать *Батька-Патріарха* і його влада, яка визнається усіма, регулює соціальні зв'язки, які поширюються з родини або племені на спільноту, соціум, державу. В даній соціокультурній моделі переважають асиметрія, гендерна нерівність, ієрархія, дисципліна, законна монополія на владу і на насильство з боку патріарха-голови родини і обов'язкове розподілення ролей на *чоловічі* і *жіночі.* Це андроцентрична система, в якій чоловіки виконують первинні ролі і мають вищий соціальний статус, завдяки чому проектують свій *маскулінний* вплив на будову соціальної реальності. Мануель Кастелес вважає, що патріархат – це базова структура усіх сучасних суспільств. Він характеризується владою, яку мають чоловіки над жінками і дітьми в родинному колі. Для того, щоб ця влада здійснювалася, патріархат повинен домінувати в усіх сферах організації суспільства, у виробництві, споживанні, в політиці, в праві, в культурі і мові. , Таким чином міжособистісні відносини марковані домінуванням і насильством [316, p. 159].

Сексизм має своє коріння в біологічних і соціальних умовах, які є загальними для всіх груп індивідів, де з одного боку чоловіки володіють структурним контролем над економічними, законодавчими і політичними інституціями, але з іншого – вони залежні від жінок у репродуктивній сфері, в питаннях виховання дітей і в задоволенні своїх сексуальних потреб. Ця влада жінок відображується майже в усіх суспільствах у певних ідеологічних формах: модель захисної поведінки відносно жінки, поваги ролі матері та ідеалізації її як об'єкту кохання.

Існує припущення, що рівень сексизму у певній країні невід'ємно пов'язаний з рівнем її розвитку. На перший погляд вражаючим є той факт, що рівноправ'я між чоловіками і жінками, завойоване в останні декади, має місце в розвинутих країнах (так само, як можна стверджувати, що стан з правами жінок не є таким безперечно позитивним у бідних країнах). Цей зв'язок може бути більш чітким коли розвиток однієї країни вимірюється не лише економічними критеріями, але й іншими, більш загальними, скажімо, людським розвитком:

освіта, рівень життя, культурний рівень та ін. Але навіть сьогодні в розвинутих суспільствах патріархальна ідеологія ще не втратила остаточно свої позиції. Вона легітимізує домашнє насильство, знаходить своє вираження в мові через різноманітні синтетичні сентенції, жарти і прислів'я, які укорінюються в свідомості людини і легітимізують встановлену владу чоловіка.

Раніше в нашому дослідженні ми визначили такі концепти, як стереотип, забобон і продемонстрували, яким чином вони пов'язані з когнітивною, оцінною, емоційною сферами. Проблема, на наш погляд, полягає не в фізіологічній різності статей, а в несприйнятті гендерних стереотипів або забобонів і в змозі розвити комбінацію гендерної рівності, поваги і розуміння без будь-яких обмежень. Стереотипи і забобони день у день відтворюються в суспільстві непомічено. Водночас, прислів'я в своїй більшості є андроцентричними та сексистськими і їх повідомлення паплюжать специфічним чином жінок, жарти – сексистські по відношенню до обох статей, і деякі загадки репрезентують відтворення стереотипів нібито як гру, але в той же час вони їх викривають і демонструють їх існування [72; 126].

Як свідчать нещодавні дослідження гендерних відносин, жінки в сучасному суспільстві вже не є жертвами, а навпаки з кожним днем відіграють більш активну соціальну роль. Розгляньмо, як розвивалися ці стереотипізовані уявлення про обидві статі.

У патріархальному контексті відношення *чоловік/жінка* маркується категоризацією сильна *стать/слабка стать*, вони легітимізують дискримінацію жінок, що базується на псевдопретексті статевих розбіжностей. Саме в іспаномовному просторі почали вживати термін *мачизм*. У сучасному дискурсі він позначає не тільки статеву належність, а й активізує всі додаткові визначення, що характеризують стереотипізовані чоловічі якості: агресивність, наступальність, жорстокість, потужність, грубість, сила (яка асоціюється з розвиненою мускулатурою), енергійність, воля, сексуальна міць. У більшості світових культур маскулінне ототожнюється з духом, логосом, активністю, силою, раціональністю, світлом, наповненістю, у той час як фемінне – з

матерією, хаосом, природою, пасивністю, слабкістю, емоційністю, темрявою, порожнечею, безформністю.

Словник Королівської академії іспанської мови визначає фемінне як слабке та незначне, а маскулінне – як енергійне та мужнє [375]. Багато науковців вважає це визначення не актуальним, оскільки, на їхню думку, воно є причиною посилення гендерних стереотипів у суспільстві, не відображає сучасні реалії і лунають пропозиції щодо виправлення цих невідповідностей у новому виданні, яке планується до друку у 2017 році [366; 379]. Мова – це форма вираження певної спільноти, але також вона формує уявлення про світ таким чином, що індивід, якщо він не знайшов у мові відповідної лексеми для вираження певного поняття, вважає, що його взагалі не існує [366]. Таким чином, оскільки у словнику Королівської академії іспанської мови не має визначення дієслова *feminizar*, відповідно такого поняття не існує взагалі. Навпаки, дієслово *masculinizar* представлено в словнику [375]. На нашу думку, лексичне тлумачення іменника *feminidad* як *débil* є гендерним стереотипом.

У багатьох стародавніх міфологіях місяць, земля і вода трактуються як жіноче начало, а вогонь, сонце і тепло – як чоловіче. Чоловік виступає як носій активного, соціально-творчого начала, а жінка – як пасивно-природна сила. Протилежні й соціальні ролі, які приписують чоловікам і жінкам. Перші є переважно інструментальними, а другі – експресивними. Анатомічні розбіжності між двома статями ведуть до психологічних розбіжностей. Але це не може надати пояснення соціальній позиції жіночого роду. Жодна поведінка людини не може пояснюватися виключно з біологічної позиції. Хоча представник чоловічої статі в тваринному світі, самець, в більшості видів є фізично сильнішим, ніж самка, і це саме стосується і людей. Існують інші процеси, які ставлять на первинний план жінок. У багатьох культурах жінки скоряються перед чоловічою владою. Це не означає, що ця *вторинна роль,* наскільки б типовою в соціальних групах вона не була, не бере участі у прийнятті рішень. Тобто, до сьогоднішнього дня жінки як стать, окрім певних історичних випадків (Клеопатра, Катерина Друга та ін.), були виключені з

верхівок влади. Матріархальний досвід, поліандрія не можуть вважатися, на нашу думку, проявом суто жіночого панування, оскільки за суто історично-культурних особливостей жіночі обов'язки вважалися не головними, а лише їхніми додатками.

До сучасного часу різні форми, які існують в людській цивілізації, завжди обертаються навколо можливостей зберігання влади; в психології навіть є відповідний термін – вони є *фалоцентричними*. Немає пояснень цьому факту і з генетичної точки зору, чому організація життя в переважній більшості культур ґрунтується на маскулінності. В цьому випадку, на нашу думку, доцільно звернутися до етології. В тваринному царстві немає феномену жіночої дискримінації; існують репродуктивна роль, вигодовування нащадків, їхній захист; ці ролі чітко розподілені між самцем і самкою. В більшості видів самець є фізично більш сильним і витривалим, але це не означає, що самка відіграє роль *слабкої статі*, є певна кількість видів, де самка сильніша за самця. Таким чином, існує чітке розподілення ролей, зафіксовані моделі поведінки, які не поділяються на первинні та вторинні. Звичайно, наприклад є левові прайди, де самки – *власність* лева, але в тваринному світі неможливо знайти розподілення влади, поведінка тварин не залежить від логіки домінації. У людському ж суспільстві навпаки – горизонт, звідки структурується складна гама можливих моделей поведінки, регулюється певними нормами, які не мають виключно біологічний характер і які у межах самець–самка відповідають не анатомічним реаліям, а суб'єктивним положенням, властивим символічному полю.

Тобто, мачизм у суспільстві не має жодного генетичного підґрунтя, і жодна фізична перевага чоловіка не пояснює дискримінацію жінки. Маскулінність і фемінність – символічні конструкції, які вкоренилися в людську психологію, і тому гендерну проблему слід вирішувати в соціальній площині. Концепти фемінності та маскулінності присутні в кожній культурі, їм відводиться значне місце у фольклорі, свідомості, картині світу.

Поняття маскулінності та фемінності відносяться до ключових концептів культури, тобто до таких одиниць картини світу, які є значущими як для

окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурного співтовариства в цілому.

А. В. Кириліна пов'язує існування гендерних стереотипів і традиційних очікувань по відношенню до чоловіків і жінок з метафоричними поняттями *маскулінність* і *фемінність*, які в результаті своєї семантичної двоплановості впливають на свідомість носіїв мови. Внутрішня форма метафізичних категорій *маскулінність* і *фемінність* відсилає до людей різної статі та змушує приписувати їм якості, властиві цим категоріям, але необов'язково властиві реальним чоловікам і жінкам [124, с. 26].

Маскулінність і фемінність виступають скоріше не протилежними поняттями, а діалектично взаємопов'язаними категоріями, що відображають соціальні процеси, за допомогою яких змінюються значущі параметри маскулінності (агресивність, владність, домінування, незалежність, рішучість, цілеспрямованість) і фемінності (емоційність, турботливість, дружелюбність, ввічливість, душевність).

Однак, незважаючи на стирання кордонів між фемінністю та маскулінністю, в мові зберігається гендерна маркованість, тому слід з’ясувати історичні передумови виникнення мачизму.

1.9. Історичні передумови виникнення мачизму

У суспільствах, економічною базою яких було полювання, здійснився перший розподіл обов’язків між чоловіками та жінками. Місія чоловіків полягала в забезпеченні продуктами харчування, тобто в полюванні на тварин, яке здійснювалося в більшості випадків групами, а завданням жінки було піклування про вогнище та дітей. Мотивом цього соціального розподілу (оскільки раніше жінки полювали разом з чоловіками) були анатомічні розбіжності, які робили жінку кращою в піклуванні за дітьми, в першу чергу завдяки годуванню груддю немовлят.

Пізніше розпочалося вражаюче зменшення кількості заходів, до яких були залучені жінки. Вони стали відігравати пасивну роль, оскільки не

відповідали іконічній релігійній моделі колективної свідомості чоловіків тих часів (боги, мужні воїни повинні бути схожі на сміливих мисливців). Таким чином, в момент, коли починають встановлюватися правила розділення за статевими ознаками, суспільство набуває ієрархічний характер, який не пов'язаний з культурними особливостями, а виходить з релігійних та економічних потреб. Зараз відомо, що гендерні ролі є культурними конструктами відповідно до правил, які особи повинні пояснювати як члени певної культури відповідно до статевої залежності.

Коли мова йде про гендер, мають на увазі характеристики жінки або чоловіка, соціально визначені; ці характеристики або ролі, притаманні кожній статі, є комплексом правил і норм, набутих, введених і санкціонованих суспільством, до якого вони належать. Іспаномовна культура була точкою зіткнення різних культур; перш за все це стосується Латинської Америки завдяки європейській експансії, що слугувала виникненню нових культурних, соціальних і економічних моделей. Без сумніву, гендерні відносини також є частиною цієї культурної площини. В античних західних культурах (Греція, Рим) соціальні відносини в родині відводили жінці вторинне місце, вся система оберталася навколо мачистської концепції, і хоча вона включала в свою пантеїстську систему представниць жіночої статі, але, наприклад, богині-жінки завжди були втіленням лиха і негараздів. Гендерна асиметрія втілювалася в символічному плані; з виникненням християнства відбулися нові зміни в концепції влади чоловіка, чия гегемонія зараз розповсюдилася за межі родинного кола. Розподілення гендерних ролей призвело до історичної легітимізації домінування однієї статі над іншою.

Мачизм сьогодні – це вкорінена концепція в свідомості індивіда, яка функціонує в усіх аспектах взаємовідносин, як між чоловіками і жінками, так і між жінками й жінками, і чоловіками й чоловіками. Навіть визначення, які використовують жінки для своєї самоідентифікації, містять в собі андроцентричне забарвлення. Прикладом цього може слугувати наступний факт. Загальновідомо, що фемінізм виникнув як антитеза мачизму, але природа

його існування може лише розумітися через наявність мачизму, тобто фемінізм знаходить свій сенс бути об'єктом заперечення мачизму, тому його існування є підтвердженням існування мачизму в суспільстві. Досягненням фемінізму серед інших надбань є присутність і участь жінок в житті суспільства, вони увійшли в професійну і політичну діяльність. Мачизм є культурним конструктом, який ґрунтується на історії еволюції соціалізації гендерних ролей, що виникла з міфу про первинність маскулінності по відношенню до фемінності. Розгляньмо причини мачизму. Мачизм є елементом соціального контролю та сексистської експлуатації у багатьох культурах. Ось деякі фактори, які зумовили його виникнення та існування:

- дискримінаційні закони по відношенню до жінок; наприклад різне трактування випадків адюльтеру з боку чоловіків і жінок. До цього можна віднести необхідність отримання дозволу від чоловіка на здійснення економічної або професійної діяльності;
- мачистське виховання в родині і в школі. Це включає в себе безумовне визнання позитивних якостей чоловіка;
- дискримінація в релігійній сфері;
- сексистське розподілення в професійній сфері, де чоловіки претендують на первинність в обійманні головних посад. Раніше сексистське розділення ґрунтувалося на різниці в фізичних можливостях, за якими чоловіки обігравали жінок. Але в сучасному суспільстві фізична сила втратила свою важливість, у той час як інтелектуальні здібності і положення в суспільстві вийшли на первинний план, що дозволило жінкам створити потужну конкуренцію для чоловіків;
- засоби масової інформації і сексистська реклама, які впроваджують стереотипізовані гендерні моделі поведінки для кожної статі.

Вибудовування соціальних норм навколо сили має історичний характер. Якщо протягом історичного людства існували жінки, наділені владою (амазонки, *Залізна леді* Маргарет Тетчер) – *фалічні*, якщо використовувати новітній термін, їхній архетип бере початок з характеристик, які універсально

пов'язані з маскулінністю і не є фемінними. В різних культурах, сучасних або тих, що досліджуються в ретроспективі, гендерні стереотипи повторюються без великих змін: маскулінне – влада, фемінне – пасивність; влада є чоловічою прерогативою, так само, як війна і різні маніфестації ментальної переваги (філософія, наука, теологія, мистецтво). Все важливе належить чоловікові: історія описує відкриття, перемоги, винаходи, а не досягнення в домашньому господарстві.

Відшукати цей стрибок в історії від гіпотетичної примітивної тваринної орди, в якій ще було відсутнє розмежування в гендерних ролях, до фалічного суспільства, в якому супремасія мачизму є непохитним фактом. Культура мачизму, яка домінувала і продовжує домінувати в сучасному суспільстві, звичайно не є провиною певного окремо взятого індивіда чоловічої статі. Це колективний продукт, і жінки також зробили певний внесок у його розвиток, погоджуючись підкорятися родинним патронам. Але цей факт не означає також, що певні конкретні представники чоловічої статі не є корінням цієї проблеми. Мачизм, насильство та дискримінація за гендерною ознакою походять саме від чоловіків і їхньої поведінки.

Іспанська мова нараховує велику кількість лексичних одиниць, чиє вживання по відношенню до жінок є принизливим і відображає у багатьох випадках мачистську ідеологію мовця: *zorra, putón, verbenero, golfa, guarra, ligera de cascos* тощо. Ця чисельність слів є образливою. Але було б помилковим вважати, що іспанська мова є мачистською через наявність у своєму складі даних лексичних одиниць, оскільки мова – це лише засіб комунікації, який дозволяє мовцям виражати свої думки і задовольняти всі типи своїх комунікативних потреб. У багатьох випадках мовцю необхідно образити, пригнобити свого співрозмовника. Мова повинна мати у своєму складі необхідні для цього лексичні одиниці, оскільки в іншому випадку вона б мала неповну комунікативну систему. Таким же чином, на нашу думку, було б невірним стверджувати, що іспанська мова є расистською, тому що має такі образливі терміни: *negro de mierda, moro mierda, sudaca* та ін. Або

звинувачувати іспанську мову в антисемітизмі через наявність в її лексичному складі таких слів: *supremacía de la raza aria, holocausto, limpieza étnica* тощо. Очевидним є те, що мовці, які вживають дані слова в своїй комунікації, демонструють мачистську, расистську або антисемітську ідеологію, а лексичні одиниці є лише засобом, за допомогою якого вони виражають своє ставлення до того або іншого явища. Додатковим доказом цьому, на нашу думку, є і той факт, що всі ці слова є *опціональними*, тобто мовець сам свідомо вирішує вживати їх, і тому наслідки, які виникають, є його особистою відповідальністю, а не лінгвістичної системи. Мова вимагає від своїх мовців використовувати інші елементи: якщо мовець хоче спілкуватися, він повинен через свою ідеологію встановити обов'язкове узгодження між кількісними морфемами підмета і присудка. Так, можна було б звинуватити іспанську мову в *узгодженості*, але не в расизмі, мачизмі й антисемітизмі.

Наступні постулати належать лінгвістичному сексизму та стратегіям його запобігання. З феміністської точки зору, вищезазначеній у нашому дослідженні, лінгвістичний сексизм проявляється, коли вживається будь-який вираз, який виявляється дискримінаційним з точки зору статі. Прихильники фемінізму вважають, що іспанська мова є сексистською та андроцентричною, тому що дискримінує, виключає та приховує присутність жінки; тому що підкреслює первинну роль чоловіка і визнає жінку виключно через її зв'язок з чоловіком. Також слід зазначити, що у 80-ті роки були опубліковані рекомендації, в яких робилася спроба покінчити з мовними формами, які не відображали жіночу стать. У 1989 році Інститут жінки, який є підпорядкованим Міністерству соціальної політики Іспанії, публікує свої відомі та достатньо, на наш погляд, полемічні пропозиції щодо вживання не сексистської мови. В них йдеться про те, що зміни, які відбуваються в соціальній сфері, потребують певних змін у мові для визволення її від дискримінуючих гендерних стереотипів, тобто від визволення її від сексистського вживання. Для видалення подібних вживань і в зв'язку з тим, що в іспанській мові родовий загальний рід відноситься саме до чоловічого, дана інституція запропонувала наступні альтернативи:

При звертанні одночасно як до чоловіка, так і до жінки необхідно уникати такі лексичні одиниці з універсальним значенням: *hombre, hombres*, оскільки даний термін не презентує жінок, і вживаючи його як фальшивий загальний рід, приховують їхню присутність. Йдеться про різні реалії, і тому вони повинні бути названими. Пропонується заміна слів *hombre, hombres* на *persona, personas; mujeres, hombres* тощо [366].

1. Сексизм пов'язаний з поняттям патріархальних мов, які продукують гендерну нерівноправність. Основні характеристики патріархальних мов були описані Б. Хеллінгером. Мовний сексизм передбачає нерівні шанси ідентифікації чоловіків і жінок у мові (позначення жінок мовними одиницями чоловічого роду).

- Семантична асиметрія при наявності парних одиниць (слова жіночого роду мають нижчий ранг, ніж чоловічого).

- Інтерпретація чоловічого роду, вжитого щодо дружини, як підвищення її статусу, а жіночого роду відносно чоловіка – як пониження його статусу [280, с. 3].

Феміністська лінгвістика виходить з того, що жінці для психологічного, соціального та біологічного виживання в суспільстві необхідно знайти в ньому свою ідентичність. Не в останню чергу це означає бути адекватно відображеною, ідентифікованою в мові, яка вживається в даному суспільстві.

Висновки до першого розділу

На сучасному етапі гендер є важливим, але не єдиним параметром, який бере участь у конструюванні соціальної ідентичності мовця. Виходячи з того, що гендер є соціально обумовленим, інституціоналізованим і ритуалізованим аспектом мовленнєвої поведінки людини, можна стверджувати, що він є продуктом культури, і тому відображає уявлення про маскулінність і фемінність того чи іншого суспільства. Таким чином, прояви гендеру,

наприклад в гендерних стереотипах, будуть не абсолютними, а постійно змінюватися. Саме соціальна обумовленість гендеру дозволяє нам стверджувати, що мовні гендерні стереотипи будуть змінюватися залежно від різних чинників: культурного рівня людини, її статі, віку, соціального статусу, а прояв мовних гендерних стереотипів залежатиме не тільки від соціальних чинників, але й від контекстної ситуації, у тому числі і від виду дискурсу.

Підводячи підсумок першого розділу даного дослідження, сформулюємо основні поняття, яким ми дали визначення вище. Отже, під гендером ми розуміємо сукупність соціально обумовлених і соціально значущих аспектів поведінки чоловіків і жінок, у тому числі і мовної, які конструюються і виражаються в межах культури певного суспільства. Картина світу – це система образів, знань, уявлень про предмети і явища навколишнього світу того або іншого народу; на формування даної системи значною мірою впливає процес когніції, оскільки в когнітивній антропології вважається, що у кожного народу система сприйняття і мислення є різною, і також на формування картини світу впливають мова, традиції, природа, виховання та інші соціальні фактори, що мають відношення до даного народу. Гендерні мовні і гендерні етнокультурні картини світу різних народів значно відрізняються одна від іншої.

Мовна картина світу – це результат об'єктивації концептуальної картини світу в мові також існуючий у двох площинах: як частина лінгвоментального простору народу і як частина ментального світу конкретного індивіда. Деякі фрагменти мовної картини світу довше зберігають архетипічні уявлення про світобудову. До цих патріархальних уявлень відноситься більшість гендерних стереотипів, генезис та існування яких зумовлені найдавнішими пластами людської свідомості. Опозиція чоловік/жінка ґрунтується на архетиповій опозиції *чоловіче–жіноче*, яка в стародавній картині світу була не тільки відображенням біологічних відмінностей, але й семіотичним виразом цілої низки соціальних опозицій: диференціації господарських ролей і професій, релігійно-ритуальних сфер в родині і в суспільному житті, в гендерній закріпленості ритуалів.

Мовні гендерні стереотипи є культурно та соціально зумовленими думками про якості і норми мовленнєвої поведінки представників обох статей і відображаються в мові.

Поняття *гендерний стереотип* встановлюється завдяки аналізу та інтерпретації феномену *стереотип*, тобто існуючих вже стереотипних уявлень з гендерною підставою в оточуючому мовну особистість історичному і соціокультурному просторі. Виникнення гендерних стереотипів пояснюється розбіжностями, які існують у чоловічих і жіночих соціальних ролях. Стереотипи як одиниці людської свідомості мають декілька функцій: когнітивну, афіктивну, соціальну, інтегративну, прагматичну і протекційну. З позиції мовної картини світу найбільш цікавою для дослідження є протекційна функція, оскільки стереотипи сприяють зберіганню традиційного світосприйняття для певного соціуму. Гендерні стереотипи виконують всі зазначені вище функції. Наприклад, стереотип *Todas las mujeres son iguales* містить в собі когнітивну функцію, тобто загальне уявлення про те, що усі без виключення жінки підступні і легковажні. Гендерне експліцитне розмежування всього чоловічого як позитивного і жіночого як імпліцитно негативного виражає афективну функцію, інтегративна функція охоплює жінок в опозиції до чоловіків як представників іншого соціуму, протекційна – має на меті збереження елемента світосприйняття жінок.

Гендерна стерео типізація відображає культурно зумовлені оцінки і репрезентується на різних рівнях мови, тобто гендерні стереотипи, які визначають зміст понять чоловік і жінка в тому або іншому соціумі, можуть бути досліджені за допомогою мовних структур.

В лексичному складі сучасної іспанської мови відбуваються певні зміни, які спрямовані на подолання гендерних стереотипів, і хоча іменник *hombre* вже використовується як гендерно нейтральна лексична одиниця, словоформи *hombría* і *hombredad* все ще означають якості, властиві чоловічій статі.

Сучасний дискурс відображає сталість мовних стереотипів, але разом з цим, спостерігається їхня постійна зміна, яка обумовлена змінами, що

відбуваються в суспільному житті. Характер існування певних груп гендерних стереотипів, які пов’язані з маскулінністю та фемінністю, розподіленням родинних і професійних ролей чоловіків і жінок, особливостями їхньої праці і їхнього місця в суспільному житті, виглядає особливо помітним саме в іспанській мові через її стереотипізоване сприйняття як *мачистської* мови.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В ІСПАНОМОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

2.1. Особливості жіночої і чоловічої комунікативної поведінки в іспаномовній картині світу

Особливості, розглянуті в попередньому розділі, виявляються не постійно, спорадично, але в той же час регулярно в тих ситуаціях, коли комунікант (на підсвідомому або на свідомому рівнях) за різними причинами прагне до актуалізації фемінних рис (м'якість, ласка). Досліджений матеріал демонструє, що частіше за все це спостерігається в манірній жіночій мові з метою привертання до себе уваги чоловіків.

Фемінінне та маскулінне світосприйняття у різних народів не є ідентичним, і зазвичай воно неоднакове й у тих, хто розмовляє однією самою мовою. Термін *latino* належить до галузі транскультурації і означає тип гібридної культури, яка бере елементи культурної спадщини від США та латиноамериканських країн і складає третій тип культури. У цьому сенсі люди з будь-якої країни Латинської Америки, які мають схожу культуру та розмовляють однією з романських мов (іспанська, португальська, французька, італійська), вважаються латиноамериканцями.

Термін *latino* зараз відноситься не лише до першого покоління першої еміграційної хвилі. Термін *hispánico* диференціювати також достатньо проблематично. Він належить до тієї ж основної групи, як і визначення *latino*. Однак цей термін позначає іспаномовне походження особи виключно з іспаномовної країни. Це дозволило б виключити людей бразильського або гаїтянського походження, оскільки основною мовою, якою вони говорять, виступає португальська та французька.

Вивчення будь-якої культури забезпечує розуміння того, що було раніше невідомо або надає розуміння певного факту через асоціації з іншими

культурами. Деякі факти, пов'язані з іспанською культурою, стали узагальненими, до них можна віднести традиції мови, релігії, іберійської спадщини, расовий склад і колоніалізм. Є цінності, які можемо віднести до суто іспаномовного суспільства, тобто до *Latino*. Це *familismo, personalismo, marianismo, machismo.*

Familismo відноситься до важливості родинної близькості та ладу, асоціюється з благополуччям. Багато досліджень демонструють, що всі латиноамериканці, незалежно від країни походження, глибоко віддані їхнім родинам. *Personalismo* – риса, яка надає більше значення здатності бути у гарних стосунках з іншими людьми, ніж індивідуальним здібностям і матеріальному успіху [275, с. 12].

Marianismo і *machismo* – це два архаїчні ідеали, які були частиною традиційної латиноамериканської та іспанської культури.

Marianismo стосується ролі жінки, матері, яка повністю віддана своїй родині. Він заснований на католицьких ідеалах Діви Марії і припускає, що жінки страждають за своїх дітей і чоловіків. Крім того, в межах традиційної мексиканської культури від матері очікується, що вона залишається у приватній сфері, в той час як батько, як правило, несе відповідальність за забезпечення сім'ї [275, с. 350]. *Marianismo* як аналог чоловічого шовінізму підкреслює конкретні ідеї жіночності і покірності, демонструє неможливість і суперечливість ідеалів латиноамериканських жінок.

Machismo означає роль людини як батька, але, що важливіше, саме як голови сім'ї [275]. Система мачизму фокусується на опозиції між чоловіком і жінкою, в ній чоловіки – безстрашні, авторитарні, агресивні і безладні, в той час як жінки за природою покірні, залежні, тихі і віддані сім'ї і господарству. Слово *machismo* має особливу конотацію в іспаномовній картині світу, та зокрема в мексиканській; ця лексична одиниця має більш складне значення та щільні зв'язки з походженням, з традиціями лицарства і гендерними ролями.

На сьогоднішній день ці гендерні стереотипи поведінки втратили своє первинне значення, але певні гендерні нерівності в ролях можна ще

спостерігати в латиноамериканському родинному просторі. Існує доказ того, що ці ролі можуть стати ще більш рівноправними внаслідок міграції та урбанізації, оскільки жінкам нерідко доводиться працювати поза домом, хоча ідеологія *marianismo* / *machismo* як і раніше залишається певною частиною всієї іспаномовної культури, і традиційну роль чоловіка як годувальника всієї родини важко буде змінити [275, с. 13].

За Н. М. Фірсовою, однією з національно-специфічних маскулінних рис іспаномовної культури є *violencia*. Слід зазначити, що іспанське слово *violencia* практично не має відповідного еквівалента в українській мові, оскільки в іспанській мові цій лексичній одиниці притаманна семантична дифузність: у ряді контекстів немає розмежування її окремих лексичних значень. Цю лексему можна перекласти як *насилля*, *агресія, акт агресії, зґвалтування*, *жорстокість*, *неприборкана сила*. На формування поняття *violencia* вплинули наступні факти:

1. Войовничість і жорстокість декотрих індіанських племен (ацтеків, інків). Жорстокість і варварство іспанської конкісти, громадянські війни і експлуатація загарбниками.
2. Дуже складні природні умови в більшості латиноамериканських країн: повені, посухи, виверження вулканів, цунамі, урагани тощо.

За чилійським письменником А. Дорфманом, *violencia* – це найінтимніша сфера душі латиноамериканця [328, p. 9]. У низці творів латиноамериканських авторів ця думка знаходить своє підтвердження. Наприклад, у своєму творі *Vislumbres de la India* еквадорський письменник О. Паса пише:

A veces las leyes de la selva obligan a elegir: matar, ser matado o hacerse cobarde [372, p. 217].

Такі риси комунікативної поведінки латиноамериканських чоловіків, як агресивність, культ насилля, презирство до смерті мають яскравий прояв у значному розширенні синонімічного ряду лексичних одиниць з домінантним значенням *matar: asesinar, acabar, acogotar, almorzar, quemar, dar garrote, decapitar, descabellar, desnucar, despachar, destripar, ejecutar, eliminar, escabechar, exterminar, suprimir, fusilar, chingar* (Мексика), *acuchillar* (Чилі),

achicar (Колумбія), *apearse* (Коста Ріка), *cargarse, liquidar, victimar* (Чилі, Еквадор), *sopear* (Гватемала) і т. ін.

Кожне нове видання словника Іспанської королівської академії уводить велику кількість жіночих форм іменників. Однак в країнах Латинської Америки не всі жінки використовують жіночий рід іменників, наприклад для визначення своєї професії. Існує дві гіпотези, які пояснюють цей факт. Згідно з однією – жіноча форма назви професії традиційно вживалася в латиноамериканському соціумі для визначення жінок, які були одружені з чоловіками, які займалися відповідними видами діяльності; згідно з іншою – завдяки використанню чоловічої форми іменників відображається їхній доступ до професійної сфери, яка раніше була закріплена виключно за чоловіками. Також існує думка, що фемінізація чоловічого терміна зменшує їхній професіоналізм. Дебати в наукових колах стосовно закінчень жіночого роду в іспанській мові мають давнє коріння. Саме цей клас слів викликає найбільші суперечки.

Історія іспанської мови яскраво демонструє зміни, яких зазнають лексичні одиниці, що належали виключно до чоловічого роду. Як у випадку зі словом *presidenta*, багато інших іменників історично зазнали подвійну еволюцію: з одного боку вони легко зазнають категоріальних трансформацій оскільки мають тенденцію до послаблення в якості прикметників або дієприслівників, а з іншого – підсилюються при вживанні у якості іменників: *vecino, joven, criminal, ejecutivo, soriano, vigilante, conocido, etc.* Крім того, вже знаходячись всередині останньої категорії, вони переміщуються з одного до іншого класу іменників, обмежуючи одночасно деякий аспект свого попереднього значення. Наприклад, лексична одиниця *la médica* спочатку мала значення «жінка лікаря», пізніше еволюціонувала до *la médico,* пізніше отримала форму *la médica* і вже інше значення – «жінка-лікар». Таким чином схожі іменники викликають досить серйозні проблеми в граматиці іспанської мови, яка повинна відображати зміни, які мають місце в граматичних категоріях, в класифікації іменників з огляду на граматичний рід і на лексичне значення.

Таким чином, огляд сучасних досліджень комунікації показує продуктивність антропоцентричної парадигми для опису стратегічного мовного спілкування. Гендерний аспект комунікативної поведінки розробляється як у закордонній, так і у вітчизняній лінгвістиці. Огляд етапів розвитку гендерології в сучасній лінгвістиці дозволяє представити досить обширну гендерну проблематику: це особливості асоціативної вербальної поведінки, розуміння та відтворення текстів чоловіками та жінками, чоловіча та жіноча письмова мова, гендерний чинник в мові, дослідження маскулінності, спілкування між чоловіками та жінками в родині.

Особливе місце в гендерних дослідженнях займає феміністська критика мови. Виходячи з аналізу літератури, здається досить переконливим підхід, який розглядає гендерно маркований дискурс не як варіант *чоловічої* мови на противагу *жіночій*, а як певну специфіку комунікації жінок і чоловіків, що виражається в перевазі одних прийомів мовної поведінки і блокуванні інших. Аналіз досліджень комунікативних стратегій і тактик дозволяє уточнити наші уявлення про роль гендерного фактора у рамках стратегічного підходу. Останній визначається в контексті даного дослідження як когнітивно-прагматичний, який розглядає комунікативні установки і моделі світу мовця.

Такий підхід дає можливість розглянути, як мовець управляє розмовою, як він відстежує результати своєї мовної діяльності, змінює тактики, визначає способи корегування. Оскільки застосування стратегії завжди певним чином впливає на партнера в комунікації і змінює під час спілкування не тільки психологічні параметри адресата, але і когнітивні (модель світу). Дослідження ґрунтується на використанні понять теорії мовного впливу і когнітивної лінгвістики.

Для іспаномовних країн є характерною унікальність ролі, яку відіграє сім'я в повсякденному житті. Вона містить в собі важливість колективізму (у порівнянні з англомовними країнами, для яких є типовим індивідуалізм), сімейну солідарність, зобов'язання, батьківські права і родинну близькість. Вважається, що концепція *La Familia* серед іспанців і латиноамериканців

слугує засобом, за допомогою якого опановують культурні цінності і відносини [275].

Оскільки історичні, соціальні і природно-географічні чинникі культури країн Латинської Америки різняться між собою, то цілком природно, що і в гендерному аспекті між ними існують певні відмінності. В останні роки в іспаномовних країнах суттєво зросла зацікавленість до досліджень гендерного фактора в мові і житті суспільства в цілому. Це висвітлено у дослідженнях учених А. Гарсія Месегер, Х. К. Морено Кабрера, К. Монсіваїс та ін. [363; 366; 368].

Незважаючи на велику кількість соціально-політичних змін, яких зазнали іспаномовні країни в останні декади, маскулінне тут завжди домінувало. Історично вже в лексичному фонді іспанської мови закріплена ідея домінування чоловічого начала над жіночим, що знаходить своє відображення в лексичних одиницях *hombre* та *mujer*. Якщо слово *hombre* в іспанській мові являє собою вершинну основу словотвірної парадигми та перекладається як *чоловік* і *людина*, то слово *mujer* несе в собі більш вузьке значення: *жінка* або *дружина*. Слово *hombre* вже вказує на певний статус. Сема *чоловіча стать* є присутньою практично в усіх словоформах *hombre*, вона також ускладнена певними негативними параметричними семами: лексеми синонімічного ряду: *hombracho, hombretón, hombrón, hombrote* тощо.

Однак саме семи *чоловіча стать* і *відмінні чоловічі якості характеру* є диференціальними в структурі лексичної одиниці *hombre*, і вони визначають значення прямих дериватів: *hombría, hombredad, hombradia, hombrada*. Найповніше обсяг значення передають *hombría* і *hombredad*. І тут, незважаючи на те, що іменник *hombre* використовується в сучасній іспанській мові і як гендерно нейтральна лексична одиниця, як правило словоформи *hombría* і *hombredad* означають якості, властиві чоловічій статі. *Ser hombre* в іспанській мові в значенні *бути чоловіком* семантично еквівалентне фразі *poseer hombría*.

В іспанській мові домінантні семи лексичної одиниці *hombre* передаються словотворчими ланцюгами, в кожному з яких зберігається узуальна

конотативна схема позитивної оцінки, а також можлива реалізація гендерного маскулінного стереотипу. Розгляньмо це за допомогою схеми:

Схема 2.1

Актуалізація семи *чоловічі якості характеру*
в словотворчій парадигмі *hombre*

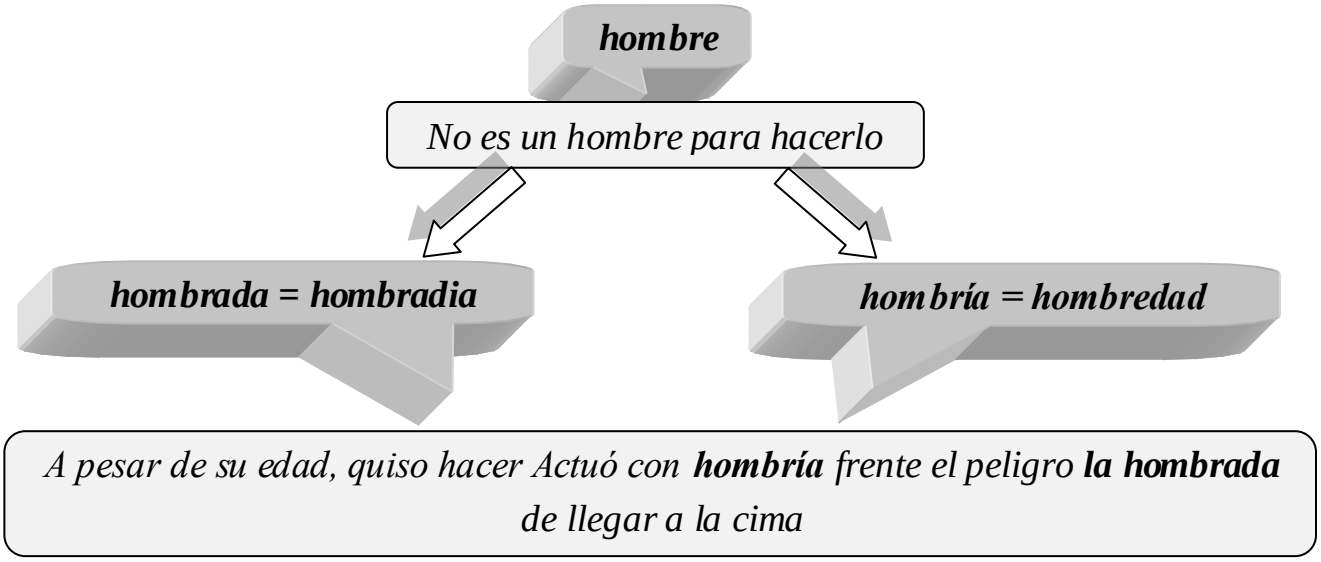

Однак саме семи *чоловіча стать* і *відмінні чоловічі якості характеру* є диференціальними в структурі лексичної одиниці *hombre*, і вони визначають значення його прямих дериватів *hombría, hombredad, hombradia, hombrada*. Слід зазначити наступне: незважаючи на те, що іменник *hombre* вживається в сучасній іспанській мові та як гендерно нейтральна лексична одиниця, словоформи *hombría* та *hombredad* зазвичай означають якості, притаманні виключно чоловічій статі.

В іспаномовній культурі до основних репрезентантів поняття *мужність* належать лексеми: *hombría* (*hombredad, hombrada*, *hombradia*), *virilidad*, *masculinidad, vigor, energía, fuerza, entereza, firmeza, valor, valentía, osadía, audacia, honor* (*honra, honradez*). Найчастотнішою з точки зору об'єктивації концепту в іспанській мові є лексема *hombría*. Тлумачення, відповідні даній лексемі у лексикографічних джерелах, найповніше відображають суть досліджуваного поняття; крім цього, лексема містить важливі оцінні конотації, називаючи значиму культурну складову в мовній свідомості іспаномовного

соціуму. Лексеми *virilidad* і *masculinidad* мають менші за обсягом значення з акцентом на певні маскулінні характеристики.

Ось цікавий приклад вживання слів по відношенню до дітей: окрім універсальних парних *hijo – hija* в Латинській Америці частіше вживаються слова *varón – hembra*. Беручи до уваги основне значення, яке несе в собі лексична одиниця *varón* – «людина, чоловік» (позитивна конотація), вона зазвичай вживається у «високому» значенні *Santo varón* – «дуже добра людина».

Лексема *hembra* – це істота жіночої статі, жіноча особина (про рослину), самка (про тварину). Стосовно жінки в певних випадках вживається у вульгарному значенні: *Esa hembra es mala* (негативна конотація).

Таким чином, в іспанській мові наявне ввічливе відношення в референції до чоловічої статі і досить нейтральне або навіть негативне до жіночої статі. У деяких країнах Латинської Америки і сьогодні залишається ввічлива форма звертання *Usted* як по відношенню до чоловіка, так і до дитини чоловічої статі. Але цього не існує по відношенню до жінки і дівчинки. Однією з головних рис іспаномовних чоловіків є мачизм. Це так званий особливий вид маскулінності – культ сили, мужності, сексуальності чоловіка, впевненості в перевазі чоловічої статі над жіночою. Недарма пряме значення іспанського слова *macho* – «самець».

В середині 50-х років американський антрополог Дж. Стікос провів дослідження, яке продемонструвало, що в різних латиноамериканських країнах термін *мачизм* має своє значення. Але його загальні риси містять у собі такі обов'язкові якості: мужність, загострене почуття особистої гідності, прагнення до поваги в суспільстві і лідерство. Це особливий стиль поведінки, який демонструє високу сексуальну потенцію, перевагу над жінкою і дітородні здібності [366].

Базовий принцип мачизму – це те, що жінки є вторинними по відношенню до чоловіків через свої репродуктивні функції, які є інстинктивними; тому вони повинні служити своїм господарям-чоловікам як в

домашньому господарстві, так і в інтимному житті. Для утримання контролю мачизм створює фізичне або психологічне насильство по відношенню до жінок, вдаючись до тактики дискримінації. Якщо мачизм концентрується на чіткому розподіленні ролей між чоловіками і жінками, то мізогінія ґрунтується виключно на стереотипах, на концепції, що лише чоловіки можуть бути повноцінними, у той час як жінки є неповноцінними, дивними, анормальними і тому небезпечними.

Багато часу лексична одиниця *мачо* самими латиноамериканцями сприймалась як сленгова, яка виражала цілу гаму емоцій по відношенню до *справжнього чоловіка*. Її вживання в мовленні зазвичай супроводжується характерною мімікою мовця. Філологи (в першу чергу мексиканські) визначили основні змістові можливості її вживання. За основу був взятий словник Іспанської королівської академії 1732 р., де слово *macho* мало значення «надмірна сила і твердість чоловіка» [375]. Відбулася ціла низка модифікацій, які до 70-х років минулого століття набули уніфікованого вигляду. Одне з найтиповіших словникових трактувань, яке сьогодні має наступні визначення: 1. Мачо – це тварина чоловічої статі, бик. 2. Неосвічений чоловік. 3. Великий молот. 4. Сильний, здоровий [375].

Вживання слова *мачо* найчастіше є фігуральним. Це фігура мови, яка визначає потенційну здатність до дії, має на меті обов'язкове отримання кінцевого результату. Називаючи так чоловіка, латиноамериканці зазвичай хочуть сказати, що в ньому присутня жива енергія сильного самця, міць і натиск переможця, неприборкані природні бажання тварини, яка щойно подолала супротивника у боротьбі за владу над стадом. Але це – так звана *золота середина*, яка примирює полярні позиції. На практиці ставлення мовця до чоловіка, якого він (або вона) називає *мачо*, варіюється від негативного (призирство, зневага) до позитивного (захоплення, повага). Частіше все це залежить від того, яку життєву позицію має мовець, або від того, як прийнято інтерпретувати мачизм в його найближчому оточенні.

В іспаномовному соціумі, де мачизм став основною мішенню на полігоні феміністського руху, чоловіка називають *macho*, коли хочуть підкреслити його брутальність, грубість манер, відверту, незавуальовану сексуальність. І навпаки – де традиції патріархального образу життя є сильними (це стосується в першу чергу сільської місцевості), де сила чоловіка гарантує виживання всім членам родини, вмовляють з повагою: *él es un macho verdadero*.

Якщо розглядати фігуральне значення, то цікавим є порівняння у трактуванні значення цієї лексичної одиниці в іспанському і латиноамериканському варіантах мови. В самій іспанській (іберійській) мові, звідки воно запозичене англійською, німецькою, українською мовами, це слово несе досить негативну конотацію, у порівнянні з такими референціями до чоловіка, як *hombre, varon, caballero*. Слово *macho* в іспанській мові частіше вживається в розмовному значенні *герой, орел*: *darselas de macho* – «принадитися, кокошитися»; і в достатньо брутальному значенні – «чоловік, охочий до жінок». Слово *macho* адресують міцному, сильному чоловікові, акцентуючи увагу на його чоловічій перевазі в фізичному плані.

Що стосується латиноамериканських варіантів іспанської мови, то в них існують наступні значення цієї лексичної одиниці: *macho* у коста-риканському варіанті – це «чужоземець, який має русяве волосся»; в аргентинському, чилійському, уругвайському і парагвайському варіантах – «активна, енергійна людина»; *a macho y martillo* – «впевнено; ділова людина, бізнесмен»; (у порівнянні з Іспанією: *hombre de negocios, hombre de acción, empresario*); в гватемальському варіанті – «дурний, нерозумний»; у кубинському – «порося, кабан» (у прямому значенні).

Таким чином, в жодному з проаналізованих значень немає апеляцій до фізичних чоловічих якостей у негативному значенні. Більше того, дослідження лексичних одиниць з тим же коренем продемонструвало, що значення слова *macho* в латиноамериканських варіантах наближено до слова *чоловік*:

Таблиця 2.1

Якість людини	**Латинська Америка**	**Іспанія**
Мужність	*machía*	*hombría*
Ділова людина	*macho*	*hombre de negocios*
Виконувати чоловічу роботу (про жінку)	*machar*	*hombrearse*
Хоробрий, сміливий	*machazo*	*valiente, osado*
Мужоподібна (про жінку)	*machota, macha*	*hombruna*

Незважаючи на відсутність негативного змісту відносно чоловічих якостей у різних латиноамериканських варіантах, ми не можемо відкидати, що слово *мачизм*, яке увійшло і до словникового складу української мови, перш за все асоціюється з культурою Латинської Америки. Саме в латиноамериканському соціумі в значно більшому ступені, ніж в іберійському, проявляються такі маскулінні характеристики, як культ сили, іноді безпідставна агресивність, ставлення до жінки як до своєї власності, презирство до смерті (особливо в Мексиці) [275, с. 167].

Н. М. Фірсова у своєму дослідженні дала пояснення лексико-семантичних розбіжностей слова *macho* між піренейським і латиноамериканськими національними варіантами іспанської мови. Дослідниця виділяє п’ять основних типів лексико-семантичних розбіжностей між ними на базі збігу лексичних одиниць, або в плані вираження, або в плані змісту.

Таким чином, стає можливим віднести лексичну одиницю *macho* та її деривати до першого типу розбіжностей, де лексичні одиниці повністю збігаються в плані вираження і розходяться в плані змісту, але мають у той же час спільні семантичні елементи.

2.1.1. Гендерна картина світу в іспаномовному просторі, особливості і характерні риси. Гендерні стереотипи мають свій прояв на усіх рівнях мови, але при їхньому дослідженні лінгвісти частіше за все звертаються до фразеологічного фонду мови [68; 70; 75; 122; 125; 127; 329; 345; 348; 377; 381; 395]. Це відбувається тому, що фразеологічні одиниці є джерелом збереження інформації і формування стереотипів взагалі і гендерних стереотипів зокрема [348]. Крім того, фразеологічний фонд активно реагує на зміни, які відбуваються у соціально-економічному житті суспільства. У фразеологічному фонді відображається рух культури: створення, перебудова і руйнування предметів, ідей, зміна одних цінностей на інші, а також їхнє існування [65].

Гендерний стереотип складається з уявлень про психологічні риси та характеристики чоловіків або жінок. Гендерні ролі визначаються поведінкою, ставленням до мужності і жіночності.

Гендерні ролі були описані як загальні переконання суспільства, які застосовуються до осіб на основі їхньої соціально визначеної статі, таким чином тісно пов'язаної з гендерними стереотипами. Стереотипи можна представити як описові аспекти гендерних ролей, яким чином на них зображені атрибути, які приписуються окремим групам людей [392]. Стереотипи часто розглядаються як соціальна необхідність, оскільки це спосіб спростити переважну кількість подразників, які індивід постійно отримує від світу. Інша лінія дослідження розширює функції стереотипів інтерпретації раціоналізації та обґрунтування соціальної практики. Спільним для цих інтерпретацій є думка, що отримане уявлення зазвичай є селективним, спотвореним і часто спрощеним.

Чоловіки зазвичай вважаються компетентними, незалежними, майстерними і спрямованими на досягнення поставленої мети, в той час як жінки, на думку суспільства, не мають таких якостей. І навпаки, представниці слабкої статі в своїй більшості вважаються доброзичливими, безкорисливими, товариськими, залежними, емоційно виразними [392].

Чоловічі і жіночі стереотипи можуть розглядатися як взаємодоповнюючі в тому сенсі, що кожна стать розглядається як та, що володіє безліччю переваг, які врівноважують свої власні слабкості та доповнюють слабкі сторони протилежної статі. Передбачувана взаємодоповнюваність атрибутів слугує для посилення чоловічої переваги і жіночого підпорядкування, натуралізує ці переконання і робить їх прийнятними для чоловіків і жінок у суспільстві

Гендерні ролі – описової та розпорядчої [122]. Описовий аспект, або стереотип, демонструє поведінку чоловіків і жінок, типову для їхньої статі, у певних контекстах і ситуаціях. Розпорядчий аспект відображує очікування від їхньої поведінки. Л. А. Рудман і П. Глік вважають, що стереотипна думка про те, що жінки є теплі і турботливі, буде супроводжуватися соціальними стереотипами про те, що вони повинні бути теплими і турботливими. Так само стереотипна думка про те, що чоловіки сильні і рішучі, буде супроводжуватися соціальними стереотипами, що вони мають бути такими [377, p. 269].

Порушення очікуваних гендерних ролей зустрічають критику суспільства та караються. А. Л. Гомез припускає, що сила гендерних ролей в їхній включеності в очікування, вони представляються як соціальні норми і тим самим виступають в якості особистих диспозицій [339]. Це принаймні частково пояснює ефективність і стабільність гендерних очікувань: незважаючи на зміни в традиційних гендерних відносинах, які пережило суспільство в останні десятиліття, гендерні стереотипи залишаються сильними серед жінок і чоловіків.

З. Кунда і Б. Шерман-Вільямс стверджують, що стереотипи впливають на враження навіть у присутності індивідуації інформації, впливаючи на трактування цієї інформації [381, p. 96]. Так само дослідники Д. Даннінг і Д. А. Шерман стверджують, що експериментальні дослідження стереотипних уявлень про соціальні категорії показали їх сильний вплив навіть за відсутності свідомого схвалення. Д. Даннінг і Д. А. Шерман гостро ставляться до цього явища як до своєрідної *в'язниці свідомості* [329, p. 459].

Д. Таннен у своєму дослідженні особливостей гендерної поведінки очікував виявити підтвердження стереотипних гендерних характеристик поведінки зі значними відмінностями між чоловіками і жінками, ґрунтуючись на постулаті, що чоловіки – рішучі і прямі, а жінки – більш емоційно виразні і тим самим демонструють більш високі прояви емоційного у своєму мовленні. Але ця гіпотеза не підтвердилася, оскільки не було знайдено ніяких істотних відмінностей в дискурсі чоловіків і жінок. Всупереч очікуванням стать адресата не мала суттєвого значення, оскільки чоловіки і жінки були однакові у виборі мовних засобів комунікації [385].

Поняття гендерної ролі і гендерного стереотипу зазвичай пов'язані між собою; коли люди ототожнюють модель поведінки з жінкою або чоловіком, вони можуть не помітити індивідуальних варіацій та виключень і впевнитись у тому, що поведінка неминуче асоціюється виключно з однією статтю, а не з іншою.

Гендерні стереотипи мають великий вплив на суспільство, створюють соціальні категорії для обох статей. Ці категорії являють собою те, що люди думають, і навіть коли їхні переконання відрізняються від реальності, можуть бути дуже потужними силами в судженнях про себе та інших. Тому історія, структура, функції стереотипів є важливими темами в розумінні впливу гендерного чинника на життя суспільства.

Мова є однією з галузей, де гендерні ролі й очікування можуть конструюватися і відтворюватися. Уявлення, що за допомогою мови жінки проявляють одностатеву солідарність і підтримку, тоді як чоловіки – контроль, або що жінки в комунікативному акті мають на меті поліпшення відносин з учасниками комунікативного акту, а чоловіки – вирішення проблем, є одними з найбільш укорінених узагальнень в популярній культурі і широко використовуються в рекламній індустрії і серед інших засобів масової інформації [211]. Однак ці погляди останнім часом були оскаржені. Наприклад, Р. Еккерт і С. Макконнелл-Гінет стверджують, що ці гендерні образи походять з досліджень виключно американського білого середнього класу і тому не

можуть бути універсальними [331]. Ці суперечливі результати досліджень демонструють, що гендерні мовні практики залежать від конкретних умов, при цьому контекст взаємодії може бути більш важливим, ніж сама по собі стать учасника комунікації у визначенні мовної поведінки. Таким чином, замість того, щоб шукати виконавчі категоризації гендерної поведінки, сучасна наука фокусується на локалізації прикладів відхилення від норми гендерної поведінки.

В мовній картині світу незмінно знаходяться гендерні домінанти свідомості, які значною мірою впливають на спосіб членування дійсності. Тому вивчення мовних картин світу в межах гендерної парадигми набуває особливої актуальності.

Гендерна картина світу має в собі всю різноманітність репрезентацій гендерних відношень і уявлень. Гендерна мовна картина світу – це вербалізована форма гендерної картини світу, її глибинний прошарок, сукупність знань і уявлень про світ, світосприйняття, підґрунтя якої складає функціонування гендерних стереотипів, які виражені в мовній формі.

Таким чином, зафіксовані в мові гендерні стереотипи складають макрокомпонент гендерної мовної картини світу. Цими макрокомпонентами є гендерно марковані, а також метафоричні одиниці з гендерним компонентом. Універсальні гендерні стереотипи створюють підґрунтя універсальної гендерної мовної картини світу, яка є зрозумілою для більшості населення Землі.

2.1.2. Гендерні стереотипи в іспаномовній картині світу.

Репрезентація в мові універсальних гендерних стереотипів зазвичай не є складною проблемою під час міжмовної передачі. Національно специфічні гендерні стереотипи складають основу формування етнокультурної гендерної мовної культури світу. Виникнення, утворення і функціонування гендерних стереотипів пояснюється реальними відмінностями чоловічих і жіночих соціальних ролей. Дослідження чоловічих і жіночих

особливостей мовленнєвої діяльності в гендерній мовній картині світу дозволяє стверджувати, що між чоловічою та жіночою мовою, як письмовою, так і усною, існують певні відмінності, які говорять про існування цілої системи чинників, що впливають на ці відмінності та зумовлюють їх. Вихід гендерних досліджень за традиційні межі дозволив отримати дані, які свідчать також про культурну зумовленість чоловічої і жіночої мови. Подальші студії продемонстрували, що досить поширеними є ситуації і контексти, у яких стать не відіграє суттєвої ролі, тому необхідно враховувати фактор гендерної нейтральності.

Типовими є ситуації, коли вагома роль належить не стільки гендерній належності, оскільки комунікативній ситуації, відмінності соціального і професіонального статусу, віковим характеристикам, а також етнічній характеристиці. Тобто, відмінності в чоловічому і в жіночому мовленні не мають великих розрізнень у будь-якому мовленнєвому акті і не свідчать про те, що стать є визначальним фактором комунікації, як це вважалося на початковому етапі розвитку феміністської лінгвістики. На наш погляд, дуже часто переважають соціокультурний і ситуативний фактори. Але стверджувати про повну відсутність або невелику кількість цих розбіжностей вважаємо недоцільним.

Гендерні відносини в мові у вигляді культурно зумовлених стереотипів впливають на поведінку особистості і на процеси її мовної соціалізації. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження гендерних стереотипів. Згідно з М. В. Сафроновою, гендерні стереотипи – це сталі програми сприйняття і поведінки людини, відповідно до прийнятих у даній культурі норм і правил життєдіяльності представників певної статі. Вони виникають в процесі історичного становлення соціальних способів взаємодії особистості з навколишнім світом у залежності від статі, яка є важливішою характеристикою системи детермінації свідомості і поведінки індивідів, оскільки у значній мірі визначає їхні соціальні можливості [226].

Гендерні стереотипи – це сформовані в культурі загальні уявлення про те, як дійсно поводяться чоловіки і жінки [226, с. 65]. Виникнення гендерних стереотипів зумовлено тим, що модель гендерних відносин історично вибудовувалась таким чином, що статеві відмінності знаходилися над індивідуальними, якісними відмінностями чоловіків і жінок. Гендерні стереотипи являють собою культурно і соціально зумовлені думки про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей і їхнє відображення у мові. Гендерна стереотипізація фіксується в мові, вона міцно пов'язана з вираженням оцінки і впливає на формування очікувань від представників тієї або іншої статі певного типу поведінки [225].

Стереотипи – це соціальні феномени. Вони зумовлені соціокультурними механізмами і закріплені в колективних уявленнях певного лінгвокультурного суспільства. Стандарти поведінки співвідносяться з реальною стратифікацією суспільства. Це означає, що кожна з соціальних страт має свої стереотипи поведінки. Стереотип зазвичай має негативне забарвлення, але насправді, відтворені ним образи можуть бути як негативними, так і позитивними, а іноді нейтральними. Якщо ці образи поділяє вагома кількість людей, вони перетворюються на соціальні стереотипи.

Гендерний аспект мови розкривається за допомогою аналізу гендерних стереотипів, які являють собою культурно і соціально зумовлені думки про маскулінність і фемінність, тобто сукупності внутрішніх і зовнішніх характеристик, якостей і норм поведінки обох статей.

М. Бенгоечеа у своєму дослідженні *Друга стать* вперше розкрила проблему пригнічення фемінного в культурі і показала, що суспільство констатує маскулінне/м'язове як позитивну культурну норму, а жіноче/фемінне як негативне, як відхилення від норми, як *Інше* [306].

З цієї концепції випливає, що відмінності, культивовані традиційною культурою, носять гендерний характер, тобто суспільство надбудовує над фізіологічною реальністю ще деякий соціокультурний конструкт, воно нав'язує як чоловікові, так і жінці певну схему статеворольової поведінки. Відхилення

від цих традицій і нормативів, закріплених у культурі та етносоціальних настановах, призводить до протистояння соціуму на глибинному рівні свідомості.

Отже, гендер перебуває під сильним впливом культурних норм, що визначають свідомість і поведінку індивідів у певному суспільстві, і відображає емоційні та психологічні атрибути, які задаються культурними аспектами, і виражається в самоідентифікації себе як особистості з певною статтю і всім набором соціокультурних стереотипів поведінки, запропонованих культурним оточенням даній статі [178, с. 183].

Отже, все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що вплив соціокультурних чинників у процесі розвитку людини настільки великий, що біологічна стать набуває другорядний, залежний характер. Природний, біологічний статевий диморфізм детермінується культурно-історичною специфікою конкретної епохи, культури, а також опосередкований впливом соціальних інститутів. Дана індивіду від природи біологічна стать не завжди корелює з його внутрішнім усвідомленням свого *Я*.

Стереотипи можуть вивчатися в двох площинах мови: формальній на матеріалі фразеології, мовних кліше і семантичній в результаті аналізу змістових конотацій мовних одиниць. Мова є багатим матеріалом для дослідження, оскільки в ній здійснюється відображення картини світу або системи уявлень про реальність, яку отримало людство в процесі свого існування.

2.2. Семантичний зміст категорії роду в іспанській мові з огляду на гендерний фактор

Важливий внесок в обґрунтування ментальних механізмів мовного конструювання гендеру зробила когнітивна традиція. Фердинанд де Соссюр називав мову *думкою, яка організована в матерії, що лунає* [199]. Загальновідомо, що мова є в певному сенсі ментальним, когнітивним феноменом. Але в середині XX століття заснований Фердинандом де Соссюром

структуралізм став досить формалізованим, особливо в США, де сформулював модель синхронного аналізу мови. Структуралісти запропонували дескриптивний метод і виключили як *ненауковий* критерій значення мовних форм. На зміну дихотомії Фердинанда де Соссюра з акцентом на вивчення системи, а не на її реалізації, прийшло розуміння мови як дискурсу. Інші принципи структурної лінгвістики також зазнали змін. Наприклад, визнання соціальної детермінованості системи мови, але не її мовленнєвих проявів. Останнє було спростовано результатами соціолінгвістичних досліджень, які продемонстрували, що мовна варіативність не є продуктом індивідуального вибору, як вважав Ф. де Соссюр, а пов'язана з соціальними ідентичностями комунікантів (вік, статус, освіта, гендер), соціально зумовленими цілями спілкування і ситуацією спілкування [199].

На відміну від Ф. де Соссюра, який вважав за необхідне вивчати систему мови з відривом від комунікації, Е. Бенвеніст визнав природну мову як знакове утворення особливого типу з двократним значенням його одиниць і запропонував концепцію членування мови у вигляді схеми рівнів лінгвістичного аналізу: в системі (первинне значення, а саме семіологічний принцип знакоутворення) і в мові (вторинне значення, принцип семантичної інтерпретації мовних одиниць). Вчений розмежував два різних, але взаємодіючих етапи мовного симбіозу: одиниці первинного значення (слова) повинні ідентифікуватися з предметами і поняттями, які вони означають; одиниці вторинного значення (висловлювання) повинні бути зрозумілими і співвіднесеними зі змістами, які вони несуть [199]. Даний підхід використовувався у феміністській лінгвістиці для пояснення твердження про те, що сексистськими є не самі значення слів, а той зміст, який вони можуть набути в мовних контекстах. Наприклад, пестливе *querida*, що не має конотації неповаги в системі мови, може їх отримати, коли воно вживається чоловіками по відношенню до жінок, з якими вони не знаходяться у близьких стосунках.

Таку ж саму дворівневу модель використовував Р. Барт, який займався структурним аналізом культурних репрезентацій. Як літературний критик

Р. Барт розмежовував художні тексти, збудовані на базі стабільного ставлення *того, що означає* і *означеного*, і тексти, для яких визначальним є саме акт сигніфікації (створення значення). Р. Барт приділяв особливу увагу питанню співвідношення функціонування мов культури з ідеологією [24].

У своїх дослідженнях вчений аналізує як знак журнальну обкладинку, де зображений чорношкірий солдат, який віддає честь французькому прапору. Це зображення є безпосереднім *означеним* даного знаку. Але, як підкреслює Р.Барт, дане *означене* виявляється *тим, що означає* більш абстрактне, а саме ідеологічну пропозицію: оскільки є чорношкірий солдат, то французький імперіалізм не є таким жахливим, яким його намагаються показати [24].

Р. Барт був одним із перших, хто заявив про існування фігуральної мови ідеологічних пропозицій (міфології). Коли *те, що означає,* яке могло б символізувати різні речі, певним чином інтерпретується і закріплюється за одним *означеним* (наприклад, чорношкірий солдат, який віддає честь французькому прапору, символізує патріотизм, а не примус), воно стає знаком культури, який включено в систему інших знаків, і об'єднання *того, що означає* і *означеного* сприймається як природне і нерозривне [24].

Даний підхід допомагає зрозуміти, чому, наприклад, зображення неодягненої жінки (але не чоловіка) асоціюється з уявленнями про сексуальну доступність і моральне падіння. Мова культурних міфів не є абсолютно довільною, вона відображає закони пануючої ідеології.

2.3. Когнітивна традиція в дослідженнях мови та гендеру

Усвідомлення того, що структуралізм сам по собі не може пояснити, як і яким чином ті або інші лексичні одиниці (образи, знаки) набувають особливого значення, супроводжувалося розвитком і переусвідомленням соссюрівської концепції мови в межах постструктуралізму і постмодернізму, які заклали підґрунтя розуміння мови як засобу конструювання соціального світу. Спрощене розуміння мови, обмеженість проблематики і абсолютизація дистрибутивного аспекту викликали різку критику такої *лінгвістики без сенсу*

та виникнення лінгвістичних теорій, які активно зверталися до семантики і когнітивних аспектів мови.

Когнітивний поворот в американській лінгвістиці пов'язують із засновником гендерної граматики Н. Хомським, який вважав, що сформульовані ним властивості породження структур мови відображають структури людського розуму. Теорія Н. Хомського не є когнітивною в тому розумінні, яке прийнято в сучасній вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці. Вона побудована за правилами своєї особистої внутрішньої логіки, а не згідно з науковими даними про людське пізнання. Принципи, які були сформульовані вченим, це певний пріоритет системи правил над вживанням мови, заперечення ролі соціального і політичного чинників і універсалізація (тобто пошук загальних рис та ігнорування специфіки конкретних мов. На цьому ґрунтувалися противники феміністських реформ в мові, які вважали, що статеве метагендерне *he* має граматичну, а не соціальну природу [168].

За певний час суспільство пережило великі зміни, які відповідно вплинули на мову. Кожна мова має свої особливості і певною мірою відображає суспільство, в якому функціонує. Багато досліджень було проведено за останні роки. Протягом 70-х років світ побачили численні соціолінгвістичні дослідження, які були зосереджені в основному на синтаксичних, фонологічних і морфологічних варіаціях мови. Було запропоновано розділити науку про гендер і мову на три категорії: дефіцит, домінування і відмінності. Вона стверджує, що всі дослідження в цій галузі можуть бути розміщені в одній із цих трьох гіпотез. Дані гіпотези виступають за різні переконання щодо використання жіночої мови та причини можливих відмінностей між чоловічим і жіночим мовним самовираженням. Покірна роль жінок у суспільстві знаходить своє відображення в мові у відповідності з соціальними гендерними стереотипами [366].

Історичний контекст роботи Р. Лакофф *Мова і місце жінки*, яка вважається піонером феміністської лінгвістики, поклав початок інтенсивним гендерним дослідженням у сучасній лінгвістиці, пов'язаним з посиленням

протидії впливу Н. Хомського. Це дослідження з'явилося на інтелектуальному підґрунті, яке створило генеративну семантику, парадигму, яка кидала виклик трансформаційній генеративній граматиці (автономній моделі мови Н. Хомського) і заявляла про необхідність урахування соціального і культурного контексту в лінгвістичному аналізі [168]. Формування генеративної семантики об'єднало різні напрями прагматики и заклало підґрунтя розвитку інших контекстуально орієнтованих підходів для вивчення мови, у тому числі когнітивної лінгвістики, яка визначає мову як невід'ємну складову пізнання, проникнути в сенс якого можливо лише з урахуванням того, що відомо про мислення чи знання, отримані шляхом експерименту або інтроспекції.

Як вже було зазначено раніше, Р. Лакофф запропонувала найбільш повний аналіз мовних відмінностей між чоловіками і жінками. Вона вважає, що гендерні відмінності у використанні мови обома статями відображають різні і нерівні ролі і соціальний статус [168].

Гіпотези Р. Лакофф, на нашу думку, мають свої плюси і мінуси. Мова чоловіків, як каже Р.Лакофф, є напористою, міцною і прямою, у той час як мова жінок – незріла, гіперформальна і м'яка [167].

У дослідженнях 70-их років стереотипи щодо жіночої мови отримують наступні характеристики:

- Словник жінок містить в основному слова, пов'язані з притаманною жінкам сферою інтересів і діяльності: домашнє господарство, діти, церква.
- Жінки розмовляють, боячись когось образити і проявити грубість.
- Жінки вживають питальну інтонацію в розповідних і спонукальних реченнях.
- Стиль жіночого мовлення невпевнений, тому що жінки часто вдаються до додаткових питань *Es verdad que? Sí? Así?*, замість того, щоб чітко формулювати висловлювання.

- Жінки часто вживають специфічні маркери, які обмежують поле дії висловлення: *sabes, me parece, parece que*.
- Жінки часто вживають емфатичні прислівники або інтенсифікатори: *Que bien*.
- Жінки розмовляють правильніше, ніж чоловіки. Їхні вимова і синтаксис ближчі до норми (навіть вони є гіперкоректними).
- Жінки вживають надмірно ввічливі форми, в їхній мові менше вульгаризмів.

Жіночий стиль мови в цей період сприймається як ознака безсилля, підлеглого положення, недостатньої самосвідомості і відкидається як ущербний. Причину всьому феміністські автори вбачають у нерівній соціальній ситуації, яка примушує жінку саме до такої мовної поведінки.

Для подолання безправного становища жінці пропонується взяти на озброєння чоловічі зразки мови.

У 80-ті роки минулого століття ця точка зору починає переглядатися. Перемагає думка про те, що чоловічу мову незаслужено звели в норму і зробили мірилом для оцінки жіночої мови. Характеристики жіночої мови не можна оцінювати негативно. Швидше навпаки – стриманість і ввічливість у розмові свідчать про силу жінок. Відхиляються припущення, що жінки можуть виграти від того, що будуть імітувати мовну поведінку чоловіків. Мова жінок і так є цілком адекватною і не потребує змін. Висувається ідея, що жінки можуть переключатися з одного мовного коду (жіночого) на інший (чоловічий) залежно від ситуації, пристосовуючись тим самим до соціальних очікувань. Негативні оцінки доречні лише в тих випадках, коли обраний код не відповідає ситуації [36].

Дослідження мовної поведінки жінок активно проводяться і в межах соціолінгвістики, де стать є однією з соціально-демографічних ознак поряд із професією, віком, соціальним походженням та ін., що визначають стратифікаційну і ситуативну варіативність мови. Саме з соціолінгвістики був

узятий термін гендерлект (за аналогією з діалектом або соціолектом), який позначає варіативність мови, зумовленою статтю.

В 90-ті роки було остаточно спростовано існування особливої жіночої мови з константними ознаками, які свого часу описала Р. Лакофф. Константні гендерних відмінностей не знайшли ні в обсязі словника, ні у виборі прикметників і прислівників; це не виключає, що всередині різних соціальних груп представники різних статей можуть використовувати кілька різних словників [167]. Також у галузі синтаксичних конструкцій константних відмінностей не виявлено, наприклад це стосується використання певних зразків питальних пропозицій. Жіноча і чоловіча мови швидше сугестують гендерні схожості та відмінності, ніж існують насправді. Російські дослідники також вважають, що особливостей в коді (наборі одиниць) між чоловіками і жінками мабуть не існує; мова може йти лише про типові риси чоловічого та жіночого мовлення, що виявляють тенденції вживання мови чоловіками і жінками [134, с. 133].

Проте С. Тремель-Плетц наполягає на розрізненні жіночої і чоловічої мов, розуміючи під ними ідеальні моделі [386, p. 386]. Ідеальній моделі жіночої мови С. Тремель-Плетц приписує такі загальні характеристики, як встановлення рівності, кооперативність, великодушність, конверзаційне задоволення та ін., а на більш вузькому лінгвістичному рівні такі комунікативні механізми: підключення, відображення, маскування домінантних мовленнєвих актів та ін. Цікавою є думка автора про те, що ідеальні моделі чоловічої і жіночої мов не слід пов'язувати з використанням їх виключно чоловіками або жінками: відносно жіночої мови в сенсі ідеальної моделі ні в якому разі не можна стверджувати, що її використовують всі жінки або винятково жінки, що чоловіки не можуть говорити цією мовою. Існує лише припущення, що вона частіше реалізується жінками, ніж чоловіками. Стежачи за логікою автора, можна стверджувати, що чоловіки можуть говорити жіночою мовою, як і жінки – чоловічою [386]. Стає очевидним, що гендерний фактор не покриває повністю відмінності у мовній поведінці чоловіків і жінок, оскільки індивід

вплетений у цілу мережу визначальних чинників, які впливають один на одного та повинні бути проаналізовані в їх єдності.

Тема *стать і мова* вимагає врахування різноманіття чинників, що впливають на мовну поведінку чоловіків і жінок, і повинна вивчатися в широкому соціальному контексті [134, с. 135]. Лінгвістика використовує в даному випадку поняття стратифікаційної та ситуативної варіативності, мовними корелятами якої є стратифікаційно ситуативні змінні, які виявляють варіативність одночасно в двох площинах – стратифікаційній (яка пов'язана в тому числі і з соціальною характеристикою гендеру) та ситуативної (пов'язаної з параметрами комунікативного акту). Гендерлект може виходити лише з відмінностей і схожих рис комунікативних стратегій чоловіків і жінок у кожній окремій комунікативної ситуації.

У 2001 році акцент зробили на динамічному характері мовлення чоловіків і жінок, підкреслюючи, що *правила ввічливості* зникають при відсутності фізичної присутності комунікантів. Ця фізична присутність – діалогові пари, які ведуть до послаблення гендерних ролей. Після аналізу електронної пошти чоловіків і жінок було зроблено висновок, що такі соціальні категорії, як вік, професія та ін. не впливають на визначення статі комунікантів [387; 388].

Незважаючи на ці та інші схожі спостереження, Р. Лакофф вважає, що часте використання запитань у мовленні жінок є ознакою невизначеності [167]. І деякі вчені почали критикувати дослідження Р. Лакофф саме з цієї причини. Вони досліджували використання запитання у жіночому мовленні в контексті професійних зустрічей і дійшли висновку, що принаймні в цьому контексті чоловіки використовували більше питальних речень, ніж жінки. Тому частина дослідників вважають, що гіпотеза Р. Лакофф може вважатися певним гендерним стереотипом [366].

Можна вважати, що основна мета критичного вивчення мови – це аналіз структурних відношень домінування, дискримінації, влади і контролю, які знайшли своє відображення у мові, збігається з проблематикою лінгвістичних досліджень, які артикулюють проблему мовної нерівності чоловіків і жінок.

Вони характерні для перших двох етапів в історичній періодизації гендерних досліджень: *алармістського* (основна увага приділяється андроцентричному відхиленню в суспільних науках і акцентована на вадах традиційної патріархальної ідеології) і етапу *феміністської концептуалізації* (формування феміністських напрямків у соціальних напрямках в межах постмодерністської теорії) [134, с. 27–28].

2.4. Поняття *біологічна стать* і *гендер* в міжмовній комунікації

Мова – це не тільки інструмент для довершеної комунікації між особами; вона створює форму пізнання та інтерпретації реальності. І в цьому процесі пізнання звільняється певна манера ідентифікації і заснування ідеї або ментальної репрезентації навколишнього світу. Дійсно, якщо людина вимовляє слово *flor*, кожна особа відтворює свій особистий символічний образ, який має певні розміри, колір та інші характеристики. Одні люди відтворюють у своїй ментальній діяльності троянду, інші ж – тюльпан. Ця множинність референцій пов'язує нас з певними суб'єктивними досвідами, і в той же час вони відповідають історичним, соціальним та культурним стереотипам, набутим раніше. Відтворення слова *flor* необов'язково буде таким самим для особи, чий прямий контекст є, наприклад, селом, пустелею або містом. Таким чином, символізація реальності порушується, коли адресант надає невідому інформацію адресатові, оскільки наше сприйняття більше залежить від того, яким чином ми отримуємо доступ до його пізнання. Фрази *los niños no lloran; las niñas no hablan así* передають також експліцитне повідомлення про те, що хлопчик повинен негайно припинити плакати, а дівчинка – поводитись погано, і почати поводитись згідно з гендерними стереотипами, прийнятими суспільством для тієї або іншої статі. В той же час відкривається приховане повідомлення про те, що дівчатка плачуть, а хлопчики розмовляють таким чином. Тим самим суспільство подає сигнал, що заохочується психосоціальна поведінка хлопчиків, які кажуть погані слова, і дівчаток, які плачуть. В цьому випадку мова отримує як результат створення гендерної особистості, яка

підживлює гендерну нерівність і наносить шкоду як чоловікам, так і жінкам, тому що обмежує їхні можливості як особистостей, нав'язуючи їм певну стереотипізовану модель поведінки. Гендерні зв'язки визначаються через культурні практики – різні як за географічним положенням, так і за історичним розвитком. Тобто, кожне суспільство протягом своєї історії організовувалося, беручи за основу біологічні відмінності для легітимізації нерівності між чоловіками та жінками у питаннях влади або розподілення економічних ресурсів. У цьому сенсі мова є певним детонатором для констатації того факту, що ці нерівності не відповідають природі, а виключно соціальним нормам, які перешкоджають візуалізації і протагонізації жінок.

Мова є динамічною, змінною і стійкою до зовнішнього контролю; мови, які не змінюються, – це мертві мови, прикладом чого може слугувати латинь. Якщо б знадобилося обрати певну якість для визначення всіх живих мов, то нею був би еволюційний характер постійних змін, який при своєму зупиненні автоматично переводить мову в розряд мертвих мов. Здатність до еволюції є необхідною умовою існування мови і комунікативної системи в цілому. Мова змінюється, змінюються реальність і соціальне середовище. Кожного разу, коли з'являються нові елементи в суспільстві, виникають нові лексичні одиниці для їхнього визначення. Наприклад, це стосується таких лексем: *el ordenador, SIDA, la ministra* та ін. Вони увійшли до лексичного складу, оскільки з'явилися реалії, які потребували бути описаними мовою. Крім того, існує інший тип змін, який пов'язаний з суспільством: усвідомлення важливої ролі, яку відіграє жінка в родинному і суспільному житті. Це все знаходить своє відображення в мові також. Згідно з нашим дослідженням лексичні одиниці, наприклад *el hombre*, вже не використовуються з тією ж самою частотністю для деномінації людини взагалі, слово *los vecinos* вже не є сприятливим для визначення сусідів, а слово *los ciudadanos* вже не так часто використовується для номінації громадян жіночої статі. Тому, оскільки жінки в сучасному світі оволодівають новими спеціальностями, займають посади, які раніше визначалися як виключно *чоловічі*, мова використовує свої власні ресурси, а якщо вона їх не має у своєму

розпорядженні, то знаходить відповідні шляхи. Зміни в мові для визначення посад, професій жінок є необхідними, тому гендерні стереотипи, граматичні правила, які завжди важко підлягають змінам, не можуть перешкоджати цьому процесу. Тому можна стверджувати, що можливо найбільш демократичними змінами в суспільстві є ті зміни, які відбуваються саме в лінгвістичній галузі.

Для гендерного дослідження в лінгвістиці розмежування понять *біологічної статі* та *гендеру*, або *соціальної статі*, є принципово важливим. Стать людини – це природна генетична розбіжність, яка не може бути змінена без фізичного втручання, яке є приводом для численних етичних, релігійних і наукових дискусій. Ця генетична розбіжність є відповідальною за розмежування функцій чоловіків і жінок як у первісних і менш розвинених, так і в сучасних суспільствах. Чоловік має міцнішу природну комплекцію, ніж жінка, оскільки історично виконував роботи і обов'язки, що вимагали фізичної сили від виконавця: мисливство, війна; у той час жінка, яка фізично є більш слабкою, займалася домашнім господарством, городництвом, вихованням дітей.

Кількість доісторичних суспільств, де б жінка брала участь у війнах або мисливстві, виконуючи це як повсякденні обов'язки, дуже обмежена. Хоча доісторична представниця жіночої статі була більш фізично сильною, ніж її сучасниця, але вона поступалася своєму чоловікові. Тому, на нашу думку, дискусії про рівність обох статей не можна переносити в генетичну галузь.

Граматичний рід притаманний лексичним одиницям і, як свідчить подальший матеріал нашого дослідження, може бути змінений відповідно до вимог часу. Граматичний рід – це лінгвістичний параметр, який змінює лексичне значення слова: *la frente/el frente, el capital/la capital*. Але він також не повинен бути частиною дискусії про рівність жінки і чоловіка, оскільки лінгвістичні структури мови, так само як генетична структура людини, природно еволюціонують і не можуть бути змінені за бажанням комунікантів.

Бінарна опозиція розмежовує індивідів на чоловіків і жінок в обох випадках, але по-різному: *біологічна стать* констатує статеву належність індивіда на фізіологічному рівні; гендер у свою чергу ідентифікує індивіда як

представника своєї статі, тобто його / її повноцінність. Відмінність біологічної статі та гендеру дає можливість аналізу репрезентації статі в мові як культурного, так і соціального механізму. З граматичної перспективи відношення в іспанській мові встановлюються між граматичним родом і статтю з урахуванням того факту, що ці два поняття не є ідентичними: існують мови, в яких не розвилося вираження граматичного роду; в інших же мовах, до яких належить і іспанська, не завжди граматичний рід співпадає з біологічною статтю [366].

Серед перших робіт, де були чітко прописані термінологічні відмінності між поняттями біологічної статі і гендеру, була стаття Г. Рабін *Обмін жінками*. Дослідник ввела поняття статевогендерної системи, маючи на увазі під цим набір угод, за допомогою яких суспільство трансформує біологічну сексуальність в продукт людської активності [375, с. 169– 183].

Після роботи Г. Рабін виходить дослідження Р. Унгер *Про перевизначення понять «стать» і «гендер»*, в якому пропонується вживання слова *стать* тільки для визначення біологічного статевого диморфізму. Вживання ж терміна *гендер* передбачено для опису соціальних, культурних та психологічних аспектів, які можна співвіднести з рисами, нормами, стереотипами і ролями, що вважаються характерними або бажаними для тих, кого суспільство вважає чоловіками або жінками [71, с. 103].

Таким чином, завдяки представникам феміністського напрямку, що виник на початку 70-х років під впливом жіночого руху в США та Німеччині, було поставлено питання про дослідження гендерних особливостей у різних галузях знання. Незважаючи на протилежні думки щодо того, хто першим ввів цей термін у науковий обіг, ми вважаємо, що він з'явився майже одночасно в різних галузях наукового знання.

Термін *гендер*, який був введений у науковий обіг західними дослідниками в 70-х роках минулого століття для соціокультурної характеристики статі, визначається через уявлення про сукупність тих або інших особливостей. Так, під гендером розуміють сукупність стереотипних

уявлень про міжстатеві відмінності, зумовлені соціальними, культурно-історичними, релігійними і психологічними причинами, сукупність соціальних очікувань і норм, цінностей і реакцій, які пов'язані з чоловічою та жіночою поведінкою.

Соціокультурна природа гендеру дає підставу визначати його як конвенціональний ідеологічний конструкт, в якому акумульовано уявлення про те, що означає бути чоловіком і жінкою в даній культурі. Одночасно в деяких дослідженнях підкреслюється не статичний, а динамічний характер гендеру, його процесуальність, оскільки в даному випадку важливо враховувати культурну зумовленість статі, її *ритуалізований* характер, який по-різному проявляє себе в мовних і культурних спільнотах на певних етапах розвитку. Саме це дозволяє наблизитися до феноменів мужності і жіночності не як до незмінних природних властивостей, а як до динамічних, мінливих продуктів розвитку людства, які піддаються соціальному маніпулюванню і моделюванню [Кирилина]. Гендер, на думку К. С. Гриценко, це не те, що має індивід, а те, що він / вона робить. З цієї точки зору гендер не просто існує, а постійно виробляється, а також зазнає змін під впливом конкретних дій індивідів, які заявляють про свою ідентичність [78, с. 24].

Наведені вище думки дозволяють визначити гендер як безперервний процес вироблення суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, ментальних і емоційних характеристиках у мовленнєвій поведінці.

Виділяють три основні концепції взаємозв'язку гендеру, статі і мови: концепція жіночої дефіцитності, чоловічого домінування і різниці гендерних культур. Усі ці концепції під різним кутом розглядають дві основні групи проблем: мова і відображення в ній статі: номінативну систему, синтаксис та ін.; мовленнєву поведінку чоловіків і жінок: виділення типових стратегій і тактик, гендерно специфічний вибір мовних засобів та ін. Т. ван Дейк, Р. Водак розглядають мову як сферу експлікації постійного протистояння різних соціальних інтересів (класових, расових, етнічних, гендерних тощо) і своє завдання бачать у виявленні і вивченні на матеріалі усних і письмових

інтеракцій соціальних причин і наслідків маніпулятивного та дискримінаційного використання мови [87; 324; 393].

З точки зору гендерної лінгвістики мова як система і мовлення як реалізація мови отримують *гендерні параметри*. Помилковим було б вдаватися до крайності і вважати, що мова *закріплює* дискримінацію жінок, або що існують специфічні жіноча і чоловіча *мови* як самостійні комунікативні системи. В мові, яка об'єктивно відтворює реальну дійсність, представлені сталі стереотипи, які склалися протягом багатьох століть, тому мова взагалі не може дискримінувати, або навпаки – підносити. Що стосується живого мовлення, то у ньому в необхідних випадках здійснюється своєрідна заміна, внаслідок якої у чоловічій або жіночій комунікації з'являються в більшому або меншому ступенях певні фемінні або маскулінні ознаки. Разом із тим, ці спочатку протилежні ознаки постійно взаємодіють між собою.

Вивчення мови і мовлення в аспекті гендерної лінгвістики дозволяє отримати інформацію про те, яку роль відіграє гендер у тій або іншій культурі; які норми поведінки, притаманні чоловікам і жінкам, фіксуються в текстах різного типу; як змінюється уявлення про гендерні норми, про мужність і жіночність у часі; які стильові особливості можуть бути віднесені до переважно жіночих або чоловічих; як розуміються мужність і жіночність у різних мовах і культурах; яким чином гендерна належність впливає на засвоєння мови; з якими фрагментами і тематичними частинами мовної картини світу вона пов'язана.

Лінгвогендерний підхід дозволяє також встановити, за допомогою яких лінгвістичних механізмів стає можливою маніпуляція гендерними стереотипами. Крім того в межах гендерної лінгвістики стає можливимпроаналізувати закріплення в мові стереотипних уявлень про статус і соціальні ролі чоловіків і жінок. Також не менш важливим при лінгвістичному аналізі тексту художнього твору буде звернути увагу на те, що перед нами не безстатеві літературні герої, а персонажі-чоловіки і персонажі-жінки з

характерною для них психологією, і тому з притаманними їм особливостями мовленнєвого спілкування.

Чоловічий початок багатьма авторами трактується як те, що розпочинає, а жіноче – як те, що сприймає; перше – ініціативне, друге – рецептивне, перше – динамічне, друге – статичне. В багатьох культурах, зокрема в іспаномовній латиноамериканській, на формування гендерних стереотипів суттєво вплинули патріархальна свідомість і християнська релігія, наслідком чого стало підпорядковане положення жінки, невизнання її повноцінною особистістю, уявлення про її низький інтелектуальний і моральний рівні [65].

Разом з цим важливо враховувати, що для іспаномовної національної свідомості характерні колективізм, любов, самовідданість, пріоритет моральних оцінок над правовими, прагнення керуватися не стільки правом, скільки *серцем*. Вирішення цих завдань потребувало переусвідомлення структуралістської концепції мови і відмови від вивчення системи поза соціальним і культурним контекстами.

2.4.1. Гендерна маркованість одиниць мови. В наш час гендерні дослідження роблять ще один значний крок уперед. Лінгвістична гендерологія, намагаючись уникнути поверхневого вивчення проблеми і пов'язаних з нею висновків, у пошуках нових підходів дійшла висновку, що антропоцентричний підхід у дослідженні мови і комунікації, міцно пов'язаний з когнітивною науковою парадигмою, дозволяє надати мужності і жіночності статусу понять [135, с. 9].

Саме аналіз феноменів маскулінності та фемінінності з точки зору когнітивної лінгвістики дозволяє розглядати їх не лише як прототипи для опису реальних чоловіків і жінок, вивчаючи їх в опозиції один до одного, але й уявити кожного з них як окремий атрибут суспільної свідомості, притаманний будь-якій культурі, і який містить у собі специфіку того або іншого суспільства. На думку А. В. Кириліної, дослідження жіночності і мужності повинно включати опис стереотипів, які пов'язані з ними, і які в свою чергу пов'язані з мовним

вираженням фемінності та маскулінності, але вони не обов'язково їм ідентичні [134, с. 147].

Антропоцентричний характер сучасних лінгвістичних студій виявляється перш за все в установці на вирішення проблеми *людина в мові*. Мовний аспект гендеру має на меті дослідження особливостей тексту, створеного гендерною мовною особистістю. При вивченні тексту в аспекті гендерної лінгвістики проблематизуються теми взаємозв'язку статі і мови, специфіки чоловічої і жіночої комунікації, що в свою чергу дозволяє акцентувати увагу дослідників на знищенні певних установок патріархальної культури: чоловіче (писемність, мова, дискурс, текст) – норма, жіноче – відхилення; чоловіче – позитивне, жіноче – негативне; чоловіче – домінує у мові, жіноче – підпорядковується.

Для того, щоб говорити про рід як про граматичну категорію, не лише існує потреба в наявності розділення іменників на різні класи, але й також ця класифікація викликає узгодження. Так, рід або клас, до якого належить певна контрольована узгодженням форма (наприклад, з прикметником) залежатиме від певного аспекту (семантичного або формального) контрольованістю форми. В деяких синтаксичних контекстах це може спродукувати конфлікт, наприклад, якщо координуються іменники, які належать до різних класів (родів). Критерії, які існують в мові для визначення, який рід обирає контрольовану форму, мають назву правил визначення роду. Вони можуть відповідати семантичним або синтаксичним критеріям (іспанська, французька та ін.). Як у випадках з визначенням роду, якщо панують семантичні критерії, результатом визначення роду буде той, який встановлюється через денотацію. В мовах, у яких функціонують синтаксичні критерії, навпаки – рід контрольованої форми залежатиме від контролюючих форм з незалежністю від своєї референції. Г. Корбетт визначає, що хоча механізм визначення роду є синтаксичним, мотивація є семантичною і функціональною [320, p. 284]. Для того, щоб визначити, яким повинен бути термін, який з'являється у випадках синтаксичного визначення, дослідник демонструє феномен *домінантності*, вживання одного роду замість двох, як у випадку з іменником *los padres* для

визначення одразу і батька, і матері [320, p. 291]. Це надає велику значущість семантичним факторам, особливо можливості того, що один з термінів категорії зможе вживатися для сукупної референції.

Нестачу символічної репрезентації жіночого роду в іспанській мові можемо спостерігати в численних випадках, де вживання мови робить їх невидимими. Одним із найпоширеніших випадків, який, на нашу думку, необхідно продемонструвати, є той, в якому йдеться про форми нехтування або субординації жінок, в одних випадках – навмисно, в інших – помилково, що виникає між граматичним родом і біологічною статтю. Очевидним є той факт, що мова, визначаючи речі, має у своєму розпорядженні один граматичний рід: жіночий або чоловічий, який у жодному випадку не пов'язаний з біологічною статтю осіб: слово *tierra* належить до жіночого роду, *mundo* – до чоловічого. Бачимо, що в лексичних одиницях, які зазвичай визначають чоловіків або жінок, граматичний рід і стать особи, про яку йдеться, співпадають. Доказ легко знаходиться в наступних парах слів: *profesora / profesor, ciudadanas / ciudadanos, niñas / niños, campesinas / campesinos.* Бачимо, що в даних прикладах збігається граматичний жіночий рід з біологічною жіночою статтю, а чоловічий рід в свою чергу – з біологічною чоловічою статтю. Маючи на увазі цей зв'язок, бачимо, що вживання чоловічого роду, чи то в однині для звертання до жінки, чи то у множині для визначення групи жінок або змішаної групи, дає той результат, в якому в найкращому випадку жінка стає невидимою, прихованою, а в найгіршому – взагалі виключається з процесу символічної репрезентації, яка вмикає механізми функціонування мови.

Виникає, на нашу думку, просте питання: звідки зафіксувати межі проблеми візуалізації жінки в мові? Якщо жінка повинна відчувати себе дискримінованою без цієї візуалізації в кожному лінгвістичному виразі по відношенню до неї і втрачає свою соціальну свідомість, якщо не визнає даної дискримінації, тоді виникає питання: яким чином встановити межі між тим, що її свідомість повинна вимагати, і лінгвістичною системою, яка надає форму її особистому мисленню? Якщо ми не готові сприйняти те, що історія мови

фіксує, більшою мірою лексичну і синтаксичну структуру мови, як ми будемо знати, де повинні з'явитися засоби лінгвістичної політики, які змінюють її структуру з метою перемоги візуалізації? Яким чином вживання граматичного роду веде до дискримінації жінки в мові?

Структура мови є чітким відображенням структури суспільства, яке її використовує. Через явне існування мачизму в більшості сучасних суспільств мова певним чином повинна демонструвати дану особливість також. Основним елементом, за допомогою якого відбувається зневага жінки в мові, є граматична категорія роду. Супротивники даного твердження вдаються до аргументу, що всі мови створюють дану категорію, відштовхуючись від опозиції двох пунктів, які характеризують іменники: чоловічий рід і жіночий рід. Їхня організація відображає соціальні дискримінаційні відносини, від яких потерпають жінки. Іспанська мова – це мова, яка виділяє рід іменників за допомогою опозиції двох морфем, які є присутніми в більшості іменників. Звідси запускається механізм процесу приховування жінок, оскільки коли є необхідним звернутися до групи людей, яка складається з чоловіків і жінок, завжди використовується граматичний чоловічий рід, і таким чином зникає присутність жінок в дискурсі. Цей повністю граматичний процес відображає мачистську версію іспанської мови, яку впроваджують її прибічники.

Дуже яскравим прикладом підтвердження даної сексистської тенденції в іспанській мові може слугувати наступний: якщо викладач хоче звернутися до аудиторії, в якій знаходяться представники обох статей, він розпочне своє речення так: *Los alumnos tienen que presentar un trabajo antes del lunes*. Його дискурс є мачистським, тому що він приховує присутність учениць; для запобігання цьому, на нашу думку, було б правильним використовувати таку форму: *Los alumnos y las alumnas tienen que presentar un trabajo antes del lunes*.

Якщо у випадку з парою іменників, наприклад *hijo – hija,* будуть такі ж самі результати, як *alumno – alumna,* то ситуація з іменниками, скажімо, *abad – abadesa, esposo – esposa* буде відрізнятися від попередньої, оскільки в даних випадках існують лексичні особливості, які повинні враховуватися в момент

оцінювання відмінностей стосовно форми вираження використання чоловічого роду в якості загального. Не має жодного сенсу казати, наприклад: *Este abad es una abadesa*. Навіть у випадку з гетерогенною множиною це є сумнівним, оскільки достатньо важко знайти контекст, в якому іменник *abades* охоплював би специфічні риси як жіночого, так і чоловічого родів.

Протягом століть чоловічий рід набуває більшої цінності, а жіночий – її втрачає. Так, іменник *sol* належить до чоловічого роду, а іменник *luna* – до жіночого. Але сонце в більшості культур вважається джерелом життя, а місяць – фатум на двозначність. Для впевненості в своїй владі чоловіки свідомо або несвідомо представляють все те, що має цінність по відношенню до них і граматичного чоловічого роду. Більшість лінгвістів зазначає, що граматичний рід є незалежним від статевих конотацій: лексичні одиниці *castillo, sillón* не є більш маскулінними, ніж, скажімо, іменники *silla, casa* [366].

Граматичні норми формуються певним чином і вживаються у функції певних лексичних, морфологічних або синтаксичних критеріїв, які повинні виражатися з чіткістю. Йдеться про певні випадки, коли критики лексичного подвоєння (*ciudadanos y ciudadanas* та ін.) свідомо будують приклади з лише єдиною метою висміювання тих, хто пропонує даний ресурс візуалізації. Але фрагменти конституції Боліваріанської Республіки Венесуели не містять прикладів, вигаданих журналістами або письменниками:

Sólo los venezolanos y venezolanas por nacimiento y sin otra nacionalidad podrán ejercer los cargos de Presidente o Presidenta de la República, Vicepresidente Ejecutivo o Vicepresidenta Ejecutiva, Presidente o Presidenta y Vicepresidentes o Vicepresidentas de la Asamblea Nacional, magistrados o magistradas del Tribunal Supremo de Justicia, Presidente o Presidenta del Consejo Nacional Electoral, Procurador o Procuradora General de la República, Contralor o Controlora General de la República, Fiscal General de la República, Defensor o Defensora del Pueblo, Ministros o Ministras de los despachos relacionados con la seguridad de la Nación, finanzas, energía y minas, educación; Gobernadores o Gobernadoras y

Alcaldes o Alcaldesas de los Estados y Municipios fronterizos y de aquellos contemplados en la Ley Orgánica de la Fuerza Armada Nacional [402].

Таким чином, подібні багаточисельні подвоєння часто пропонуються як приклади в багатьох довідниках. Наприклад, йдеться про те, що не слід вживати форму: *Los funcionarios interinos que hayan trabajado entre el 8 de julio y el 7 de enero* [406].

Правильною вважається: *Los funcionarios y funcionarias interinos e interinas que hayan trabajado entre el 8 de julio y el 7 de enero*.

Правильним кроком у напрямку вирішення проблеми візуалізації жінки в мові було б визнання того, що якщо б дані директиви в довідниках, згаданих вище, втілилися у найкоротші терміни, стало б неможливим взагалі використовувати ділове мовлення. Це стосується офіційних документів і публічних дискурсів, декларацій, інтерв'ю та інших проявів усного мовлення. На нашу думку, це не стосується повсякденної комунікації, оскільки адресант, наприклад, оголосивши промову і покинувши трибуну, скаже: *voy a cenar con unos amigos;* без жодного наміру виключення або приниження жінок.

Сучасна офіційна мова чинить значний опір візуалізації жіночого роду. Йдеться про евфемізми іспаномовних політиків та економістів, які приховують багато аспектів реальності, здається, що повинен до цього додатися певний штучний код, далекий від загальноприйнятого мовлення, збудований новими перифразами і обмеженнями. Одночасно іронічно, на наш погляд, сприймається його особиста штучність у прихованому визнанні мовних форм, які не вживаються і не вживалися протягом всієї історії мови. Але, як свідчить матеріал дослідження, в більшості випадків, дослідники і розробники нових форм у мові схиляються все ж таки до пожертви візуалізацією жіночого роду для природності та ефективності мови. Зараз актуальним є питання, чи краще використовувати рекомендований багатьма інструкціями і поширений в іспаномовному суспільстві, особливо у навчальних закладах, засіб вживання знаку @: *l@s niñ@s*), *l@s actores/as normalmente involucrad@s, alumn@s o funcionari@s (Guía sobre comunicación)*. Або навпаки, намагатися оминати

подібні вирази, оскільки це рекомендує іспанська Королівська академія разом із усіма нормативними граматиками іспанської мови [375].

Немає необхідності пояснювати, що лексична одиниця *la niñez* не є еквівалентною *los niños*, і взагалі, якщо існують контексти, в яких один з цих абстрактних іменників є еквівалентним колективному *persona,* вони є обмеженими. В певних випадках колективні іменники (жоден з яких не візуалізує жіночий рід) не виражають в іспанській мові дві групи індивідів різної статі. Так, наприклад, директор навчального закладу, на нашу думку, може звернутися до своїх співробітників за допомогою виразу *mi profesorado,* але якщо особа хоче згадати про вчителів, яких вона мала протягом свого життя, вона не може вжити даний вираз, оскільки правильним в даному випадку буде *mis profesores.*

Загальновідомим є той факт, що мова відображає, насамперед в лексиці, розбіжності в соціальній природі, але дуже спірним є той факт, що еволюція її морфологічної та синтаксичної структури залежить від свідомого вибору людини, або що вона може контролюватися нормами лінгвістичної політики. Звичайно, в певних граматичних явищах може знайтись соціальний субстрат, але, на нашу думку, більш ймовірним є те, що його відображення є не прозорим і наслідки від нього в лінгвістичній свідомості мовців є нульовими. Наприклад, неозначений іменник *tothom* (в літературній мові *todo hombre*) означає *todos, todo el mundo,* не заважає каталанській мові. Слово *omne* (від латинського *hominem*) широко вживалося в середньовічній іспанській мові в значенні *uno, cualquiera*. Ця форма створення неозначених іменників існувала і у французькій, німецькій та інших мовах. Ця форма фосилізації отримала у лінгвістів назву «граматизація».

Значення лексичних одиниць змінюються у процесі своєї еволюції. Якщо немає дискримінації в цих вживаннях, то це тому, що етимологія не проявляє актуальне значення слів, і також тому, що історія кожної мови – це не історія нормативних директив, які вживалися до неї, а історія живого організму, суб‘єкта в складній комбінації різних чинників, серед яких виділяються

маркери соціальних змін і формальних обмежень, зафіксованих граматичною системою. Так, не існує правила, яке б заборонило, наприклад, вживання чоловічого роду по відношенню до лексичної одиниці *sol* , а жіночого – до *luna,* і наполягати, щоб ці два поняття навпаки належали до іншого роду, як у німецькій мові.

Відомо, що існують лексичні одиниці, чи то чоловічого роду, чи то жіночого, які є амбіродовими. Слова або вирази: *pueblo vasco, vecindario, ser humano, personaje* містять в собі визначення обох родів в однаковому ступені; так само як іменники жіночого роду *persona, víctima, gente* не є секундарними по відношенню до чоловіків. Тому можемо зазначити, що іспанська мова має терміни чоловічого або жіночого роду, які включають в себе чоловіків і жінок без жодних стереотипів і секундарності у визначенні тієї чи іншої статі. На відміну від цього вживання чоловічого роду для звертання до обох статей не досягає своєї мети, а саме їхньої репрезентації. Це вживання, на нашу думку, продукує двозначності та помилки в повідомленнях і відводить вторинну роль або взагалі виключає представниць жіночої статі. Воно ґрунтується на андрогенному уявленні того, що чоловіки є суб'єктами референції, а жінки – залежні вторинні істоти.

Це не є повторенням номінації в чоловічому і жіночому родах, коли потрібно репрезентувати змішані групи осіб. В іспанській мові не є вживаним дублювання таких пар, як, скажімо: *niños y niñas, padres y madres,* оскільки дублікація робить ідентичне копіювання, а це не є тим випадком, коли даний процес є виправданим. Іменники: *ciudadano* і *ciudadana* не є випадком повторення так само, як наприклад: *amarillo, negro, azul, verde*. Коли мова йде про кольори, особа звертається до всієї їхньої сукупності так само, як у випадку з іменником *la ciudadanía* йдеться про сукупність чоловіків і жінок. Одна лексична одиниця не може означати щось одне або все, що відрізняється від її значення. Але коли до цього додається біологічна стать, ситуація змінюється: якщо слово *persona* визначає зібрання чоловіків і жінок в рівному ступені, то лексична одиниця *hombre* не презентує жінку. Те ж саме відбувається з назвами

кольорів, наприклад: *rojo* і *azul* – обидва називають колір, але відрізняються один від іншого: вони не є протилежними і один не є вторинним по відношенню до другого.

Статеві відмінності існують в світі з самого початку його існування, і мова не брала участь в їхньому створенні. Функція мови – лише називати їх. Якщо ми вважаємо, що чоловіки і жінки мають однакові права на все, випадки оминання однієї статі є не чим іншим, як порушенням фундаментальних прав людини, а саме прав на існування і на їхню репрезентацію в мові.

Спрощення мови – це природний процес, своєрідне *лінгвістичне спрощення*. Наприклад, в Іспанії і країнах Латинської Америки, в Мексиці зокрема, як свідчить матеріал сьогодення, дуже розповсюджено у різних соціальних групах вживання слів: *porfa, comper, el borra* [387; 388; 366]. Дані лексеми є спрощеними формами від *favor, con permiso, el borrador*. За такою ж самою схемою формуються скорочені слова *profe, inge, lic, doc*, та ін. Ці лексичні одиниці належать до того або іншого граматичного роду відповідно до вживаного артикля: *el profe, la profe, el inge, la inge, el lic, la lic, el doc, la doc*.

Але не всі лінгвістичні спрощення також сприймаються комунікантами. Наприклад, в Аргентині певні феміністські кола запропонували вживати нейтральну голосну [*e*] в множині замість закінчень – *a* і – *o* [388]. Тобто, замість *niños y niñas, salvadoreños y salvadoreñas, nosotros y nosotras* вживати *niñes, salvadoreñes, nosotres*. Інші слова і вирази змінюють свій граматичний рід при скороченні. Наприклад, вітання *buenos días* в повсякденні комунікації має форму *buenas*. Тобто здійснюється зміна з чоловічого роду *buenos* на жіночий *buenas*.

Як можна побачити з усього вищезазначеного, граматичний рід – це лінгвістична категорія, загальна організація якої не має майже нічого спільного з біологічною статтю комунікантів. Припустимо, що мова вводить мачистську структуризацію граматичного роду в іспанській мові. Логічним наслідком цієї гіпотези буде те, що в будь-якій частині граматики іспанської мови, де залучені чоловічий і жіночий граматичні роди, мова надає перевагу чоловічому

граматичному роду, приховуючи жіночий, і таким чином зменшуючи важливість присутності жінки в дискурсі. Розгляньмо, як простий аналіз деяких граматичних аспектів іспанської мови продемонструє чіткі нестикування у змісті даної гіпотези.

Дієслівні форми в іспанській мові демонструють велике розмаїття, завдяки чому стає можливим отримати інформацію стосовно процесу або дії, яку вони виражають. Відмінність дієслова іспанської мови (як і інших романських мов) від дієслів інших мов, скажімо англійської, полягає в тому, що через закінчення, які додаються до основи, стає можливим виражати час, кількість і особу. В реченні *hace diez años jugábamos al tenis* ми лише звертаємо увагу на закінчення дієслова, завдяки якому можемо ідентифікувати час, особу, та ін. [405]. Якщо б іспанська мова була мачистською, у випадках, де існує можливість, що дієслово *jugábamos* може належати як до чоловічого, так і до жіночого роду, вона б підтримувала інтерпретацію в чоловічому роді (*nosotros*), тим самим приховуючи присутність жіночого роду в даному контексті. Можна зауважити, що оскільки в першій особі множини існує закінчення *-o* (*cantamos, reímos, hablamos, jugado*), то цей факт свідчить про привілейованість становища чоловічого граматичного роду по відношенню до жіночого. Таким чином той, хто наполягає на твердженні, що іспанська мова є мачистською, повинен визнати, що в усіх дієслівних формах множини, які відносяться до чоловіків і жінок, обов'язково повинні бути присутніми особові займенники (*nosotros, nosotras, vosotros, vosotras, ellos, ellas*), оскільки в іншому випадку присутність жінки в іспанській мові була б прихованою з огляду на її тяжіння до інтерпретації в чоловічому роді. Таким чином, наступний текст прикладу вважався б мачистським:

Los ciudadanos tenemos una serie de derechos constitucionales garantizados por la ley. Podemos votar libremente en las elecciones, tenemos libertad de asociación y de reunión a través de la cual somos capaces de crear sindicatos y asociaciones para que podamos defender nuestros derechos. En definitiva, podemos decidir nuestro futuro sin tener en cuenta lo que otros nos quieran imponer [405].

І повинен бути відредагованим наступним чином:

Los ciudadanos españoles y las ciudadanas españolas tenemos una serie de derechos constitucionales garantizados por la ley. Nosotros y nosotras podemos votar libremente en las elecciones, nosotros y nosotras tenemos libertad de asociación y de reunión a través de la cual nosotros y nosotras somos capaces de crear sindicatos y asociaciones para que nosotros y nosotras podamos defender nuestros derechos, de nosotros y de nosotras. En definitiva, nosotros y nosotras podemos decidir nuestro futuro, de nosotros y de nosotras, sin tener en cuenta lo que otros y otras nos quieran imponer, a nosotros y a nosotras.

В іспанській мові існує засіб формування лексичних одиниць, який видається доволі продуктивним при будуванні образливих і лайливих слів, якими характеризуються моральні або фізичні якості людини. Цей механізм ґрунтується на об'єднанні дієслівної форми в третій особі однини і іменника, зазвичай в множині:

mear+ pilas= meapilas – людина, яка демонструє своє презирство перед релігією;

lamer + culos= lameculos – підлесник.

Іменники цієї формації можуть належати як до чоловічого, так і до жіночого роду. Якщо б іспанська мова була мачистською, то у випадках, коли іменник є чоловічого роду, рід утвореного нового складеного слова повинен би також відноситися до чоловічого і застосовуватись виключно до чоловіків, оскільки чоловічий рід – це рід, який знаходиться на первинному плані в мові по відношенню до вторинного жіночого. Звичайно, існує чимало випадків, коли слова, утворені таким самим чином, належали до чоловічого роду, а після утворення складеного лайливого слова стали вживатися в жіночому роді та застосовуватися по відношенню до жінок і навпаки – іменники жіночого роду – до чоловіків: *atropellaplatos, chupacirios, zampabollos, rompetechos, sacamuelas, cagaprisas, perdonavidas, chupatintas, cascarrabias* [375].

В інших аспектах формування слів в іспанській мові можна спостерігати протиріччя, які дають підставу припускати, що мова є мачистською і тому

завжди тяжіє до чоловічого роду в збиток жіночому. Існує велика кількість суфіксів, які можуть приєднатися до дієслова і як результат – утворити іменник. Якщо б визначальною характеристикою іспанської мови був сексизм, то утворені нові лексичні одиниці завжди б належали виключно до чоловічого роду. Але ситуація зовсім інша: наприклад, усі без виключень іменники з суфіксом *-ción* належать до жіночого роду: *calificación, situación, revolución, actuación* [375]. Так само як і слова, утворені за допомогою суфікса *-da*: *ir – ida, llegar-llegada, correr-corrida, jugar-jugada, morder-mordida, comer-comida* та ін.

Як ми вже зазначали, прибічники теорії про іспанську мову як мачистську вважали,що вона завжди надає привілейоване положення чоловічому роду перед жіночим як відображення домінування чоловічої статі в суспільстві. Ці постулати ґрунтуються також на тому факті, що при звертанні до групи, що складається з чоловіків і жінок, мова вимагає від мовця вживати лексему чоловічого роду: *el hombre es un ser mortal; los profesores de lengua* [375]. Тому, на нашу думку, необхідно реформувати дану структуру мови і надати можливість з'явитися жіночому роду: *los hombres y las mujeres son seres mortales; los profesores y las profesoras de lengua*. Враховуючи це твердження, було б логічним очікувати, що мачистська мова, ніколи б не дозволила, щоб іменник жіночого роду міг бути застосованим до представників обох статей, оскільки це є властивістю виключно чоловічого роду. Оскільки будь-який мовець з мінімальними знаннями іспанської мови знає, що це зовсім не так, видається можливим виявити цілу низку іменників жіночого роду, які вживаються для визначення обох родів: *persona, pareja, multitud, víctima, banda, familia, parentela, vecindad, humanidad, juventud, policía, ciudadanía, muchedumbre, pandilla, plantilla, infancia* [375].

У цьому сенсі, на наш погляд, важливо дослідити, як у певних випадках вживання іменників у жіночому роді могло б бути інтерпретовано як дискримінація відносно жінки. Наприклад, якщо оцінити добуток мексиканської художниці Фріди Кало, намагаючись не вживати чоловічий рід з метою не приховувати жіночий, то отримаємо наступну фразу: *Frida Kahlo es*

una de las mejores artistas del siglo XX [405]. Це повідомлення буде розумітися таким чином, що Фріда Кало найкраща серед *художниць*: *una de las mejores artistas*. Але якщо іменник *artista* вживатимемо в цьому реченні в чоловічому роді, сенс повідомлення зміниться:

Frida Kahlo es uno de los mejores artistas del siglo XX.

2.4.2. Особливості прояву лінгвістичного та соціального сексизму в іспанській мові. У попередніх пропозиціях, зроблених феміністськими і прогресистськими організаціями, цікавим є те, що вони намагаються уникнути багатозначності і таким чином спростити мову. Незважаючи на той факт, що ці форми були запропоновані державними і недержавними організаціями, населення майже не використовує їх на практиці. Причина цього полягає у тому, що ці запропоновані мовні зміни не мали свого природного розвитку, а були насаджені синтетично, крім того вони порушують мовну структуру. Сприйняття цих змін в мові –те ж саме, що запропонована доктрина кондуктивістів, що мова – це звичка [375]. Девід Макнейл математичним шляхом продемонстрував, що оволодіння мовою не може бути поясненим термінами стимулювання і відповідей [375].

Мова – це людське творіння, зроблене всіма особами, які інтегровані в суспільство, без огляду на расові ознаки, соціальний клас і стать. Вживання правил, фраз, лексичних одиниць привело до створення граматики, словників та інституцій, що регулюють культурні норми, в даному випадку іспаномовних представників. Мова – це відображення суспільства, в той же час вона слугує інструментом класифікації і сприйняття реальності цим суспільством. Іноді в мові спостерігаються певні сексистські відношення, які можуть бути інтерпретовані як маркер суспільства і є дискримінаційним по відношенню до жінок. Поведінки, цінності та сексистські мови існують протягом століть. Королівська Академія іспанської мови визначає сексизм як підвищену увагу до статі в будь-якому прояві життя і як дискримінацію осіб однієї статі іншою [375]. Сексизм існує в таких іменниках жіночого роду, форма яких в

чоловічому має зовсім інше лексичне значення: *fulana-fulano, manceba-mancebo, prójima-prójimo, golfa-golfo, verdulera-verdulero* [375].

Лінгвістичний сексизм полягає в дискримінації у вживанні мови, чи то письмової, чи то усної, особи за її належністю до певної біологічної статі, у більшості випадків, до жіночої. Перші погляди на проблему феномену лінгвістичного сексизму розпочалися в феміністичних течіях, про що йшлося у першому розділі нашої роботи, потім розпочався більш критичний і ґрунтовний аналіз усної і писемної форми, які обидві пов'язані з сексистською культурою. Найголовніша причина лінгвістичного сексизму знаходиться не в самій мові і в її нормах, але у її вживанні. Лінгвістичний сексизм знаходить своє вираження в суспільстві, тобто мова сама по собі не дискримінує: замість неї це робить її неадекватне вживання.

Тому зазвичай кажемо про сексистське вживання мови, а не про сексистську мову. Яскравим прикладом для ілюстрації існуючого соціального сексизму в мові слугують прислів'я, оскільки вони в повній мірі активують гендерні стереотипи і використовуються з метою надання вторинності і незначущості жінці. Розгляньмо приклади:

La mujer debe gobernar la casa, y el marido la caja [314].

La mujer en soledad, piensa sólo en la maldad [314].

La mujer y la sardina cuanto más saladas, más dañinas [314].

Дані приклади підсилюють сексистську ідею жартів, які є розповсюдженими в іспаномовних картинах світу:

¿En que se diferencia una mujer de un perro? en el precio del collar.

¿En que se parece un ovni a una mujer inteligente? en que todo el mundo habla de ellos, pero nadie ha visto uno [415].

Те ж саме відбувається в дитячих піснях. Наприклад:

Arroz con leche, me quiero casar con una señorita de este lugar.

Que sepa coser, que sepa bordar, que sepa abrir la puerta para ir a jugar.

... lunes, antes de almorzar, una niña fue a jugar, pero no pudo jugar porque tenía que lavar. Así lavaba, así, así; así lavaba, así, así; así lavaba que yo la vi.

Y así cada día de la semana: martes – tender; miércoles – coser; jueves – planchar; viernes – barrer; sábado – cocinar y domingo – rezar [314].

Прагматичне значення даної пісні: дівчинка кожного дня повинна працювати, і якщо вона зможе гарно виконувати роботу по дому, то з нею захочуть одружитися: *me quiero casar.* Традиційні казки *Blancanieves* або *La Cenicienta* демонструють покірність жінки в очікуванні на героя-рятівника.

Стереотипи разом із віруваннями зазвичай збігаються з трансформованими думками і створюють певне бачення світу, яке не є віддзеркаленням реальності, оскільки завжди тяжіє до певного приниження особи, про яку йдеться. Гендерні стереотипи демонструють негативний і деградуючий образ жінок, який ускладнює їхню участь у житті суспільства. Вони підживлюють помилкові концепції, які наполягають на традиційних субординованих ролях для жінок. У цьому сенсі жінки презентуються як емоційно нестримані, залежні, підлеглі, покірні. При адекватному використанні мови існує велика можливість розірвати це коло дискримінації і для цього саме мова надає величезне різноманіття варіантів.

Існує думка про те, що жінки краще володіють *тілесною мовою,* оскільки з легкістю інтерпретують і помічають найдрібніші деталі. Робота жінок традиційно була спрямована на піклування про інших, і в цьому плані невербальна мова займала вагоме місце. Без сумніву чоловіки у своєму активному соціальному житті також вибудували певну систему невербальних кодів для спрощення комунікації між собою. Це невербальне спілкування призводить до ускладнень у вербальній комунікації. Наприклад, жінки намагаються виразити увагу певній особі за допомогою рухів голови і коротких посмішок, у той час як чоловіки демонструють свою зацікавленість довгим сфокусованим поглядом. Але обидва прийоми можуть бути інтерпретовані невірно і розумітися як вирази негостинності та ворожнечі. Мова долає ідіоматичні кордони, оскільки містить у собі інструмент комунікації, який використовує велика кількість комунікантів.

Гендер і стать – це, як ми вже зазначали в нашому дослідженні, два різних поняття, перший має лінгвістичне визначення (граматична категорія), а другий належить до позамовної реальності. Гендерна маркованість не є виключно притаманною іменнику, також її розділяють інші категорії лексичних одиниць, хоча в них вона не має таку саму конотацію. Наприклад, гендерна належність іменників *niño / niña* має різну семантичну конотацію, а *bello / bella* – однакові при їхньому застосуванні до будь-якої реальності. В гендері виділяється протиставлення маскулінного фемінному, взагалі перше поняття охоплює людей і тварин чоловічої статі, а друге – людей і тварин жіночої статі. Але це не завжди так. В іспанській мові чоловічий рід має подвійну цінність як специфічний, що відноситься до чоловічої статі, і як загальний для обох статей, у той час як жіночий рід лише може вживатися специфічно, тобто виключно по відношенню до самого себе. Недарма вживання загального (називного) чоловічого роду в певних фразах може дати початок дискримінації жінок.

Морфемні маркери, які виражають цю фонетичну розбіжність, зазвичай мають /*o*/, для чоловічого роду і /*a/* для жіночого. Але також існують наступні випадки: відсутність в чоловічому роді і присутність у жіночому /*a/* : *doctor / doctora*, кінцеві /e/ для чоловічого роду і /*a/* для жіночого: *elefante / elefanta*. Відсутність для обох у випадках, коли стать визначається за артиклем або контекстом: *estudiante / estudiante.* Вважаємо, що ці голосні не можуть бути примусово пов'язані з певним родом, наприклад: *mano, día*. Скажімо, для кубинців слова *moto, foto* є еквівалентами *motor, fotografía*. Також існують випадки вираження роду через антонімічні пари: *padre / madre.* Іноді рід визначає розмір *jarro / jarra*, або різницю між деревом і фруктом: *naranjo / naranja*. Більшість тварин і речей не має альтернації роду і адаптувала для вживання один із двох*: el grillo, la mesa.* Створюються нові форми іменників, які називають осіб. Ця реальність завдячує тому, що історично виключно чоловіки виконували певні обов'язки: *huésped / huéspeda, oficial / oficiala, jefe / jefa, patrón / patrona, asistent e/ asistenta, abogado / abogada, académico / académica, administrativo / administrativa, alcalde / alcaldesa, alguacil / alguacila,*

coronel / coronela, médico / médica, intendente / intendenta, ministro / ministra, modista / modisto, practicante / practicanta, presidente / presidenta, sastre / sastra [375].

Іменники, які відносяться до військових професій, є дуже складними у визначенні жіночого роду, в тлумачних словниках, скажімо, лексична одиниця *generala* пояснюється як «жінка генерала». Цікавими, на нашу думку, є трансформації, які відбулися з іменником *el soldado*: згідно нашого дослідження для назви жінки-солдата в іспанській мові спочатку називалося ім'я жінки, а далі професія: *María Jesús, la soldado.* Потім у багатьох періодичних видання з з'явилася нова форма: *las mujeres-soldadas:*

En la parada participaron mujeres soldadas, ataviadas con chadores y fusiles kalashnikov, como se aprecia en la imagen [426].

Іменник *sacristana* належить традиційно до чоловічого роду; через зміну соціальних стереотипів відбулася семантична зміна значення *жінка пономаря*, на *помічниця священика в церкві*. Ця зміна в значенні відбулася через об'єктивні причини: виникла нестача чоловіків, які б виконували певну роботу.

Іменник *sacerdote*, який належить до чоловічого роду і не мав жіночої форми, також зазнає змін у своєму значенні, і відповідно в граматичній формі. В теперішній час не рідкими вже є випадки, коли жінка стає священиком. Ці зміни повинні знайти своє вираження відповідно і в мові. Було запропоновано три варіанти: *sacerdotesa, sacerdotisa, sacerdota* [427]. Перший, на нашу думку, є найбільш доречним, оскільки є похідним від італійського *sacerdotessa* і належить до низки таких форм іменників жіночого роду, як *abadesa, prioresa, alcaldesa.*

Звичайно, не лише фемінізація є єдиною сучасною тенденцією, яку пропонує іспанська мова. Вона є достатньо гнучкою для знаходження найбільш доречних альтернатив і рішень.

Також спостерігається певна тенденція частішого вживання форми чоловічого роду, навіть у випадках, коли йдеться про жіночий рід через традиційне стереотипізоване ставлення суспільства, певні наслідки мачизму або

через побоювання бути неправильно зрозумілим адресантом. Це можна побачити на прикладах, зазначених вище. У загальних випадках різниця в граматичному роді відображає різні реалії семантичної цінності іменників. Це стосується опозицій *ratón / ratona*, *caimán / caimana*, де пейоративну конотацію має лише форма жіночого роду.

Що стосується інтелектуальної сфери, то хоча визнається присутність жінок у важливих професіях і посадах, усе ще в офіційних документах з'являються назви, що визначають жінок, але вживаються виключно в чоловічому роді: *profesor titular, investigador agregado, categoría de asistente, doctor en ciencias* та ін. Словники іспанської мови підтверджують феномен лінгвістичного сексизму за допомогою визначень, що пропонують певні лексичні одиниці:

Hombre: animal racional ... especie humano en general. Varón. El que ha llegado a la viril. Marido, esposo. Hombre bueno, el mediador de actos de conciliación. Hombre de bien, de mundo, público, de estado, de letras, de negocios [375].

Як бачимо, всі визначення несуть виключно позитивну конотацію. Порівняємо з іменником *mujer*:

Mujer: persona del sexo femenino, que ha llegado a la edad de la pubertad. La casada con relación al marido. Mujer de la vida, de mal vivir, de vida airada, fácil, fatal, pública, en todos los casos las significaciones están relacionadas con la ramera o prostituta. Hombrecillo: diminutivo de hombre. Mujercilla: diminutivo de mujer, mujer de poca estimación [375].

В першому значенні лексична одиниця *hombre* містить сему *ser racional*, на відміну від неї слово *mujer* її не має. Значною є концептуальна розбіжність між іменниками *hombre / mujer*.

Іспаномовні країни в лінгвістичній політиці здійснили суттєві кроки на шляху викорінення цієї культурної спадщини, з негативними і стереотипізованими конотаціями, яка підтримується культурним розвитком і засобами масової інформації, публічними дискурсами. Це означає, що

лінгвістичний сексизм – це соціальний феномен і його зміни залежать від лінгвістичної і ментальної діяльності в суспільстві. В соціальній реальності існує думка про те, що існування жінки потрібно визначити і оцінити так само, як і чоловіка, враховуючи її місце та роль, яку вона відіграє в публічному житті сучасного суспільства. Оскільки мова є соціальним інструментом, вона може модифікуватися за волею та бажанням комунікантів. Тому зараз є дуже поширеною тенденція до вживання обох граматичних родів з метою запобігання домінації чоловічого роду:

Los alumnos / las alumnas, los niños / las niñas, el profesor / la profesora [375].

Як свідчить матеріал, дуже поширеною зараз є тенденція в сучасній іспанській мові до вживання нейтральних іменників:

la redacción, а не *los redactors; la animación*, а не *los animadores; la traducción*, а не *los traductores* [375].

Вживання безособових речень. Замість: *En aquellos tiempos el hombre vivía Вживати: En aquellos tiempos se vivía* [406].

Уникання лінгвістичного сексизму – це питання волі і бажання комуніканта. Але, на нашу думку, якщо сьогоднішня жінка досягла того, що її права визнані, займає важливі посади і професії, які протягом століть належали виключно чоловікам, ці зміни повинні в повному обсязі бути відображені в мові, яка навіть до теперішнього часу містить певну дискримінацію жіночої статі.

Різні лінгвістичні і соціальні кола звинувачують мову в сексизмі, оскільки, на їхню думку, жінка є невидимою в історії через синтетичність мови і в її вторинному соціальному становищі у порівнянні з чоловіком, і мова відіграла у цьому не останню роль. Ці твердження можуть увійти до аналізу гіпотези, якій ми надали назву «гіпотеза сексистської мови» (далі ГСМ). Ця гіпотеза класифікує суспільства за ознаками їхнього більшого або меншого сексизму залежно від його ступеня, який містить в собі мова, оскільки саме вона є відображенням стану жінки в суспільстві. Внаслідок цього вважаємо, що

часте вживання термінологічної лексики, яка належить до чоловічого роду в іспанській мові, веде до дискримінації жінки в суспільстві. ГСМ, на нашу думку, це специфічна версія відомої гіпотези Сепіра-Уорфа лінгвістичної відносності, яка полягає в тому, що лінгвістична структура мови відображає бачення комунікантами навколишнього світу [378].

В свій час дане припущення викликало велику зацікавленість в академічних колах і як будь-яка наукова гіпотеза була випробувана на практиці. Наступні дослідження Є. Ф. К. Коернера і Д. Люсі не змогли продемонструвати відповідність даної гіпотези і навіть показали, що їхній аналіз мови хопі (мови юто-ацтекської родини, на якій розмовляють індіанці хопі) був помилковим [360]. Це демонструється на прикладі учасників комунікації, які розмовляють на одній і той же мові, мають різні світогляди, на які впливає суспільство, в якому вони живуть. Вони використовують мову лише як інструмент передачі інформації, а не як вирішальне визначення положення жінки і чоловіка в суспільстві. Без сумніву, незважаючи на свою суперечливість, ця теорія залишається дуже цікавою для багатьох дослідників.

Сьогодні усе ще тривають історіографічні дослідження функціональних, формальних і семантичних класифікацій, які вивчають іменники як в граматичному і лексикографічному аспектах, так і в мовленнєвій комунікації, але існує *інтуїтивне* знання певних процесів відтворення цього гендерно маркованого прошарку лексики. Відомим, наприклад, є той факт, що якби донья Елена і донья Кристина де Бурбон, доньки короля Іспанії дона Хуана Карлоса, жили в часи Антоніо Небріхи, вони б не звалися *las infantas,* а *las infantes* [406].

До досліджень даного напрямку належать роботи, які вивчають поняттєву зумовленість категорії роду, наприклад ті, що торкаються цієї проблеми чи мають особисті іменники чоловічого роду, які є нейтральними.

Іноді справа може доходити до абсурду. В матеріалах мексиканської преси зареєстровано випадок, який стався з жінкою-висококваліфікованим фахівцем з комп'ютерної техніки. Їй вдалося отримати добре оплачувану роботу

тільки після вдалого редагування документів з особистої справи. Редагування полягало у виключенні всіх слів, що мають показники жіночого роду.

Мова взагалі довгий час залишалася сферою професійної дискримінації жінки. У професійній характеристиці жінки як фахівця (резюме, трудової біографії) зазвичай підкреслювалися і підкреслюються не так її знання та вміння, скільки її фізичні та емоційні якості. Таким чином, в професійному світі існує подвійний стандарт для референтів жіночої і чоловічої статей, який акцентував психологічну та когнітивну неповноцінність жінки.

Загальновідомим є той факт, що семантика спочатку вивчала в своїй більшості одиниці системи (наприклад, в будь-якій граматиці так або інакше йдеться про номінативний зміст категорії роду особових іменників), пізніше – поведінку цих одиниць і їхню взаємодію в тексті. Є очевидним, що настав час зробити наступний крок – продемонструвати граматичну семантику в нерозривному зв'язку з усім комплексом позамовних чинників, які відображені в функціонуванні граматичних форм. Мова закріплює в своїх одиницях певні зв'язки і відношення між реаліями. Досліджуючи змістову природу категорії роду, різні засоби демонстрації гендерних відносин, стає можливим отримання уяви про елементи мовної картини світу. Тобто лінгвістичні студії, в тому числі і гендерні, можуть сприяти декодуванню того, що має назву культурного і соціального кодів цивілізації, з прийнятими в ньому системами цінностей, норм і стереотипів сприйняття.

Вивчення граматичної категорії роду в гендерологічному аспекті – це один із засобів уникнення лінгвістичної ізоляції, отримати новий погляд на природу мови, який існує не сам по собі, а в зв'язку з усіма проявами людської натури.

На наш погляд, у дослідженнях гендерної проблеми іменників іспанської мови слід враховувати три пункти:

1) не суперечити основним принципам мови;

2) бути граматично логічними;

3) враховувати ідеологічні наслідки.

Роздвоєння в граматичному роді розкритикував А. Гарсія Месегер, навівши приклад того, як би виглядали оголошення для відвідувачів при вході в парк: *a los dueños y dueñas de perros y perras*. Дослідник продемонстрував, що вживання загального чоловічого роду несе в собі небезпеку оминання ролі жінок в соціальному житті [366]. Не слід забувати, що мова як живий організм може витримувати примусові зміни і нововведення, але і відкидати інші. Економія – це базовий принцип функціонування мови, і цей принцип не зможе витримати генералізоване (загальне) вживання граматичного подвоєння. Тому слід дуже ретельно ставитися до кожного випадку зміни граматичного роду іменників, тим паче, що існують інші формули загального вживання чоловічого роду, наприклад, замість іменника *los ciudadanos* доцільним є вживання *la ciudadanía*. Це є природною альтернативою для мови і вже використовується як норма у відповідних контекстах.

2.5. Особливості вираження фемінності та маскулінності в іспаномовних засобах масової комунікації

Фемінна преса передає патріархальну ідеологію, яка надає жінці певний стереотип вербального вираження думок. Однією з найбільш яскравих особливостей жіночих журналів є ігровий, гедоністичний і рекламний характер інформації, яка надається. Журнали, спрямовані на жіночу аудиторію, за нашим дослідженням демонструють, як ця категорія моделює свою культурну свідомість, наближуючи її до головних фемінних стереотипів. Тексти даних видань, на нашу думку, відображають чотири коди: романтичний, домашньогосподарський, модний, музичний. Існує інша галузь досліджень жіночої мови, і вона відноситься до прагматичних стратегій стосовно того, як повинні поводитися жінки в різних комунікативних ситуаціях. В дане коло включені гендерні стереотипи та гендерні норми. Також існує ціла низка досліджень, які демонструють комунікативні розбіжності в мові обох статей. Розгляньмо їхню репрезентацію в періодичних виданнях, розрахованих на жіночу аудиторію.

Існує певна тенденція у створенні форм *Tú* і *Nosotras*, використовуючи для цього лінгвістичні елементи з метою залучення до так званих стратегій солідарності за гендерною ознакою. Одна з них фокусується на створенні певної інтимності образу і наближує до розмови між двома подругами. Жіноча преса використовує зі своїми адресатами всю низку тактик позитивної ввічливості. Крім того, необхідно виділити вживання лінгвістичних аспектів для демонстрації симпатії періодичного видання по відношенню до адресата і оцінювання його здатностей і якостей: *No eres Tú quien todo lo resuelve?* і *Tú vales mucho!* Таким чином, жіночі періодичні видання будують свій особистий всесвіт значень, в якому заохочуються тісні відносини між адресантом і адресатом, солідарність і рівність між жінками [366].

Згідно нашого дослідження одним із найбільш поширених стереотипів, який функціонує в жіночих виданнях, є жіноча краса. Використовується ціла низка виразів для опису фізичних якостей жінки із залученням лексичних одиниць, які вживаються по відношенню виключно до представниць жіночої статі: *preciosa, amorosa, deliciosa, hermosa, linda, dulce, bellísima* [375]. Лексичний склад періодичних видань для жінок також має багато синонімів прикметників *gorda*: *bola, vaca, camión, barril, culona*; *flaca: percha, pata de hormiga, tabla, escoba vestida; vieja: veterana, arrugada, momia, fósil; fea: bruja, loro, monstruo* [428].

Використання даних лексичних одиниць демонструє адресатові важливість і навіть первинність фізичних критеріїв, які превалюють в оцінюванні жінки над її інтелектуальними або духовними якостями, тобто не бути привабливою фізично є лихом для неї. Проаналізовані періодичні видання мають на меті довести жінці, що для неї зовнішність є важливішою за внутрішній світ і достатньо гарно одягатися, знати новини моди і дотримуватись дієти, щоб бути щасливою. Тут має свій прояв сталий гендерний стереотип: естетичні якості виявляються для жінки важливішими для досягнення соціального успіху.

В той час як для чоловіків фізична привабливість не є вирішальною для успіху в житті, жінки змушені піклуватися про свою красу, тому немає нічого дивного в тому, що більшість повідомлень у таких періодичних виданнях рекламує косметичні засоби. Розбіжності, що існують між чоловіками і жінками в суспільстві, є індивідуальними, і причина для купівлі продукції жінкою може бути також зазначеною соціальною диференціацією. Тому адресант, чия головна мета є продаж продукту, повинен враховувати даний чинник у час створення рекламного повідомлення для того, щоб наблизитись до адресата. Необхідно розуміти адресата для того, щоб повідомлення було успішним.

Чоловіки і жінки розмовляють по-різному, існує ціла низка лінгвістичних рис, які намагаються ідентифікувати мовця-жінку. Тому в нашому дослідженні пропонуємо певні характеристики, які притаманні *жіночій* комунікації. Матеріалом слугували рекламні косметичні повідомлення в текстах жіночих публіцистичних видань. Існує сталий стереотип, що жінки багато говорять, і для визначення їхньої комунікації часто використовується лексема *charla*. Але вона, хоча і є синонімом слова *conversación*, не має того ж самого лексичного значення: це незначна і неважлива розмова. В даних рекламних повідомленнях використовується лексика, яку чоловіки-мовці уникають в своїй комунікації: *bonito, mono, ideal, divino, lindo* та ін.

Curvas divinas durante todo el día [429].

Однією з важливих складових образу гарної жінки в іспаномовних періодичних виданнях є молодість. Візуальний ряд журналів представлений фотографіями і рекламними повідомленнями, які майже повністю складаються із зображень молодих привабливих жінок або жінок, чиї обличчя не мають віку. Невипадковим в зв'язку з цим здається регулярне використання евфемістичної заміни *anti-edad, problemas de edad* замість лексеми *arrugas*, які часто зустрічаються в рекламі кремів і омолоджувальних засобів. Таким чином, поняття *arrugas* виключається з дискурсу як щось неіснуюче:

Tu programa anti-edad ideal en www.lorealparis.es (www.lorealparis.es).

*¿Sabías que el 75% de tus problemas de edad y falta de elasticidad se deben al abuso del sol y solo un 20% al envejecimiento cronológico? (*http://www.telva.com/fitness.html*)*.

Стале стереотипізоване уявлення про жіночу красу підноситься як основний скарб жінки. Її головною метою має бути прагнення стати привабливою. При цьому образ красивої жінки в іспаномовних періодичних виданнях відтворюється відповідно до стереотипних уявлень про ідеальну красу, що містить в собі наступні складові: доглянутий зовнішній вигляд, надмірна стрункість, молодість, сексуальність і слідування моді:

*¿Sabes cuál es el maquillaje que le va a tu rostro? ¿Cómo destacar tus rasgos más atractivos? (*http://www.telva.com/fitness.html*)*.

¿Qué ropa te rejuvenece? ¿Cuál te echa un montón de años? ¿Cómo adoptar un aire más actual con ella? (Telva, abril 2013, pág. 217).

¿Cómo convertirte en una "rock star" sin ahogarte en la marea negra de la moda? Laura Ponte te da siete consignas para emerger victoriosa. (http://www.cosmohispano.com/moda).

Наступний приклад ілюструє гендерний стереотип про жіночу покірність і вказівним тоном нагадує жінці про необхідність підпорядкування авторитетам – експертам видання:

*Peinados: apuesta por el cambio (*http://www.extraordinarios.telva*)*.

Відретушовані особи моделей і голлівудських зірок, які позиціонуються в періодичній пресі як еталони краси, являють собою ідеал краси, вигідний рекламодавцям: його не існує в реальному житті, тому він недосяжний для більшості жінок. Недосяжність міфічної краси забезпечує стійкий попит на рекламовані в журналі товари і послуги, що обіцяють зробити жінку красивою, хоча ця привабливість загрожує їй розвитком комплексу неповноцінності і виникненням почуття провини за власну невідповідність ідеалу краси.

Іншим гендерним стереотипом у сучасному суспільстві є жінка, в чиїх відносинах з іншими жінками завжди присутній відтінок змагання, вона намагається вирізнитися серед інших, бути найвродливішою, що провокує

ненависть інших представниць жіночої статі. Відображення цього знаходимо в рекламних косметичних повідомленнях:

Te encantará usar y abusar de tus cremas para conseguir un cuerpo perfecto y un rostro envidiable (www.lorealparis.es).

Дані гендерні стереотипи глибоко вкоренилися в іспаномовній культурі. Вважається, що жіноче мовлення є більш емоційно забарвленим по відношенню до чоловічого. В сучасній іспанській мові існує тенденція до вживання жінками суфіксів *super-*, *hiper-* перш за все з прикметниками: *superguapa*, *superchula*, *hipermona* [406]. Стосовно стійкості гендерних стереотипів нам пропонується приклад різниці, з якою чоловік і жінка сприймають важливі моменти у своєму житті. Відбутися як чоловік, стати ним – означає досягти певного рівня в соціальному інтелектуальному житті, в той час як стати жінкою – знаходиться виключно в фізіологічній площині. Демонстрацію цього гендерного стереотипу також знаходимо в рекламі, де за допомогою метафори *el vital salto* функціонує даний стереотип:

La fragancia Don Algodón, que ha acompañado a muchas mujeres en el vital salto de "niña a mujer" actualiza su imagen (http://www.abc.es/familia).

Вважається, що жінки шукають більшої близькості та відчувають необхідність належати до певної групи, в якій вони могли б обговорювати теми, що їх цікавлять. Однією з найпоширеніших стратегій є приховування колективності і соціальності комунікації, що веде до виникнення в адресата відчуття того, що видання встановлює з ним привілейований дискурс, який виключає будь-яких інших учасників. Тому не є дивним той факт, що в жіночих виданнях превалюють такі форми, як займенники першої і другої особи та інтеррогативні й імперативні структури, які можна, на нашу думку, вважати типовими в прямих комунікативних ситуаціях або в неформальних діалогах:

Examínalo: ¿estará agonizando tu amor? (http://www.abc.es/familia).

*Sé feliz, es Navidad (*http://www.extraordinarios.telva*)*.

Адресант формує запитання з метою імітації діалогу та наближенням до адресата:

¿Tienes una cita al final del día y estás agotada? (http://www.cosmohispano.com/moda).

*¿Tienes más o menos años que tu piel? (*http://www.telva.com/fitness.html*).*

Цей прийом дуже часто використовується в косметичних повідомленнях, оскільки очікується, що адресат, потенційний покупець, довірятиме рекламному повідомленню, в якому йдеться про властивості товару від імені вигаданої особи-покупця або певної знаменитості, яка є однієї статі з адресатом.

*La textura de mi piel se alisa, mis poros se vuelven invisibles Penélope Cruz (*http://www.loreal-paris.es/*).*

За нашим дослідженням дуже частим є використання питальних слів для надання більшої інтимності процесу комунікації: *¿eh?, ¿sabes?, ¿no?, ¿verdad?, ¿vale?, ¿no te parece?, ¿no crees?* та ін.

У роботі було виявлено деякі типові риси інформативної структури жіночих періодичних видань. Розгляньмо, яким чином вони відображаються в синтаксичній структурі назв статей, що містять загальну інформацію. Через те, що назви статей в жіночих виданнях майже завжди збудовані об'єднанням частин, які є граматично різними між собою, їхній аналіз ускладнюється. Нами було виокремлено чотири групи назв:

1) Номінальні синтагми з додатками:

   Mujer y alcohol: datos que te interesan mucho (*http://www.cosmohispano.com/moda/tendencias/fotos/sexy-de-dia-y-de-noche/look-de-dia)*

   La mujer española hoy: cualquier tiempo pasado fue peor (http://www.cosmohispano.com/belleza/novedades-cosmetica/articulo/hasta-donde-llegaras-esta-noche-201476440763)

   Adopción: cuando los padres tienen problemas con los hijos (*http://www.abc.es/familia/padres-hijos/abci-hijo-acosa-imposible-201610311243_noticia.html*)

Familias sin fronteras: adopciones internacionales (*http://www.abc.es/familia/educacion/abci-ninos-tdah-tienen-capacidad-creativa-asombrosa-201610191622_noticia.html*);

2.Назви з інтеррогативною прямою або непрямою модальністю:

¿Por qué este rey es mi rey? 20 periodistas españoles escriben sobre Don Juan Carlos I en el XX aniversario de su reinado (http://politica.elpais.com/politica/2016/07/22/actualidad/1469199496_122931.html)

Julia Otero y Daniel Innerarity hablan de ¿Se puede enseñar a vivir? (http://www.marie-claire.es/belleza/consejos-belleza/articulo/glamour-seduccion-y-lujo-asi-son-los-perfumes-velvet-741476891125)

¿Por qué algunas mujeres los prefieren mayores? (http://www.marie-claire.es/bienestar/psico/articulo/como-superar-la-perdida-de-un-ser-querido-871477564097);

3. Назви, які складаються з однією фрази у прямому дискурсі:

"Querido, tenemos que hablar" (Que miedo me da este prólogo) (*http://www.cosmohispano.com/amor-y-sexo/pareja/articulo/12-cosas-de-una-cita-que-ponen-nervioso-a-un-hombre-661413191902*).

"En Irán también se liga" (*http://www.marie-claire.es/lifestyle/revista/articulo/brunch-in-the-park-el-baile-del-fin-del-verano-881475840490*);

4.Назви з імперативною модальністю:

No te confundas: el sexo debe ser divertido (*http://www.cosmohispano.com/amor-y-sexo/pareja/articulo/12-cosas-de-una-cita-que-ponen-nervioso-a-un-hombre-661413191902*).

Першою релевантною ознакою нам здається різноманіття частотності, що існує між цими чотирма типами визначених конструкцій. Імперативні конструкції найменувань вживані у порівнянні з номінальними синтагмами, які абсолютно превалюють. Ця ієрархія лише відображає розподіл синтаксичних структур, що належать до дослідженого матеріалу. Таким чином, імперативна модальність

виявилась найбільш частотною при аналізі назв статей і рубрик, пов'язаних з модою, красою і домівкою.

Суспільні перетворення змінюють положення жінки в соціумі, її інтереси, пріоритети, трансформують ставлення суспільства до ролі представниць жіночої статі в суспільному розвитку, що простежується в мовній системі, де спостерігаються такі тенденції у вживанні слів, які характеризують жіночу категорію: по-перше – відбувається актуалізація певних аксіоматичних позначень; по-друге – знижується частотність вживання деяких словоформ, по-третє – вводяться інноваційні лексичні одиниці.

Відмінною особливістю вербального компонента жіночої періодики є підвищений ступінь емоційності, що є прямим відображенням характеристик мовного комунікативного процесу жіночого аудиторного сегмента. Забезпечення емоційної динаміки і чуттєвості досягається за рахунок введення у текст зображально-виразних мовних засобів. Різноманіття риторичних прийомів підтверджує орієнтованість авторів видань на створення текстів, які є максимально привабливими для представниць жіночої статі.

В контексті проблеми репрезентації жіночої сексуальності відзначимо, що образ жінки з'являється в іспаномовних періодичних виданнях відповідно до поширеного гендерного стереотипу: як сексуальний об'єкт. Краса, стрункість, молодість необхідні їй виключно для спокушання чоловіків. Результати дослідження свідчать про вузький тематичний поділ в проаналізованих іспаномовних виданнях відповідно до визначеного розуміння гендерної ролі жінки: пріоритетна увага приділяється темам моди і краси, наступною є тема, присвячена приватній сфері життя, де жінка виконує традиційні ролі жінки-матері, дружини і господині; суспільні проблеми займають найменшу площу і в значній мірі поступаються за обсягом контенту розважального характеру. Таким чином, можна сказати про прояви лінгвістичного сексизму відносно до жінок, який актуалізується в мові через прояв сталих гендерних стереотипів, розглянутих вище.

2.5.1. Лінгвістичний сексизм в іспанській мові: особливості вираження. Під терміном *сексизм* розуміється дискримінація людини за статтю по відношенню до іншої. Зазвичай під традиційно дискримінованою статтю розуміється жіноча стать. Під мовним сексизмом розуміється ігнорування жінок і їхніх досягнень, підкреслення залежного або підлеглого положення жінки по відношенню до чоловіка, показ жінки в типово *жіночих* соціальних ролях [273].

Конкретизуємо сексизм в двох головних моментах: *мовчання* і *презирство*. З одного боку, це приховування жінок, відведення їм вторинного плану в комунікації. Жіночий рід приховується через гендерні стереотипи, що функціонують в мові. На наш погляд, дуже яскраво ілюструє лінгвістичний сексизм наступний приклад, вживаний А. Г. Месегером:

Aquello de todo el pueblo bajó hacia el río a recibirlos, quedándose en la aldea sólo las mujeres y los niños [366].

Тоді, згідно прикладу, іменник *pueblo* визначає виключно представників чоловічої статі, якщо в селі залишилися лише жінки і діти, і тому є прикладом лінгвістичного сексизму. З іншого боку знаходиться, як ми згадували вище, презирство відносно жіночої статі. Воно має вирази в дуальних парах іменників: *zorro/zorra, gobernante/gobernanta, verdulero/verdulera, frío/fría, ma ін.*, в лексемах*: víbora, arpía, caballerosidad, mujeriego*, в прикметниках, прислів'ях і приказках, ідіоматичних виразах та ін. [375].

Вікторія Сау у своєму ідеологічному словнику підкреслює, що сексизм охоплює всі галузі життя і людських відносин, і мова в цьому питанні надає гарний приклад [Sau]. Насправді, відношення між мовою і статтю може розумітися в двох площинах:

1) У вживанні мови відповідно за гендерною належністю мовця (наприклад, вживання лайливих слів, що є не сприятливим з вуст жінок, може сприйматися з боку чоловіків-мовців);

2) По відношенню дискримінаційного сприйняття жінок у дискурсі або в певних ментальних конструкціях, чи то у вживаних термінах, чи то в манері побудови речення.

Хоча ці два пункти є відображенням культурного сексизму, *лінгвістичний сексизм* використовується лише в другому випадку, у дискримінаційному вживанні мови, і в цьому задіяні як жінки, так і чоловіки. Таким чином, лінгвістичний сексизм здійснюється, коли повідомлення мовця виявляється дискримінаційним завдяки своїй формі, а не змісту. Навпаки, у випадках, коли завдяки словам або обраним конструкціям дискримінація виявляється у змісті повідомлення, це є проявом соціального сексизму.

Йдеться про ті вживання, які містять у собі ідеологічний підтекст. Випадки, спрямованні на демонстрацію гендерних розбіжностей, мають нерелевантний загальний підтекст, спрямований на пригнічення постаті жінки в суспільстві. Слід зазначити, що дана дискримінація не втілюється виключно в існуванні та вживанні певних лексичних елементів, а в існуванні розмаїття дискурсивних елементів, які можуть сприяти тому, що на перший погляд нейтральне висловлювання отримає імпліцитне сексистське забарвлення. Проблема знаходиться не в даних елементах, які самі по собі не несуть жодної загрози, вона існує у формі, в якій функціонують ідеологічні принципи, що використовуються мовцями.

Вважаємо, що повинен робитися наголос на наданні адресатові дискурсивних можливостей, які б зробили його здатним розпізнавати ідеологічне навантаження, що приховане в отриманих ним лінгвістичних повідомленнях, для того, щоб повстати проти нього і не використовувати в майбутньому. Це не стосується лише одного чи іншого окремо взятого лексичного елемента, ця дискримінація може приймати різноманітні дискурсивні конфігурації.

Сьогодні в лінгвістичних колах виникло питання: чи є сексистською іспанська мова. Існує дві думки: перша – всі мови є сексистськими; друга – необхідно надати мові певної нейтральності і наголосити, що вона є лише

інструментом комунікації і сексизм їй надається саме учасниками комунікативного акту [366]. Якщо іспанська мова досліджується з точки зору лінгвістики, філології і соціології, то виявляється її схильність до сексистських, андроцентричних і расистських рис. У мові з чіткістю відтворюються набуті протягом історичного розвитку соціальні зразки і стереотипи. Декілька прикладів підтверджують цю думку, наприклад дослідження мови, яка вживається в засобах масової інформації для повідомлення про випадки домашнього насильства. Іншим прикладом, на нашу думку, слугує дискурс президента Чилі Мішель Бачелет, яка зазначила:

Debo decir que ésta ha sido una gran discución en Chile – la señora Presidente o la Presidenta, la señora ministro o la ministra. No sé si la Academia estará de ecuerdo, pero hemos acordado en Presidenta y ministra (https://prensa.presidencia.cl/discurso.aspx?id=43683).

В Пуерто-Ріко розпочинаючи з 70-х років досліджуються сексистські і расистські риси мови. Було опубліковано багато досліджень, наприклад *El Texto libre* Исабель Піко, *El ABC del periodismo no sexista* Норми Вальє та ін. Крім того, інтернаціональні організації ЮНЕСКО, уряди багатьох країн світу випустили низку бюлетенів для запобігання сексизму в мові документів і постанов.

2.5.2. Особливості гендерної належності іменників іспанської мови. Гендерна асиметрія, тобто нерівномірна представленість в сучасних мовах родових форм у великій групі іменників, обумовлена як історією іспанської мови, так і історією розвитку даного мовного співтовариства, а також притаманними його носіям гендерними стереотипами.

Це зумовило необхідність розгляду в даному дослідженні таких феноменів, як професія, соціальний статус, ознаки мовного андроцентризму, мовний сексизм, феміністська критика мови тощо. Всі іменники іспанської мови мають граматичний рід, але не всі відображають гендерну належність.

Наприклад, іменники *mesa, lámpara, casa* належать до жіночого роду, іменники: *cielo, libro, rascacielos* – до чоловічого, але не мають нічого спільного з визначенням статі.

Історична тенденція мови – визначати гендерну розбіжність за допомогою специфічних закінчень у тих лексичних одиницях, які її не мають і які означають живих істот. Наприклад, слова: *español, traidor* о *señor* в Середньовіччя не мали жіночого роду, були загальнородовими іменниками: *el* / *la señor* і лише пізніше отримали флективну морфему *-a*, яка вживається для фемінізації іменників. Загальновживане звертання по відношенню до чоловіка, чи то одруженого, чи то одинака за допомогою слова *Señor* контрастує з випадком з жінками, де відповідно до їхнього громадського статусу вживаються слова *Señora* або *Señorita*, і тим самим розмежовують заміжню жінку і одиноку. Зараз існують думки, що оскільки в сучасному суспільстві не повинна відбуватися ідентифікація жінок за їхнім громадським статусом, то слід вживати виключно іменник *Señora* (за аналогом з іменником чоловічого роду *Señor*). З іншого боку, в адміністративних, економічних і фінансових відношеннях усе ще продовжує вживатися чоловічий рід, скажімо в офіційних листах і в інших документах: *firma del asegurado, firma del cliente, el titular* [405], що також потребує певних модифікацій в умовах сучасного світу. Одним з виходів є використання обох родів: чоловічого і жіночого, інший – вдаватися до графічних символів, який вже отримав поширення в певних типах формулярів.

З моменту, коли жінка стала займати відповідні посади в світі професій або в соціальній сфері, існує чітка тенденція до формування специфічних іменників жіночого роду для надання назви певній діяльності, яка здійснюється за вже існуючими в мові формальними моделями: *profesor* / *profesora*, *obrero* / *obrera* [375]; але без сумніву ще існує багато невідповідностей. Найбільш цікавим моментом є відкидання багатьма професіоналами-жінками фемінізованих закінчень назв своєї професії: тобто, жінки-лікарі надають перевагу називатися *médico*, жінки-нотаріуси – *notaries*, жінки-судді – *jueces*

[405]. Ми вважаємо, що це відбувається тому, що існують умовності прагматичного типу (які відносяться до мови у своєму контексті, в даному випадку соціальному), які гальмують цю природну тенденцію до розвитку мови. Розгляньмо приклади:

¿Médica? ¡No, eso queda muy feo…! Yo, cuando tengo que decir lo que soy, desde luego digo médico ... La médico, sí. No, la médico no, yo digo la doctora (http://elpais.com/tag/fecha/20130920).

Digo la médico porque la médica me parece que es un poco despectivo, como si fuera peor profesionalmente (*http://elpais.com/tag/fecha/20130920).*

¿Usted es juez o jueza? – Juez. Y magistrada. (http://politica.elpais.com/politica/2014/05/05/actualidad/1399287116_028217.html).

Дані приклади демонструють спонтанний комунікативний акт, третій – інтерв'ю пресі. В третьому прикладі пауза учасниці комунікативного акту, на нашу думку, демонструє її прагнення пошуку адекватної *гендерно коректної* відповіді, яка б пом'якшувала лексичну одиницю *Juez* з чітко вираженою маскулінною спрямованістю: *magistrada.* Іменник *Juez* історично є іменником чоловічого роду, але йому не вистачає мінімальної морфологічної ідентифікації, тому, на наш погляд, не є логічним вживання даного іменника в формі жіночого роду *jueza* так само, як відтворювати нове закінчення чоловічого роду: *juezo* з метою можливості його трансформації на закінчення жіночого роду *-a.* Подібне можна сказати і про іменники з закінченням на *-e*, які є похідними від латинських дієприкметників теперішнього часу: *amante, estudiante, cliente.* Закінчення на *-e* не чітко пов'язані з чоловічим родом, і тому немає жорсткої опозиції в процесі їхньої асиміляції до жіночого роду: наприклад, вже існують випадки вживання в мовній комунікації іменника *amanta* замість *amante, cliente / clienta o presidente / presidenta* [375].

Бажання визнання в професійній сфері підштовхує багатьох жінок до вживання стосовно самих себе іменників чоловічого роду, уникаючи вже існуючої в мові форми жіночого роду. Які ж мотиви цієї добровільної відмови? Вважаємо, що вони головним чином ґрунтуються на певних культурних

стереотипах, соціальному престижі чоловічого роду. Виділяємо три пункти на підтвердження цієї думки:

1) асоціювання чоловічого роду з успіхом в професійній діяльності, що є характерним проявом мачистського суспільства. Як свідчить матеріал, в професіях, які не потребують високої кваліфікації, вживання жіночого роду сприймається і широко вживається в суспільстві і мові: *obrera*; ускладнення виникають саме в назвах тих професій, які потребують освіти і високої кваліфікації: *ingeniera*.
2) Асоціація жіночого роду з жінкою певного спеціаліста: *médica* – жінка *лікаря, jueza* – жінка судді, яка відбувається через консервативний характер суспільства, і хоча на сьогоднішній день в словниках надається пояснення цим іменникам з огляду на жіночій рід, багато професіоналів-жінок надають перевагу вживанню назви своєї професії або посади в чоловічому роді через дані стереотипи.
3) Пейоративні конотації певних іменників жіночого роду, що, на нашу думку, є чіткою демонстрацією мовного сексизму; наприклад, лексична одиниця *sargenta* містить негативну конотацію. Словник іспанської Королівської академії тлумачить даний іменник як *чоловікоподібна жінка міцної статури* [375].

Окрім цих зовнішніх причин на процес мовних змін впливають і внутрішні, які з'являються з самої мовної системи на її різних рівнях:

Складність знаходження моделей для підтримки аналогічних утворень (легко сформувати жіночий рід в іменниках чоловічого роду із закінченням на -о, але не завжди можливо відшукати адекватну форму для іменників на *-l* або *-z* : *bedel, capataz* [375].

Проблеми омонімії з назвою науки або предмету: такі лексичні одиниці, як *la física* або *la química* можуть визначати як науковців, так і предмет.

Таким чином, лексичні неологізми у назвах професій є наочною ілюстрацією гендерної асиметрії, яка полягає, перш за все, в наявності номінацій-маскулінізмів як домінуючих: тобто, існує лише чоловічий варіант, в

той час як жіночий – або вже є включеним до чоловічої форми, або відсутній взагалі. Мається на увазі те, що носій мови за необхідності зможе виокремити жіночу форму, яка знаходиться в чоловічій. У той же час стилістично знижені фемінні кореляти є менш престижними, оскільки містять в собі певну вторинність і меншу соціальну значущість.

2.6. Граматичний рід іменників в назвах професій, посад, титулів в іспанській мові

Мова як засіб вираження думок і мова як знакова система, яка використовується певною спільнотою для комунікації, є основними засобами передачі людської думки. Мова знаходиться у процесі постійного розвитку і адаптує нові терміни і визначення, які виникають в світі. Ця проникність сприяє існуванню постійних змін в мові, оскільки з'являються теоретичні феміністські пропозиції, набувають поширення різні відтінки, думки, що сприяє необхідності дослідження нових лінгвістичних форм, в яких жінки вже не є відсутніми.

На початку XXI століття в суспільстві все ще існують гендерні стереотипи, які тісно пов'язані з розбіжностями у професійній галузі. Незважаючи на те, що жінки поступово увійшли в ринок праці та стають рівноправними партнерами з чоловіками, залишається ще багато перепон, які їм необхідно долати на шляху своєї боротьби за рівноправ'я. Серед них – архаїчні архетипи, які були і залишаються складними для подолання і ще не дозволяють повністю оцінювати чоловіків і жінок лише з огляду на їхні фізичні, а не соціальні розбіжності.

Жінка на сучасному ринку праці все ще ідентифікується за своїми відносинами, красою, тілом, а не за своїми професійними якостями, розумом і досвідом, які необхідні для виконання тієї або іншої роботи. З появою жінки у професійній галузі в іспаномовному середовищі виник новий феномен *депрестжізації традиційних професій*, тобто, такі професії як домогосподарка, прибиральниця, кухарка та інші стали визнаватися професіями другої або

навіть третьої ланки і пов'язуватися з бідністю і нестачею освіти (http://www.ucm.es/info/especulo/cajetin/enfeme.html).

Іспанська дослідниця І. Аламар розділила іспанські іменники, що позначають професії та інші види діяльності, на дві групи:

1) Іменники з подвійною формою, тобто з однією формою для чоловічого роду та іншою для жіночого: *el abogado / la abogada, el diputado / la diputada, el ministro / la ministra, el ingeniero / la ingeniera, el juez / la jueza, el arquitecto / la arquitecto* і т.д.);
2) Іменники спільного роду, тобто ті, у яких одна і та сама форма використовується як для чоловічого, так і для жіночого роду: *el oculista / la oculista, el artista / la artista, el pediatra / la pediatra, el estudiante / la estudiante* (http://www.ucm.es/info/especulo/cajetin/enfeme.html)

Іменники спільного роду розрізняються формою словотворення. Іменники, що позначають види діяльності, професії, мають цілу низку різних формантів: *a, -e, -ante, -ente, -o, -i, -y, -г, -s, - t, -ar, -er, -l, -z, -isla*.

У той же час деякі з наведених вище груп іменники спільного роду приймають жіночу форму: *el poeta / la poetisa, el jefe / la jefa, el comediante / la comedianta, el presidente / la presidenta* та ін.

Традиційно домашня робота була галуззю жінок і тому багато іменників, що належать до даної сфери, вживаються виключно в жіночому роді: *niñera, planchadora, servienta* та ін. На відміну від домогосподарства, коли йдеться про роботи, що вважаються суспільством більш престижними в соціальному сенсі, вживається чоловічий рід: *ingeniero, obrero, médico, pintor* та ін., не конкретизуючи, хто саме, чоловік або жінка, виконує дану професійну діяльність. Цей наслідок дискримінації вимагає колективного вживання як гарантії рівності прав в суспільстві між жінками і чоловіками з метою того, щоб жінки, які займають раніше ветовані посади і професії, не потерпали від сексистського використання мови.

Частина професій в іспанській мові представляють лише одну з біологічних статей: *ama de casa, carpintero, verdugo* та ін. Цей факт можна аргументувати тим, що існують типово чоловічі і жіночі професії, і так склалося у процесі історичного розвитку. Але за цим розподіленням приховуються гендерні стереотипи. Вони імпліцитно вказують, які професії можуть, а які, навпаки, не можуть обирати чоловік і жінка з огляду на статеву належність. Звідси стає зрозумілим, чому, скажімо, є домогосподарка, а немає домогосподаря.

В іспанській мові несвідомо використовується форма чоловічого роду для визначення осіб, чия стать невідома: *nuevo especialista*, *nuevo estudiante* [405]. Чоловічий рід у даних випадках ототожнюється з загальним. Але таким чином форми чоловічого граматичного роду проголошують чоловіка як *первинну норму*, надаючи жінці вторинності і виключаючи її присутність. Мовний сексизм у цьому контексті виступає як один із проявів системи відносин, які пригноблюють представниць жіночої статі.

Коли чоловік виконує типово *жіночі* роботи або має *жіночу* професію, наприклад, домогосподаря, іспанська мова, на нашу думку, також є гнучкою для знайдення рішення в даних випадках. Випадки, коли мовцю необхідно вжити слово, яке ще не існує в мові, її природна тенденція веде до створення неологізму за аналогією з іншими схожими лексичними одиницями. Сьогодні цей процес набув масового характеру, оскільки виникла необхідність фемінізації чоловічих форм іменників назв професій і посад. Якщо рухатися симетричним шляхом, а саме маскулінізувати жіночий рід, то отримуємо наступні форми: *el niñero, el amo de casa, el matrón, el empleado de hogar, el modisto* [405].

Другим шляхом є, на нашу думку, комунізація: *el niñera, el ama de casa, el empleada de hogar, el matrona, el modista.*

Третій полягає у збереженні жіночого граматичного роду навіть в даному випадку, тобто чоловік, який обіймає посаду, назва якої належить в іспанській мові до жіночого роду, так і залишається в цій формі, не отримуючи нову,

асимільовану до чоловічого роду: *la niñera, la buena ama de casa, la empleada de hogar, la matrona, la modista*. Цей третій шлях зустрів потужний соціальний опір, який підживлюється сталими гендерними стереотипами. Не всі процитовані вище лексичні одиниці є однаковими: кожна з них містить свої особисті соціальні та лінгвістичні цінності. Скажімо, іменник *modista* містить в собі риси загального, так само як, наприклад: *periodista* o*violinista*, незважаючи на це в словнику королівської Академії іспанської мови з'явився іменник *modisto* з метою чіткого розмежування чоловіка, який займає дану професію, і його колеги-жінки [375].

На нашу думку, це є не доцільним, оскільки даний результат містить у собі більше соціальний відтінок, ніж лінгвістичний. Оскільки три шляхи, що зазначені вище, мають різну частотність у вживанні в мові (високу в першому випадку, середньою – в другому і низьку – в третьому), є логічним вважати, що мовці у кожному окремому випадку з неологізмом мають можливе вирішення його вживання, дотримуючись зазначеного порядку. Тобто, лише в випадку, коли перший шлях, який є найбільш продуктивним, не задовольнить мовця з певної причини, він переходить до другого і аналогічно за необхідності – до третього.

Хочемо зазначити, що жоден з наведених трьох шляхів не є сексистським, оскільки кожен з мовців може обрати той шлях, якому надає перевагу.

Як свідчить проаналізований матеріал, існує інше коло проблем дискримінації за статевими ознаками в іспанській мові, що пов'язані із вживанням стереотипів для характеристики чоловіків і жінок. Відомих жінок часто порівнюють з чоловіками, які мають великий авторитет у тій чи іншій галузі: *ella es Segundo Einstein* [405]. Проблема в даному випадку полягає не в тому, що більшість видатних жінок не потрапили в історію, а в тому, що для автора даного повідомлення порівняння з чоловіком надає жінці більш високого соціального статусу.

Мова є не лише засобом комунікації. Вона відображає навколишній світ і культуру та одночасно формує в індивіда певне бачення того, яким чином збудований світ і яким він повинен бути. Набор слів передається від покоління до покоління і не є нейтральним: за кожною лексичною одиницею знаходиться предмет або поняття і відношення до них. Комплекс гендерних стереотипів включає в себе *чоловічі* і *жіночі* ознаки, очікування певних дій жінками від чоловіків і навпаки. До цього можна віднести сталі метафори і афоризми про справжніх жінок і чоловіків. Автоматичне перенесення всього обсягу ознак, які нібито притаманні певній біологічній статі, на одну особу є також дискримінацією за статевою ознакою. Розгляньмо історичні передумови виникнення мовного сексизму.

В часи Середньовіччя феномен адаптації іменників із закінченням жіночого роду на *-a* до чоловічого був дуже частим. Наприклад, будь-який чоловік того часу, який йшов у супроводі іншого, називався іменником жіночого роду *la camarada* на відміну від сучасного *el camarada*. Наведемо приклад:

Recordáis el fin de aquel Cántico del gallo salvaje que en prosa escribiera el desesperado Leopardi, el víctima de la razón, que no logró llegar a creer (De Unamuno).

Але приклад Мігеля де Унамуно, який назвав Леопарді *el víctima de la razón*, підкреслюючи артиклем чоловічого роду гендерну належність Леопарді, не мав широкого розповсюдження і не був сприйнятий суспільством. Лексична одиниця *víctima* (у значенні «людина, створіння») продовжує належати до жіночого роду і мати єдине закінчення, як для визначення чоловічої, так і для жіночої статі. Деякі іменники із закінченням на *-o* також в своїй належності до кожної зі статей змінюють своє узгодження: *el testigo mudo, la testigo muda, el reo absuleto; la reo absuleta*, незважаючи на те, що жіночі форми, такі як *testiga, rea* задокументовані в словниках [375].

Група іменників чоловічої статі із закінченням на *-o*, які відносяться виключно до жінок, суттєво відрізняється від іменників попередньої групи:

такі, наприклад, як іменник *el marimacho,* несуть у собі принизливе забарвлення, ускладнене інстинктивною відмовою від формальних меж чоловічої статі в словах, які визначають жіночу стать; інші, такі як *el dueño* в стародавньому значенні типового сприйняття закоханої жінки: *Viva mi dueño* є архаїчними, або тими, які вже не вживаються в сучасному суспільстві і саме тому набули форму обох родів: *el dueño – la dueña* [375]. Ця адаптація іменників із закінченням на *-o* до закінчення жіночого роду на *-a* є постійним процесом в іспанській мові. Таким чином, іменник *la médica* у значенні професії *жінка-лікар,*а не *дружина лікаря* увійшов до складу академічного словника іспанської мови 13 видання у 1899 році [375]. У п'ятнадцятому виданні 1925 року булио зареєстровані такі іменники, як *abogada* і *catedrática* зі значенням професійної діяльності жінки [375]. Тієї ж самої трансформації зазнали іменники з іншими закінченнями: *el segoviano, la segoviana, el palentino, la palentina* на відміну від часів Середньовіччя, коли часто подібні іменники мали одне закінчення чоловічого роду: *el andaluz, la andaluz* [405].

Ці особливі випадки, що зазначені вище в нашому дослідженні, демонструють той факт, що якщо стать не визначається граматичним родом іменника (наприклад, іменник *las autoridades* можна віднести як до чоловічого роду, так і до жіночого; *el bebé* може мати значення як дитини-хлопчика, так і дитини-дівчинки), цей клас лексичних одиниць, на наш погляд, має змінити свою історично складену класифікацію для пристосування до сучасних гендерних реалій, як у випадку з іменниками*: el minero, la minera; el obispo anglicano, la obispo anglicana* або *la obispa anglicana*.

Але проблеми, пов'язані з граматичною категорією іменників, не існують лише в цих флуктуаціях різних класів форм і узгоджень. Також слід враховувати інші ускладнення, які зазвичай є непомітними ні в граматиці, ні в словниках, ні в мовній комунікації. Одне з цих ускладнень виражають іменники з чергуванням роду *-o / -a, -e / -a* та ін. Лише в цьому класі лексичних одиниць

може бути присутня певна семантична асиметрія між чоловічим і жіночим родами, незважаючи на те, що їхні закінчення мають одне й те саме коріння.

У таких випадках остаточний рід іменника може отримати інші значення з позамовної реальності, які додаються до гендерних розбіжностей. Таку невідповідність можемо спостерігати в інших парах іменників: *el doncel, la doncella; el gobernante, la gobernanta; el favorito, la favorita; el cortesano, la cortesana* [375]. Без сумніву, сучасна іспанська мова намагається подолати такі парадокси. Назви професій отримують з кожним днем все більшу рівновагу між родами, і в той же час втрачають стародавнє первинне значення: *la abogada – la esposa del abogado, la doctora – la esposa del doctor*. Зараз, як свідчить матеріал, для вербальної демонстрації належності жінки чоловікові використовується форма: *Señora de.*

Спочатку, коли кількість жінок-професіоналів була незначною, граматичний рід маркувався виключно за допомогою артикля, а не закінчення -*a*: *la ingeniero, la juez, la arquitecto, la psicólogo* та ін. Це вживання сприйнято граматикою іспанської мови, оскільки означені артиклі *la* й *el* для визначення обох граматичних родів завжди існували у даній мові [375].

На сьогодні не існує інтерпретації іменників: *la fiscal, la jueza, la magistrada, la alcaldesa, la concejala*, які визначають жінку, чоловік якої виконує професійні обов'язки, особливо якщо ці та інші іменники жіночого роду є частиною нейтрального дискурсу. Але навіть в сучасній іспанській мові їхнє вживання коливається все ще між ними і тими, що визначають сексуальну розбіжність шляхом зміни узгодження: *la fiscal encargada del caso*; *la fiscal encargada del caso la jueza instructora / la juez instructora* [375]. Ця остання пара іменників не містить в собі жодного лексичного дисбалансу з минулого. Тобто іменники, подібні до іменника *la estudiante,* не містять у собі сексистських забарвлень і не дискримінують за ознакою статі, оскільки артикль є єдиним елементом, який маркує статеву належність адресата.

У професійній сфері дуже поширеними є випадки, коли жінок, на відміну від чоловіків, називають скороченим ім'ям, а не за прізвищем або посадою, яку

вони займають. Цей факт демонструє, що навіть у сучасному світі жінка ще не може отримати той же самий соціальний статус, що і чоловік.

Інше ускладнення, на відміну від згаданого вище, виявляється в двох типах лексичних одиниць, таких як: *el alumno / la alumna* і *el periodista / la periodista*. Крім того, це питання не є формальним або лексичним, воно є функціональним і належить до особистої граматичної категорії, а саме категорії гендеру. Хоча термінологія і аргументація протягом розвитку мови зазнають певних змін, безперечним є той факт, що чергування родів у вищезазначених іменниках не є рівнозначним, оскільки іменники чоловічого роду (і не лише у множині) можуть виражати не лише чоловічу стать, але й нечітке визначення статі об'єкта.

Без сумніву, іменники жіночої статі (включаючи множину), які зазнають будь-яких формальних змін, не можуть призначати іррелевантний характер статевої інформації, яким би при цьому б не був комунікативний контекст: вони постійно вказують на те, що мова йдеться про людину жіночої статі. Таким чином, не існує безперечної чоловічої статі в іменниках, оскільки іменники чоловічого роду можуть виражати невизначений рід іменників, чого не трапляється з іменниками жіночого роду згідно з прикладами, розглянутими вище.

Дослідники зазвичай пояснюють цю розбіжність у функціонуванні двох родів поняттями маркованого і немаркованого гендеру привативної опозиції, яка ґрунтується на наявності [+] або відсутності [-] жіночого роду, що має на увазі те, що чоловічий рід або немаркований рід іменників лише означає те, що може визначати чоловік (чоловіки) і не завжди включає в себе жінок; у той час як жіночий, або маркований рід тих самих іменників, означає той факт, що ми не можемо уникнути звертання до позамовних чинників, які відносяться до жіночого роду [366; 367].

На думку С. Монтасіваіс, взагалі не існує чоловічого роду, а є лише жіночий, і перший – це лише відсутність другого [368, p. 168–172]. Такі пояснення дозволяють легко зрозуміти, що це не лише прості мовні відхилення

у дослідженні лінгвістичного сексизму, а яскраві прояви привативної опозиції, яку містять в собі два граматичні роди іспанської мови. Таким чином, іменники, які за традицією означають професії і діяльність, які виконують виключно жінки, зазвичай демонструють сильніший опір зміні в класифікації, ніж ті, які означають професії і види діяльності, що історично належали до чоловічої сфери і які легше втрачають цей сексистський розподіл. Бувають випадки коли, наприклад, такі іменники:

la azafata, la amazona, la institutriz, la pitonisa, la maruja, la modista, la peluquera, la enfermera, la cocinera та ін. краще піддаються змінам слова, ніж чергуванню роду для вираження чоловічої статі в таких професіях як: *el asistente, el auxiliar de vuelo, el jinete, el preceptor, el adivino, el estilista, el diseñador, el chef* та ін.

На відміну від цього, формальні зміни, що зазнають іменники, утворюють найпродуктивніше джерело для створення неологізмів, які виражають фемінізацію родів діяльності, якою б незначною не була б у них присутність жінок: *la torera, la taxista, la monje budista, la choferesa, la piloto de Iberia, la empleada de la grua municipal* та ін.

Очевидно, що немаркований характер чоловічого роду сприймається як здатність належати до двох родів. Тому, іменники чоловічого роду є немаркованими, оскільки за формою, за узгодженням, або за значенням іменника відбувається чергування одного знака, різного для кожного роду. До двох родів мають важливе відношення такі іменники в множині: *los padres, los reyes, los duques, los ciudadanos, los enfermos, los peatones* та ін.

Слід зробити декілька пояснень: не всі іменники приймають це чергування родів. Два типи цих іменників не містять в собі певних формальних відмінностей, по-перше, це так звані *загальнородові іменники*, оскільки вони є невизначеними по відношенню до обох статей, яким би не був їхній граматичний рід: *la persona, el pesonaje, el ídolo, la víctima* та інші, по-друге, це ті, які в нашому дослідженні ми називаємо *іншородові,* оскільки мова виділяє їхню належність до того або іншого роду лише у випадках, коли цього

потребують реалії. Тому, іменники *los curas,los yernos, los padrastros, los jesuitas, los ujieres* та інші є штучним вираженням немаркованого чоловічого роду і тому потерпають від відсутності *загальнородової* або універсальної належності.

Інше тлумачення полягає у тому, що людина часто розглядається по-різному відповідно до статевої належності, керуючись сталими соціокультурними гендерними стереотипами. Ці певні стереотипи пояснюють той факт, що чоловічий рід досягає менш універсальних рівнів, ніж жіночий, хоча припускає чергування граматичних родів. Дійсно, ми схиляємось до інтерпретації, наприклад того факту, що одна група лексичних одиниць, таких як: *mecenas, estrategas, camioneros, banqueros, albañiles, fresadores, gerifaltes* має (так само як у випадку з *curas, yernos*) – це виключно чоловічий рід, незважаючи на те, що ці лексичні одиниці такі ж варіативні, як і інша група: *el entrevistador-la entrevistadora, el gimnasta-la gimnasta, el detectivo-la detectivo, el alguacil-la alguacil.*

2.7. Особливості граматичного визначення понять *sexo* та *género*

На думку М. Гарсія Месегера, якщо прикметники *маскулінний* і *фемінний* вже не асоціюються виключно з поняттями *чоловік* і *жінка* в психології, соціології і антропології, тобто в науках, які надали пояснення в розмежуванні системи гендеру і системи статі, то в лінгвістиці відбудуться такі ж самі процеси [366]. В лінгвістичному полі відсутнє розділення між поняттями *стать* і *гендер,* що підтверджує, наприклад, грецька мова, де та сама лексична одиниця визначає граматичний рід і біологічну стать. Але цих помилок можна уникнути, якщо синтагматично вживати ці поняття за встановленими нормами:

sexo mujer / sexo varón;

género femenino / género masculino.

На нашу думку, уникнення помилки у визначенні понять *sexo* та *genero* можливе при урахуванні не лише синтаксичного, але й семантичного аспектів.

У граматичному полі гендер, визначений в широкому сенсі цього поняття, складає певну категорію, відповідно до якої іменники розподіляються на дві чи більше груп. Гендер є феноменом, який знаходить своє вираження в усіх мовах. У тих мовах, де він існує як морфологічна категорія (оскільки також є мови, наприклад китайська, в яких ця категорія виражена лексично), він виражається дуже різноманітно: існують лінгвістичні системи, наприклад деякі африканські діалекти, шість різних родів у іспанській мові, які мають однину і множину [366].

Антоніо Небріха наприкінці XV століття визначив існування семи родів в іспанській мові: *masculino, femenino, neutro, comun de dos, comun de tres, dudoso, mezclado* [406].

Сучасні іспанські автори, які, керуючись загальними нормами, вживають два граматичні роди – *masculino* і *femenino*, визнають також рудиментні випадки вживання нейтральної форми граматичного роду (*néutro*) [366; 379].

Якщо звернутися до праіндоєвропейської мови, яка є похідною для багатьох сучасних мов Європи і Азії, з'ясовується, що мова, яку відновили лінгвісти XIX століття, містила в собі три роди, які чітко розподілялися наступним чином: 1) живі істоти жіночого роду; 2) живі істоти чоловічого роду – неживі істоти. Тобто, спочатку існувала певна опозиція між живими і неживими істотами (*alguien / algo, nadie / nada*) і всередині категорії живих істот – друга опозиція між чоловічим і жіночим родами. Завдяки цій потрійній опозиції, яка має своє коріння з праіндоєвропейської мови, в іспанській мові існують іменники жіночого роду, які вживають по відношенню до людини чоловічої статі (*victima*), іменники чоловічого роду, які можуть відноситись до жінок (*marimacho*), іменники, які вживаються до обох статей в формі чоловічого (*testigo*) або жіночого роду (*oveja*) та іменники, які називають неживі предмети (*ordenador, barra*) і які мають нейтральну форму (з якої у сучасній мові залишилися лише займенники *ello, esto*).

У праіндоєвропейській мові існував формальний збіг між так званими *género inanimado* і *género animado macho*, і *género animado hembra* (жіночий рід)

формувався від цієї форми. Це містить в собі ієрархічну відмінність між двома формами, цю відмінність також можна простежити у випадку: в той час, як *genero animado hembra* лише мав одну специфічну функцію (лише для визначення живих істот жіночої статі), *género animado macho* виконував подвійну функцію, а саме специфічну (тобто, визначення лише живих істот чоловічої статі) і загальну гендерну (називати будь-яку істоту, незалежно від її статевої належності) [366; 379].

Існування таких ієрархічних відмінностей, які успадкувала іспанська мова, було інтерпретовано не як випадковий феномен, але як лінгвістичне відображення соціальних і культурних розбіжностей, які існують між чоловіками і жінками в патріархальному суспільстві.

На думку М. А. Калеро Фернандес, проблема питання гендеру полягає не в тому, якими шляхами іспанська мова отримала чоловічий і жіночий роди, оскільки існують лінгвістичні елементи, які розрізняють жінок і чоловіків, але тому, чому лише одному з двох родів (який представляв домінуючу соціальну групу – чоловічий) надалася глобальна та універсальна первинність, тим самим перетворивши інший, (жіночий) рід, на щось вторинне. І чому при його заміні на чоловічий він набуває конотації залежності від чоловічого роду. Те, що слугувало для визначення *статі (sexo),* в результаті визначає *статус* (культурну реальність). Жінка через форму і функцію, які члени комунікативної спільноти відвели гендеру, залишається на другорядній позиції як в суспільстві, так і в мові [315, с. 91].

2.7.1. Специфіка взаємозв'язку між граматичним родом і гендером у комунікації. Питання існування цього зв'язку викликає багато дискусій в лінгвістичній науці. Дослідники М. Бонгоечеа, С. Андрес Кастельянос вважають, що існує тісний зв'язок між біологічною статтю і граматичним родом [304; 306].

В цьому їхні думки не сходяться з Р. Якобсоном і П. Віолі, які вважають, що лінгвістичний гендер може містити в собі важливе семантичне значення. На

думку Патрісії Віолі, гендер – це не лише граматична категорія, яка лише механічно регулює узгодження в родах, навпаки, вона є семантичною категорією, яка демонструє в мові глибинний символізм, пов'язаний з тілом [*Violi*]. Х. М. Блекуа і Хуан Альсіна Франч вважають, що *стать* – це така сема досвіду, яка відрізняється з самого початку від граматичного роду, але слугує для нього потужним мотиватором [303, p. 57]. Тобто, вчені хоча і визнають, що поняття статі (*género natural*) і граматичного роду (*género gramatical*) повинні чітко розмежовуватися, але вважають, що їх неможливо розмежовувати, оскільки всі особливості призначення жінки (*hembra*) визначають жіночий граматичний рід; таким самим чином всі особливості призначення чоловіка (*macho*) втілюються в чоловічому граматичному роді [303, p. 112].

Можна стверджувати, що категорія гендеру не є порожньою або цілком граматичною, вона має своє особисте відношення до зовнішнього світу і складає певний елемент, в якому містяться як досвід, так і зміст.

М. Бенгоечеа вважає, що наскільки сильнішою є розбіжність між статтю і родом, настільки сильнішими стають зв'язки, що з'єднують обидва феномени. Якщо спочатку стать є патріархальною і дотримання правил вживання граматичного роду підтримує її статус, то потім проблематичні питання цих граматичних правил демонструють і відображають початок руйнування патріархальної системи. Скільки б не відкидався цей факт багатьма дослідниками, на думку Мерседес Бенгоечеа, правила вживання граматичного роду в іспанській мові сформували частину *системи стать-рід*, в якій біологічні розбіжності виправдовують культурні розбіжності в колективах, де відбувається розподіл на чоловічу і жіночу стать [306, p. 54].

Для запобігання спрощувальних інтерпретацій слід вказати, що дослідники, зазначені вище, не вважають, що відношення між статтю та родом є повністю прозорим і однозначним. Багато науковців припустились помилки, коли вважали за потрібне визначити граматичну стать виключно з урахуванням лише семантичних критеріїв.

Королівська академія Іспанії у своєму першому виданні граматики іспанської мови у 1771 році робить акцент на тому, що в іспанській мові є два роди іменників: чоловічий і жіночий. Чоловічий рід охоплює чоловіків і тварин чоловічої статі; жіночий – жінок і тварин жіночої статі [375, p. 127–128]. На нашу думку, граматика іспанської Королівської академії консолідувала в цьому визначенні семантичну форму визначення гендеру, яка дійшла до теперішнього часу не зазнавши суттєвих змін. Порівняймо з визначенням М. Гарсія Месегера: гендер – це граматичний випадок, який відповідає статі. Кожна з двох форм, наприклад *leon / leona,* належить певному роду, який змінюється в залежності від статі тварини [366].

Ці та інші визначення, які намагаються віднайти сенс граматичного гендеру в семантичному референті *стать*, на нашу думку, оминають (або не надають особливої важливості) тому факту, що ця функція може бути застосована лише для меншості лексичних одиниць, оскільки існує багато прикладів, які демонструють, що гендер не являє собою референційне значення, а лише виконує виключно синтаксичну функцію (як узгодження). Тому, вважаємо, що ці визначення не можуть в повному обсязі охопити всі особливості функціонування гендеру в іспанській мові.

Багато іспанських науковців зустрічаються з певною неузгодженістю під час класифікації родів, оскільки для виконання цього їм необхідно звернутися до інших критеріїв: таким чином гендерне розмежування, здійснене Антоніо Небріхою, існує ґрунтуючись не на значенні, а на синтаксичній здатності, яку має кожен іменник з одним або більше артиклями. Цілком імовірно, що саме тому всі іспанські дослідники, які намагаються визначити категорію гендеру враховуючи лише семантичний аспект, зазнають певної наукової поразки і змушені враховувати також вторинні критерії – морфологічний і синтаксичний: закінчення, артиклі іменників для точного опису функціонування родів в іспанській мові.

Багато дослідників вбачають у категорії гендеру феномен, який виключно пов’язаний лише з суфіксами й артиклями. Андрес Белло стверджує, що в

іспанській мові не існує більше, ніж два роди: чоловічий і жіночий. За словами вченого, рід існує лише у іменників, і щоб визначити його, ми шукаємо закінчення прикметників. Таким чином, якщо б не існувало прикметників, неможливо було б визначити граматичний рід [375]. Також це було б неможливим, якби прикметники іспанської мови мали лише одне закінчення.

Іспанська Королівська академія змінила це стародавнє визначення лише в 1973 році в новому виданні граматики іспанської мови, враховуючи критерії синтаксичного узгодження. За родами іменники іспанської мови розподіляються на іменники чоловічого і жіночого родів. Нейтральної номінальної категорії не існує. Належність іменника до жіночого або чоловічого роду визначається за формами артикля і деяких займенників, що характеризуються гендерними морфемами *-a* (жіночий рід) і, відповідно, *-o, -e* (чоловічий рід), без морфем, у випадку створення групи безпосередньо з іменником в атрибутивній конструкції або приєднуються до нього поза неї [375].

У межах цієї формалістської течії багато дослідників дають негативну відповідь на питання, чи існує зв'язок між гендером і статтю в мові. М. А. Калеро Фернандес, не відкидаючи можливості, що сема *sexo* інколи супроводжується іменником, вважає, що ці випадки настільки нетипові в лексичному запасі іспанської мови, що не варто шукати асоціації між граматичним родом і біологічною статтю, що відбувається в ментальності учасників комунікації, оскільки стереотипи, які походять від цих асоціацій (лінгвістична дискримінація жінок), є набагато потужнішими, ніж переваги, які можливо отримати. На думку дослідниці, факт отримання статевого значення граматичним родом лише слугує для закріплення ментального образу статей як окремих і віддалених одна від одної груп. Поки чоловічий рід містить в собі дві функції (специфічну і загальну), завжди існує загроза його сприйняття виключно як індикатора чоловічої статі. М. А. Калеро Фернандес закликає учасників комунікативного акту припинити бачити виключно в чоловічому роді індикатор *macho*, а в жіночому, відповідно, *hembra* [315].

Відштовхуючись від актуального стану цієї проблеми, необхідно, на думку вченої, розмежувати граматичний рід і біологічну стать, і бачити в іменниках лише загальні поняття, які не розділені на жіночий і чоловічий. Таким чином, лексичні одиниці *las señoras de la limpieza, las zurcidoras, los herreros, los albañiles* мали б чітко визначений граматичний рід, чи то чоловічий чи то жіночий, і об'єднували групу індивідів виключно за професійними ознаками, тим самим оминаючи гендерну належність. У цьому випадку не буде потрібним створювати форму чоловічого роду для *las señoras de la limpieza, las zurcidoras* і форму жіночого роду для *los herreros, los albañiles,*також немає необхідності вживати два можливих детермінанти у випадку наявності іменника з незмінним закінченням, наприклад, *el / la taxista, el / la deportista*, а вживати артикль чоловічого або жіночого роду для обох. Конфлікт знаходиться не в мові, а в колективній ментальності [375]. Звідси ключовим чинником є передача цих змін новим поколінням, які повинні набути поняття гендеру, повністю відмінного від раніше існуючого.

М. А. Колеро Фернандес запропонувала своє власне визначення роду, стверджуючи, що рід – це граматична подія, тобто здатність лексичної одиниці являти собою формальну різноманітність для вираження синтагматичних зв'язків. Згідно з цим поняттям іменники можуть бути жіночого або чоловічого роду і повинні узгоджуватись з артиклями, прикметниками та ін. [315, с. 174].

А. Гарсія Месегер підтримав це визначення і у своєму дослідженні *Es sexista la lengua española* вважає, що кожен учасник комунікативного акту несвідомо відтворює певний зв'язок між граматичним родом і біологічною статтю людини або тварини, про яку йдеться, і визнає, що ця *штучна ідея* походить з патріархальної культури [366].

А. Гарсіа Месегер запропонував зберігати прикметники *masculino / femenino* для визначення граматичного роду і *varonil / mujeril* – для визначення статі, впровадивши класифікацію всіх лексичних одиниць іспанської мови, які можуть мати два роди, один – згідно з граматичним родом (морфологічне значення), другий – згідно зі статтю (семантичне значення):

а) згідно з родом лексичні одиниці іспанської мови можуть мати подвійну форму (*amigo, -a*), єдину форму чоловічого роду (*personaje*), єдину форму жіночого роду (*persona*) або єдину форму чоловічого / жіночого роду (*artista*);

б) згідно зі статтю іменники чоловічого роду можуть бути *чоловічими* (*varoniles*), коли об'єкт належить до чоловічої статі, *жіночими* (*mujeriles*) – коли йдеться про жіночу стать, і андрогенними (*androginas*), якщо стать не визначена [366]. Враховуючи викладене вище, розгляньмо проблему існування сексизму в іспанській мові.

2.7.2. Особливості проявів сексизму в іспанській мові. Певні групи дослідників звинувачують мову в сексизмі та вважають, що жінки не візуалізовані в ній належним чином, що їхнє вторинне соціальне становище по відношенню до чоловіків впроваджується також через мову. Ці твердження можна спростувати за допомогою гіпотези сексистської мови, яку ми в нашому дослідженні впровадимо відносно іспанської мови. Ця гіпотеза класифікує суспільства на більш або менш сексистські відповідно до ступеня сексизму, який містить в собі мова, звертаючи увагу той факт, що вона є відображенням стану жінки в даному суспільстві [366]. Пропонуємо варіант, який міг би підтверджувати цю гіпотезу: чим більше кількість вживання термінології в мові, яка відноситься до чоловічого роду, тим більше ступінь дискримінації жінки в суспільстві. Комуніканти, що розмовляють однією і тією ж самою мовою, мають різне бачення навколишнього світу, змодельоване суспільством, в якому вони живуть; вживають мову лише як засіб передачі інформації і не визначають гендерні моделі функціонування в суспільстві. Гіпотеза сексистської мови відкидає існування наукових понять (чоловічий і жіночий), в яких іменник може мати лише одне лексичне значення. Так, наприклад, коли вживається вираз *médicos sin fronteras*, виявляється, що до даної організації належать виключно чоловіки-лікарі. В усіх мовах існують слова-омофони. Цей факт нам дозволяє вважати, що в іспанській мові, наприклад, існують три займенники першої особи множини: *nosotros*

(чоловічий рід), *nosotras* (жіночий рід) і *nosotros* (синтетичний, чоловічий і жіночий рід). Значення цих займенників залежить від їхньої семантичної функції в реченні. Зазначимо, що займенник жіночого роду має лише одне значення (жіночий рід) і не може включати в себе чоловіків (чоловічий рід). Так само вираз *médicos sin fronteras* включає в своє значення як чоловіків, так і жінок.

Більш серйозні висновки даної гіпотези наступні: у суспільствах, де говорять на мовах, у яких використовується чоловічий синтетичний рід, здійснюється дискримінація жінок, а в мовах, де немає такого чіткого поділу в граматичних родах, жінки з чоловіками мають однаковий статус [366]. У патріархальних суспільствах мова – це маскулінна сфера, яка зумовлює *міру всіх речей*, яка приймається чоловіками і веде до недооцінки всього фемінного. Сексистська мова – це плід сексистської соціальної практики, яка розвинулася завдяки сексистському вихованню в родині, в школі, в церкві, на роботі і навіть у сферах дозвілля за допомогою засобів комунікації. В іспанській мові один граматичний рід превалює над іншим [366]. Іменник *hombre* з низкою синонімів *macho, varonil* (які протягом довгого часу були синонімом *adulto*), визначає суспільство в цілому. У ньому культивується ідея, що влада належить не виключно владній еліті, але й чоловікам взагалі. Сексистська мова – це не творіння людської свідомості, це соціальний та історичний продукт, який містить у собі сприйняття реальності індивідів. Таким чином, мова є умовою мислення, яка визначає бачення світу і пропонує засоби для підтримки його структури. Мова специфічно відображає реальність певного суспільства, в якому сексизм є відтворенням набутої ролі жінки, яка залежить від свідомості індивідів стосовно жіночої статі і яка передається поколіннями. Таким чином, на нашу думку, сексистська мова передає традиційну роль комунікантів з огляду на статеву належність.

Секистська мова походить від соціальних трансформацій, які кожного разу продукують зміну парадигми індивідів або, навпаки, підтримують її протягом століть. Таким чином, умовно існують дві мови: перша – та, з якою

народжується особа і яку вона опановує, і друга – та, яку вона набуває, і в якій відображується концепція реальності кожного індивіда. Слід зазначити, що феномени набутої мови мають автоматичний характер, тобто встановлюються в когнітивному елементі індивіда і виражаються через слова у вербальній або оральній формі. Крім того, сексистська мова вважається такою не лише тому, що вона дискримінує за статевими ознаками, але й також через сприйняття індивідом набутих феноменів у мові. Хоча, як ми вже стверджували в нашому дослідженні, іспанська мова сама по собі не є сексистською, оскільки має у своєму розпорядженні обидва граматичні роди: чоловічий і жіночий, низку ресурсів для назв осіб обох статей, абстрактні іменники; саме від учасників мовної комунікації залежить, чи буде їхній комунікативний акт сексистським або ні.

Не має жодного визначення, в якому б стверджувалося, що чоловічий рід є загальним, або що він вживається для назв жіночого роду. Стосовно ж своєї структури сексистська мова знаходиться в повідомленні, а не в його формі, де не лише відбувається когнітивне втручання адресанта, але й концептуалізація тих понять, які виражає суспільство, наприклад приховані гендерні нерівності. Тому, не побачивши в мові жінку в усіх поняттях, слова, що описують суспільство, є лінгвістичним сексизмом, який приховує її існування в усіх галузях соціального життя. Тому сексистська мова є певною формою дискримінації за статевими ознаками, які мають універсальний характер, де проголошується соціальна нерівність між чоловіками і жінками, що негативно впливає на останніх через обмеження і складнощі, з якими вони зустрічаються як в мові, так і в повсякденному житті. Сексистська мова є об’єднанням вірувань і практик, які підтримують жіночу субординацію відповідно до чоловічного домінування. Хоча в випадках сексизму мова зазвичай не демонструє його в експліцитній формі, а саме комуніканти виражають його через включення в комунікацію звичок, цінностей і бачення світу автоматично і передають його через покоління. Сексистська мова не виражається граматичною категорією роду, але є проблемою встановлених вживань як норм

і умов гендерної соціальної системи. Також вимоги рівності в мові, яка б однаково виражала як чоловіків, так і жінок, привели до втілення реформ у сучасній іспанській мові, які нівелюють переваги і частотність використання чоловічого роду як загального.

А. Гарсія Мессегер вважає, що коріння лінгвістичного сексизму знаходиться не в мові як в системі, а в самих адресанті і адресаті. Прояви сексистської мови існують майже в усіх сферах життя: в культурі, традиціях, засобах масової інформації, рекламі, в професійній діяльності, в освіті і вихованні [366].

Мовець вдається до сексистської мови, коли його повідомлення через свою форму або зміст є дискримінаційним за статевими ознаками, таким чином це сприяє відтворенню негативних образів, переважно жінок, і ставленню до жіночої статі як до вторинної. Жінки ж самі, на нашу думку, дозволяють і використовують у своєму вокабулярі сексистську мову через традиції і звички і таким чином підсилюють дискримінацію завдяки гендерним стереотипам.

Лінгвістичний сексизм або мовленнєва дискримінація з огляду на статеву належність є, як вже зазначалося раніше в нашому дослідженні, об'єктом вивчення феміністської лінгвістики, яка вивчає мовлення як соціальний акт, що складає і відображає різницю у владі і статусі мовців. Гендерна лінгвістика намагається виокремити мовленнєвий вплив на гендерні стереотипи в першу чергу тому, що мовлення – це головний інструмент соціалізації. Потреба в дослідженні у галузі мовлення виникла спонтанно в 60-і роки, коли вивчалися всі сфери життєдіяльності, де мала місце дискримінація за статевою належністю. Але лінгвістичний сексизм в Іспанії не подолали у ці роки, тому тема є актуальною і сьогодні. Існує велика кількість досліджень щодо цього питання, і майже завжди полемізуються конкретні випадки вживання тієї або іншої лексичної одиниці, залишаючи другорядними аспекти, які могли б допомогти з'ясувати, наскільки впливає патріархальна система іспаномовного суспільства на лінгвістичну систему. Як свідчить матеріал, в іспанській мові існує стереотипізований образ жінки, втілений у велику кількість евфімізмів,

паремій, неологізмів, прислів'їв, дискурс засобів масової комунікації та ін. Жінки представлені виключно в домогосподарчому колі:

La mujer que no es hacendosa, o puta o golosa [314];

La mujer en casay con la pata quebrada [415].

По відношенню до чоловіка – свого господаря, який окупував соціальну галузь:

La mujer en casa y el hombre en la plaza [415];

La mujer sin hombre es como fuego sin leña [314].

Через прислів'я виправдовується мачистське насилля по відношенню до жінки:

A la mujer ya la burra, cada día una zurra [314].

La mujer que no pare ni empreña, darla golpes y cargarla de leña [415].

З усіх рівнів аналізу найбільш дослідженим є лексичний, в якому привертають увагу лексичні одиниці, які не мають відповідних для іншої статі: *caballerosidad, hombría, calzonazos, mujeriego, maruja, mujerzuela, primera dama*. І так звані *дуальні прояви*: слова, чиє значення змінюється відповідно від статі, яку вони визначають. Хоча мова є більш консервативною, ніж суспільство, і запізнюється у визнанні змін, багато слів вже перестали бути дуальними. Здається занадто збільшеним інтерес до так званого *гендерного політкоректного мовлення*, але оскільки одна з найважливіших функцій мови – комунікативна, то є необхідним інформувати і піддавати критиці суспільство через вторинність представленості жіночої статі в мові. Ця мовленнєва деградація не є повним відображенням вторинних позицій жінок по відношенню до чоловіків, але веде до підтримки і здійснення зусиль в напрямку подолання цієї нерівноваги. Першим кроком на шляху подолання лінгвістичного сексизму є визнання його існування. Для підтвердження цього існують декілька варіантів. Наприклад, використання правила інверсії є формою визначення певної дискримінації, тобто замінювати предмет у чоловічому роді на жіночий і звернути увагу на те, як лунає фраза після цієї зміни. В лексичному сексизмі адекватним, на нашу думку, є прийом асиметрії значень і / або відсутності визначення.

Поширення рекомендацій та пропозицій для уникнення сексизму в мові, що опубліковані в офіційних органах і установах Іспанії, покликані забезпечити адекватну альтернативу в цій конкретній галузі. План забезпечення рівних можливостей для жінок, який був прийнятий урядом Іспанії на 1988–1990 роки, став причиною деяких непорозумінь, а також викликав обурення деяких верств населення. У газеті *El País* були надруковані дві статті: перша – це критика професора Мігеля Гарсія-Посада, має назву *El femenino políticamente correcto*, друга – письменника Хав'єра Маріаса під назвою *Cursilerías lingüísticas, censuras al habla (http://elpais.com/tag/fecha/19990320).* Здається простим збігом, що в газеті з'являються дві роботи, які належать відомим іспанським авторам і торкаються теми сексизму в мові та боротьби за інституціональні пропозиції.

На думку А. Гарсія Месегера, слово *hembrismo*, яке нещодавно набуло популярності в певних феміністських колах на противагу відомому терміну *machismo*, не відрізняється нічим від останнього за своїм негативним лексичним забарвленням, оскільки так само принижує представників іншої статі [366]. Вважаємо, що автор правий у тому сенсі, що фемінізм не є кореляційним поняттям мачизму, краще було б взагалі оминати використання в мові таких слів: *masculinismo, feminismo, machismo, hembrismo*. Цікавим є той факт, що лексичні одиниці *hembrista*, *hembrismo* не перелічені у виданні словника Королівської академії Іспанії, де *hembruno* використовується як прикметник, який є похідним від іменника жіночого роду *hembra* [375].

А. Гарсія Месегер вважає, що гендерне і синтетичне вживання іменника *hombre* у значенні лінгвістичного конвенту уникає мовної вульгарності, тобто вживання визначень *chico, chica* веде до недоречної комунікативної іронії, наприклад: *el perro y la perra son los mejores amigo y amiga del hombre y de la mujer.* В підсумку, автор вважає, що якщо йти до кінця цієї тенденції, повинні з’явитися нові форми іменників в іспанській мові, такі, наприклад *la tortuga y el tortugo, el araño y la araña, la foca y el foco.* Але з лінгвістичної точки зору це не має жодного сенсу. Автор вважає, що продовжуючи це розділення, одного дня

представники чоловічої статі забажають ввести до вживання форми *personos i víctimos*.

А. Гарсія Месегер також відкидає як недоречне вживання формул подвійної референції: *los españoles / las españolas, los compañeros / las compañeras, los trabajadores / las trabajadoras, los alumnos / las alumnas* [366].

Вчений закликає використовувати формулу з гендерним симетричним забарвленням *varones* і *mujeres* замість загальновживаної *hombres* і *mujeres* [366].

Коментуючи брошуру Міністерства освіти і науки Іспанії з рекомендаціями використання гендернонейтральної мови під назвою *Recomendaciones para el uso no sexista de la lengua*, дослідник іронізує щодо використання рожевого кольору на внутрішній стороні обкладинки. Автор каже, що в цьому випадку було б доцільним використання двох кольорів: рожевого і блакитного, оскільки один колір – це також гендерна дискримінація [366].

На нашу думку, сучасна іспанська мова стала на шлях англійської з її постійним з‘ясуванням, що є політкоректним, а що ні. Як відомо, це призвело до лінгвістичних зловживань в англійській мові. Вважаємо, що іспанським лінгвістам вистачить здорового глузду в процесі адаптації використання мови до соціальних змін, що відбуваються в сучасному світі.

Не всі науковці згодні з новою тенденцією, яка спрямована на граматичне *пригнічення* чоловічого роду, вони вважають, що слово *niños* повинно використовуватися для визначення обох статей. На думку дослідника, вживання лексичних одиниць *la senadora* або *la diputada* не є виправданим, оскільки мова, коли це можливо, сама відшукує формальні загальні диференціації, як у випадку з *la abogada, el abogado*; коли це неможливо – зміни роду іменника відбуваються за допомогою артикля: *la modelo, el modelo.* На нашу думку, цікавим є зауваження про те, що етимологія слова *homo* – це *homus* (*tierra*), , відповідно належить до жіночого роду, то ж не може йти мова

про будь-яку гендерну нерівність при використанні *hombre* у значенні *persona* [366; 379].

Мова – це одна з небагатьох сфер у патріархальному світі, в якій не пригнічується жіноча стать, одним із прикладів є вираз *la lengua materna*, а не *la lengua paterna* [366].

Р. Монтеро не згодна щодо вживання лексичної одиниці *hombre* у значенні *ser humano,* і наполягає, що це використання є типовим для суспільства, якому чоловік відігравав первинну роль. Автор також вважає проявом сексизму в мові вживання на першому плані іменника чоловічого роду, а потім жіночого *niños* і *niñas,* а не навпаки. Дослідниця у своїй роботі ніколи не вживає слово *hombre* в значенні людина, а замінює його на *persona* або *ser human(http://cultura.elpais.com/cultura/2012/03/02/actualidad/1330717685_771121.html).*

А. Гарсія Месегер радить обережно використовувати слово *hombre* як загальне, враховуючи, що навіть сьогодні воно може гендерно пригнічувати жінок; попереджає про можливу двозначність, і також пропонує використовувати *persona* або *ser humano* [366]. І. Боске зазначає, що вживання іменника *hombre* у значенні загального є типовим у багатьох мовах, що звичайно не лигітимізує його використання в іспанській мові. Цей феномен лінгвістичної фосилізації отримує, на думку вченого, ім'я *граматикалізації* [309, с. 15]. Це всеосяжне вживання розуміється як процес, за допомогою якого лексична одиниця *hombre* втрачає своє початкове значення і перетворюється на граматичний елемент і таким чином апріорі потерпає від нестачі ідеологічних протиріч. Але, на нашу думку, це твердження І. Боске не відповідає лексикографічним реаліям, які впроваджуються Королівською академією іспанської мови протягом останніх років; її дії спрямовані на викорінення лексичного сексизму, а саме на табуювання використання таких лексичних одиниць загального граматичного роду, в яких не була б представлена або відображена група осіб обох статей [309].

Сексизм як соціальний феномен, який існує в суспільстві, відображається в манері мовлення, в дискурсивних конструкціях комунікантів. За словами А. Гарсія Месегера, лінгвістичний сексизм можна поділити на дві групи: лексичний сексизм (при вживанні лексичних одиниць); синтаксичний сексизм (при створенні речень), які відповідно до обраної мовцем форми вираження виявляються дискримінованими за статевою ознакою [366, p. 102].

Дослідник зосереджує увагу на тому, що сексизм знаходиться більше не в мові, а в самих мовцях. На його думку, сексизм має своє коріння не в мові, а в ментальності адресанта і адресата, свідомо або несвідомо; це плід соціальної ментальності, в якій розчиняються всі учасники комунікативного акту. В іспанській мові не існує сексизму. Він є в мовленні, тому можна говорити лише про *сексизм адресата* і *сексизм адресанта*. Лінгвістичний сексизм з'являється, коли адресант вживає вирази, які завдяки своїй формі, а не своєму змісту, дискримінуються за гендерними ознаками. У випадках, коли адресат не сприймає сексизму адресанта, або коли він інтерпретує в сексистській формі несексистські вирази, також простежується поява лінгвістичного сексизму [366, p. 82]. В існуванні і вживанні так званого *masculino genérico* (вживання чоловічого роду для визначення обох родів) багато дослідників вбачають зловживання андроцентризмом, проведення певної паралелі між поняттями *чоловік і людина взагалі*. Йдеться про певне правило вживання іменника спільного роду, що пропонує свідомості в першу чергу бачити людину чоловічої статі для визначення класу, функції, професії або соціальної ситуації. Це правило спрямовує уявлення людини таким чином, що будь-який іменник або об'єкт чоловічого роду (в першу чергу іменник спільного роду) створює в свідомості образ чоловічого роду. Розгляньмо приклад: *Cansados. Llegaron los tres al pueblo.*

В цих реченнях мова може йти про двох жінок і коня, але завдяки образу, який вже відтворила свідомість, адресат уявляє виключно трьох осіб чоловічої статі. Дослідниця М.А. Калеро Фернандес вважає, що лексичні одиниці, які належать до чоловічого роду, є повністю виключеними з жіночого, оскільки в

дискурсі чоловічий рід *заміщує* жіночий. Наприклад, лексична одиниця *flor* вважається гіперонімом для слів *crisantemo, jazmín* [315, p. 82]. Тому, було б справедливим, на нашу думку, як граматично, так і семантично вживати *el crisantemo* (або *el jazmin*) *es una flor*. В цьому сенсі слово *flor* є загальним, оскільки в його значення можуть бути включені інші численні лексичні одиниці мови. Але якщо цю саму формулу застосувати стосовно лексеми *hombre*, яка вважається за своєю етимологією загальною як для чоловічого, так і для жіночого родів, то порівнюючи фрази: *Juan es un hombre valiente* і *Ana es un hombre valiente,* бачимо неможливість широкого застосування цієї моделі (на відміну від *Ana es un ser humano*). Здається, що лексична одиниця *hombre* не є гіперонімом, який охоплює у своєму значенні лексеми, які визначають будь-яку живу істоту: чоловіка або жінку, як і не є гіперонімом іменник спільного роду. Тому є цілком зрозумілим, що багато дослідників не вважають вживання чоловічого роду у значенні іменника спільного роду, механізму, який підтверджує серед інших феноменів існування *семантичного стрибка*. Наприклад:

Los ingleses prefieren el té al café. También prefieren las mujeres rubias a las morenas [405].

У цьому прикладі відбувся семантичний стрибок між першим реченням, в якому іменник *ingleses* може відноситись як до чоловіків, так і для жінок, і другим, в якому йдеться виключно про чоловіків. Це друге речення демонструє, що в свідомості автора вже перше речення є сексистським, і це могло залишитися непомітним, якщо б не було додано другої фрази.

З іншого боку, М. Бенгоечеа згадує психологічні обставини, в яких міститься механізм, що виключає жінок з мови: наполягання на обов'язковому і автоматичному вживанні чоловічого роду може привести жінок до самозневаги [306]. Х.К. Морено Кабрера погоджується з цією думкою і вважає, що дівчинка з дитинства повинна розуміти свою соціолінгвістичну функцію, щоб одразу відмовитись від неї, оскільки в іншому випадку вона буде змушена існувати в умовах двозначності вираження і займатиме в комунікації тимчасове місце,

яким одразу ж повинна буде поступитися при появі в дискурсі індивіда чоловічої статі, незалежно від поняття, яке він виражає [363, p. 31].

Враховуючи всі упередження, з якими стикаються комуніканти в дискурсі, наповненому іменниками чоловічого роду, що вживаються у функції загального роду, з'являються твердження, які мають за мету змінити сталі вживання в мові іменників для їхнього наближення до вживання в жіночому роді. В мові необхідні зміни для визначення жінок. Стереотипи, інертність або вага граматичних правил, які з іншого боку завжди піддавалися змінам, не повинні і не можуть завадити їм. В іспанській мові існують терміни і багаточисельні ресурси для визначення чоловіків і жінок, і тому мова має достатньо можливостей для їхнього адекватного вживання.

М. Рівера Гарретас запропонувала вплинути на мову всіма можливими лінгвістичними засобами з метою її трансформації і добитися в кінці так званого *фемінного в мові* [376]. Така пропозиція, на нашу думку, є цілком справедливою і можливою для виконання. Розгляньмо детальніше.

У Латинській Америці з певною затримкою у порівнянні з Іспанією багато дослідників запропонувало вилучити з мови все, що має відношення до сексизму. Політичні установи звернули увагу на вимоги жінок, які наполягають на своєму представленні в мові, яка приховує їхню присутність, і менш ніж за десять років з'явилися брошури, підручники з рекомендаціями щодо уникання сексизму в мові.

У 1986 року Комісія Комітету з гендерного рівноправ'я в Мексиці з термінології опублікувала свої рекомендації стосовно вживання гендеру в іспанській мові [405].

Для візуалізації жіночої присутності в іспанській мові і уникнення мовної дискримінації, на нашу думку, необхідно уникати відношення до жінок, у першу чергу в Латинській Америці, як до тих, які знаходяться на вторинному плані відносно чоловіків. Для цього необхідно:

1) виключити з ужитку вирази, як наприклад *Señora de Perez, Viuda de Suarez* та ін. як формули визначення;

2) уникати вживання фраз, в яких жінки фігурують як особиста власність чоловіків: *Los colonos americanos trajeron a sus mujeres al Nuevo Mundo*;
3) змінювати порядок слів, в якому з'являються особи обох статей, і де безпідставно надається первинне місце іменникам чоловічого роду: *Jospin* і *Thatcher, Galdos* і *Pardo Baz*;
4) у називних іменниках не вживати артикль, коли звертаються до прізвища жінки: *la Maute*;
5) у формальних випадках слід вживати назву професії, обов'язків та ін. перед жіночим прізвищем (як це використовується у випадку з чоловіками): *Profesora Fernandez* [406].

6) З метою максимального зменшення використання чоловічих іменників загального роду М. Бенгоечеа пропонує вживати колективні загальні іменники і абстрактні терміни: *el personal médico* (замість *los médicos*), *electorado* (замість *los electores*), *la juventud* (замість *los jóvenes*), *secretaria* (замість *secretaria* або *secretario*). Також дослідник вважає за доцільне використовувати інші мовні ресурси з особистими формами дієслів або займенників: *En la prehistoria se vivía en cuevas* (замість *en la prehistoria el hombre vivia en cuevas*); *Quien sepa leer entre lineas* (замість *el que sepa leer entre lineas*) [405]. У випадках, в яких не є можливим застосувати попередні рекомендації, необхідно використовувати прийом дублювання гендеру: *los alumnos y las alumnas* або популярне в сучасному комунікативному молодіжному іспаномовному просторі: *l@s alumn@s.* Але тут постає проблема відсутності фонеми @ в іспанській мові. Іноді опущення артикля є певним вирішенням даної проблеми:

(*Los*) *profesionales de la enseñanza se reunen en Madrid*.

Що стосується вживання символу @ в мовній комунікації, то він розпочав використовуватись в іспанській мові починаючи з 90-х років минулого століття. Іншим аналогом стало поширення вживань діагональних рисок *o/a* для розмежування граматичних родів. На думку пуерториканського лінгвіста Іріс Йоланди, дана графічна репрезентація родової морфеми в мові

ускладнює вербальний текст без жодної необхідності. Дослідниця вважає, що цей ресурс не надає ефективності розповсюдженню повідомлення і навіть перешкоджає йому [306].

Ми поділяємо цю думку, оскільки вважаємо, що графічний символ @, який вживається для розмежування на чоловічий і жіночий роди, не є ефективним, тому що може використовуватись виключно в писемній мові.

Без сумніву, в площинах будування нових опцій для викорінювання лінгвістичної дискримінації превалюють зазначені графічні символи, і сучасні антисексистські іспаномовні підручники рекомендують їх вживання. Серед сучасних рекомендацій є вживання нейтральної лексики, символів, коли стать адресата невідома. Інша рекомендація полягає у вживанні дублювання чоловічої і жіночої статей і не вказування першою чоловічу стать.

Таким чином, сексизм в мові – це багатопланове явище, яке по-різному проявляється на її різних рівнях. Сексизм включає в себе щось більше, ніж просто мовні одиниці і усвідомлені зусилля, які спрямовані на їхнє гендерно-нейтральне застосування. З одного боку вони можуть бути не дуже важкими і зовсім не схожими на цензуру, але привести до позитивних результатів. Ці результати полягають у залученні всіх співрозмовників до процесу комунікації. Зокрема, на думку К. Лакофф, дотримання норм несексистскої мови на її власних заняттях привело до зростання почуття самоповаги у студенток [167]. Дослідниця вважає, що шлях усвідомлених змін свого мовлення і мовлення своїх ближніх – важкий і займає тривалий час, але це реальний спосіб зміни міжособистісних відносин між жінками і чоловіками, які не ґрунтуються на гендерних стереотипах. Зміна сексистської мови автоматично не веде до зміни соціальної системи і владних відносин, які визначають саме таке використання мови. Проте ці невеликі зміни можуть суттєво впливати на чоловіків і жінок і на їхню комунікативну поведінку в цілому.

На нашу думку, фемінізація назв професій, занять, посад, які до сьогодні лише були представлені в формі чоловічого роду, оскільки це були сфери діяльності виключно чоловіків, може сприяти виправленню ситуації. Вже в

сучасній іспанській мові існують такі форми, як *catedrática, presidenta, alcaldesa, doctora, ingeniera, química, gerenta* та ін. Розгляньмо детальніше лінгвістичну гендерну ситуацію, яка склалася в іспанській мові, з назвами професій, посад і занять.

2.8. Особливості фемінізації назв професій і посад у лексичному складі іспанської мови

Одна з галузей іспанської мови, де відбуваються потужні зміни у фемінізації лексики, – це назви професій, занять, посад та ін., що є цілком логічним процесом, оскільки він відображає зміни, що відбуваються в соціальному житті суспільства. Іспанська мова, на відміну від інших романських мов, демонструє величезну гнучкість в питанні приєднання до свого лексичного складу форм жіночого роду, які утворені як і відповідна вже лексема чоловічого роду. Близько тридцять років тому в газеті *El País* використали вираз *primera ministra*, говорячи про Маргарет Тетчер, в той час як у виданні *ABC* вжили *primer ministro* [366]. В зазначений період існували певні течії, які дотримуватись думки про те, що соціальна динаміка потребує вживання єдиної форми чоловічого роду для зручності саме по відношенню до обох статей з однаковою гендерною цінністю у визначенні професій і посад без жодного намагання надати вторинності жіночому роду; і тому в певних колах вважалося, що у даних лінгвістичних диспутах саме видання *ABC* було прогресивнішим за *El País* [366]. Соціальна динаміка вела до того, що з кожним разом більша кількість жінок займали посади і отримували професії, які раніше були для них під забороною; паралельно ця сама динаміка привела до того, що з'явилася тенденція до висміювання назв професій і посад, які відображали стать тих, хто їх обіймав.

Очевидною є існування з одного боку прозорої тенденції в іспанській мові стосовно розмежування форм жіночого і чоловічого роду і з іншого – також чіткої тенденції відтворення форм жіночого роду на *-a*. В сучасній іспанській мові спостерігається збільшення кількості утворених неологізмів

жіночого роду шляхом назв нових посад або професій, наприклад завдяки їхній репрезентації в текстильній галузі виник іменник *oficiala*, який спочатку мав закінчення *al* і належав виключно до чоловічого роду. Цю тенденцію можна простежити і в інших формаціях жіночого роду, які спочатку могли б створити лінгвістичні конфлікти. Йдеться про те, що іменник *dependienta* – іменник жіночого роду, хоча його використання як прикметника *dependiente* підтверджує, що він є незмінним. Не дивним є факт утворення іменників жіночого роду за допомогою закінчень *-a*, оскільки це закінчення є типовим для іменників жіночого роду і невдовзі такі іменники жіночого роду, як *gerenta, escribienta* стануть широковживаними в іспанській мові [375]. Але існує певний ризик у цьому мирному шляху до *натуральності* створення неологізмів шляхом соціальної динаміки жінок, які розширюють сфери своєї діяльності. Цей ризик полягає в супротиві певних осіб, засобів масової інформації, лінгвістичних установ сприймати слова жіночого роду, в даному випадку у визначеннях посад і професій.

Якщо назви посад і професій так званої середньої ланки без опору набувають закінчення жіночого роду, то стосовно посад вищої ланки не все ще є таким чітким і зрозумілим. Наприклад, на даний момент ще вважається більш доцільним вживання іменників ***la*** *ministro,* ***la*** *académico* по відношенню до осіб жіночої статі замість більш природного, на нашу думку, ***la*** *ministr****a****,* ***la*** *académic****a.***

На відміну від Франції, де у 1998 р. мала місце полеміка про причини спроб фемінізувати визначення міністерських і академічних посад, в Латинській Америці й Іспанії були відсутні діалектичні баталії стосовно надання повної лінгвістичної легітимності лексичній одиниці *la ministra*. Але в багатьох країнах Латинської Америки існують певні протиріччя при вживанні таких жіночих форм, як *física, química, música, mecánica, crítica, informítica* та ін., оскільки вважається, що ці лексичні одиниці мають подвійне значення, оскільки форму іменника жіночого роду можна тлумачити як прикметник. Дослідниця Еулалія Ледо проаналізувала більш ніж 80 занять, форма яких у

чоловічому роді може бути сприйнятою за річ або об'єкт (*monedero, billetero*), місце (*basurero, varadero*), прикметник (*demoledor, casero, estadístico*) [366, p. 49].

Але з іншого боку існує думка, що певні мовці адаптуються до формальної фемінізації звань, посад або престижних професій, таких як *ingeniera, arquitecta, abogada, catedrática, magistrada* та ін., оскільки існують форми на *-a*, які мають пейоративну конотацію.

В іспаномовному світі частими є випадки, коли жінки, які є представницями даних професій, хочуть відокремитися від свого визначення в жіночому роді, демонструючи тим самим, що вони, на думку Соледад де Андрес, усе ще знаходяться у *фазі завоювання влади*. На думку дослідниці, в сучасному суспільстві залишається престижним вживання форми чоловічого роду, і навпаки непрестижним – користування формою жіночого роду для визначення деномінації професій і посад, оскільки, наприклад, лексична одиниця *la ministra* може бути зрозуміла адресатом не як визначення посади, а як жінка міністра.

Перешкоди стосовно фемінізації певної професії або посади ніколи не містять у собі чітких лінгвістичних аргументів, вони не йдуть від самої мови, оскільки та зазвичай здатна до змін, деформацій і розширення. Цей опір, на нашу думку, ґрунтується на небажанні певних соціальних груп бачити жінок на керівних високих посадах, і оскільки в соціальному плані вони не можуть знайти засобів для запобігання цьому, вони розпочинають підвищувати категорію чоловічого роду з точки зору лінгвістики. Але, незважаючи на зазначені вище складнощі, фемінізація в іспанській мові саме в галузі визначення професій зробила величезний крок вперед.

Під час нашого дослідження ми не виявили в формах чоловічого і жіночого родів у визначенні професій дві лексичні одиниці з різною лексематичною основою, наприклад: *hombre / mujer, toro / vaca*, механізм, який існує в інших частинах лексики і який в лінгвістичній термінології має назву гетерономія [375]. Як свідчить досліджений матеріал, для визначення професій,

посад іспанська мова зазвичай функціонує, обираючи один з наступних альтернативних шляхів:

а) за змінами в закінченні слова, пропонуючи для обох родів однакову основу, до якої додаються закінчення (або аломорфи) *-a* для жіночого роду і *-o, -e* та нульове для чоловічого. Таким чином, опозиції, що можуть з'явитися, це *-o /-a, -e / -a*, нульове / *-a*, до яких слід додати групу слів, що являють собою специфічну деривацію, спричинену культурним впливом. Розгляньмо детальніше дані типи:

Тип *-o / -a.* деякі приклади з цієї групи це пари: *maestro / maestra, zapatero / zapatera, zoologo / zoologa, agronomo / agronoma, lexicógrafo / lexicógrafa, funcionario / funcionaria, decano / decana, catedrático / catedrática, abogado / abogada*. Цей тип опозиції зазвичай формується майже автоматично і не знаходить суттєвих протиріч в іспанській мові.

Тип -e / -a. Лексичні одиниці, що входять до цієї групи, це: *monje / monja, jefe / jefa, infante / infanta, comediante / comedianta, asistente / asistenta, sirviente / sirvienta*. Ця найчисленніша група утворена дієприслівниками теперішнього часу, які функціонують як іменники або прикметники. Сьогодні спостерігається значний опір у використанні форм жіночого роду (*gerenta, estudianta*, та ін.) саме цьому типу. Але в мовній системі ніщо не заважає тому, щоб ці форми на *-a* також використовувалися, як це робив ще Сервантес:

No te preguntó nada, dijo <u>la preguntanta</u> [423].

Підтвердження цьому бачимо у тому, що дієприслівники теперішнього часу, які за своїм значенням не можуть вживатися по відношенню до чоловіків, з цілковитою природністю застосовуються у жіночій формі як єдиній: *parturienta*.

Тип нульове закінчення /*-a.* У цій групі чоловічий рід має радикальну морфему і у своєму закінченні пропонує одну з наступних приголосних: *-d, -l, -n, -r, -s, -z*, до яких в жіночому роді додає *-a*: *consejal / consejala, edil / edila, official / oficiala, patrón / patrona, bailarin / bailarina, doctor / doctora, labrador / labradora, marques / marquesa, aprendiz / aprendiza*.

Виходячи з вищевикладеного, можемо зазначити наступне:

1) використовуються різні аргументи коли йдеться про визначення іменників в чоловічому і жіночому родах; цікавим є той факт, що представники певних лінгвістичних верств, наприклад, не радять вживати іменник *crítica* стосовно жінки, яка займається цим родом професійної діяльності, оскільки його легко можна переплутати з прикметником. Але, в такому випадку за нашим дослідженням нараховано більше, ніж 80 назв посад і професій, які вживаються виключно в чоловічому роді і тоді також можуть тлумачитися як речі: *monedero, billetero*, місця: *basurero, varadero*, прикметники: *demoledor, casero, estadístico*. Але ніколи не було спроб накласти вето на вживання в даних випадках чоловічого роду з метою запропонувати більш доречне визначення.

2) Опір фемінізації професій або посад ніколи, на нашу думку, не містить чітких лінгвістичних аргументів, оскільки він не походить з мови. Будь-яка мова є гнучкою до соціальних змін і постійно перебуває в процесі розвитку, ці перепони носять виключно ідеологічний характер, який ґрунтується на патріархальній ментальності. І оскільки певним сексистським колам не вдається утримувати осторонь представниць жіночої статі від виконання тих або інших обов'язків і бажання займати *чоловічі* посади, то вони роблять спробу відвести їх на друге місце у лінгвістичному плані.

2.9. Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови

В сучасному демократичному суспільстві шлюб є юридичною інституцією, яка відноситься з повною ідентичністю до обох членів пари. Так сьогодні відбувається в Європі, хоча в реальному житті все ще існують певні соціальні практики, набуті зі стародавніх часів, які полягають у дисбалансі при розподіленні родинних обов'язків між чоловіками та жінками і стереотипні уявлення у сприйнятті кожної статі. Лексика – це рівень мови, в якому колективна думка і сприйняття реальності будь-якою лінгвістичною групою залишили чіткий слід. Таким чином, дослідження іменників, які визначають

кожного з подружжя, дієслів, які виражають дії, пов'язані зі шлюбом, нам дозволило простежити особливості функціонування гендерних стереотипів у цій сфері суспільного життя. В іспаномовному суспільстві функціонують стереотипи, які визначають шлюб як посягання на особисту свободу чоловіка. І якщо жінка згідно з цим стереотипним уявленням повинна прагнути укласти шлюб за будь-які умови, метою чоловіка навпаки є спроби уникнути цього. Яскравим підтвердженням слугують прислів'я:

Hombre casado, burro domado [415].

Casado – capado [314].

La libertad es uno de los más preciosos dones que a los hombres dieron los cielos [415].

Якщо розглянути іменники, які в іспанській мові вживаються для визначення кожного з подружжя, то побачимо розбіжності у їхньому походженні і використанні. Розпочинаючи з найбільш вживаних термінів *marido* і *mujer* зазначимо, що перший іменник *marido* є результатом романської еволюції латинського слова *maritus,* яке мало таке ж саме лексичне значення, в той час, як слово *mujer* походить від латинського *mulier в* значенні: *особа жіночої статі, яка вже є дорослою і має статеві зв'язки, заміжня або ні*. Достатньо ілюстративним і показовим є той факт, що латинське слово жіночого роду *uxor* (*esposa*) – еквівалент *maritus* зникло на шляху від латини до іспанської мови.

Цей факт разом із синкретизмом, який виявляється у романському терміні *mujer*, при з'єднанні значень *miembro del sexo femenino que ha salido de la niñez* і *esposa* на нашу думку є показником того, що в Середньовіччя ситуація по відношенню до жінок значно погіршилася. Лексико-семантична еволюція іспанської мови демонструє, що мовці в ті часи вже не вважали, що одружена жінка повинна мати юридичний статус, який їй би надавав певні привілеї, як відбувалося в Давньому Римі. Це послугувало зникненню іменника *uxor* з повсякденного вживання. Також факт, що слово *mujer*, яке виникло в лексиці з метою покриття термінологічної пустоти після зникнення іменника *uxor,* не є

вторинним і малозначним, оскільки, по-перше, нова іспаномовна спільнота обмежила статеві відносини жінки подружнім колом, сприяючи встановленню поняття *honor*; і по-друге, мовці визначили те, що чоловік є власником своєї жінки: якщо поняття бути жінкою і перебувати у шлюбі мають одне слово для свого лексичного вираження, вони обидва вважаються однаковими.

Ці зміни (соціальні, ментальні, лінгвістичні), що виникли в епоху середньовіччя, були поширені на території Римської імперії як демонстрація різноманіття неолатинських мов, в яких відбувалися однакові зміни (наприклад це стосується португальської, французької, каталанської, італійської мов).

Інші назви, які вживаються в іспанській мові у формальній комунікації, це іменники *esposa* й *esposo*. Вони обидва можуть здаватися еквівалентними завдяки однаковому кореню і тому, що мають ідентичне лексичне значення, яке відрізняється лише статевою належністю. Без сумніву, ці два іменники не мають однакової прагматичної цінності: *esposo* вживається з меншою частотністю, ніж *esposa*, оскільки його синонім *marido* також може вживатися у формальній комунікації, що не відбувається з іменником *mujer*, чиї неформальні особливості унеможливлюють його вживання в інших контекстах. Цікавим, на нашу думку, є той факт, що в іменниках, які визначають жінку, дуже чітким є розподіл на формальне, ввічливе, фамільярне.

Якщо ми звернемося до діахронічного аналізу, то знайдемо цілу низку дат, які допомагають зробити прозорим поняття, що пращури сучасних європейців (римляни, та ін.) мали для шлюбу і жінки. Обидва терміни походять від дієслова *spondeo,* у значенні *заручитися*, воно виражало гарантовану згоду батька на одруження своєї доньки. Іменник латинської мови жіночого роду *sponsa* зі значенням *prometida* зафіксований набагато раніше, ніж такий же чоловічого роду, це пояснюється тим, що жінка існувала як об’єкт обіцянки між чоловіками. З іншого боку, шлях від латини до іспанської мови цих іменників (*sponsa y sponsus*) зробив неможливим звертання до осіб, які ще не були одружені.

Таке семантичне переміщення попереджає нас про те, що ступінь компромісу, що існував і вимагав обіцянки, був завеликим в часи Романської Імперії і Середньовіччя завдяки тому, що особа, яка була зарученою, практично вже була одруженою.

Так само можемо інтерпретувати еволюцію лексичних одиниць *novia* і *novio*. Обидві походять від латинського виразу *nova nupta*, за допомогою якого зверталися до щойно одруженої жінки, значення, яке існує в сучасній іспанській мові, коли йдеться про день одруження або про перші часи шлюбного життя, що має лексичне вираження у фразі *viaje de novios*. В іспанській мові слова *novia* і *novio* також є вживаними – хоча зараз вже не є такими поширеними: з неетимологічним значенням для звертання до осіб, які не є одруженими, але які створили відносини з метою укладання шлюбу. Цікаво, що рух такого семантичного розширення значення слова лише може знаходитись у вже зазначеній ідеї укладання шлюбу, з якої зрозуміло, що вживання цього слова до особи не залишає їй можливості відмови.

Соціальні зміни, які відбулися в Іспанії і в Латинській Америці у другій половині XX століття, привели до того, що молодь стала вживати іменники *novia* і *novio* у значенні осіб, які підтримують сентиментальні відношення, але чиєю метою не завжди є укладання шлюбу, але не виключаючи в майбутньому такої можливості. Зараз більш вживаними стали іменники *amigo/a* о *chico/a*, дієслова і вирази *cortejar, festejar, noviear* або *pelar la pava* були замінені на інші форми *salir, entrar en casa*. Лексичні одиниці є підтвердженням певного бачення світу, незважаючи на те, що воно було зовсім іншим в минулі часи.

Розгляньмо іменник, який має значення *esposa*, і чия форма чоловічого роду ніколи не вживається у значенні *marido* – йдеться про слово *secora*. За термінологією, запропонованою А. Гарсія Месегером, зустрічаємося з лексичною одиницею подвійного роду: *secor-secora*, яке без жодної аргументації з лінгвістичної точки зору отримує два інших значення при вживанні по відношенню до чоловіка або жінки [366, с. 113]. І ця розбіжність

між *secor* і *secora* не лише впливає на визначення подружньої пари, але й поширюється на інші значення, які мають обидві форми.

Якщо спочатку вони мають значення *людина з певною соціальною рисою*, непарне вживання слів *secor* і *secora* привело до того, що відповідно до граматичного роду ці іменники набули різні відтінки у лексичному значенні, що веде до певної ієрархії у статях. Так, в мовній комунікації вживається *secor/secora del Castillo*, але *secor de las tierras, secor de la hacienda, secor del bosque, secor del desierto, secor del lugar o secor del reino* у порівнянні з *secora de la casa*. Історично було прийнято вживання іменника жіночого роду *secora* як ввічливої форми, що використовувалась у вищих стратах суспільства того часу, тобто коли йшлося про осіб жіночої статі, чий соціальний статус був вищим, ніж в адресата. Якщо допускається вживання слова *secor* у значенні *esposo* в чоловічому роді: *secor marido* або *secor esposo*: *Salude a su secor marido de mi parte*, вирази, які мають свій еквівалент в жіночому роді *secora esposa*, то вираз *secora mujer* є прагматично неможливим і тим самим підкреслює відмінність у вживанні лексичних одиниць *marido* і *mujer*.

При дослідженні неформальних визначень поняття подружжя можна побачити інші аспекти, які привертають увагу. Йдеться про певний дисбаланс у релятивній номенклатурі до кожної статі. По-перше, не існує афективних термінів або виразів для звертання виключно до чоловіка, на відміну від різних манер звертання до жінки. Іменник *hombre* в сучасній іспанській мові часто має присвійне забарвлення (*mi hombre, tu hombre, vuestros hombres*) і поширене в маргінальних прошарках населення; вираз *media naranja* вже не використовується виключно по відношенню до чоловіка і вживається по відношенню до жінки також.

По-друге, слова або вирази неформальної комунікації відносно подружжя призводять до певних культурних чинників. Іменник *Costilla* звертається до біблейського епізоду створення Єви, жінки Адама, яку Бог зробив з ребра її чоловіка, і це має інтерпретацію, що жінка була послана на цей світ для афективних потреб чоловіка. З іншого боку, згідно цієї традиції жінка є

частиною чоловіка, яка також може виражатися словосполученням *cara mitad*, де з легкістю знаходимо християнський постулат, який визначає, що подружжя складається з двох частин одного цілого; прикметник *cara* (*querida*) в цьому виразі нас наближує до світу афектів, емоцій, і він не часто виражений в іспанській мові при лексичному визначенні подружньої пари.

Іменники *parienta* та *socia* можуть набути прихований зміст у комунікативних актах чоловіків. Перший іменник нагадує про те, що належність до родини встановлюється кровними зв'язками або шляхом шлюбу, і що відносно жінки майже ніколи не вживається іменник *parienta*, лише у випадках, коли йдеться про далекі родинні зв'язки. Другий іменник – *socia* підкреслює комерційне значення, тобто шлюб може тлумачитися як альянс або контракт з певними обов'язками учасників. Зневажливі терміни *contraria* й *oponente*, які вживаються в іспаномовному суспільстві по відношенню до дружини, наближають нас до конфліктів у парах і до ідеї про те, що дружина є ворогом свого чоловіка, якщо вона повстає проти його волі.

Патріархальне суспільство надає чоловікові безмежні права в родинному житті, але навіть в іспаномовній усній традиції і в колективній лінгвістичній свідомості існує образ дружини, яка домінує, і чоловіка-підкаблучника, які піддаються нещадній критиці, оскільки, на нашу думку, руйнують сталі гендерні стереотипи щодо розподілу ролей між статями. Підтвердження знаходимо в прислів'ях:

Si tu mujer quiere que te tires del balcón abajo, ruega a Dios que sea bajo [314].

Аналізуючи визначення, показані для акту укладання шлюбу, слід зазначити, що існує також інша інформація культурного характеру, яка допомагає зрозуміти, яким чином іспаномовна спільнота сприймає дану інституцію і різницю у біологічних статях. Спочатку слід, на нашу думку, визначити найбільш вживані дієслова або вербальні словосполучення іспанської мови, які демонструють цю дію і які походять у своїй більшості від відповідної латинської лексики.

В латині не вживалося однакове дієслово стосовно чоловіка або жінки, коли йшлося про факт укладання шлюбу для вираження дій жінки: її ведуть до шлюбу, на відміну від чоловіка, що одружується – він веде жінку. Також батько нареченої також міг бути залучений, оскільки вербальні словосполучення, які вживалися виключно по відношенню до нього, всі були сформовані від дієслова *dare*: тобто батько дає, дарує доньці можливість одружитися.

Як свідчить матеріал, латинські визначення укладання шлюбу демонструють певні матримоніальні звичаї, які існували до недалекого минулого в іспаномовній спільноті. Якщо дієслова і вербальні словосполучення латинської мови формально відрізняються від сучасних в іспанській мові, оскільки протягом своєї історичної інформації зазнали певних змін, то бачення світу навпаки є таким же самим. Найбільш вживане дієслово *casar* або *casarse* зберігає з одного боку своє транзитивне значення, вживається, коли суб'єкт дії це один або обидва батьки жінки або майбутньої жінки, яка перетворюється на об'єкт вербальної дії; з іншого боку обидві форми є паралельними латинській алюзії подружнього дому: *domum ducere aliquam*, оскільки походять від іменника *casa* з первинним значенням *poner casa aparte, facilitar una casa a un hijo o hija.*

Ідея вести жінку в певне місце з метою укладання шлюбу міститься також в таких виразах: *llevar a la iglesia*, *llevar al altar*. Перший вираз вживається у випадку, коли йдеться про батька, який веде доньку до церкви, другий – стосується нареченого. Бачимо, що в лексиці іспанської мови підтримується культурне андроцентричне і сексистське підґрунтя, оскільки реальність розглядається виключно з точки зору чоловіка. Те ж саме спостерігаємо у словосполученні *tomar mujer*, у якого немає еквівалента чоловічого роду: *tomar marido* або, скажімо, *tomar varón*.

Врахуємо також два дієслова, які поширені в неформальній комунікації в метафоричній манері для назви одруження доньки: *colocar* і для пояснення стану жінки як об'єкта дії: *emplearse*, *colocarse.* В цьому випадку те, що приховується за цими трьома дієсловами, це суспільство, яке вважає що робота,

яку воно може запропонувати жінкам, це виключно робота домогосподарки, і що шлюб – це ієрархічна інституція, в якій голова – це чоловік, а робітниця – жінка.

Розгляньмо лексику, що вживається відносно людини, яка ніколи не перебувала в шлюбі. Найбільш вживаний іменник *soltero/a* є денотативним і нейтральним, але він генерував похідне слово, яке включає різні конотації по відношенню до жінки і чоловіка: принизливе значення, яке має слово *solterona*, на відміну від якого іменник чоловічого роду *solterón* містить у собі позитивну конотацію. Ці семантичні додаткові відтінки демонструють, що в іспаномовній спільноті жінка, яка не одружилася до певного віку, не має соціальної цінності і вважається неповноцінною, оскільки для неї не передбачені інші можливості і ролі в суспільстві, окрім як бути матір'ю і дружиною.

Конотації, які надаються іменнику *solterón,* навпаки надають інформацію про те, що не має нічого поганого в тому, що досягнувший зрілого віку чоловік не має наміру одружуватися. Ця ідея чітко виражена в таких словосполученнях іспанської мови: *solterón empedernido,* але не *solterona empedernida,* оскільки для вживання прикметника *empedernido* потрібно, щоб індивід мав бажання протистояти певній поганій звичці або ваді: по відношенню до чоловічого роду іменник *la soltería* може бути свідомим вибором залишитися в певному стані за власним бажанням; застосування даного іменника по відношенню до жінки навпаки демонструє її змушений стан, який вона бажає змінити.

Як свідчить матеріал, лексичний склад може зберігати відбитки уявлень про світ, які зникли з часом але залишаються прихованими в еволюції кожного слова. З самого початку була введена концепція шлюбу як певних обмежень, тому ідея бути неодруженим сприймалася як свобода. Це демонструється протягом еволюції лексики від латини до іспанської мови. Латинське слово *caelebs*, яке виражало неодружену особу, трансформувалося у *soltero* в сучасній іспанській мові.

Вербальне словосполучення *quedarse para vestir santos,* синонім якого *quedarse soltera,* містить в собі значення, що жінка не мала можливості

одружитися і залишилася одна. В цьому виразі, на нашу думку, приховане значення, що незаміжні жінки, не маючи можливості присвятити себе чоловікові і дітям, зосереджувалися на релігійному житті. Також вживався прикметник *incasable* для визначення жінки, яка не спромоглася знайти собі чоловіка через свою зовнішність або через свої недоліки. Зараз він майже вийшов із лексичного складу іспанської мови.

Ускладнення в питаннях, які виникають між мовою і реальністю і демонструються в різноманітних формах, веде до питання статі і роду, яке коли зникає з поля зору, здається дуже простим, оскільки в іспанській мові іменники належать до одного з родів, але не мають гендерного визначення, в той час як людина має стать, але не має граматичний рід. Розбіжності в родах належать до граматичного поля, а розбіжності між гендерною належністю, в свою чергу, є питанням біологічним. Одна з причин відмінностей між граматичним родом і біологічною статтю полягає у розмаїтті значень, які мають прикметники *masculino* і *femenino.* На думку Е. Аларкос Льорач, ярлики, які навішуються для визначення гендерної належності, можуть привести до того, що значення цієї граматичної події буде співвідноситись зі статевими розбіжностями індивідів, які визначаються іменниками. Але не завжди стать визначає розбіжності в граматичних родах [302].

В деяких випадках жіноча форма іменників відтворюється за допомогою додавання до останньої приголосної чоловічого роду відповідних морфем: *-esa, -ina, -isa, -triz: conde / condesa, rey / reina, sacerdote / sacerdotiza, emperador / emperatriz.*

Слід зазначити, що існує певна кількість іменників, які визначають професії і посади з кінцевою морфемою *-a, -e, -ista, -l, -s, -o, -z*, які не визначені у роді, тобто це незмінні форми. Єдиним маркером для визначення статі в цьому випадку слугує артикль: *el / la foniatra, el / la naturopata, el / la forense, el / la linotipista, el / la industrial, el / la botones, el / la modelo, el / la alferez та ін.*

Директивний і референційний дискурси не складають один і той самий прагматичний код. Діалогічний дискурс спрямований на одного чи декількох

співрозмовників, які ідентифікуються мовцем за статевими ознаками. На відміну від директивного, референційний дискурс характеризується своїм звертанням до третіх осіб, чия гендерна належність може бути невідомою, або є навіть нерелевантним для мовця. Іншими словами, виявляється складним уявити, що в діалогічному або директивному коді численними є випадки існування лінгвістичного сексизму, який може впливати на референційне мовлення.

Ці відмінності між двома кодами пояснюють, що узгодження імені прозивного в чоловічому і жіночому родах виявляється цілком природним у будь-якого мовця, який звертається до змішаної за гендерними ознаками групи співрозмовників, які фізично присутні або відсутні в даний момент; наприклад у формулах вітання в формальних ситуаціях, в листах та ін. Таким чином, в сучасній іспанській мові дискурс може починатися з вживання подібних формул:

Señoras y señores;

Damas y caballeros.

Ці приклади припускають різні специфікації у відповідному контексті:

Señoras y señores claustrales;

Señoras y señores diputados;

Señoras y señores periodistas;

Señoras y señores profesores [405].

Слід звернути увагу на той факт, що вживання імен прозивних в ситуаціях ввічливості та при формальних обставинах з наданням первинного місця іменникам чоловічого роду вже вважається аномальним:

Señores y señoras ministros;

Señores y señoras periodistas.

Таким самим чином, в епістолярних назвах, які складають інше вираження діалогічного коду і які генерувались у вирази наступного типу:

Queridos / -as amigos /-as;

Estimados / -as compañeros / -as;

Distinguidos / -as profesores /-as.

В усіх цих випадках адресант автоматично активує діалогічний код, оскільки адресати є ідентифікованими ним індивідами. Згадаймо мітинг у Мексиці, який мав місце в 2002 році, де мовець звернувся до слухачів зі звертанням *jóvenes y jóvenas,* яке є аномальним з лінгвістичної точки зору, але, на нашу думку, цілком справедливим, оскільки відповідає апелятивній функції, яку намагався виразити мовець [405].

Взаємозв'язок двох родів в одному і тому ж іменнику не є властивим референційному коду, оскільки даний тип дискурсу визначається в першу чергу відсутністю прямих апелятивних меж для співрозмовників. Ці суттєві розбіжності між двома дискурсивними варіаціями зазвичай приховуються за визначенням тих, хто наполягає на тому, що для правильного звертання є достатнім вживання обох родів одного і того ж самого іменника, в референційних дискурсах включно.

Таким чином, набуло поширення помилкове переконання, що для коректного звертання є достатнім в певних політичних, пропагандистських та інших ситуаціях звертатися, в першу чергу, до адресатів-жінок. Доказом цієї ідеології служать різні типи вживання двох родів. Наприклад, в дитячих іспаномовних книжках, де читачі не розрізняються за статевими ознаками, можна часто зустріти такі речення, як *Cuentos para niños y niñas* [405].

До цієї лінії диспропорцій, на нашу думку, слід включити тенденцію щодо вживання знака *At*, що з'явилася нещодавно, і яку намагаються впровадити представники певних політичних кіл Латинської Америки та Іспанії: *ciudadan@s, payas@s si fronteras,* або закінчень на *-es (querides amigues)*. Надлишки вживання жіночого роду, на наш погляд, можуть спричинити появу типології прихованих значень та андроцентричних припущень:

Los socialistas acudieron al teatro con sus esposas [405].

Los niños y las niñas de 0 a 8 años van a disponer de una ludoteca que contará con varias unidades en función de las edades de los niños y las niñas [405].

Персональна референція не досягається також адекватно прагматичними механічними ресурсами стосовно лексичних одиниць *mujer* і *persona*:

Cursos de informática para mujeres y trabajadores [405].

La asociación de encajeras está formada actualmente por 20 personas [405].

Аналіз лексики семантичного поля іспанської мови, що відноситься до матримоніального боку життя, допомагає подолати гендерні стереотипи мови, які спричинили утворення нових лексичних одиниць і виразів, їхній еволюції і заміні на більш сучасні. М. А. Калеро Фернандес дослідила гендерні особливості в матримоніальній лексиці іспанської мови. Лексема *esposa*, яка походить від латинського дієслова *spondeo,* що перекладається як урочисто давати обіцянку, в реальності означає передачу жінки чоловіками.

Слово sponsus, що перекладається з латини як наречена, означає процес передачі батьком своєї доньки іншому чоловіку. Звичайно, лексема *esposa* має форму чоловічого роду – *esposo*. Цей випадок не можна порівнювати з лексемою *señora*, яку можна вживати як синонім *esposa*. В цьому випадку існує розбіжність між чоловічим і жіночим родом цієї лексеми: *señor* в чоловічому роді не використовується у значенні *чоловік*. Лексеми *señora і señor* можуть мати наступне значення: *людина, яка чимось володіє*, але саме лексема *señor* в сучасній іспанській мові у цьому значенні використовується з більшою частотністю. На думку М. А. Калеро Фернандес, це відбувається через відсутність у жінки важелів влади протягом історії [366; 367]. Якщо розглядати дієслова, що мають відношення до шлюбної церемонії, то ще в латині одне і те саме дієслово не вживалося для двох статей. Стосовно чоловіків характерне вживання таких дієслів і словосполучень: *conducir a una novia, casarse, llevar a casa familiar, llevar al domicilio conzugal*, то для опису жінок спостерігається частотне вживання пасивних форм: *ser conducida al matrimonio, ser elegida, tomar mujer*. Вживання цих дієслів і словосполучень є, на думку дослідниці, доказом того, що жінка навіть у цьому столітті продовжує служити сексистським культурним фоном чоловіка. Для представниць іспаномовних картин світу протягом історії соромно було не одружуватися, оскільки

вважалося, що представниця жіночої статі повинна мати чоловіка і дітей. Підтвердження цьому знаходимо в аналізі лексеми *solterona*, яка має пейоративну конотацію на відміну від еквіваленту чоловічого роду *soltero*, що в свою чергу містить позитивне значення оскільки неодруженість чоловіка сприймається в більшості випадків в іспаномовному суспільстві як чеснота.

Таким чином, прояви гендерних стереотипів в матрімоніальній лексиці іспанської мови є багатоплановим явищем, яке по-різному проявляється на різних його рівнях і зазнає суттєвих змін в сучасному світі.

Висновки до другого розділу

У парадигмі сучасного наукового знання гендерні лінгвістичні дослідження зумовлюють макрорівні аналізу, причому до студій в гендерному аспекті включені внутрішньосистемні явища, до яких належить семантична категорія роду.

У цьому розділі був проведений аналіз підходів до дослідження гендерної стереотипізації, представлених в першому розділі дисертації, з точки зору відображення їх постулатів на основі мовного матеріалу, а також розглянуті способи уникнення вживання стереотипізованої лексики в сучасній іспанській мові.

Номінативні та синтаксичні елементи знаходяться у тісному зв'язку між собою у змісті граматичної категорії роду. В сучасній мовній картині світу в усвідомленні місця людини в соціумі значущу роль відіграють гендерні стереотипи, асиметрії та інші гендерно марковані елементи людської свідомості, які впливають на членування дійсності. Трансформування тих або інших гендерних стереотипів ведуть до виникнення нових реалій і нових лексичних одиниць, які їх визначають. Найбільш показовими є зміни в назвах посад і професій, яких зазнав лексичний склад іспанської мови в останні декади.

Для сучасної іспанської мови характерним є швидкий зріст інтенціонально зумовленого вживання граматичних форм у зв'язку зі змінами по відношенню до ролі жінки в соціумі і професійній діяльності, що відбулися в суспільстві, що в свою чергу зумовлено відмовою від диктату історизму і патріархальних стереотипів.

Як свідчить мовний матеріал, розбіжності родових форм в іспанській мові необов'язково пов'язані з семантичним змістом; ці розбіжності знаходяться перш за все в галузі стилістики і прагматики. Показовим є той факт, що нейтралізація елементів з патріархальним семантичним значенням не є характерною для сучасного дискурсу; для мовної свідомості на сучасному етапі розвитку розбіжності в семантичних значеннях, наприклад *doctor-doctora, abogado-abogada, profesor-profeora* та ін., у яких були ці лексичні одиниці в минулому, і зараз є цілком чіткими, і зменшують гендерну асиметрію, яка склалася в іспанській мові упродовж століть.

Аналіз прислів'їв і приказок, що вказують на зовнішній вигляд та соціальне призначення чоловіка і жінки, продемонстрував, що сучасні уявлення про чоловічу та жіночу зовнішність залишаються стереотипізованими: вказують на жіночу красу як на неодмінний атрибут, чоловік вважається головою родини та соціально активним членом соціуму, в той час, як жінка повинна займатися домашнім господарством. Серед константних гендерних стереотипів в іспаномовній картині світу також виявили образ негарної жінки. Його присутність в прислів'ях, жартах і загадках пояснюється структурною організацією іспаномовного суспільства, в якому формувалися проаналізовані пареміологічні одиниці.

Звичка називати професію або посаду, яку займає жінка, в чоловічому роді, на нашу думку, порушує певні сталі соціальні норми і має на меті зробити непомітними жінок у професійній сфері, залишати вживання чоловічого роду для престижних видів діяльності і ускладнити жінкам доступ до певних посад і професій. Як доказ наводиться супротив мови у створенні форм жіночого роду або посилання на лінгвістичні розбіжності.

Оскільки категорія роду при номінації осіб за професіями або посадами зумовлена великою значущістю соціальних і національно-культурних чинників, дослідження мовних явищ у цій галузі повинно здійснюватися в двох напрямах: з точки зору гендерної проблематики і міжваріативної національно-культурної специфіки. Даний підхід дозволив дійти наступних висновків:

1) При дослідженні сучасних тенденцій у галузі категорії роду іспанської мови для номінації осіб за професіями, посадами необхідно враховувати такі чинники позамовного впливу, як соціальний, національно-культурний і гендерний.

2) Граматична категорія роду для номінації осіб за професією, посадою відноситься до категорій, які ґрунтуються на прототипах, що визначаються когнітивною моделлю. Поява прототипності, зумовленої гендерною асиметрією, тобто наявністю маркованих граматичних форм (іменників жіночого роду, які виражають дану семантичну специфіку) дозволяє, на нашу думку, пояснити актуальну проблему в сучасній іспанській мові: вживання чоловічого роду замість жіночого при найменуванні жінок за професіями, посадами.

3) Вживання графічних символів для зняття гендерної асиметрії в мові, яке поширилося в сучасній комунікації, вважаємо виправданим виключно у вербальній мові.

4) Вживання суфікса *-ista* в неологізмах для створення нових іменників, на нашу думку, поширилося завдяки своєму гендерно нейтральному характеру.

5) На сучасному етапі жінки в іспаномовних країнах мають доступ до усіх галузей суспільного життя нарівні з чоловіками. Дослідження соціального статусу жінок відобразилося в мові: з’явилися гендерні новоутворення, наприклад *la ministra, la abogada, la ingeniera, la jueza* та ін.

РОЗДІЛ 3

ЗМІНИ В ЛЕКСИЧНОМУ СКЛАДІ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ З ОГЛЯДУ НА ГЕНДЕРНИЙ ЧИННИК

3.1 Критерії визначення гендерної належності іменників іспанської мови

Загальновідомо, що існує тісний зв'язок між лінгвістичним знанням і знанням про світ, що дає підстави стверджувати про взаємовплив між мовою і культурою. Ця відправна точка дозволяє нам продовжувати аргументативну лінію для виокремлення можливих семантичних мотивацій, які існують в структурі граматичної категорії роду або в її функціонуванні в мові. Це не зумовлює той факт, що всі іменники іспанської мови мотивовані по відношенню до граматичного роду, але без припущення, що деякі поняття, що підтримують розбіжність у родах в певній частині словникового складу (іменники, які слугують для диференціювання чоловіків і жінок), можуть сприяти функціонуванню цієї семантичної бази і підживлювати креативне вживання за допомогою процесів гендерної реасигнації. Наприклад, іменник *la centinela* за походженням належить до жіночого роду, він утворив іменник чоловічого роду *el centinela* через своє повсякденне історичне вживання для визначення чоловіків, які обіймали цю посаду охоронця. В інших випадках аналогічне утворення чоловічого або жіночого родів йде далі, оскільки порушує початкову флексію; наприклад іменник *el modisto* або в інверсивному значенні (він отримав спочатку чоловічий рід, а потім жіночий) іменники *la jueza, la presidenta*. Існує думка, за якою визначення іменників і їх відношення до тієї або іншої родової категорії має вільний характер.

Оскільки більшість іменників не демонструє морфологічний контраст (*tío – tía*), і фонетичні контрасти іменників із закінченням *-a/-o* не завжди корелюють з референтами з реального світу, вони можуть бути зараховані до будь-якого граматичного роду з гендерної або соціальної точки зору (*el templo,*

la montaña, la mano) з урахуванням того факту, що в іспанській мові (як і в інших західноєвропейських) граматичний рід є системою класифікації, яка не вичерпується своєю функцією розподілу на жінок і чоловіків, оскільки всі іменники незалежно від того, визначають вони живі чи неживі істоти, належать до одного або іншого роду, і, також існує *третій прихований рід*, який об'єднує поняття, що не належать до жодного з двох даних [366]. Прихований характер категорії не виключає, що в лінгвістичній свідомості індивіда існує певний гендерний ресурс, який визначає, про кого йде мова: про чоловіка або жінку відповідно. Серед науковців, які вважають, що граматичний рід має обґрунтування, Р. Діксон, він наполягає, що це цілком емпірична дія, що класи іменників завжди мають певний ступінь семантичної відповідності [326, p. 173].

Це може привести до певної мотивації гендерних асоціацій в неживих істотах, які в певних випадках можуть мати культурне підґрунтя, відображаючи поведінки і культурні цінності [326, p. 265]. Р. Ленекер у порівнянні семантичної структури зі структурою концептуальною визначає лінгвістичне знання – насамперед енциклопедичне [357, p. 154]. Його когнітивістська точка зору зумовлює сприйняття того, що лексичні одиниці і вирази кодують щось ще окрім абстрактної і схематичної репрезентації певних понять. Це бачення граматики пов'язано з моделлю, яка ґрунтується на вживанні, в якому повторення найбільш вживаних у мові форм надає пояснювальне підґрунтя для *молодої граматики*, яка також розуміється як результат процесу седиментації [357].

З іншого боку, Р. Лакофф запропонувала семантичне пояснення визначення понять для кожного з чотирьох семантичних класів мови австралійських аборигенів чілбаль. Для цього дослідниця використала модель радіальної категоризації з центральною субкатегорією [168, с. 91]. Гіпотеза Р. Лакофф викликає зацікавленість завдяки тому, що дослідниця надає пояснення семантичного підґрунтя для формування граматичних класів, які є базою для гендеру. І хоча дане дослідження не можна перенести на інші мови,

воно містить приклад того, яким чином вкорінені в культурі сигнифікативні асоціації функціонують для створення категорій.

На наш погляд, для подальшого дослідження потрібно чітко диференціювати відмінності між статтю, граматичним родом і соціальною статтю. Стать людини є природною генетичною ознакою, яка не може бути змінена довільно. Це генетичне розходження несе відповідальність за розділення ролей між чоловіками і жінками як у первинних суспільствах, так і в сучасному. Чоловіки в своїй більшості природно сильніші, ніж жінки, тому існує більше історичних завдань, які вимагають більше фізичних навантажень, наприклад полювання та участь у війні, в той час як жінка фізично слабша, часто вагітна, але також має виконувати певні функції – приготування їжі, виховання дітей та ін. Існувала дуже обмежена кількість доісторичних суспільств, в яких жінки мали причетність до полювання, риболовлі або війни як щоденної праці разом із чоловіками. Хоча доісторична жінка повинна була бути набагато фізично сильніше, ніж в сучасну епоху.

Насправді наша зацікавленість гендерними розбіжностями в лінгвістичному аспекті існує завдяки площині знань, від якої ми відштовхуємося в дослідженні, вона йде не від суто соціальних, політичних або економічних розбіжностей, а з аспектів, які продукує мова, яка і є кращим елементом аналізу людської комунікації. Вивчаємо, як впливає мова на структуру асиметричного суспільства, в якому поважається рівноправ'я можливостей статей. Ми повинні відштовхуватись від очевидного: комунікативна поведінка чоловіка не є такою самою, як у жінки. Чи це є позитивним або негативним постулатом? Якщо б ми вважали, що ця розбіжність збагачує мову, то в нас не було б аргументів для цього твердження; без сумніву, реальність не має цього виміру. Розбіжності не збагачують, а навпаки загострюють асиметрії і відстань між обома статями в середині соціального спектру. Це відбувається тому, що не слід постійно проголошувати стереотипізовані якості жінки і чоловіка у визначених контекстах.

Можемо зазначити, що як і маскулінність, так і фемінність – це поняття, не вірно зрозумілі суспільством, і від цього нерозуміння йде статева нерівність. У певних ситуаціях поведінка маскулінності та фемінності є однаковою в питанні визначення важливості своєї статі, що віддаляє претензії на рівноправ'я обох. Соціальне життя пропонує двом статям низку елементів для того, щоб вони їх використали в конструктивному напрямку. Одним з цих елементів є комунікація. Ми не можемо стверджувати, що вона є певною мірою *асептичною*, навпаки, в неї ми вводимо інтенцію, бажання досягнення певної мети; в ній чітко відображається інструментальна функція мови. Даний характер робить те, що аналіз мови веде до важливих з'ясувань стосовно соціальної реальності, в нашому випадку – статевих розбіжностей.

В даній комунікації виділяємо дві реальності, які, незважаючи на свою *нечіткість*, можуть бути проаналізовані поодинці: вербальні аспекти і невербальні. У першому випадку можемо спостерігати, як проявляються статеві розбіжності в елементах, пов'язаних з фонетикою, семантикою і морфосинтаксисом; в іншому – вигуки, ономатопея, жести та ін. Стосовно вербальних аспектів в інших моментах, ми вже зупинялися в нашому дослідженні на значних розбіжностях, які демонструють чоловіки і жінки у використанні мови. Серед них можна знайти ті, що стосуються семантики у дуже популярних випадках, наприклад випадок з іменником *el zorro* і його формою в жіночому роді з відповідними соціальними конотаціями, які він містить: *el zorro* – хитрий чоловік, *la zorra* – повія, або лексичні аспекти, чому визначені терміни можуть бути використані стосовно чоловіків, а не стосовно жінок, оскільки в останньому випадку вони отримають соціальне несприйняття та несхвалення.

Також фактом є те, що довжина фраз жінок відрізняється від такої у чоловіків. Інакше кажучи, у відтворенні речень жінки через жіночий стереотип, який пов'язаний з боязкістю, володіють краще лінгвістичними структурами, в той час як чоловіки є певною мірою недбалими в цьому сенсі. Схоже відбувається у випадку, коли йдеться про вимовляння слів: використання

стереотипу веде до кращої фонетичної вимови з боку представниць жіночої статі.

Стосовно вербальних аспектів існують певні розбіжності, які концентруються на невербальній комунікації, і оскільки вона відображається в нерівності можливостей між чоловічою та жіночою статтю, веде до підтвердження сексистських стереотипів в комунікації. Використання мови визначає місце статям у соціальній площині. Дії осіб слугують як референти для знання колективного або індивідуального і зумовлюють наші комунікативні процеси відповідно до них самих [359]. В цьому сенсі одну з найважливіших функцій виконує саме стереотип, який визначається як поширені вірування про персональні риси людини або суспільства [382]. Як найважливішу характеристику зазначимо елемент, який спрощує розуміння найдальшої і найближчої реальності. Це зумовлює подвійний ефект, оскільки у певних випадках залежність від стереотипів може зумовлювати структуру помилкових когнітивних зображень або в інших випадках – розподілення на визначені моделі поведінки, з чим унеможливлюються інші поведінки, і що веде до цензури.

Реальність є такою, що в тих аспектах, що стосуються чоловіків і жінок, стереотипи – це факт, втілений в знанні кожної з обох статей. Тому не є дивним думати про чоловіка як про агресивного, автономного, міцного, грубого і про жінку як про покірну, стриману, м'яку, пасивну. Ці стереотипи функціонують автоматично, оскільки, коли запитують особу про риси кожної статі, на наш погляд, дуже імовірним буде перелічення якостей, зазначених нами вище.

Ці якості є лексичними одиницями, які понурені у *свавілля* мови. Вони асоціюють зі своїм значенням цілу низку чинників, таких, як семантичні і паралінгвістичні або близькі ним аспекти, які провокують те, що комунікативна дія змушена привести до дискримінаційних параметрів. Лексичні одиниці вже не є *асептичними* і отримують інтенцію, яка тісно пов'язана з законністю позиції сили обох статей. Ситуації, зазначені вище, існують у різних місцях, але ті, які мають найбільший вплив, знаходяться в родині і в шкільних інституціях.

Не слід забувати про інформативний освітній внесок, який презентується в сучасних іспаномовних мас-медіа.

Граматичний рід є мовним параметром, який розрізняє статеву належність у мові. Навіть в одній і тій самій мові рід слова змінює його лексичне значення, наприклад лексичні одиниці *la frente* й *el frente* або *el capital* і *la capital*. Граматичний рід, як це було продемонстровано раніше, також не може бути частиною дискусії про рівність чоловіка та жінки, оскільки лінгвістичні структури мов постійно еволюціонують і не можуть різко змінюватись. Граматичний рід – це один з лінгвістичних параметрів, за якими розрізняються мови. Дослідник Дж. Грінберг в своїй лінгвістичній типології презентував таксономію роду в різних мовах світу з метою пошуку лінгвістичних універсалій. На думку вченого, існує три типи мов:

1) Мови, які не визначають рід взагалі;

2) Мови, які мають семантичний рід або виділяють нульовий рід і біологічну стать (чоловік, жінка);

3) Мови, які мають граматичний або аномальний рід, за яким розрізняють всі речі, незважаючи на те, живі чи неживі істоти [*Greenberg*].

Ґрунтуючись на даній класифікації, можемо стверджувати, що іспанська мова належить до третього типу мов, тобто має граматичний або аномальний рід. Іспанська мова має чоловічий і жіночий рід, і коли йдеться про предмети або осіб обох родів, вживається форма чоловічого роду як синтетичний рід. Наприклад, якщо йдеться про змішану групу чоловіків і жінок, вживається форма чоловічого роду *nosotros*. Без сумніву, феміністські групи наполягають на тому, що на даному етапі розвитку сучасного суспільства слід ввести зміни в правила іспанської мови і вживати обидві форми: *nosotros y nosotras.* Також існує пропозиція певних феміністських організацій щодо вживання виключно форми *nosotras,* коли більшість людей є представницями жіночої статі. Але, на нашу думку, в цьому випадку чоловіки будуть повністю виключеними з комунікативного акту.

Оскільки граматичний рід є категорією, що класифікує іменники в мовах, виникає наступне питання: за якими критеріями вони розподіляються за встановленими мовою класами, як впливають позамовні семантичні чинники на класифікацію іменників різних родів. Г. Корбетт надав визначення цьому процесу як *призначення гендеру* [320]. Критерії в даному випадку є семантичні або формальні. Усі гендерні системи є семантичними в тому сенсі, що завжди існує ядро, від якого визначається семантичне призначення [320, с. 8]. В мовах з даним семантичним призначенням можливо визначити належність певного іменника до одного або іншого граматичного роду тільки знаючи його значення. Біологічна стать – це лише один з семантичних критеріїв, на якому ґрунтується гендерна розбіжність в мовах [320, p. 30–31]. Наприклад: *animado / inanimado, humano / no humano, macho / hembra, grande / pequeño,* та ін.

Існує велика кількість систем граматичних родів, пов'язаних із біологічною статтю. Дослідник описує певну шкалу, на верхівці якої знаходяться мови з високим рівнем зв'язку між граматичною категорією і визначенням. Існують мови, в яких іменники, що визначають чоловічу стать, належать до чоловічого граматичного роду, наприклад тамільська мова. В іспанській мові, на відміну від неї, іменники, які визначають чоловіків або тварин чоловічого роду, належать до чоловічого граматичного роду, але існує велика кількість таких іменників чоловічого роду, які визначають безстатеві об'єкти. Крім того, деякі іменники, які визначають істоти певної статі, належать до так званої *помилкової статі* [320, p. 57].

Таким чином, іспанська мова знаходиться серед мов, які визначають граматичний рід виключно за статевими критеріями, але це лише пояснює частину ядра, оскільки існує значна кількість іменників, що підпадають під формальні критерії, і це є результатом того, що іменники будь якого роду не викривають своє значення, а є лише формальним аспектом. Полеміки стосовно сексизму в мові повинні бути пов'язані з тією частиною вокабуляра, яка складає частину ядра, що дозволяє визнати справедливим твердження Г.Корбетта про те, що граматичний рід в іспанській мові знаходиться в тісному

зв'язку з розділенням за біологічними статями. Частина ядра – це сукупність іменників, для якої релевантним є (або може бути) знання того, чи йдеться про жінок чи про чоловіків [320]. Це не є суто лінгвістичним питанням, але ці розбіжності кодуються мовою.

Соціальна стать є не матеріальною для певної соціальної групи, тому що впроваджена суспільством і зазнає змін разом з ним. Соціальна стать призначає ролі особам в межах певного суспільства. Це є саме тим гендерним типом, який надав жінці в багатьох суспільствах другорядну вторинну роль і слугує полем для впровадження дій, спрямованих проти гендерних стереотипізованих ролей.

Незважаючи на матеріал, зазначений вище стосовно визначення осіб у так званому преференційному дискурсі, він не позбавлений ускладнень, велика частина яких існує завдяки багатьом чинникам:

1) спотворення між мовою і реальністю; як правильно звертатися до людей; помилки між статтю і родом.
2) Ускладнення в класифікації іменників з точки зору широкої лінгвістичної перспективи, що зумовлює не лише гендерну альтернацію, але й також лексико-семантичні, прагматичні і когнітивні зміни.
3) Ускладнення в лінгвістичному визначенні типології сексистських і псевдосексистських дискурсів.

У свою чергу ця остання проблема, що складається з прагмалінгвістичного визнання як сексистського вживання, так і відмови від нього, ускладнюється за рахунок трьох моментів:

1) Зловживанням чоловічим родом при звертанні до двох статей разом із традиційним підпорядкуванням і вторинним планом жінок у соціальному житті взагалі.
2) Ускладненням у визначенні відношення до головних дійових осіб певної події і відношенням до цієї події.

3) Розбіжністю критеріїв між природнім вживанням мови та індикаторами, які походять з різних більш або менш радикальних груп, які пропонують штучні модифікації для певного лінгвістичного вживання.

Вся ця сукупність ускладнень пояснює те, що в сучасному іспаномовному світі вживаються різні критерії, які іноді не є раціональними.

Одна з причин помилкового визначення статі та граматичного роду знаходиться в різноманітності значень, які мають прикметники *masculino* і *femenino*. Ці дві лексичні одиниці мають в іспанській мові два різних визначення:

1) У своєму загальному використанні *masculino* і *femenino* визначають *властивості чоловіка* і відповідно *властивості жінки*:

Deporte masculino /deporte femenino

Ropa masculino / Ropa femenina

Aficiones femeninas / Aficiones masculinas

Gustos femeninos / Gustos masculinos

2) У своєму граматичному вживанні, *masculino* і *femenino* відносяться до двох гендерних класів, які визначають специфічний тип узгодження іменників відповідно до інших класів лексичних одиниць. Наприклад: слово *coche* в іспанській мові належить до чоловічого роду, а у французькій – до жіночого. З іншого боку, для гендерної ідентифікації поширені визначення *sexo varón* і *sexo mujer*, замість *sexo masculino* і *sexo femenino*. Вони вживаються як у офіційних документах, так і в літературній мові. Так само в усному коді використовуються ті ж самі визначення.

Найбільш вагомі наслідки цих розбіжностей між граматичним родом і біологічною статтю полягають у тому, що з одного боку гендерна альтернація не є єдиним лінгвістичним засобом, який визначає стать. Наприклад:

El sacerdote: En la Iglecia católica, hombre ordenado para celebrar el sacrificio de la misa y realizar otras tareas propias del ministerio pastoral.

La matrona: Mujer especialmente autoriza para asistir a las parturientas.

El mariscal: En algunos países jefe military de la más alta graduación.

El profugo: Mozo que asienta o se oculta para eludir el servicio militar.

El marimacho: Mujer que en su corpulencia o acciones parece hombre [405].

Дійсно, *el sacerdote, la matrona, el mariscal, el profugo, el marimacho* і всі інші подібні лексичні одиниці групи *ortosex* не мають гендерної альтернації, незважаючи на те, що належать до чоловічого або жіночого родів. У даних випадках лексичне значення іменника визначає гендерну належність іменника без необхідності змін роду.

З іншого боку, не всі гендерні розбіжності демонструються в граматично визначених іменниках, іншими словами, не завжди гендер визначає відмінності в граматичному роді таким чином. Так звані іменники загального роду: *criatura, persona, víctima* належать до жіночого роду, хоча можуть означати істот обох родів.

Кожен з двох родів – чоловічий і жіночий – є лише знаками, які регулюють певне узгодження і навпаки не є маркерами, що вживає мовець для систематичного визначення чоловіків і жінок відповідно. Не всі іменники жіночого роду визначають жіночу стать, і не всі іменники чоловічого роду визначають чоловіка. В іменниках, у яких визнається гендерна альтернація, значення роду кожної флексії залежить від прагматичних обмежень, які виходять з комунікативного контексту.

Граматичний рід традиційно має певні критерії для класифікації іменників різних категорій, які зазвичай визначаються наступним чином:

Змінні іменники: *el gato / la gata.*

Незмінні іменники: *la mesa, el lapiz.*

Гетеронимні іменники: *el caballo / la yegua.*

Загальні іменники: *el trompeta / la trompeta*.

Біполярні іменники: *el mar / la mar.*

Гетероклітичні іменники: *el zamarro / la zamarra*.

Іменники загального роду: *el gorila, la nutria*.

На нашу думку, ця традиційна класифікація іменників іспанської мови лише частково може відображати лінгвопрагматичні процеси, які відбуваються

в сучасній мові, оскільки вона охоплює всі іменники, які визначають за статтю всі істоти: чи то людину, чи ні. Тому в нашому дослідженні пропонуємо власну класифікацію іменників, які мають відношення до людини, ґрунтуючись на гендеродовій кореляції і враховуючи формальні і функціональні чинники, які пов'язані з комунікативним контекстом і зі знанням про світ. Тобто, нашим завданням є пояснити, які методи існують в іспанській мові для вираження двох різних комунікативних намірів:

1) визначити за гендерною ознакою іменники кожного типу;

2) виразити іррелевантний характер цієї гендерної тотожності.

Згідно з цими припущеннями запропонована нами класифікація іменників повинна спростити правильне вживання альтернації граматичного роду, пояснити тип персональної референції, яка активується в кожному конкретному випадку відповідно до характеру інформації стосовно гендерної належності іменника, яку хоче передати у своєму повідомленні мовець і на практиці дослідити функціонування гендеру відповідно до правил сучасної іспанської мови.

3.2. Класифікація іменників іспанської мови. Особливості I групи іменників

До цієї групи належать іменники і субстантивовані прикметники, які виражають різні роди шляхом гендерних граматичних змін. Лише в даній обмеженій групі демонструється відповідність між родом і статтю: *vasallo / vasalla*. У цьому випадку рід не відіграє іншу семантичну функцію, ніж нести інформацію стосовно гендерної належності особи, про яку йдеться. Таким чином, відмінною рисою іменників I групи є те, що в них зміна роду відповідає зміні в закінченні іменника. На думку Е. Аларкоса Льорача, різниця в родах іменників сприяє створенню особистих форм, які є відмінними від форм чоловічого і жіночого родів. Від іменників чоловічого роду: *huésped, patrón, oficial, jefe, monje, sirviente, ministro, asistente, juez* утворилися жіночі форми: *huéspeda, patrona, oficiala, jefa, monja, sirvienta, ministra, asistenta, jueza* та ін.

Рідше від іменника жіночого роду утворюється іменник чоловічого роду: *vuida – vuido; modista – modisto* тощо [302, p. 70].

Словник Королівської академії іспанської мови визначає загальним іменник *jefe* і пропонує вживання таких термінів: *la jefe de departamento, la jefe de estado, la jefe del gobierno, la jefe de negociado, la jefe superior de administración*, в той час як для значення *cabeza de una corporación u oficio* пропонується вживати обидві форми: *jefe* та *jefa* [375].

Незважаючи на той факт, що іменники *sirviente* та *sirvienta* зазвичай вживаються у визначенні чоловіка або жінки, які є слугою та відповідно служницею, в словнику Королівської академії іспанської мови ми не знаходимо однакові визначення, оскільки з одного боку іменник *sirviente* фігурує як загальний у значенні *людина-слуга*, в той час як лема *sirvienta* належить до жіночого роду та визначається як *жінка, яка займається домогосподарством*. Згідно з цими лексикографічними критеріями було б доцільне вживання як форми *la serviente,* так і *la servienta*, незважаючи на той факт, що останнє визначення *la servienta* здається, на нашу думку, більш узагальненим. Крім того, словник Королівської академії іспанської мови не надає чіткої відповіді стосовно правильного терміна для визначення жінки, яка займається роботою служниці, і тому у адресата може виникнути помилкове розуміння іменника *serviente* як загального, тим самим приховуючи його інше лексичне значення *чоловік-слуга*.

У словнику Королівської академії іспанської мови іменники *asistente* і *asistenta* не визначаються як змінні: кожен з них має власне значення для кожної статі. Так, іменник *asistente* має такі значення:

1. Помічник при церковних обрядах.
2. Релігійна посада в деяких релігійних орденах.
3. Коррехідор.
4. Ад’ютант.

У той час, як іменник жіночого роду *asistenta* має наступні значення:

1. Жінка-служниця в домі.

2. Світська жінка, яка слугує в релігійних установах.

3. В певних релігійних орденах монахиня-служниця.

4. Фрейліна [375].

Лексична одиниця *modista* визначається словником Королівської академії іспанської мови як людина, яка займається виготовленням одягу, й іменник чоловічого роду *modisto* як чоловік, який займається виготовленням одягу. Згідно з цими визначеннями лінгвістичні надлишки припадають на чоловічий рід, оскільки в даному випадку чоловік може визначатися двома словами – як *modista,* так і *modisto* [375].

Визначені закінчення або суфікси, які слугують для назв професій, занять та ін., створюють іменники I групи, змінюючи морфему роду для визначення гендерної належності референта. Закінчення, які беруть участь у даному процесі, це: *- grafo / -a, -logo/- a, -dor /-a, ico / -a, -ero / - a, ano / -a, ario / -a, ivo / -a, on / -ona, ino /-a, - an /-ana.* Лексичні одиниці, які в чоловічому роді мають наголос в закінченні і класифікуються в цій групі іменників, мають пристосувати закінчення жіночого роду до найбільш типової просодичної схеми іспанської мови, до якої належать слова з наголосом на передостанньому складі. Наприклад: *el juez / la jueza*; *el alferez / la alfereza*.

Розгляньмо детальніше найбільш типові утворення кожного з закінчень, наведених вище.

Закінчення ***- grafo / -a*:**

ampelógrafo / - a	*cromolitógrafo / - a*
anemógrafo / - a	*cronógrafo / - a*
bibliógrafo / - a	*dactilógrafo / - a*
calcógrafo / - a	*escenógrafo / -a*
caligrafo/ - a	*estenógrafo / - a*
camarógrafo /- a	*etnógrafo / - a*
comediógrafo /- a	*fotógrafo / -a*
coreógrafo / - a	*fotolitógrafo / - a*
cosmógrafo / -a	*geógrafo / -a*

Неологізми, утворені з даним закінченням і за допомогою найбільш продуктивного суфікса, на нашу думку, належать до згаданої групи іменників, хоча все ще відсутні в словнику іспанської мови іспанської Королівської академії, у формі чоловічого роду [375]. До таких неологізмів належать:

riptógrafo / - a
cristalógrafo / - a
doxógrafo / -a
fisiógrafo / -a
fitogeógrafo / -a
himnógrafo / -a
iconógrago / -a
ideógrafo / -a
logógrafo / -a
metalógrafo / -a
paleobiógrafo / -a
zoogeógrafo / -a

Інші іменники, які належать до першої групи, характеризуються тим, що в жіночому роді отримують наголос на передостанньому складі, змінюючи наголос, який припадав у чоловічому роді на останній склад. Наприклад:

an / -ana	***-ivo / -iva***
capellán / -a	*directivo / -a*
capitán / -a	*ejecutivo / -a*
sacristán / -a	*facultativo / -a*
sultán / -a	*federativo / -a*
truhán / -a	*furtivo / -a*
-e/ -a	***-l / -la***
alcahuete / -a	*bedel / -a*
cacique / -a	*chaval / -a*
sastre / -a	*collegial / -a*
-ino / -ina	***-on / -ona***
campesino / -a	*campeón / -a*

concertino / -a	*comadrón / -a*
interino / -a	*patrón / -a*
marino / -a	*peatón / -a*
-or / -a	***-z / -za***
prior / -a	*prendiz / -a*
señor / -a	*juez / -a*

З семантичної точки зору клас іменників І групи може належати як до жіночого роду, так і до чоловічого, беручи до уваги також позамовний чинник. Але на відміну від цього, гендерному значенню, яке містять іменники даної групи, не вистачає точності, в тому сенсі, що прагматичні умови, які активізуються комунікативним контекстом і наміром мовця, визначають три типи персональної референції: специфічну для чоловічої або жіночої статі; універсальну для обох статей; прототипове відношення до будь-якої зі статей. У цих двох останніх випадках мовець має бажання продемонструвати, що стать персонального референта не створює релевантну інформацію.

З іншого боку, цю групу іменників, на наш погляд, можна поділити на дві підгрупи:

а) Гендерна альтернація в іменниках І групи набуває гендерного значення, в той час як воно відсутнє в змінних іменниках, в яких також окрім зміни в роді веде до несистематичних змін в значенні: *el cesto, la cesta; el anillo, la anilla; el banco, la banca; el huerto, la huerta; el naranjo, la naranja* та ін.

б) Кожен з родів в однині і множині групи іменників *intrasex* може належати як до однієї, так і до іншої статі у функції прагматичних і контекстуальних змін. Безперечно, цього проникнення не існує у випадку зі змінними іменниками. Таким чином, саме контекст вирішує тип гендерної референції, яку бажає виразити мовець з іменниками І групи: *profesores, abogados, perito, leones* та ін. На відміну від даних лексичних одиниць, ті, що мають відношення до іменників *cestos, anilla, bancos, huerta, naranjas,* залишаються без змін у будь-якому контексті.

3.3. Особливості ІІ групи іменників іспанської мови

До даної групи належать іменники обох родів шляхом їхньої зміни, яка відбувається в артиклях і прикметниках та займенниках (*este, varios, algunos, muchos, nuestro, todos*, та ін.). Наприклад:

el espia / la espia;

un joven / una joven;

este miembro / esta miembro;

muchos de aquellos juristas / muchas de aquellas juristas;

varios testigos / varias testigas;

pocos consejeres / pocas consejeres;

este mismo colega / esta misma colega.

До цієї групи належать деякі групи слів, що мають однакове закінчення. Можемо зазначити, що ці закінчення мають можливість утворювати іменники ІІ групи іспанської мови, наприклад закінчення *-ista*. Окрім лексичної одиниці *modista,* яка належить до групи іменників *intrasex* (*el modisto / la modista*), всі іменники з закінченням *-ista* набувають характеристик, притаманних групі іменників *extrasex,* тобто відношення до кожної з обох статей демонструється не в іменнику, а в узгодженні з маркерами змінного роду: *la joven pianista noruega*, *la presunta terrorista*.

Закінчення *-nte* зазвичай належить до іменників, які в своїй більшості входять до даної групи, хоча існують деякі лексичні одиниці, що належать до групи *intrasex.* У випадку з останньою групою суфікс тяжіє до непродуктивності, оскільки, за винятком *el presidente / la presidenta*, зазвичай виражає соціально субординаційні посади і навіть допускає стародавню інтерпретацію значення *la esposa de*. В будь-якому випадку утворення жіночого роду *-nta* виробляють певну соціальну стигматизацію. Таким чином, до цієї групи іменників належать серед інших наступні іменники на *-nte / -nta*:

el asistente / la asistenta;

el cliente / la clienta;

el dependiente / la dependienta;

el infante / la infanta;

el presidente / la presidenta.

Більшість форм на *-nta* є нестабільними, і іноді вони вживаються як аномальні форми або форми виключно розмовного мовлення. Наприклад: *Acompañanta, ayudanta, comedianta, comunicanta, giganta, oyenta, parienta, pasanta* та ін.

Поряд з цією обмеженою групою утворення II групи, які мають закінчення *-nte*, створюють в сучасній іспанській мові нові форми:

El / la acompañante

el / la agente

el / la comerciante

el / la ayudante

Розгляньмо складні слова, які належать до цієї групи іменників. Продуктивність лексичних одиниць цього типу за допомогою закінчень демонструється в неологізмах, які утворені словотворенням:

El / la aparcacoches;

el / la guardameta;

el / la friegaplatos;

el / la limpiabotas;

el / la portavoz.

На відміну від загальних іменників у питанні гендерної належності узгодження в чоловічому або жіночому родах може виявляти інші реальні, аспекти, які є далекими від родової різноманітності: *el trompeta la trompeta, el espada la espada*, та ін. Але в даній групі іменників навпаки зміна узгодження у визначальному слові належить виключно до різноманітностей в родах лексичної одиниці.

З іншого боку, лексичні одиниці цього класу самі не виражають гендерну належність відповідних осіб, тобто якщо іменникові не вистачає визначальності в різноманітності родів, то розуміється, що мовець бажає виразити гендерну іррелевантність:

Dos tenistas estadounidienses acaparon las portadas [405].

El tratado no fue firmado por dos gobernantes [405].

Fue presentado a sus colegas [405].

Multitud de estudiantes se manifestaron en la plaza de la Universidad.

Ha recibido quejas de un elevado número de residentes [405].

Але, якщо комунікативний намір полягає саме в розмежуванні статі персональних референтів в цьому типі контекстів без гендерних маркерів, тоді, на нашу думку, необхідно вдатися до специфічної опозиції іменників *mujer* і *varón* або до ідентифікації за допомогою власних назв:

Quizá en el futuro haya más astronautas mujeres que varones [405].

Dos telefonistas, Carmen y Antonio, atendieron la llamada [405].

Але навпаки, ультрасексистське вживання включає в себе терміни *mujer* і *varón* в контексті з визначальними словами, в яких варіюється рід:

La primera estratega mujer [405].

El primer telefonista varón [405].

Відповідність між родом і статтю в іменниках, які виражають це значення через внутрішню формальну варіацію (*іменники I групи*) або навпаки через зовнішню формальну варіацію (*іменники II групи*) не є абсолютною, тому що над цими класами іменників тяжіють жорсткі прагматичні норми, які порушують семантичну цінність стосовно статі.

3.4. Прагматична функція гендерних маркерів в іменниках іспанської мови I та II груп

У власних назвах, які допускають зміни в роді і належать до іменників першої або другої групи, не завжди визначення чоловічого або жіночого роду виражає відношення до чоловічої або жіночої статі. Дискурсивне вживання контекстуалізує інші прагматичні функції шляхом варіативності морфем. У цьому контексті доцільною є демонстрація того, що як чоловічий рід, так і жіночий здатні виражати разом належність до обох родів.

Тому, на нашу думку, було б доцільним розмежувати *чоловічий двостатевий рід* і *жіночий двостатевий рід*. З цими визначеннями, які частково узгоджуються з термінами *гендерний* або *універсальний* і які вживаються багатьма дослідниками, маємо на меті дослідити прагматичні функції, які мають відношення до гендерних морфем (як в однині, так і множині) у власних назвах груп *intrasex* і *extrasex*, що визначають іменну частину присудка як в жіночому роді, так і в чоловічому: *vallisoletanos, usuario -/a, firmante.*

Метою нашого дослідження з одного боку є аналіз неточності вживання терміна *гендерний* (*generico*), що на нашу думку пов'язано з англійською калькою, оскільки чоловіки і жінки не є частиною різних родів, а різниця між ними полягає виключно в статевій належності. З іншого боку визначаємо, що *універсальна* або *двостатева* функція не лише проявляється в граматичному чоловічому роді, як було зазначено вище, але й також може активізуватись у контекстах шляхом узгодження з граматичним жіночим родом. Йдеться про прагматичну функцію, на якій загалом не акцентується увага в лінгвістичних дослідженнях сексизму в мові.

Розгляньмо *чоловічий двостатевий рід*. На нашу думку, це тип узгодження в формі чоловічого роду, яку обрав мовець серед першої і другої групи іменників для визначення прототипових або неспецифічних класів людини, чия статева належність є логічно іррелевантною. Іншими словами, мовці вдаються до узгодженої форми іменників в чоловічому роді *intrasex* і *extrasex,* впевнені в тому, що їхній співрозмовник їх інтерпретує правильно і розуміє не як належність до чоловічої статі, а як маркер, який контекстуально може відноситись до однієї або декількох осіб, чия статева належність при цьому зазнає змін.

Невизначення або приховування гендерної належності відповідної особи або групи осіб може бути метою певних умов, які виражаються *чоловічим двостатевим родом*:

El que me ha llamado hombre o mujer.

El que ahora está hablando es hombre o mujer.

Los padres ya pueden elegir el sexo de su hijo.

El firmante de esta carta no ha relevado su sexo, porque utiliza solo sus iniciales.

Si el hablante es mujer, va a recurrir frecuentemente a los eufemismos [405].

Мовці, які приховують свою гендерну належність, зазвичай використовують для свого визначення виключно чоловічий граматичний рід в групах іменників *intrasex* і *extrasex:*

El heroe desconocido.

Un conductor anónimo.

Un ciudadano anónimo.

Los periodistas anónimos [405].

Зазначимо, що загальна анонімія не досягається узгодженням в граматичному жіночому роді: наприклад, в реченні *una conductora anónima* змінюється стать людини, оскільки узгодженню в жіночому роді не вистачає можливості створювати гендерні нерелевантні прототипи.

Жіночий двостатевий рід зазнає прагматичних інтерпретацій, які включають в себе обидві статі, передусім в дискурсивних контекстах зрівнювання або порівняння з синтаксичними структурами атрибутивного типу. Йдеться про умови, в яких мовець бажає урівняти або порівняти властивості об'єкта жіночої статі з відношенням до всіх чоловіків і жінок, що належать до певного класу. Дослідники приділили певну увагу цим конструкціям, в яких мовець визначає особливості певної якості з відношенням до групи людей, якій надаються ті самі властивості. Без сумніву не є дуже частим той факт, що в подібних граматичних аналізах описуються проблеми узгодження, які висувають на первинний план підмети жіночого роду. Наприклад:

Las mujeres son las principales consumidoras de estos productos.

Elena es major conductora que su marido [405].

Ella es una de las mejores de todos los fotógrafos del siglo XX [405].

Деякі автори використовують варіант чоловічого роду для порівняння, незважаючи на чітку синтаксичну антонімію, що виникає:

Arantxa Sanchez Vicario fue el primer tenista español que ha ocupado el numero uno mundial [406].

Lili Álvarez fue el primer tenista español que ha jugado la final de Wimbledon.

Hellen Sharman es el primer astronauta britanico [406].

Можливо, за допомогою синтагм *el primer tenista español* і *el primer astronauta britanico* як іменних частин присудка жіночого роду здійснюється спроба уникнути можливої двозначності у порівнянні жінок між собою або у порівнянні однієї жінки з багатьма іншими, як бачимо у прикладах, наведених вище. Для цього деякі автори вдаються до більш складних рішень:

A. Grandes ha sido la primera mujer y el primer autor español en recibir el prestigioso premio rossone d'Oro
[http://elpais.com/elpais/2012/03/05/opinion/1330951227_921857.html].

Ці текстуальні опції демонструють той факт, що узгодження в жіночому роді, яке є обов'язковим і потребує атрибутивних речень, розділяє ту саму *двородову* функцію ненормованого чоловічого роду, який іноді вживається, мабуть через опір, що все ще існує у порівнянні чоловіків і жінок при виконанні однакових обов'язків. Іншими словами, якщо б єдиним універсальним (у нашому випадку *двостатевим)* родом для узгодження певних іменників був чоловічий рід, то не існували б подібні аномальні конструкції:

Elena es uno de los mejores alumnos del curso.

Ella es uno de los profesores mas prestigiosos.

Carmen es uno de los más audaces periodistas.

Ella es uno de los doctores más valorados [406].

Ми пропонуємо уникати можливої двозначності і одночасно солецизми шляхом чітких альтернатив:

Lili Alvarez fue la primera de todos los tenistas españoles que jugo la final de Wimbledon.

Hellen Sharman es la primera de todos los astronautas britanicas.

Arantxa Sanchez Vicario fue la primera de todo el tenis español que ocupo el numero uno mundial.

Ella es una de los doctoras mas valorados de todo el hospital.

Julia Roberts es la major pagada de todos los actores de la industria cinematográfica.

Hillary Clinton es una de los cuatro mejores abogados de los estados Unidos.

Almudena Grandes ha sido la primera de todos los autores españoles en recibir el prestigioso premio Rossone d'Oro.

Для досягнення найвищої інтенсивності у порівнянні необхідно найбільше семантичне розширення другого прямого додатка, який хоча й може бути виражений виключно чоловічим родом, але включає в себе два роди: *de todos los tenistas españoles.* Займенник в жіночому роді першого прямого додатка належить до означення другого прямого додатка, який мається на увазі:

Julia Roberts es la (actriz) major pagada de <u>*todos los actores*</u> [http://cultura.elpais.com/cultura/2012/03/02/actualidad/1330717685_771121.htm].

В цьому варіанті вважаємо, що займенники жіночого роду (*la, una*) з одного боку визначають узгодження з підметом жіночого роду, а з іншого – виражаються в *двостатевому* чоловічому роді (*todos los actores, los cuatro abogados*). Це яскраво демонструє двородовий характер, який жіночий рід розділяє з чоловічим.

3.5. Особливості іменників іспанської мови III групи

До цієї групи, згідно з нашим дослідженням, належать апелятиви, які виражають статеві розбіжності за допомогою різних лексичних одиниць. Наприклад:

el padre, la madre;

el papa, la mama;

el papi, la mami;

el papaito, la mamaita;

el padrino, la madrina;

el compadre, la comadre.

Цей останній клас іменників характеризується так само, як у випадках з I і II групами іменників іспанської мови, які ми розглядали вище, його форма множини чоловічого роду належить до обох родів. Але його відмінність від цих двох класів іменників полягає в трьох фундаментальних аспектах. Розгляньмо детальніше наступні пункти:

1) Іменники III групи називають осіб, які є представниками виключно гетеросексуальних пар.

2) Лексична пара, яка складається з двох іменників даної групи, називає осіб обох статей, яких мовець сприяє як єдину лексичну пару.

3) Множина чоловічого роду цієї групи має відношення виключно до гетеросексуальної пари мовців, таким чином це значення, яке ми пропонуємо називати *дуальним*, постійно існує незалежно від граматичного контексту. У цьому сенсі йдеться про автономний характер відповідно до комунікативних намірів мовця.

У нашому дослідженні пропонуємо визначення даної групи іменників для опису формального і функціонального існування іменників, які традиційно мають назву гетерономних, оскільки вони не лише допускають зміну лексеми, але й також визначають одну особу чоловічої статі та іншу особу жіночої статі через інший іменник жіночого роду, і вони розглядаються у культурно-соціальному аспекті єдиною лексичною парою з точки зору мовця.

Таким чином, лексичні одиниці: *los padres, los padrinos, los papis, los papas, los compadres* інтерпретуються виключно наступним чином:

los padres – батько і мати;

los padrinos – хрещений і хрещена;

los papis – тато і мати;

los papas – папа і мама;

los compadres – кум і кума.

Таким чином, фраза *los padres de Juan* має відношення виключно до батьків і родичів чоловічої статі. На відміну від них іменники чоловічого роду множини групи *intrasex* і *extrasex* не дотримуються прагматичних норм, оскільки приймають у функції комунікативного контексту групову інтерпретацію, чи то суто чоловічого роду, чи змішаного: *hijos, abuelos, consortes, consuegros* та ін. Такі іменники мають всі лінгвістичні властивості, притаманні І групі іменників іспанської мови (*alumno / alumna*) або другій (*el periodista / la periodista*), оскільки прагматичний аспект визначає причетність або до обох родів, або до чоловічого роду:

Juan tuvo ocho hijos, cuatro chicos y cuatro chicas [406].

Sus cinco hijos eran sacerdotes [406].

Murieron mis dos abuelos, pero viven mis abuelas [406].

En la calle principal estaba la casa de mis abuelos [406].

Esta invitación se extiende a los esposos [406].

У підсумку зазначимо, що іменники чоловічого роду у множині І і ІІ груп можуть належати до осіб жіночої статі відповідно до прагматичних обмежень, які походять із комунікативного контексту. Слід зазначити, що іменники чоловічого роду в множині ІІІ групи іменників іспанської мови оскільки виражають єдині гетеросексуальні лексичні пари, не приймають жодного типу прагматичного обмеження в даній змішаній інтерпретації. Тому вираз, подібний до *Asociación de padres separados,* є прагматично невірним, оскільки має відношення виключно до представників чоловічої статі.

Вираз *Asociación de madres y padres de alumnos del colegio* є ультрасексистським, оскільки сьогодні порушуються особисті характеристики іменників іспанської мови ІІІ групи.

На противагу думці деяких дослідників вважаємо, що в сучасному вживанні іспанської мови термін *hombre* зазнав певної трансформації, а саме він поступово втрачає номінацію загальнородового іменника (*unisex*) у лексичному значенні *людина*. Дійсно, лексема чоловічого роду *hombre* втрачає

свою здатність охоплювати у своєму лексичному значенні індивідів обох статей як в однині, так і в множині, незважаючи на те, що на сьогодення ще є загальновживаними фрази, в яких іменник *hombre* у значенні *істота розумна* (чоловік або жінка) протистоїть іншим природним або надприродним істотам:

El hombre es morta [362].

El perro es el mejor amigo del hombre [415].

El hombre es un lobo para el hombre [362].

Las edades del hombre [362].

El hombre propone y el Dios dispone [362].

Un hombre, un voto [415].

З іншого боку, хоча лексичні одиниці *hombre / mujer, varón / mujer* так само, як *yerno / yerna* являють собою гетеросексуальні пари іменників, вони не можуть розумітися як іменники ІІІ групи іспанської мови, оскільки відповідна множина чоловічого роду не завжди відноситься до гетеросексуальної пари іменників, і крім того ця пара не сприймається як єдина у своєму визначенні. Навпаки, її лінгвістичне функціонування співвідноситься з класом іменників, які в нашому дослідженні ми називаємо *іменники групи IV: mujer, nuera* – слова жіночого роду, які не мають відповідностей в чоловічому, як слово *el cura* на сьогодні все ще належить виключно до чоловічого роду.

Незвичайний і архаїчний характер лексичної одиниці *varona* демонструє неспівпадання в презентації індивідів, які одночасно за біологічною статтю належать до жіночого роду, але граматично є чоловічим і навпаки. Тому аналогічні лексичні одиниці набувають іронічного забарвлення: *nuero, yerna, obispa, papisa* та ін.

Вважаємо, що іменники, які мають значення монархічних і аристократичних титулів, отриманих після укладання шлюбу, хоча формально відносяться до групи іменників intrasex (*conde, condesa*; *príncipe, principesa* та ін.), функціонують як іменники третьої групи, оскільки вживаються як особистісні іменники, тобто сингуляризовані як єдина пара з відповідним титулом. Дійсно, немає сумніву в тому, що іменники чоловічого роду в

множині, такі як *reyes, principles, duques, marqueses* та ін. можуть відноситись лише до індивідів чоловічої статі або до них і їхніх дружин, виражаючи функцію комунікативного зв'язку:

Al enlace asistieron los condes con sus prometidas.

Al enlace asistieron todos los condes herederos de Europa.

Як власні назви вони постійно мають значення подружжя і таким чином формують частину власних назв цієї групи:

Los Reyes inauguraron esta exposición [http://elpais.com/tag/fecha/20130920].

Los príncipes de Gales visitaron Mallorca [405].

Los Duques de Lugo [405].

Los Duques de Palma de Mallorca [405].

3.6. Особливості іменників IV групи іспанської мови

В нашому дослідженні виділяємо IV групу іменників іспанської мови. Їм притаманні наступні властивості.

Семантичні: іменники даної групи визначають осіб, які за біологічними, соціальними або культурними причинами належать до однієї статі, чи то жінка чи чоловік, незважаючи на той факт, що сучасна позамовна реальність дозволяє приймати статеву варіативність. Іменники даної групи виступають у значенні професії, посади, діяльності, що традиційно пов'язані з особистою статевою належністю: *cura*

1) *odalisca*.
2) Формальні: згідно з нашим дослідженням цей клас IV іменників іспанської мови є незмінним: він не приймає жодного типу варіативностей, ні в лексемі, ні в морфемі граматичного роду, ні, що є цілком логічним, в узгодженні з артиклями, означеннями або прикметниками, незважаючи на те, що вони визначають живу істоту, яка диференційована за статевими ознаками: *el párroco, la pitonisa* та ін.

Вживання жіночого роду у випадку з лексичною одиницею *el párroco* виявляється майже безпідставним, як у випадках з *armario, jardín*.

3) Прагматичні: іменники даної групи мають певну автономію відповідно до комунікативного контексту, оскільки як в однині, так і в множині визначають людину або групу людей однієї і тієї ж соціально ідентифікованої статі. Таким чином, вони не можуть інтерпретуватися як змішані групи:

Todos los tenores.

Algunas de las matronas de hospital.

Uno de los frailes de convento.

4) З когнітивної точки зору особа, яка визначена іменником групи *ortosex (obispo, nordiza*), ідентифікується у релевантну форму завдяки особистій статі, на відміну від іменників групи *unisex*, в яких статева ідентифікація є іррелевантною (*persona*):

Uno de cada tres obispos.

Крім вищезазначених іменників до цієї групи належать інші лексичні одиниці, такі як: *Ama, amazona, azafata, bajete, bonzo, caballero, carabina, chamán, chulo, currinche, dama, damisela, diaconisa, monarca, nana, nuera, patriarca, rabino, sacerdote, tenor, varón, yerno* та ін.

3.7. Особові іменники V групи іспанської мови

Іменники даної групи згідно з нашим дослідженням визначають осіб обох статей незалежно від роду лексичної одиниці: *bebé, víctima*. Складають частину іменників, які традиційно мають назву *загальнородових*, класу, який також включає в себе назви тварин: *hormiga, escorpión* та ін. Особові іменники V групи іспанської мови є індиференційними за своєю формою і за узгодженням у визначенні статевої належності вживаються у відповідному граматичному роді. Формально іменники цієї групи можуть бути як у чоловічому роді, так і в жіночому. В нашій роботі ми визначаємо два підкласи даної групи:

1) Іменники групи *unisex* чоловічого роду:

el antípoda, el cadáver, el caramal, el ídolo, el mamarracho, el particular, el pasmarote, el personaje, el prójimo, el ser humano, el sujeto, el vástago, el vejestorio та ін.

Не слід забувати про те, що вживання лексеми *hombre* у значенні *жива істота* вже є менш частотним.

2) Іменники групи *unisex* жіночого роду:

la celebridad, la compañía, la criatura, la estrella, la figura, la máscara, la pareja, la vedette, la visita, la tarabilla, та ін.

До цього підкласу належить гомогенна низка іменників, які вживаються для формального і почесного звернення до людини. Всі ці іменники належать до жіночого граматичного роду і згідно з нашим дослідженням не визначають виключно жінок. Наприклад: *Alteza, Majestad, Personalidad, Exelencia, Señoría* та ін.

В цьому класі іменників типовим є те, що рід лексичної одиниці не визначає статеву належність референта. Слід також зазначити, що такі іменники, як *eminencia, santidad* не належать до V групи іменників, а є представниками IV групи іменників, оскільки зазвичай вони використовуються виключно при звертанні до представників чоловічої статі.

До цієї групи також можемо віднести деякі іменники, які вживаються у зневажливому значенні як по відношенню до чоловіків, так і до жінок: *Animal, basilisco, calamidad, fiera, monstruo* та ін.

Вважаємо, що до цієї групи також можна віднести загальні іменники, які в однині належать до гомогенної групи людей незалежно від їхньої статі. Наприклад: *Abogacía, academia, agrupación, casta, claustro, clan, clase, clero, colectividad, comitiva, concurrencia, conjunto, dinastía, directiva, elenco, embajada, familia, gente, junta, jurado, linaje, mayoría, muchedumbre, nobleza, parlamento, profesorado, prole, pueblo, tribunal, tropa, voluntariado* та ін.

Після дослідження іменників всіх груп, розглянутих нами, вважаємо за потрібне продемонструвати нашу класифікацію у відношенні *біологічна стать – граматичний рід* за допомогою таблиці:

Таблиця 3.1

Типи персональної референції						
Формальна варіативність				**Функціональна варіативність**		
Класи особових іменників	**Лексематична**	**Морфологічна**	**Синтагматична**	**Статева референція**	**Прагматична відповідність**	**Статева іррелевантність**
Intrasex (el alumno, la alumna)	-	+	+	+	-	-
Extrasex (el periodista, la periodista)	-	-	+	+	-	-
Heterosex (el padre, la madre)	+	-	+	+	+	-
Ortosex (el cura, la odalisca)	-	-	-	+	+	-
Unisex (el personaje, la persona)	-	-	-	+	+	+

У таблиці, зазначеній вище, демонструються відмінності досліджених груп іменників іспанської мови.

Гендерні ідеали та гендерні стереотипи змінюються в межах однієї культури у зв'язку зі зміною соціально-історичних умов. Всі створені в патріархальному суспільстві мови відображають таку картину світу, в якій

жінкам відводиться збиткова, другорядна, підпорядкована роль і нерідко приписуються негативні якості. Чоловіча монополія над мовою (андроцентризм мови) – один із способів, яким чоловіки забезпечують свою перевагу.

Висновки до третього розділу

Класифікація іменників іспанської мови демонструє той факт, що зв'язок між граматичним родом і біологічною статтю містить в собі, серед багатьох інших, наступні особливості:

1) Іменники іспанської мови, що називають особу, містяться у різних лінгвістичних категоріях відповідно не лише за формою (лексематичною, морфологічною або синтагматичною), але й також за своїм лексичним значенням, прагматичним значенням і когнітивними ознаками, розглядаючи останнє як здатність демонструвати статеву ознаку референта як релевантну або як іррелевантну, неспецифічну і прототипову.

2) Рід сам по собі розуміється як формальна варіативність морфеми іменника і не є єдиною лінгвістичною ознакою для визначення статі референта.

3) Для визначення статевої варіативності іспанська мова вдається до трьох різних механізмів:

а) зміна лексеми: іменники III групи;

б) зміна морфеми: іменники I групи;

в) зміна узгодження: іменники II групи.

За допомогою будь-якого з цих трьох ресурсів іменники мають можливість варіювання у роді, і це варіювання завжди буде вирішальним для визначення статі особи.

4) Формальна фемінізація іменника, на нашу думку, не є необхідною для визначення персональних референтів жіночої статі, оскільки розглядаючи варіант з іменниками групи *ortosex,* ця ознака може бути імпліцитною в лексичному значенні терміна. Іменники *la gestante, la lactante* не наслідують

флексивну модель інших іменників з тими самими закінченнями: *presidente, presidenta*, оскільки мають значення, що може вживатися виключно відносно жінок.

На нашу думку, аналогічний тиск функціонує серед формацій на *-nte /-nta*, як у випадку з лексичною одиницею *la parturienta*, який прийшов на зміну *la parturiente.* Існують випадки, в яких визначені за граматичним чоловічим родом іменники виражають, хоча з пейоративним забарвленням, жінок: *el marimacho, el putón, el penco.* У протилежному випадку, певний іменник жіночого роду використовується по відношенню виключно до чоловіків, але виявляється рідше. Також вважаємо за доцільне зазначити, що іменникам групи unisex: (*la*) *sanidad,* (*la*) *emenencia* не вистачає референтів жіночого роду, оскільки вони вживаються виключно до Папи Римського, кардиналів та єпископів католицької церкви.

5) Відсутність формальної і прагматичної референції характеризує іменники V групи іспанської мови, які систематично зменшують іррелевантний характер статевої належності референта: *Estaba con una visita*.

Сексистський дискурс може визначатися і класифікуватися з огляду на зв'язок між релевантним та іррелевантним характером гендерної інформації у повідомленні і у вживанні гендерних граматичних маркерів.

На нашу думку, слід виважено ставитись до визначення проявів сексизму в мові, оскільки існує багато помилок у визначенні граматичного роду комунікантами, що веде до помилкового тлумачення і непорозуміння. Немає чіткого розмежування понять *біологічна стать* (*hembra / varón*) і *граматичний рід* (*masculino / femenino*) або співвідношення граматичного роду з біологічною статтю, не зважаючи на факт існування понять, що не мають належності до певного роду і які повинні його набути, але ніколи не були класифіковані і підпорядковані певній статі, що провокує семантичні помилки. В сучасній іспанській мові порушується принцип лінгвістичної економії, тому слід виважено вживати лексичні одиниці, які в якості подвійно гендерних

надлишково використовуються в таких словосполученнях: *los y las amigos y amigas, todos y todas, maestros y maestras* та ін.

Відбувається порушення через незнання правил узгодження в іспанській мові. Одне з них: два іменники різних родів вимагають вживання прикметника, який їх визначає в чоловічому роді множини: *niños y niñas traviesos*. Але ультрафеміністські представники наполягають на своєму, також на нашу думку, невдалому варіанті: *niños y niñas traviesos y traviesas*.

Ми вважаємо, що не враховується фундаментальна функція мови як засіб комунікації. Синтаксична будова, яку відстоюють феміністські кола, виявляється помилковою, важкою у використанні і недостатньо комунікативною.

Ігнорується той факт, що граматичний чоловічий рід належить до базового коду мови, а не до індивідуального використання комунікантами. В іспанській мові чоловічий рід є немаркованим терміном, і тому іменник *el niño* може визначати обидві статі, на відміну від іменника жіночого роду *la niña*, який визначає виключно жіночу стать.

Існують численні коливання у використанні іменників для визначення граматичного роду. Вони виражені в двох варіантах: перший – визначаються або виражаються два роди іменників, але є прикметник, що їх характеризує. Як в усному мовленні, так і в писемному одне і те саме слово вживається в одному моменті комунікації з визначенням роду, а в іншому – ні.

Оскільки мовець не має в своїй свідомості цієї синтаксичної структури, то це і веде до подвоєнь; він може діяти під впливом моди, імітації, без лінгвістичної свідомості, під тиском, через намагання запобігти мачистському вживанню або, навпаки, протиставити себе феміністським течіям в мові.

На нашу думку, через такі течії існує загроза поширення подвійності в граматичних родах іменників в іспанській мові, що може привести до появи невиправданих форм: *amigos y amigas, arrimensores y agrimensoras, abogados y abogadas, enamorados y enamoradas, trabajadores y trabajadoras, locutores y locutoras, difuntos y difuntas* та ін. Протистояти їхньому виникненню і

розповсюдженню не означає невизнання прав жінок і їхнє обминання в іспанській мові. Мова постійно змінюється протягом свого розвитку, і оскільки їй необхідно адаптуватись до змін, які відбуваються в світі, вона повинна це робити природним, а не штучним шляхом, який їй нав'язується соціальним середовищем.

Мова одразу ж реагує на будь-який зовнішній контроль, і тому лінгвістичні зміни, які характеризуються гармонічністю і системністю, не можуть бути введені, на нашу думку, через просте бажання мовців. Тому не здається дивним той факт, що намагання певних феміністських кіл запровадити свої форми вираження в мові не знайшли широкої підтримки в іспаномовному соціумі.

РОЗДІЛ 4

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЇ В ІСПАНОМОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ І ОСОБЛИВОСТІ ЇХНІХ ЗМІН В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Дослідник Б. Ґарсія Моліна впровадив паралель між не сексистською мовою і ставленням до жінки. Для цього вчений наполягає на необхідності вилучення жіночого з дискурсивної маргіналізації, оскільки вважає, якщо жінка не цінується в дискурсі, вона також не буде оцінена в реальному житті. Дослідник також відмічає тенденцію, що поширюється, при якій чоловіки в публічному дискурсі наближують своє мовлення до феміністських форм, приймаючи таким чином дискурс, який вони не поділяють і з яким не згодні відповідно до свого світогляду, а в родинному колі виконують акти насилля по відношенню до своїх близьких. Інші, наприклад, кандидати на різних виборах, використовують обидва граматичних роди у своєму дискурсі з лише єдиною метою – продати штучний образ і завоювати симпатії виборниць-жінок [367].

Ідеологи лінгвістичного фемінізму кваліфікують мачизм як все те, що протистоїть або не поділяє їхні погляди [167]. Але, на нашу думку, ці постулати жодним чином не допомагають вирішити проблему сексизму в іспанській мові.

Визначення сексистського дискурсу зустрічає певні труднощі, яких не існує у інших типах дискурсу. Проблема лінгвістичного сексизму існує, перш за все, у взаємному розділі між великою кількістю досліджень, присвячених вивченню сексизму у мові і граматичного роду.

Багатьом дослідженням сексизму, на нашу думку, бракує лінгвістичної спрямованості, в них на первинному плані знаходиться ідеологічний компонент, але вважаємо, що мова – це не лише вираження ідей, тому є помилковим оминати саме мовознавчий аспект вивчення цієї проблеми. Ми вважаємо, не береться до уваги той факт, що іспанська мова не є такою сексистською, як здається на перший погляд, а сексистською її робить, як ми

вже зазначали раніше в нашому дослідженні, саме мовець. Доказом цього можуть слугувати, на нашу думку, два дослідження А. Гарсія Месегера, який в 1977 році опублікував свою роботу *Мова і сексуальна дискримінація*, де стверджував про виключний сексистський характер іспанської мови, а дев'ятнадцять років по тому в своїй новій студії *Чи є сексистською іспанська мова*? спростував дану теорію [366, p. 17], зазначивши, що сплутав поняття рід і стать, і що коріння лінгвістичного сексизму знаходиться в самих учасниках комунікативного акту, а не в мові.

Водночас, лінгвістичне дослідження граматичного роду суттєво не поглиблює вивчення морфосинтаксичних особливостей ні в питаннях, які пов'язані зі змінами статі, ні в прагматичному аспекті. Слід нагадати, що в більшості випадків аналізуються традиційні класи лексичних одиниць, і тому дуже часто у більшості дослідженнях уникають визначення статевої належності, яка виражена родом.

Тому вважаємо за потрібне встановити певний баланс між цими двома перспективами і пропонуємо спрощену модель для аналізу, в якому здійснимо спробу виправити певну дистросію, яка часто зустрічається в лінгвістичних емпіричних спекуляціях, таких як доктрина про сексизм без граматичного підґрунтя. Звичайно, ми не пропонуємо вважати, що всі лексичні одиниці чоловічого роду є вираженням сексизму, так само роздвоєння обох граматичних родів не є прагматично правильним.

Ці та інші випадки персональної референції лише набувають сенсу (або навпаки його втрачають) у комунікативному дискурсі. Після цього навіть нейтральні лексичні одиниці, наприклад *la persona*, можуть виявитися прагматично анонімними, і в результаті сексистськими згідно зі своїм контекстом.

Мовець звертається до лінгвістичного сексизму, коли у своєму повідомленні завдяки формі, обраним виразам або засобам їхнього вживання в дискурсі дискримінує співрозмовника за статевою ознакою. Навпаки, коли дискримінація прихована в сенсі висловлювання, а не в формі, йдеться про

соціальний сексизм. Ці два типи сексизму тісно взаємодіють між собою. Наприклад:

Las mujeres son menos inteligentes que los hombres.

Даний приклад є ілюстрацією соціального, а не лінгвістичного сексизму, оскільки вживані іменники *mujeres* і *hombres* є рівноцінними за своїми лексичними ознаками. Сексизм виявляється в сенсі висловлювання: жінки – менш розумні за чоловіків, а не в самій граматичній або лексичній формі. Розгляньмо інший приклад:

Los varones y las hembras son inteligentes por igual.

Наведений приклад не має ознак соціального сексизму і належить до лінгвістичного, оскільки вживання іменника *las hembras* замість *mujeres* наголошує на другорядності жінки у порівнянні з чоловіком.

Сексистський дискурс протягом багатьох століть спровокував встановлення нерівних відносин між двома статями. В іспанській мові існує ціла низка вербальних механізмів, за допомогою яких створюється і підтримується статева дискримінація, створюючи умови для функціонування сексизму і андроцентризму в мові. Можемо виокремити деякі з лексичних і структурних феноменів, які містять негативне забарвлення по відношенню до жінки:

1) вербальні сполучення, в яких відтворюються стереотипізоваі уявлення про жінку як слабку, пасивну, істеричну, інфантильну, яка займається виключно домашнім господарством. Наприклад, вживання поняття *sexo débil.*

2) Конструкції, в яких жінки показані виключно в пасивній формі: *novios que llevan al cine a sus novias*; *maridos que sacan a cenar a sus esposas*.

3) Типове вживання виразу *las mujeres y los niños*, в якому жінки асимілюються з категорією дітей, при відсутності в іспанській мові розповсюдженого вживання виразів: *los varones y las criaturas, los hombres y los niños.*

4) Вживання прикметників *precioso* і *mono,* іменників *diablillo, criatura* по відношенню до жінок і дітей, але ніколи до чоловіків.

5) Згадування жінок виключно у функції матері, жінки, в формах ввічливості з метою демонстрації їхньої залежності від чоловіків: *señora, señorita*. Порівняймо з лексемою *señor*, яка є формою звертання до будь-якого чоловіка незалежно від його цивільного стану. Цей феномен лінгвістично демонструє стереотипізовані уявлення про те, що статус жінки в суспільстві і на сьогоднішній день залежить виключно від чоловіка.

е) Існування сталого порядку при називанні чоловіків і жінок, який демонструє соціальну ієрархію: *padre y madre* (із внесенням у свідоцтво про народження), *hombres y mujeres, hermanos y hermanas* та ін.

ж) Відсутність назв для визначення низки престижних професій в жіночому роді. У виданні словника Королівської академії іспанської мови в 1992 році все ще не було жіночої форми у іменників, наприклад, *dramaturgo, rector*.

з) відсутність симетрії при визначенні чоловіків і жінок: звичай брати прізвище чоловіка після одруження, дівоче прізвище після шлюбу обіймає вже вторинну позицію по відношенню до чоловічого. Порівняймо: *Garzón Teresa Palacios Berlanga – Pilar Miró y Becquer – Rosalía de Castro (José) Carreras – Montserrat Caballé (*ніколи *El Carreras) / La Caballé Ibarretxe, Arzallus – Rosa Díez Madrazo, Imaz, Intxaurraga – Anjeles Iztueta, Miren Azkarate*. Часте вживання таких фраз, наприклад, S*alieron en TV Díez y sus dos hermanos* малює ментальне уявлення про те, що мова йде про трьох чоловіків, хоча Díez може бути Rosa Díez і її два брати або брат і сестра.

і) Приховування жінок в мові при вживанні чоловічого загального роду: *los castellanos, los vascos, los profesionales*, і як наслідок цього ототожнення чоловічого роду з людством. Дане виключення впливає на розвиток особистості в соціальному аспекті.

Три перших пункти (а, б, в) е прикладом сексизму, оскільки там жінки з'являються в дискурсі з малою частотністю і в дискримінованій формі. Інші пункти є андроцентричними, тому що приховують присутність жінки або ставлять чоловіка на перше місце.

Але мова має нескінченну символічну цінність. Ставити іменник в чоловічому роді, що називає жінку, яка обіймає певну професію або займає високу посаду, несе на нашу думку чотири наслідки:

1) веде до того, що жінки стають невидимими в лінгвістичному сенсі, оскільки оминається жіночий рід;
2) дає упевненість, що подібні випадки є виключенням з правил, згідно з якими інші жінки не могли би досягнути подібного статусу або посади;
3) ускладнює жінкам доступ до певних посад (оскільки підсвідомо активує уявлення про те, що якщо навіть це не коректно з точки зору лінгвістики, то і не може бути втіленим в життя);
4) залишає чоловічий рід для визначення найбільш престижних професій.

Оскільки андроцентризм знаходить своє відображення в іспанській мові, розгляньмо цей феномен детальніше.

4.1. Феномен андроцентризму в іспанській мові

Андроцентризм означає, що роль саме чоловіка є головною моделлю, еталоном і нормою людської поведінки. Згідно з андроцентризмом, зазвичай, адресат будь-якого типу тексту є чоловіком. Андроцентричність іспаномовної культури традиційно вважається однією з домінантних рис її сприйняття, надаючи підґрунтя таким культурним маркерам, як наприклад, тавромахія або мачизм. Мужність чи затвердження мужності – це характерна річ для іспанця. Патріархальна спадщина привела іспаномовне суспільство до певної гендерної системи, в якій чоловіча і жіноча категорії будувались і розвивались у полярних сферах, що яскраво ілюструють іспанські прислів'я:

La mujer en la casa, el hombre en la calle.

La mujer debe gobernar la casa, y el marido la caja.

Жінка була виключно господинею дому та виконавицею інтимних побажань чоловіка. Останній, на відміну від своєї подруги, мав захищати від зовнішнього світу *el sagrado santuario de la familia* (святе родинне коло). Він також відповідав за політичну і економічну сфери життя (те, що демонструє

зв'язок чоловіка з зовнішнім світом). Сьогодні ситуація поступово змінюється, але, на нашу думку, несуттєво. Наприклад, в одній з телепрограм іспанського телебачення пролунав наступний коментар:

Si al llegar a casa no encuentra a su mujer, sepa que hoy han empezado las rebajas [Canal +, 23.11.2015].

Звертання в цьому прикладі спрямоване виключно на глядачів-чоловіків і демонструє стале стереотипізоване уявлення про те, що однією з характерних рис жінки є жага до покупок за знижками.

У газеті знаходимо наступний андроцентричний приклад:
Desayune con Einstein, suba al Everest a mediodía y acuéstese con Marilyn (*El País, 17.09.2016 Crónica del siglo XX*).

Андроцентризм ґрунтується на двох фундаментальних правилах. Згідно з першим, людина розумна – це виключно чоловік. Як наслідок, *varón* і *ser humano, masculino* і *universal* є синонімічними термінами. Це правило підтверджується вживанням чоловічого роду як загального. Наприклад: *los notarios* для звертання до чоловіків і жінок-співробітників нотаріальної контори, *los vascos* – коли йдеться про представників обох статей, які живуть в Країні Басків та ін. Вважаємо, що помітною є тенденція вживати прикметники, які виражають якості, що історично асоціюються з жіночою статтю. Це в першу чергу стосується зовнішніх якостей, які ідентифікують гендерні стереотипи, закріплені в латиноамериканському суспільстві і які є, на нашу думку, більш типовими в досліджених текстах: *saludable, palida, escrupulosa, soltera, vieja*.

Майже ніколи не згадується про моральні та інтелектуальні якості жінки, і навіть при вживанні лексичної одиниці *sabia* йдеться не про певну детерміновану особу, а про те, що ця лексема слугує для показу відмінностей, які існують між омофонами слова.

Говорячи про сексистські конструкції на синтаксичному рівні, можна зазначити, що жіночі імена, навіть якщо вони і є підметом у реченні, обіймають вторинну позицію відносно чоловіків. Жіноча стать може бути ядром підмета: *Marta, la mejor amiga de Carlos, llego con una buena noticia*. Але в цьому

випадку існує щільний зв'язок з чоловічою: *la mejor amiga de Carlos.* Жінки з'являються, виконуючи роль прямого і непрямого додатків у функції кличного відмінка: *A su hija no la conozco. Trajo un ramo de flores para la profesora*.

Через це людина несвідомо інтерпретує більшу вагомість чоловіків-спеціалістів різних професій і посад і їхнє первинне соціальне положення: *Secretario General, Directores, dramaturgo, fundador, pacientes, conductors*. Як можна побачити з наведених прикладів, не йдеться про певне граматичне правило або про структуру мови, це є прагматична інтерпретація адресатів. Це правило веде до того, що будь-який іменник чоловічого роду як загальний буде відтворювати в свідомості адресата чоловічий образ.

Уживання чоловічого роду як загального має між іншим проблему певної невизначеності і неточності. Наприклад:

Los alumnos de Primaria ocupan siempre el centro del patio.

Речення, в яких вживаються іменники чоловічого роду як загальні, змушують адресата шукати пояснення про кого саме йшлось в повідомленні.

Друге правило андроцентризму пов'язане з першим: жінки залишаються виключеними з мови. Вживання чоловічого роду змушує адресата вважати, що в будь-якому тексті завжди йдеться про чоловіків:

Miles de muchachos se están jugando en estos momentos su futuro Sin haber hecho la mili siquiera… (*Joaquín Vidal. El País 11. 06. 2016*).

Ця відсутність веде до того, що приклади візуалізації жінок у мові вважаються виключеннями, що походять від чоловічого роду або є результатами їх залежності від нього. Одним із підтверджень цього слугує входження в словник Королівської академії іспанської мови іменника *edil* в жіночому роді *edila*. З пояснень словника виходить, що даному іменнику в чоловічому роді надаються якості загального, а жіночий рід в даному випадку слугує винятком з правил:

…lo excepcional en la participación política o social, que sí debe especificarse edil. (Del latín aediles). m. …. Concejal. Miembro de un ayuntamiento. edila. f. Concejala. Mujer miembro de un ayuntamiento [405].

Це визначення демонструє, що чоловічий рід є первинним в усьому семантичному просторі (*Miembro de un ayuntamiento*) і для того, щоб ввести у вживання іменник жіночого роду, необхідно створити нову субкатегорію (*Mujer miembro...*). Іноді такі спроби не є вдалими: іменник чоловічого роду, за наявністю відповідної форми в жіночому роді, претендує на ексклюзивність, приховуючи спочатку присутність жіночого роду, а потім демонструє його виключно вторинну позицію по відношенню до себе: *Los nómadas se trasladaban con sus enseres, mujeres y niños, siguiendo la caza* [405].

Наслідки таких винятків досліджувалися у роботах багатьох авторів, які дійшли висновку, що виключення жінки (або її приховування і заміни на чоловічий рід) з мови веде до процесу втрати самосвідомості і зменшення віри у власні сили [405]. Жінка або дівчинка повинна підлаштовуватися під контекст, чи звертатися до неї будуть наступним чином: *los niños, los vascos, los muchachos*. Один з феноменів лінгвістичної дискримінації вражає граматичне поле іспанської мови і складається зі вживання чоловічого роду в якості загального.

Історично вже в лексичному фонді іспанської мови закріплена ідея домінування андроцентризму, що знаходить своє відображення в лексичних одиницях *hombre* і *mujer*. Якщо слово *hombre* в іспанській мові являє собою вищу основу словоуворюючої парадигми і перекладається як *чоловік* і *людина*, то слово *mujer* несе в собі більш вузьке значення: *жінка* або *дружина*. Слово *hombre* вже вказує на певний статус. Сема *чоловіча стать* є присутньою практично в усіх словоформах *hombre* і також ускладнена певними негативними параметричними семами: лексемами синонімічного ряду *hombracho, hombretón, hombrón, hombrote* тощо.

Однак саме семи *чоловіча стать* і *відмінні чоловічі якості характеру* є диференціальними в структурі лексичної одиниці *hombre*, і вони визначають значення прямих дериватів: *hombría, hombredad, hombradia, hombrada*. Найповніше обсяг значення передають *hombría* і *hombredad*. І тут, незважаючи на те, що іменник *hombre* використовується в сучасній іспанській мові і як

гендерно нейтральна лексична одиниця, словоформи *hombría* і *hombredad* як правило означають якості, властиві чоловічій статі. *Ser hombre* в іспанській мові в значенні *бути чоловіком* семантично еквівалентно *poseer hombría.*

В іспанській мові домінантні семи поняття *hombre* передаються за словотворчими ланцюгами, в кожному з яких зберігається узуальна конотативна схема позитивної оцінки і можлива реалізація гендерного маскулінного стереотипу. Розгляньмо за допомогою схеми:

Схема 4.1

Актуалізація семи *чоловічі якості характеру*
в словотворчій парадигмі *hombre*

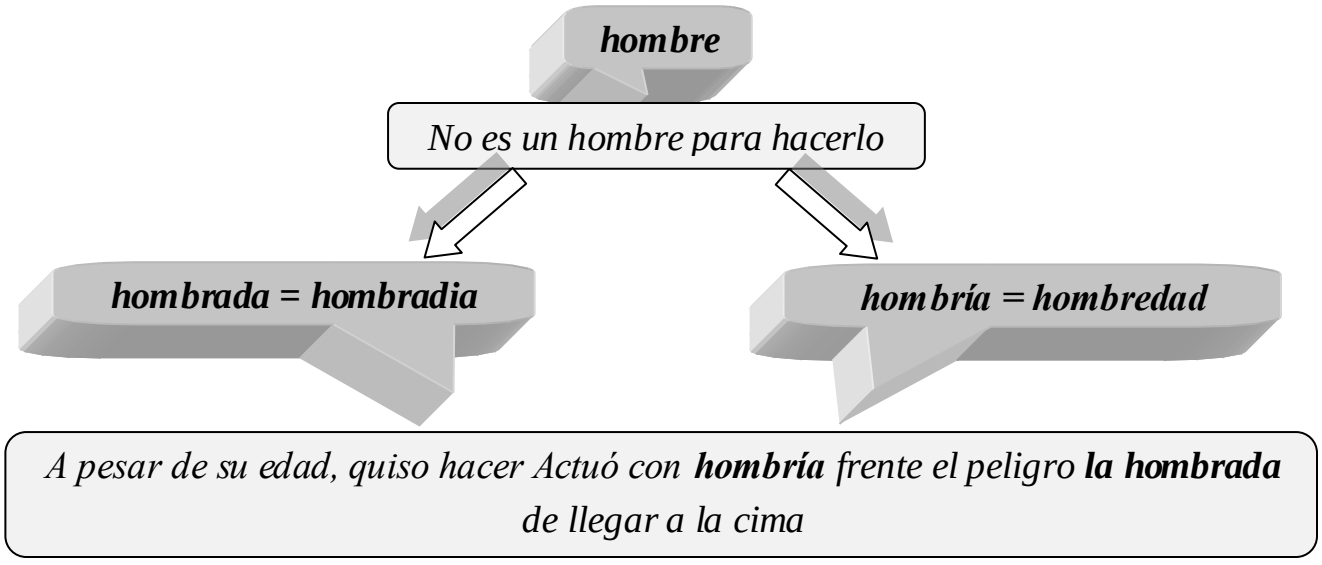

Однак саме семи *чоловіча стать* і *відмінні чоловічі якості характеру* є диференціальними в структурі лексичної одиниці *hombre*, і вони розкривають значення прямих дериватів *hombría, hombredad, hombradia, hombrada*. Слід зазначити, що незважаючи на те, що іменник *hombre* вживається в сучасній іспанській мові як гендерно нейтральна лексична одиниця, словоформи *hombría* та *hombredad*, зазвичай, означають якості, притаманні виключно чоловічій статі.

В іспаномовній культурі до основних репрезентантів поняття *мужність* належать лексеми: *hombría* (*hombredad, hombrada, hombradia*), *virilidad, masculinidad, vigor, energía, fuerza, entereza, firmeza, valor, valentía, osadía, audacia, honor* (*honra, honradez*). Найбільш частотно з точки зору об'єктивації

поняття в іспанській мові є лексема *hombría*. Відповідні тлумачення лексеми у лексикографічних джерелах найповніше відображають суть досліджуваного поняття; крім цього, лексема містить важливі оцінні конотації, називаючи значиму культурну складову в мовній свідомості іспаномовного соціуму. Лексеми *virilidad* і *masculinidad* мають менші за обсягом тлумачення з акцентом на певні маскулінні характеристики.

Вживання слів по відношенню до дітей в іспанській мові також містить в собі гендерну асиметрію: тут окрім універсальних парних *hijo – hija*, в Латинській Америці частіше вживаються слова *varón – hembra*. Виходячи з основного значення, яке містить в собі лексична одиниця *varón* – людина, чоловік (позитивна конотація), вона зазвичай вживається в високому значенні: *Santo varón* – дуже добра людина.

Іменник *hembra* – це істота жіночої статі, жіноча особина (про рослину), самка (про тварину). Стосовно жінки в певних випадках вживається у вульгарному значенні: *Esa hembra es mala* (негативна конотація).

Таким чином, в іспанській мові наявне ввічливе відношення в референції до чоловічої статі і досить нейтральне або навіть негативне до жіночої. Крім того, у деяких країнах Латинської Америки і сьогодні залишається ввічлива форма звертання *Usted* по відношенню до чоловіка і до дитини чоловічої статі. Але це не використовується, якщо мова йде про жінку і дівчинку. Далі надамо характеристику прислів'ям, жартам і загадкам іспанською мовою, де на нашу думку андроцентризм набув найбільшого поширення.

4.1.1. Іспанські прислів'я: андроцентричне і сексистське ставлення до жінок. Стереотипи складаються зі сталих уявлень (фольклорні уявлення, національний досвід, релігія), в той же час стереотипи містять в собі якість змінюватися з часом. Яскравим взірцем втілення в мові характерологічних рис бачення світу представників тієї або іншої мовної спільноти та засобом історичної трансляції культурних установок народу-носія мови є прислів'я.

Протягом століть культура в своїх формах відтворила цілу низку стереотипів стосовно жінок, частина з яких дійшла до нашого часу. Лінгвістичні єдності, які поширюють дані стереотипи, є дуже різноманітними: це прояви вербального фольклору (прислів'я, казки, пісні), літературні твори, жарти та ін. Загальновідомим є твердження про те, що прислів'я, приказки, жарти є джерелом народної мудрості і взірцем, на якому повинне ґрунтуватися виховання індивіда. На нашу думку вони є більше нормативним дискурсом, моделлю вираження думок, відчуттів і поведінки певного суспільства.

Прислів'я є цікавими для дослідження з огляду на гендерні стереотипи насамперед тому, що вони є вагомим індикатором цінностей, що характеризують певну культуру і соціальну модель, яка існує в суспільстві. Незважаючи на історичну і культурну відстань, яка існує між контекстом появи паремій і сучасним часом, лінгвістичні вирази, які проголошують правильність патріархальних поглядів, майже не зазнали суттєвих змін. Також важливою є тема жінки в прислів'ях: їхня кількість є суттєвою. М. А. Калеро Фернандес зазначає, що її пареміологічна колекція подібних прислів'їв нараховує близько 10 884 прикладів і зазначає, що шоста частина від усіх іспанських прислів'їв мають за мотив тему жіночої статі [315, p. 131–132].

Без сумніву прислів'я містить певну культурну модель, яку можемо визначити, а також виховну і моральну мету. Але вважаємо, що іспаномовні прислів'я є сексистськими і андроцентричними в сенсі дискримінації жінок і, хоча деякі і дискредитують чоловіків, але вони є скоріше винятками. Нас цікавить, яким чином вони будують і розповсюджують гендерні стереотипи і забобони в мові. Дискримінація такого типу відображається в вербальному і символічному насильстві певної статі. Існує також кількість прислів'їв, які виражають і позитивне ставлення до жіночої статі. Але диспропорція є достатньо значною. Крім того, більша частина прислів'їв, які на перший погляд здаються позитивними по відношенню до жіночої статі, насправді вихваляють жіночі чесноти, які від неї очікують чоловіки і патріархальне суспільство.

Сила переконання, яку містять собі паремії, завдячує перш за все народній мудрості. Прислів'я зазвичай інтерпретуються як абсолютна правда, підтверджена поколіннями:

No hay refrán que no sea verdadero [415].

Cien refranes, cien verdades [415].

Refranes y consejos todos son buenos [415].

Quien habla por refranes, es un saco de verdades [415].

Вважаємо твердження про те, що прислів'я – це плід людської мудрості, достатньо вузьким. Так само було б не зовсім вірним думати, що їх можна поділити лише на певні тематичні групи, такі як дружба, кохання, працьовитість, сміливість та ін. Певні приклади, особливо які стосуються постаті жінки, важко інтерпретувати як народну мудрість. Тому впевнені, що прислів'я є відображенням певних аспектів життя або доби, є лінгвістичними виразами, які демонструють вірування і систему цінностей визначеного періоду часу і сприяють створенню і розповсюдженню образів, що вважаються соціально адекватними для кожної статі.

В прислів'ях образ жінки презентується відповідно з соціальними і культурними переконаннями, які існують на момент їхнього виникнення. Цікавим є той факт, що не всі прислів'я абсолютно правдиві, вони відшукують підтвердження встановленої соціальної системи й є продуктом моралі та ментальності своєї доби. Багато з них скоріше надають рекомендації стосовно певних моделей поведінки або засудження тих або інших вчинків або подій. Те, що багато прислів'їв відображує інтереси впливових прошарків населення не означає, що вони були створені під їхнім тиском, оскільки зазвичай такі вислови не мають авторів і належать до народної творчості.

Достатньо сумнівним є те, що більшість прислів'їв, які проголошують мачизм, андроцентризм і мізогінію, були створені жінками. І якщо ці стереотипи були впроваджені виключно чоловіками, не означає, що жінки їх не сприйняли та не погодилися зі своєю вторинною роллю, оскільки останні також формують частину культурної ідеології суспільства [198]. Багато з мачистських

прислів'їв, які використовуються в сучасній комунікації, прийшли у мову ще зі стародавніх часів і середньовіччя і марковані потужним андроцентризмом. Але ми не маємо на меті відшукувати в нашому дослідженні коріння мізогінії. Необхідно сприйняти той факт, що в патріархальних суспільствах лінгвістичні вираження марковані чоловічим родом, і прислів'я є частиною цього лінгвістичного ланцюга, основним завданням якого є передача, захист і впровадження всіх мовних феноменів мачистського характеру.

Прислів'я встановлює та поширює ідеальний прототип жінки з урахуванням чоловічих побажань і потреб. Ця парадигма жінки об'єднує в собі такі стереотипні якості, як м'якість, покірність, слабкість, краса, жіночість та ін. Хоча існують нечасті випадки дискримінації чоловічої статі:

El buey para arar, el ave para volar, el pez para nadar y el hombre para trabajar [415].

Marido rico y tonto no tiene precio [415].

A un hombre rico no le repares si es feo o bonito [415].

El casado no ha de volver a casa con las manos vacías [415].

Los hombres machos no hablan, pelean [415].

Hombres de muchos pareceres, más que hombres son mujeres [415].

В цих прикладах не відтворюється стереотипізована роль чоловіка-голови, а навпаки принижується. З іншого боку, імпліцитна інформація даних прикладів містить в собі той факт, що жінки шукають чоловіків із грошима, і це є іншим прихованим або непрямим стереотипом в даному дискурсі, який декодується досліджуючі наведені вирази. Ці стереотипи щодо якостей жінок і чоловіків створюють забобони про тих та інших і генерують гендерні поведінкові моделі відповідно до ситуації.

Хоча в даному випадку мова йде лише про культурну і емоційну дискримінацію мови, слід згадати про вербальне насильство, яке значною мірою стереотипізує уявлення про представників обох статей. Як вже згадувалося вище, більшість іспанськомовних прислів'їв, за нашим дослідженням, принижує жінок. Наприклад:

A la mujer y a la cabra, soga larga [415].

La mujer y la burra, cada día un zurra [415].

La mujer, como la escopeta, cargada y en un rincón [415].

Más valía llorar las muertas y no en poder ajeno [415].

La letra con sangre entra [415].

В іспаномовному соціумі існує велика група прислів'їв, які виправдовують фізичне насилля стосовно представниць жіночої статі: вони повинні зазнавати приниження, щоб відігравати роль покійних домашніх тварин для чоловіків. Обидві статі з'являються в своїх чітких ролях, які від них вимагає суспільство:

La mujer es un animal de pelo largo y pensamiento corto [415].

En cojera de perro y lágrimas de mujer: no hay que creer [314].

La mujer de mi país, es un mono natural, cuanta moda se presenta, ella la tiene que usar [415].

La mujer es el piojo del hombre [415].

Cuando Dios hizo al hombre, ya el diablo había hecho a la mujer [314].

No hay razón para mujer como la del bastón [314].

Інше стереотипізоване значення іспаномовних прислів'їв: жінки є не освіченими і не розумними, їх можна порівнювати лише з тваринами:

Las mujeres y las pistolas para funcionar necesitan hombre [415].

Dolor de mujer muerta, dura hasta la puerta [415].

El hombre propone, Dios dispone y la mujer todo lo descompone [314].

Guárdeme Dios de las malas mujeres, que de las buenas ya me guardaré yo [415].

No hubiera malos hombres, si no hubiera malas mujeres [415].

Las mujeres son la perdición de los hombres [314].

Якщо існують погані чоловіки, то це виключно з вини жінок – основна ідея даної групи прислів'їв. Жінкам надається певна сила, але вона завжди пов'язана з лихом, сатаною і гріхом:

Por la mujer entró el mal en el mundo [314].

Не є випадковістю велика кількість прислів'їв, в яких жінка порівнюється або ототожнюється з сатаною:

Lo que puede el Diablo lo puede la mujer [314].

Nunca les falta que hacer, al cura, al Diablo y a la mujer [314].

La mujer es el demonio, el mundo y la carne, porque es un demonio con un mundo de carne [415].

Donde reina la mujer el Diablo es el primer ministro [415].

Жінка вважається інструментом сатани: *Donde mujer no jay, el Diablo la trae* [415], його ученицею: *A la mujer, el Diablo le da el saber* [415].

І навіть як гарна учениця вона перевершує свого вчителя:

La mujer studio con el Diablo y mil veces le ha engañado [314].

La mayor parte de su saber, lo aprendió el Diablo de la mujer [314].

Один з найбільш відомих стереотипів про жіночу балакучість також знайшов своє вираження в прислів'ях:

La mujer, generalmente hablando, está, generalmente hablando [415].

Antes faltará al reiseñor qué cantar, que a la mujer qué hablar [415].

Cuando la gallina quiera mear, le faltará a la mujer qué hablar [415].

Un hombre, una palabra, una mujer, un diccionario [314].

На наш погляд, типовим вираженням гендерного стереотипу стосовно жінок є вживання чоловіками в більшості випадків дієслова *charlar* по відношенню до жіночих розмов: *Moza reidora, o puta o charladora*. Дієслово *charlar* та іменник *charla* містять негативні конотації: демонструють банальність, незначність жіночого дискурсу. Стосовно принизливого сенсу, який має дієслово *charlar*, вважаємо, що те ж саме відбувається з іншими дієсловами і виразами, які зазвичай використовуються при описі жіночої комунікації: *parlotear, chismorrear, cotillear, estar de palique, de cháchara* та ін. За словами Ф. Гомез Редондо, іменник *charla* – це не розмова, це приниження розмови [340, p. 50].

Дослідження цілої низки іспанськомовних прислів'їв робить очевидним той факт, що в них розповсюджується твердження про жіночу комунікацію як

виключно фривольну і беззмістовну. Завжди зміст мовлення жінки вважався не цікавим і не важливим:

Croar de ranas y hablar de damas, ruidos sin sustancia [415].

Надмірна балакучість є невід'ємною рисою жінки, і завдяки їй вона вважається дурною і не освіченою:

La mujer que más sabe, solo sirve para gobernar doce gallinas y un gallo [314].

La mujer tiene el cabello largo y el entendimiento corto [415].

De la mujer el primer consejo, que el Segundo no lo quiero [415].

Мабуть в минулі часи дійсно жіночі розмови не виходили за межі тривіальних тем: домашнє господарство, діти, чоловік та ін. Але також є очевидним, що жінки не мали можливості отримати доступ до розширення їхніх знань. В прислів'ях бачимо протиріччя: піддається критиці зміст жіночих розмов, але в той же час не припускається можливість долучення жінки до освіти:

Mujeres y libros siempre mal avenidos [314].

Mujer con letras dos veces necia [314]..

Ці стереотипні уявлення про роль жінки в суспільстві наклали відбиток на її впевненість в тому, що вона не зможе знайти чоловіка, створити родину і стати гарною господинею, якщо піде вчитися і отримувати освіту:

Mujer que sabe el latín, no encuentra el marido ni tiene buen fin [415].

Цей стереотип набув сучасних відтінків в наші часи: створився образ жінки, що годинами розмовляє по телефону. Підтвердження цьому знаходимо в прислів'ях, які нещодавно з'явилися, і в рекламних оголошеннях мобільних операторів, які часто використовують образ балакучої жінки для привертання уваги споживачів:

Cuando una mujer sufre en silencio es que tiene un teléfono estropeado [415].

Прислів'я поширюють певну модель поведінки жінки, згідно з якою вона повинна бути покірною, мовчазною, не освіченою і негативно ставитися до жінок, які прагнуть отримати освіту:

Mujer que sabe latín, mal fin [415].

Mula que hace hito y la mujer que habla latín, nunca hicieron buen fin [314].

De hombre caminero y ruín, de mujer que habla latín y de caballo sin rienda, Dios nos libre y nos defienda [314].

Надмірна балакучість, яка за стереотипізованими уявленнями притаманна жіночій статі, в прислів'ях не є чимось образливим. Балакучість є вадою, яка впроваджує такі поняття, як брехня, сумнівна інформація, плітки, обмови та ін. Оскільки вважається, що жінка багато говорить і не може це контролювати, то відповідно вона не в змозі зберігати секрети. Тому існує численна кількість прислів'їв, в яких йдеться про відсутність лінгвістичної стриманості у жінки:

Secreto a mujer, confiado, catalo divulgado [314].

Secreto a mujer, a la calle lo has hechado [314].

El único secreto que guarda la mujer es su edad [314].

Ця нестриманість виключає жінку зі світу дорослих і розумних людей, прирівнюючи її ментальні здібності і поведінку до дитини: *La mujer y el niño solo callan lo que no han sabido* [415].

Звідси будь-яка зустріч жінок ідентифікується з плітками і з безглуздими розмовами: *Borracheras, pendencias y amores, cosas son de hombres, chismes, lloros y preñeces, cosas de mujeres.* Ці тенденції не інтерпретуються як не образлива нестача певних якостей, навпаки, жіноча нестриманість містить в собі велику загрозу, оскільки таким чином жінки можуть ненавмисно заплямувати репутацію порядного чоловіка через свою дурість. В прислів'ях часто згадується жіноча схильність до гострої і уїдливої критики:

El alacrán tiene la ponzoña en la cola y la mujer en la boca [415].

La mujer y la avispa, con el rabo pican [415].

Наступним розповсюдженим стереотипом є здатність жінки до маніпулювання за допомогою мови. Для досягнення цієї мети вона використовує брехню з усіма можливими відтінками: приховування, нечесність, омана, перекручування правди, лицемірство та ін. В прислів'ях брехня

презентується адресатові як властивість, яка притаманна виключно жінці, і яка є її синонімом:

La mujer y la mentira nacieron el mismo día [314].

Las mujeres sin maestro saben llorar, mentir y bailar [415].

Ця неідеальність жіночого дискурсу знаходиться в щільному зв'язку з непостійною природою жінки, з її схильністю до постійної зміни думок і суджень: *Cada mujer piensa hoy lo contrario de ayer* [314]. Оскільки жінка зазвичай каже одне, а думає інше, її слова завжди дають привід для підозр. Так з'являється недовіра до неї і до її здатності тримати слово. Вражаючою є кількість прислів'їв з цього приводу:

Palabra de mujer no vale un alfiler [314].

Viento, mujer y fortuna mudables como Luna [314].

На нашу думку цікавим є те, яким чином стереотип привів до семантичного зникнення іменника *comadre* та дієслова *comadrear*. В словниках знаходимо третє значення іменника *comadre*: жінка, якій подобається пліткувати і лихословити про інших. Дієслово *comadrear* здається втратило своє первинне значення і зараз трактується як дія жінки, яка лихословить і пліткує про інших; також зауважується, що це дієслово має негативне лексичне забарвлення. Цей стереотипований образ також знаходить своє вираження в сучасних жартах: наступний з лінгвістичних виразів, які мають на меті відображати та розповсюджувати прийняту культурну ідеологію. Наведемо типовий приклад:

Un grupo de amigas se ha reunido, pero todas están calladas, ninguna dice absolutamente nada. Pasa el tiempo y persiste el silencio, hasta que al fin una de ellas lo rompe: – Qué mala suerte que hoy estemos todas, porque no podemos comadrear a ninguna [314].

Нещирість жінки в багатьох випадках асоціюється з єдиним бажанням – знайти собі чоловіка. Для цього вона здатна вдаватися до брехні, приховування правди, зокрема коли йдеться про її вік: *La mujer no tiene la edad ni dice la verdad* [415]. Опанувавши мистецтво симуляції, жінка може маніпулювати,

спокушати, вводити в оману чоловіка своїми словами: *Lo que quiere mujer, eso ha de ser*. А коли переконлива сила слів є недостатньою, вона вдається до інших засобів маніпуляції. Жінка виявляється в прислів'ях експертом не лише в домінуванні в вербальній комунікації, але й в невербальній. Найбільш ефективним методом маніпуляції за стереотипним уявленням є жіночий плач:

Lo que la mujer no logra hablando, lo logra llorando [415].

Llorando la mujer, hace del hombre lo que quiere [415].

Але навіть її плач зазвичай вважається хитрощами, і тому існує ціла низка прислів'їв з порадами чоловікам, як протистояти цьому явищу: *Nunca te dejes vencer por las lágrimas de mujer. Lágrimas de mujer y cojera de perro, no las creo* [314]

На вторинність ролі жінки вказує наявність прислів'їв з порадами чоловікам, як обирати собі господиню, та цей процес є майже однаковим з процесом купівлі тварини для господарства:

El marrano y la mujer, más vale acertar que escoger [314]

Gallo, caballo y mujer, por la raza haz de escoger [415]

La mujer y el caballo por la casta [314]

Слід звернути увагу на те, що назви тварин, які належать до жіночого граматичного роду, використовуються в комунікації для негативної характеристики поведінки або якостей як чоловіків, так і жінок взагалі. В іспанській мові існує ціла низка іменників, що називають тваринний світ і в формі жіночого роду мають негативну конотацію: *pollitas* (дівчата-підлітки), *coneja* (багатодітна жінка), *clueca* (велелюбна жінка), *pájara* (боягузка), *vaca* (повна жінка), *perra* (повія) та ін.

Розбіжності між чоловічим і жіночим дискурсом призвели до того, що в суспільстві розповсюдився стереотип про те, що жінка повинна мовчати, підтвердженням цього слугують проаналізовані прислів'я: *Aquélla es Buena que no suena. Las buenas callan* [415]. Даний гендерний стереотип притаманний не тільки виключно іспанськомовній культурі, він набув поширення в різних культурах народів світу.

Таким чином, зростають і відтворюються гендерні стереотипи і забобони відносно жінок в соціальній і лінгвістичній дискримінації. Існує розповсюджена суспільна думка, що в сучасному світі прислів'я вже не мають такого прагматичного впливу та майже не використовуються в комунікації. Але ми спостерігаємо, що в останню декаду з'явилася ціла низка нових прислів'їв, які відображають роль жінки в сучасному суспільстві, стереотипи і зміни, які відбуваються в ньому:

Esposa con blog no hace comida [415].

La esposa con chat, el marido a Pizza Hut [415].

З даних прикладів можна побачити, що ситуація з гендерними стереотипами відносно ролі жінки в суспільстві зовсім не зазнала змін в сучасні часи: жінка повинна займатися домашнім господарством, а не опановувати нові технології. Всі проаналізовані прислів'я мають, на нашу думку, іронічне забарвлення: жінку не потрібно сприймати всерйоз. Розгляньмо іспаномовні жарти з огляду на функціонуючі гендерні стереотипи.

4.1.2. Іспанські жарти: відтворення лінгвістичного сексизму по відношенню до жінок. Жарти – це невеликі за своїм обсягом історії жартівливого змісту, одні з яких належать до так званого білого гумору і містять в собі позитивні інтенції, інші – навпаки мають на меті приниження, знецінювання певної соціальної, етнічної групи або культури, багатіїв або жебраків, чоловіків або жінок та ін. У нашому дослідженні ми концентруємося на останній позиції. Так, жарти містять в собі та передають стереотипи та забобони, звільнюючи дискримінативну поведінку, хоча і є дискурсивними і символічними так само, як і прислів'я. Без сумніву, на відміну від більшості прислів'їв, які пропагують презирливе ставлення до представниць жіночої статі, сексизм жартів знецінює як жінок, так і чоловіків, тобто представників обох статей. Але можемо виокремити існуючу численну групу жартів стосовно рівності статей, яка є, на нашу думку, вираженням прихованого сексизму:

El hombre le pregunta a Dios: ¿Por qué hiciste a la mujer tan bella? Para que te enamores de ella. ¿Y por qué la hiciste tan tonta? Para que ella se enamore de ti [415].

В даному прикладі прагматичний сенс жарту: жінка має дві риси – вона є гарною і дурною. Це є чітким проявом гендерних стереотипів.

Також, на відміну від прислів'їв, існує група жартів, які відносяться до так званих *феміністських*, тобто тих, що містять в собі сексизм по відношенню до чоловіків:

En la biblioteca, un hombre se acerca al área de información y pregunta: ¿Dónde se encuentra el libro, ‹El hombre, el ser perfecto›? Al final del pasillo, en la sección de ciencia-ficción."

-*"¡Compadre, en mi casa mando yo, y cuando digo: tengo hambre, me sirven de comer y cuando digo tráiganme el agua caliente, me la traen de inmediato! Y para que quiere agua caliente? ¡No me diga que usted lava los platos con agua fría!"* [412].

В даних прикладах за допомогою іронічного ставлення впроваджується сексизм вже по відношенню до чоловіків: в першому випадку, це назва розшукуваної книжки: *El hombre, el ser perfecto*, в другому – демонстрація виконання суто жіночих з андроцентричної точки зору домашніх обов'язків – миття посуду, що за гендерними стереотипами повинно принижувати чоловічу гордість: *¡No me diga que usted lava los platos con agua fría!* [415].

4.1.3. Іспанські загадки: андроцентризм і сексизм по відношенню до жінок. Загадка – це зображення або вираз, які потребують розгадування і декодування змісту, створені для навчання і розваги [379]. Загадка через приховану гру провокує свідомість в сторону андроцентризму не мовними засобами, а в першу чергу стереотипізованим ставленням суспільства. Слід додати, що вони пов'язані з певною парадоксальною ситуацією. В загадках шукають вирішення і відповіді на питання, що охоплюють широке коло етичних проблем, серед яких також і

гендерні стереотипи та їхнє функціонування. Загадки містять в собі повідомлення, яке адресант і адресат розуміють інакше, ніж ми зазначали у випадках з прислів'ями і жартами, стосовно гендерних і андроцентричних стереотипів.

У мові існує багато різновидів загадок. В останні декади відбувається проліферація таких, які відображають андроцентричну, а іноді навіть сексистську точку зору, але через їхнє вербальне відтворення адресатові надається пропозиція або її ідентифікації, або відкриття.

Hay una jirafa grande y otra pequeña. La pequeña es hija de la grande, pero la grande no es la madre de la pequeña ¿Cómo puede ser?" (el padre) [314].

Можлива мораль даної загадки: оскільки іменник *jirafa граматично* належить до жіночого роду для визначення тварин обох статей, можливість існування чоловічої статі в мові набуває невпевненості. Але світ, в якому існують чоловіки та жінки, потребує спеціальної релевантності, оскільки в численних випадках мова приховує та робить невидимими перш за все жінок, або взагалі їх знецінює. Розгляньмо інші традиційні іспаномовні загадки:

Pérez tenía un hermano. El hermano de Pérez murió. Sin embargo, el hombre que murió nunca tuvo un hermano (Відповідь: Pérez – це жінка) [314].

García vivía con su padre, pero el padre de García murió; sin embargo, al padre de García nunca tuvo un hijo ni vivió con él (Відповідь: *García* – це жінка) [314].

Дані два приклади вимагають від адресата вважати, що особа, про яку йдеться, належить до чоловічої статі, що є демонстрацією гендерних стереотипів, які щільно пов'язані з лінгвістичним андроцентризмом: невидимість жінок або їхня відсутність взагалі.

Наступний приклад, який також маркований гендерними стереотипами, демонструє в сексистську дискримінацію жінок, які не беруться в даній загадці до уваги, крім того грають певну роль і володіють професією, і через лінгвістичний андроцентризм демонструються гендерні стереотипи суспільства щодо професійної діяльності представників жіночої статі:

Un padre y un hijo sufrieron un accidente, el padre murió y el hijo resultó malherido. Fue trasladado a un hospital para operarle, pero el cirujano al verle comentó "¡No puedo operarle es mi hijo!" (Відповідь: хірург – жінка) [415].

У наведеному прикладі вживання іменника *el cirujano* в чоловічому роді свідчить про те, що цю посаду не може обіймати жінка, і тим самим містить в собі сталі стереотипи суспільства щодо професій і посад, які можуть виконуватись жінками та чоловіками. Слід зазначити, що йдеться про вживання загадок, які є сексистськими, андроцентричними і дискримінаційними, але з іншого боку вони викликають у адресата відчуття необхідності в руйнації гендерних стереотипів, оскільки імпліцитно завдають критиці культурний, вербальний і лінгвістичний андроцентризм у даному випадку.

В нашому дослідженні питання, на яке шукаємо відповідь, не полягає в тому, як оминути лінгвістичний сексизм. Нас більше цікавить аналіз того, як характеризувати особу у відповідності до формальних і функціональних характеристик, які визначають кожний клас лексичних одиниць. З цієї перспективи, сексистський дискурс – це аномальний нетиповий дискурс. За важливістю визначаємо три типи сексистського дискурсу:

1) Псевдосексистський дискурс або дискурс з нульовим сексизмом, який не отримує статевого значення у граматичному роді іменників;

2) Модерований сексистський дискурс, який набуває помилкового статевого значення в граматичному роді іменників;

3) Ультрасексистський дискурс, який набуває статевого значення для інших лінгвістичних маркерів, різних за граматичним родом іменників.

Далі надаємо типові характеристики цих типів дискурсу.

4.2. Функціонування псевдосексистського дискурсу в іспанській мові

До цього типу дискурсу належать іменники, які ідентифікуються за своєю назвою і відповідно до своєї статі утворюють мішану групу. Оскільки це змішана група, тобто до її складу входять іменники обох граматичних родів,

іменна частина присудка або визначальний іменник повинні узгоджуватись у чоловічому роді:

Nieves Martín Azofra y Adolfo Muñoz, traductores al castellano de los libros de Harry Potter. Ambos residen en Salamanca y han traducido tres volúmenes del exitoso mago [http://elpais.com/tag/fecha/20130920];

Carlos García y Yolanda Ruiz, organizadores del evento,van a reunirse por la tarde con el comisario de la exposición [http://elpais.com/elpais/2012/03/05/opinion/1330951227_921857.html].

Функціонування цього типу дискурсу повинно відповідати наступним функціональним характеристикам:

1) вживається в пояснювальних відносних реченнях;

2) наявність іменників, що належать до мішаної групи;

3) наявність чоловічого роду у множині.

Наведемо приклади:

Los traductores al castellano de los libros de Harry Potter Nieves Martín Azofra y Adolfo Muñoz, han sido homenajeados en Salamanca [*http://cultura.elpais.com/cultura/2016/11/25/actualidad/1480078930_220108.html*].

Luis García Pascual y Ana Pérez Ruis, consejales del Ayuntamiento de Valencia, fueron homenajeados en las jornadas gastronómicas [405].

La casa de Soria tiene previsto celebrar el próximo martes las tertulias poéticas a cargo de los rapsodas Piedad y Pablo Cabrero Yuste http://cultura.elpais.com/cultura/2016/11/23/actualidad/1479902551_967905.html.

Dos abulenses, Ignacio Pinilla y Jacqueline Participan están hoy en el Campeonato de Europa de Cross de Clubes que se celebra en Barcelona [405].

Los presidentes de asociaciones de vecinos que han presentado la denuncia, Rogelio Esteban y Piedad Ortega, van a ser recibidos por el consejal de urbanismo (http://politica.elpais.com/politica/2016/11/25/actualidad/1480105319_180973. html.)

Los dos ocupantes del coche siniestrado, Esther Castro y Luís Ortega resultaron ilesos (http://ccaa.elpais.com/ccaa/2016/11/25/catalunya/ 1480099991_ 858334.html).

Зазначені лексичні одиниці в даних прикладах: *los traductores, consejales, los rapsodas, dos abulenses, los presidentes, recibidos* відповідають трьом функціональним характеристикам, наведеним вище, і тому належать до псевдосексистського дискурсу.

Розгляньмо ультрасексистські характеристики:

1) повторення в будь-якому варіанті визначального слова. Наприклад, типовими прикладами вживання повторення для сучасної іспанської мови є:

Nieves Martín Azofra y Adolfo Muñoz, traductora y traductor respectivamente, al castellano de los libros de Harry Potter [405].

Nieves Martín Azofra y Adolfo Muñoz traductor@s al castellano de los libros de Harry Potter [405].

Nieves Martín Azofra y Adolfo Muñoz traductor/-a al castellano de los libros de Harry Potter [405].

2) вживання терміна unisex personas, що є похідним від визначального іменника:

Carlos García y Yolanda Ruiz, personas organizadoras del evento, van a reunirse el martes por la tarde con el comisario [405].

Оскільки особи у більшості випадків ідентифікуються за своїм ім'ям і прізвищем, дублювання визначального іменника спонукає адресанта і адресата до іронічної інтерпретації того, що існує певна розбіжність у поведінці через стать до денотата під впливом визначального слова. В наведеному вище прикладі надається пояснення того, як займенник *ella* розуміється адресатом іншим чином, ніж займенник *él*.

З іншого боку, вживання лексичної одиниці *personas*, яка є похідною від визначального слова, є надмірною і не є необхідною, оскільки адресат чітко розуміє і визначає стать осіб, про яких йде мова.

Але існують випадки, коли йдеться про одного або декількох гіпотетичних або не існуючих персональних референтів в момент мовлення. Мовець не знаходиться в умовах, де можливо ідентифікувати стать персонального референта, оскільки дія, в якій він бере участь, належить до майбутнього і в свою чергу може бути реальною або гіпотетичною, і яка не зумовлює одну або іншу стать. Особи, про яких йдеться в даному типі акту мовлення, не належать до певного класу за визначальним словом, яке мовець отримує в момент висловлювання. Визначальне слово, яке відноситься до цих невизначених осіб, вживається в чоловічому роді однини, якщо мова йде про одну особу і у множині, якщо йдеться про декількох осіб. Наприклад:

En un sobre cerrado figura la identidad del autor, su dirección y teléfono [405].

Los ganadores del concurso de pinchos se han comprometido a mantener el precio durante el año [405].

Відповідно до вищезазначеного, формальні характеристики цього типу дискурсу, на нашу думку, такі:

а) визначальне слово в чоловічому роді однини має артикль *el* і у множині відповідно *los.*

б) дієслівні форми відносяться до майбутнього часу;

в) визначальне слово описує певну випадкову або майбутню якість референта. Тому слід вживати прикметник *futuro, eventual, nuevo, próximo* та ін. разом із визначальним словом, в даному випадку це *los futuros ganadores*, *los nuevos ganadores*. Наведемо приклади в реченнях:

El nuevo doctor va a atender a parte de los pacientes del actual titular de la localidad [406].

Lanzarote retira la invitación para el acompañante de los políticos solteros.

Las obras serán puestas en escena de diez de la noche y el ganador del concurso va a pasar a la siguiente fase (http://cultura.elpais.com/cultura/2016/11/25/ actualidad/1480101368_ 434899.html).

Los aspirantes contarán con la orientación de un psicólogo [405].

El solicitante deberá comprometerse mediante declaración jurada a destinar el dinero de la ayuda a la rehabilitación de su vivienda [405].

4.3. Особливості ультрасексистського вживання іменників в іспанській мові

До характеристик ультрасексистського вживання належать наступні:

а) подвоєння в будь-якому варіанті вживання. У випадку повторення визначального слова за допомогою розділового сполучника, наприклад, *el autor o la autora*:

En un sobre cerrado figura la identidad del autor o de la autora, su dirección y teléfono [405].

En un sobre cerrado figura la identidad de el/ la autor/ -a, su dirección y teléfono.

En un sobre cerrado figura la identidad del@ autor@, su dirección y teléfono.

En un sobre cerrado figura la identidad del autor, hombre o mujer, su dirección y teléфono.

б) вживання терміна *unisex persona (s)* похідного від визначального слова у функції прикметника (*persona acompañante*) або у розділовій конструкції (*la persona del alcalde*)

Las personas ganadoras del concurso de pinchos se comprometerán a mantener el precio durante un año [405].

Комунікативний намір не впливає на виключення тієї чи іншої статі, а на певний натяк стосовно майбутньої події, в якій стать особи, про яку йдеться, виявляється невизначеною. Навпаки, додавання обох статей може перевантажити зайвою інформацією. Крім того, наявність лексичної одиниці *persona,* на нашу думку, є певним аномальним вживанням, оскільки зумовлює перевантаження зайвою інформацією.

Існують випадки, коли мовець бажає звертатися до однієї або декількох осіб визначеного класу, але їхня стать не є визначеною. Визначальне слово в даному випадку вживається у чоловічому роді в однині або в множині:

Nace un chino cada dos segundos [405].

Nacen treinta chinos cada minuto [405].

Формальні характеристики:

а) зазвичай умова, що відповідає пропорційним, частковим і дистрибутивним структурам, в яких встановлюється зв'язок між визначальним словом в чоловічому роді і одиницями часу, простору, події, процесу та ін.

б) визначальне слово в чоловічому роді може приймати два варіанти:

1) для відношення до одиниці: визначальне слово в чоловічому роді однини отримує числівник *uno* або un *solo*.

Un + визначальне слово + *solo /solamente uno.*

Solamente un +визначальне слово.

Un + *único* + визначальне слово.

2) Відношення до кількості:

а) визначальне слово в чоловічому роді множини похідне від кількісного числівника;

б) визначальне слово в чоловічому роді множини похідне від кількісних невизначених числівників: *varios, vastantes, muchos, pocos* та ін.;

в) визначальне слово в чоловічому роді множини похідне від часткових числівників: *la mitad de, un tercio de, la tercera parte de, cuartas partes de* та ін. Або від невизначених кількісних числівників: *muchos de, un grupo de, la /el resto de, la totalidad de, la mayor parte de, un montón de, la mar de, la tira de* та ін.

Наведемо приклади:

Cada grupo ha presentado un solo candidato en el concurso (http://cultura.elpais.com/cultura/2016/11/24/actualidad/1480009104_886343.html.)

Un abogado por cada mil habitantes [405].

Muere un trabajador cada dos días [405].

En este centro hay cincuenta alumnos por profesor [406].

En nuestro país hay un montón de doctores especializados sin trabajo.

La mayoría de los encuestados se pronunció a favor [406].

Розгляньмо особливості ультрасексистського вживання цієї групи слів.

Характерною рисою є, на нашу думку, подвоєння в будь-якому з цих варіантів. Розділове узгодження викликає певну аномалію двох родів визначального слова і додавання визначень *hombre* або *mujer*, *niño* або *niña*:

Nace un chino o una china cada dos segundos [405].

Nacen treinta chinos o chinas cada dos segundos.

Nace un chino /-a cada dos segundos.

Nace un@ chin@ cada dos segundos.

Nace un chino, niño o niña, cada dos segundos.

Вважаємо, не є доцільним вживання іменників групи *unisex persona (s)* у визначальному слові або у невизначеному кількісному числівнику, або їхнє вживання замість визначального слова:

Nace una persona china cada dos segundos.

Nacen treinta personas chinas cada dos segundos.

En las costas españolas mueren ahogadas muchas personas magrebíes.

En China nace una persona cada dos segundos.

En China nacen treinta personas cada dos segundos.

En las costas españolas mueren ahogadas muchas personas de Magreb.

Визначення роду визначального іменника, на нашу думку, вказував би обов'язково на певну статеву відмінність, яка в даному контексті була б іррелевантною.

З іншого боку, неправильне вживання лексичної одиниці *persona (s)* створює два протилежні ефекти: з одного боку – інформативний надлишок в нетолерантних варіантах: *una sola persona candidata, una persona abogada;* з іншого – зменшення інформаційної цінності повідомлення до рівнів, які межують з двородовістю: *cada grupo puede presentar una sola persona; en este centro hay trece personas por cada profesor*.

4.4. Модерований сексистський дискурс. Референція у мішаних групах іменників

Дискурс визначає алеаторних представників середнього класу за допомогою певної властивості, яка характеризує весь клас в цілому, а не окремих його представників. В цих контекстуальних обставинах, мовець отримує гендерну інформацію іррелевантного і навіть суперечливого характеру з гендерною метою комунікативної інтенції. Навпаки, іменна частина присудка з преференційною або дейктичною здатністю, яка виражена через визначальний іменник, функціонує як прототипний маркер. Йдеться про типову особу з релевантною гендерною ідентифікацією. Слід зазначити, що коли визначальний іменник стоїть в множині, денотація не зазнає змін. Наприклад:

El alumno puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesite [405].

Los alumnos puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesiten.

Формальні характеристики:

а) Наявність прототипних маркерів*: cada, un, uno, el, algún, algún que otro, ningún, cualquier, todo, la figura de*, та ін. Наприклад:

Cada leonés gasta 350 litros de agua [406].

Nunca falta un roto para un descocido, ni un erudito dándole coba a las más peregrinas manifestaciones humanas [405].

Magic es un juego de cartas que despierta la imaginación en el chico, la planificación de estrategias y formenta la convivencia [406].

б) Визначальний іменник йде без детермінанта.

в) Форма узгодження: однина чоловічого роду.

Ультрасексистське вживання:

а) Роздвоєння в кожному з варіантів. У випадку повтору іменника за допомогою відповідного сполучника *o*: (*el alumno o la alumna*). В словах: *hombre, mujer, chico, chica* за допомогою пояснювальних додатків. Наприклад:

El alumno o la alumna puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesite [406].

El alumno /-a puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesite.

El alumn@ puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesite.

El alumno, chico o chica (hombre o mujer) puede dedicar a la realización de cada curso todo el tiempo que necesite.

б) Вдавання до терміна *persona* в прототипному маркері і у визначальному іменнику, або як його заміна. Наприклад:

Cada persona participante puede presenter un trabajo por modalidad [405].

Cada persona gasta 350 litros de agua [405].

Voy a confiar en una persona experta [405].

A cualquier persona le debería preocuparse de su futuro [405].

Оскільки мовець бажає створювати певні прототипи, експліцитна алюзія по відношенню до статі виявиться суперечливою цій комунікативній меті. Так само прототипність, визначена за допомогою лексичної одиниці *persona*, продукує ефект інформаційного перевантаження або навпаки – інформаційної нестачі.

Загальновідомо, що чоловічий рід в множині особових визначальних іменників має відношення до колективів індивідів, визначення яких як двостатевої групи виявляється логічним для будь-якого адресата в сучасних культурах. Якщо ця певна група осіб є *за необхідністю* мішаною у відповідності з нашим знанням про світ, редуплікація за статевою ознакою чітко співвідноситься з будь-яким ультракорекційним феноменом і веде до ще більш сексистських інтерпретацій в поясненні феномену, який виражає статеву різницю зі своєю іррелевантністю в подібних контекстах.

Вважаємо, що ці вираження в чоловічому роді множини можуть потрапити під модерований вплив лінгвістичного сексизму, оскільки вживання

чоловічого роду в множині може привести до випадку преференційної двозначності, тобто це будуть дві можливі інтерпретації:

а) групи, куди входять виключно чоловіки;

б) змішані групи чоловіків і жінок.

В певних випадках усвідомлення адресатом того, що йдеться саме про змішані групи, не є автоматичним: адресант завжди уточнює референцію до кожної зі статей, якщо ця гендерна ідентифікація виявляється контекстуально релевантною. Може викликати зацікавленість питання, чи є саме *pescadoras* у *Asociación de Pescadores del Aldaja,* або скільки *є científicas* в *Comisión de Científicos.*

Здатність розрізняти статевих референтів іменників-класифікаторів чоловічого роду в множині на по двом типам є частиною нашого лінгвістичного дослідження. Іменники першого типу не викликають жодних ускладнень в інтерпретації змішаних груп, оскільки форма множини чоловічого роду функціонує як справжній особовий іменник групи *unisex* для кожного визначення класу. Іншими словами, іспанська мова має у своєму розпорядженні дуже невелику кількість іменників групи *unisex,* оскільки тяжіє до узгодження особових іменників в чоловічому роді множини для цієї функції, в якій беруть участь особи, стать яких не є релевантною. Наприклад: *los ciudadanos, los estudiantes, los profesores, los salmantinos* стають еквівалентними формами іменників групи *unisex*, оскільки вони розширили свій лексичний зміст: *los ciudadanos = personas naturales de una ciudad*; *los jóvenes = personas que están en la juventud*. Слід звернути увагу на той факт, що ця особа *unisex* не є такою, що виключно належить до чоловічого роду, оскільки її розділяють певні форми жіночого роду у множині: *las amistades, las juventudes*.

Але, на нашу думку, ця модель може бути помилковою, якщо мова буде йти про одностатеві колективи. В цьому випадку, якщо статеве визначення складає релевантні інформативні дані, чоловічий рід в множині визначального іменника дозволить лише інтерпретацію виключно представниківчоловічої статі.

Найбільш типові умови для цієї помилкової групи в більшості випадків відносяться до професій, посад, та ін., які до сьогодні представлені в більшості випадків чоловіками. Вважаємо за потрібне в таблиці, запропонованій нижче, навести типові приклади і висловити поради щодо корекції:

Таблиця 4.1

Модерований сексизм	**Пропозиції щодо корекції**
Los ganaderos salmantinos están preocupados y dispuestos a protestar donde haga falta [405].	*El sector de la ganadería salmantina está preocupado y dispuesto a protestar donde haga falta.*
Los científicos anuncian una revolución de la energía solar [405].	*Las autoridades científicas anuncian una revolución de la energía solar.*
La reunión mantenida ayer con los representantes de los vendedores fue tensa en principio [405].	*La reunión mantenida ayer con una representación de la venta fue tensa en principio.*
Los comerciantes reactivan la realización de un parking en el parque Félix Rodríguez de la Fuente [405].	*El sector del comercio reactiva la realización de un parking en el parque Félix Rodríguez de la Fuente.*
Mientras sigue creciendo la lista de los firmantes en apoyo a las tesis contra el multiculturalismo [405].	*Mientras sigue creciendo la lista de firmas en apoyo a las tesis contra el multiculturalismo.*
La segunda convencia nacional de bomberos ha tenido lugar hoy en Madrid [406].	*La segunda convencia nacional del servicio de extinción de incendios ha tenido lugar hoy en Madrid.*
El arco romano de Medinaceli no fue construido en el siglo II d.C., según un descubrimiento de los aqueólogos que actúan en la villa desde hace dos años [406].	*El arco romano de Medinaceli no fue construido en el siglo II d.C., según un descubrimiento del equipo aqueológico que actúa en la villa desde hace dos años.*

Як можна побачити з прикладів, наведених вище, вирішення для корекції сексистського вживання полягають в різних площинах:

1) Вживання особових іменників групи *unisex* в колективному вигляді. До цього класу належать не лише такі лексичні одиниці, як *ciudadanía, vecindario, alumnado*, але й також іменники з ширшим лексичним значенням: *gente, público, población, sociedad.* І навпаки, інші іменники з більш вузьким або специфічним денотативним значенням: *abogacía, claustro, directiva, comité.*

2) Метонімічне вживання іменників-назв організацій і установ:

La Universidad sube las tasas para el próximo curso (http://ccaa.elpais.com/ccaa/2016/11/25/catalunya/1480098492_908158.html.)

La zona ha sido declarada catastrófica por el Gobierno [406].

Desde la Secretaría de la OMS se ha informado de los peligros del virus (http://elpais.com/elpais/2016/11/16/ciencia/1479311448_631377.html.)

3) Референція до події або процесу замість визначення дійових осіб, які беруть участь у даних подіях. Загалом абстрактний іменник дії або якості презентує осіб, які залучені до цієї події.

Наприклад:

artesanos → artesanía	*organizadores → organización*
deportistas → deporte (s)	*parados → paro*
enfermos → enfermedad (es)	*turistas → turismo*
firmantes → firma (s)	*vendedores → venta (s)*
jóvenes → juventud	*visitants → visita (s)*

Відповідно пропонуємо наші варіанти виправлення модерованого сексизму в реченнях, наведених нижче:

Таблиця 4.2

Модерований сексизм	**Пропозиції щодо корекції**
La sociedad moderna ahorra a sus espectadores la fea salpicadura de la sangre [405].	*La sociedad moderna ahorra en sus espectáculos la fea salpicadura de la sangre.*
Es herencia digna de los prolijos médicos de la Seguridad Social [405].	*Es herencia digna de la prolija médica de la Seguridad Social.*
Grato informe para los inversores [405].	*Grato informe para la inversión bursátil.*

4) Незважаючи на той факт, що взагалі назви мешканців певної країни вважаються такими, що належать до мішаних груп і не потребують уточнення, іноді вони більше відносяться до місцевості, ніж до її мешканців:

Los españoles → En España, la gente;

Los europeos → En Europa, la población.

З метою уникнення модерованого сексизму в цьому типі іменників наводимо наші пропозиції. Наприклад:

Таблиця 4.3

Модерований сексизм	**Пропозиції щодо корекції**
Muchos sorianos pero pocos disfraces en la sardinada [406].	*Mucha gente pero pocos disfraces en la sardinada.*
El río Tirón es imprevisible en sus crecidas y los cerezanos consideran que las autoridades no han tenido en cuenta esta circunstancia [405].	*El río Tirón es imprevisible en sus crecidas y en Cerezo se considera que las autoridades no han tenido en cuenta esta circunstancia.*
Los bembibrenses rinden homenaje al padre de festival [406].	*Bembibre rinde homenaje al padre de festival.*

Ультрасексистське вживання може вважатися таким у випадках, коли ідентифікація осіб, головним чином жінок, визначається виключно за статевою ознакою, в той час коли інші маркери, які не пов'язані з гендерним чинником, припускають більш релевантне визначення. Тому використання термінів *ortosex hombre* і *mujer*, які лише виражають статеву умову людини, зазвичай зменшують рівень інформативної необхідності комунікативного акту головним чином через свій маркований сексистський характер. В прикладах, наведених нижче, ми зазначаємо типові прояви сексистського дискурсу і наші пропозиції щодо правильного вживання:

Таблиця 4.4

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
Las mujeres del Moncayo aprenden a actuar en caso de emergencia [406].	*Las vecinas del Mocayo aprenden a actuar en caso de emergencia.*
Un recorrido por la calidad de los cuadros realizados por mujeres [405].	*Un recorrido por la calidad de los cuadros realizados por pintoras.*
Propuso bajar las pensiones a las mujeres [406].	*Propuso bajar las pensiones a las pensionistas.*
La mujer más mayor de este colectivo tiene 69 años [406].	*La socia más mayor de este colectivo tiene 69 años.*

На нашу думку, запропоноване коректне вживання зменшить ультрасексистське забарвлення в запропонованих прикладах. Ще один варіант ультрасексистського вживання лексичної одиниці *mujer* як єдиної ідентифікуючої ознаки полягає в її використанні як синоніма слів *esposa* або *parienta*:

Los maridos hacen cubrirse con un velo a sus mujeres [406].

Iba por la vida cogida del brazo como si fuera su parienta oficial [405].

Замість цих прикладів пропонуємо інші варіанти вживання даних лексичних одиниць:

Los maridos hacen cubrirse con un velo a sus esposas.

Iba por la vida cogida del brazo como si fuera su esposa.

Термін *ortosex mujer* (а в деяких випадках також *hombre*) разом із визначальними іменниками створює ефект надмірної інформації, оскільки гендерні маркери в іспанській мові представлені на морфосинтаксичному, а не на лексичному рівні (тобто в закінченнях іменників, прикметників та ін.). Єдиний вийняток – це іменники групи *ortosex,* які за своїм значенням визначають стать референта: *párroco, pitonisa*.

Інший ультрасексистський варіант, який також походить від ідентифікації референтів жіночої статі, складається в конструкціях додатків з двома іменниками, перший з яких – це термін *ortosex mujer,* а другий − визначальний іменник чоловічого роду, який залишається незмінним в однині. Наведемо приклади ультрасексистського вживання і їхні, на нашу думку, коректні еквіваленти:

Таблиця 4.5

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
La nueva mujer presidente elegida ayer es María Pérez [405].	*La nueva presidenta elegida ayer es María Pérez.*
Una mujer agente de policía y dos bomberos rescataron el cadáver de un anciano [405].	*Una agente de policía y dos bomberos rescataron el cadáver de un anciano.*
Los participantes han procedido en su mayor parte de áreas relacionadas con la salud, aunque ha sido también una mujer abogado y un ingeniero [405].	*Los participantes han procedido en su mayor parte de áreas relacionadas con la salud, aunque ha sido también una abogada y un ingeniero.*

Можна було б уявити, що ці конструкції та інші подібні випадки, в яких фігурують лексичні одиниці *mujer piloto, mujer mito, mujer astronauta, mujer*

terrorista та ін., не є повністю сексистськими, оскільки формуються також за принципом групи *ortosex*, як у прикладах: *hombre prquesta*, *hombre araña, hombre anuncio,* та ін. Але ця думка, яка є далекою від зменшення сексизму, дозволяє чітко його пояснити: в прикладі *mujer piloto* не здається, що жінка *є* пілотом, таким же чином словосполучення *hombre araña* не означає, що чоловік *є* павуком, а лише те, що він діє як павук. В даних випадках другий іменник – це певна якість, стиль, значніші ніж іменна частина присудка. Звідси, найбільш узагальнені словосполучення для подібних конструкцій – це вирази, такі як: *que funciona como, con aspecto de, con el comportamiento de* та ін.

Слово *persona* (s) належить до іменників, що вказують на особи іспанської мови II групи разом з іншими, які виражені або в жіночому роді (*la autoridad, la criatura, la víctima*), або в чоловічому (*el personaje, el bebé, el cadáver*). З вживанням лексичної одиниці *persona* мовець активує такий тип особової референції, в якому визначенню статі не вистачає комунікативної релевантності: адресанту невідома не лише стать референта, але й також інші його особисті якості, наприклад, походження, професія, вікова група, рід занять та ін. Або все це зібрання референцій не належить комунікативному дискурсу. Наприклад: *Prohibida la entrada a toda persona ajena a la obra* [405].

Достатнім є, на нашу думку, зберегти вживання слова *persona* для випадків, коли всі інші додатки виявляться контекстуально іррелевантними або невідомими. Таким чином, адресант вживає лексичну одиницю *persona* з метою надання інформації адресату про відсутність інших специфікацій, включаючи і тих, що пов'язані зі статевою належністю.

La policía investiga las causas de la muerte <u>de una persona</u> que ha aparecido ayer con signos de violencia en la calle Mayor [405].

В цьому прикладі надається інформація, що на даний момент ще невідомі особисті ознаки жертви, за якими можлива її ідентифікація, тому вживання лексичної одиниці *persona* є коректним.

Навпаки, неправильним з прагматичної точки зору і таким чином – ультрасексистським є надмірне вживання слова *persona* у випадках, коли сам

текст (або реальність) надає достатньо імпліцитні дані стосовно класифікованих додатків. Загалом, вживання лексичної одиниці *persona, -s* інформативно програє, коли використовується замість *hombre, -s,* (*varón, -s*), *mujer, -s,* якщо стать додатка є контекстуально релевантною.

Таблиця 4.6

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
Una persona juega en una máquina tragaperras de la capital. Pie de foto – en la fotografía aparece la imagen de un varón [405].	*Un varón juega en una máquina tragaperras de la capital.*
La Guardia Civil detiene a ocho personas en la provincia. Se informa de que son ocho varones [405].	*La Guardia Civil detiene a ocho hombres en la provincia.*
Tres personas y una mujer fueron rescatadas por los bomberos [405].	*Tres hombres y una mujer fueron rescatadas por los bomberos.*

Ми вважаємо, що недоречним є вживання слова *persona*, якщо контекст дозволяє збільшити інформативну здатність за допомогою інших додатків, які зазвичай виражаються особливими іменниками з варіативним граматичним родом. Наприклад:

Таблиця 4.7

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
No hay que olvidar que las personas que asisten a este curso son profesores y van a experimentar este tema en sus propias aulas [405].	*No hay que olvidar que los profesores que asisten a este curso van a experimentar este tema en sus propias aulas.*
Para calmar los ánimos de los presentes, el personal de la taquilla ha vecidido dar un número de reserve a las primeras personas de la cola [405].	*Para calmar los ánimos de los presentes, el personal de la taquilla ha vecidido dar un número de reserve a los primeros de la cola.*

4.5. Вживання терміна *ortosex hombre* як *unisex* в іспанській мові

Незважаючи на той факт, що словники все ще використовують тлумачення *ser animado racional, varón o mujer hombre* для лексичної одиниці *persona,* в реальності загальне вживання в мові тяжіє до уникнення цього універсального значення, і навпаки, намагається звузити його специфічне значення до *varón,* використовуючи афоризми і фразеологізми.

Таким чином, ультрасексистське повідомлення використовує слово *persona* у значенні *ser animado racional* без вагомої причини. Наприклад:

El gozo y la fruición de la estación del otoño es uno de los mayores placers que puede disfrutar el hombre en estas tierras de Occidente (http://cultura.elpais.com/cultura/2016/11/23/actualidad/1479902551_967905.html)

На нашу думку, вживання лексичної одиниці *el hombre* в даному прикладі є ультрасексистським, і натомість пропонуємо наш варіант корекції цього речення:

El gozo y la fruición de la estación del otoño es uno de los mayors placers que puede disfrutar el ser humano en estas tierras de Occidente.

За правилами, вказаними в описі псевдосексистського дискурсу, відношення означального іменника чоловічого роду і жіночого роду, в будь-якому типографічному варіанті, який би він не прийняв, є виправданим лише у випадку, коли комунікативна інтенція мовця намагається виявити певний тип різниці в поведінці або в якості, які виражають означальний іменник в позамовній реальності відповідно до статевої варіативності.

У таких випадках роздвоєння двох граматичних родів ефективно допомагає блокувати загальну інтерпретацію будь-якого означального іменника в чоловічому роді, перш за все у випадках, коли цьому іменникові відповідає певний ступінь доступу, який є мішаним в нашому сприйнятті навколишнього світу. Навпаки, повідомлення може знаходитися на мінімальних інформативних рівнях без залучення характеристик зі статевим визначенням, між якими фігурують роздвоєння і конструкції пояснювального типу. Таким чином, ці

роздвоєння набувають комунікативної належності, і внаслідок цього є цілком виправданими загальним узгодженням повідомлення. Розгляньмо приклади:

Таблиця 4.8

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
Los niños de Sierra Leone no van al colegio, van a la Guerra [405].	*Los niños de Sierra Leone no van al colegio, pues los varones van a la guerra y las niñas se destinan al trabajo doméstico.*
La consejala ha recordado que la actividad se derige a los padres, por lo que ha deseado que también asistan los varones [405].	*La consejala ha recordado que la actividad se derige tanto a los padres como a las madres, por lo que ha deseado que también asistan los varones.*
Relatan las encuestas que los chavales se ocupan cada vez más de su aspecto [405].	*Relatan las encuestas que los chavales y sobre todo las chavalas se ocupan cada vez más de su aspecto.*

Поза цими випадками, які можемо визначити як об'єднані роздвоєння, механічні ресурси узгодження в чоловічому і жіночому роді одного і того ж самого іменника, що веде взагалі до ультрасексистських інтерпретацій, оскільки співрозмовник має на увазі те, що він повинен знайти певний сенс, який би засвідчив специфічну референцію до кожного роду. Таким чином, надлишок інформації стосовно статевої варіативності може підвищити очікування стосовно комунікативної належності у певних випадках. Прикладом ультрасексистського вживання слугують два наступних речення, на які ми подаємо власну можливу пропозицію:

En la nueva escuela estudian en la actualidad unos 110 niños y niñas [405].

Trabajan como abogados laboralistas especialmente vinculados a los trabajadores, pero asesorando a todos los ciudadanos y ciudadanas que soliciten [405].

На нашу думку, наступні варіанти цих речень є більш сприйнятними і позбавленими сексистського забарвлення:

En la nueva escuela estudian en la actualidad unos 110 alumnos.

Trabajan como abogados laboralistas especialmente vinculados a los trabajadores, pero asesorando a cualquiera que solicite.

Клас дієслівних конструкцій в іспанській мові містить дві фундаментальні характеристики:

1) Наявність дієслів, які здійснюють ідентифікацію персонального референта з визначеною іменною частиною присудка. Загалом, це тип таких дієслів: *identificar, identificarse, nominar, denominar, designar, elegir, reelegir, llamar, declarar, proclamar, acreditar* та ін. Вони функціонують як з'єднувальні сполучники, тобто іменна частина присудка повинна узгоджуватись у роді і числі з персональним референтом.

2) Специфічність персонального референта, оскільки цей тип дискурсу виключає прототипні або недетерміновані інтерпретації стосовно особи, про яку йде мова. Тому стать разом з іншими якостями репрезентує зазвичай релевантну інформацію.

Розгляньмо на ілюстративному матеріалі:

Таблиця 4.9

Ультрасексистське вживання	**Коректне вживання**
A ella le declararon fiscamente insumiso [406].	*A ella le declararon fiscamente insumisa.*
El presente documento acredita a su esposa como socio regular del Club [405].	*El presente documento acredita a su esposa como socio regular del Club.*
A ella le reeligieron alcalde [405].	*A ella le reeligieron alcaldesa.*

Вважаємо, що з посиленням ролі жінки в професійній і соціальній діяльності процес номінації буде змінюватися і ставати більш стилістично

нейтральним, оскільки мова є не лише відображенням людського мислення, але й культурних, економічних і етнічних особливостей соціуму. Відповідно до цього, зміна відношення до гендерного аспекту знайде своє обов'язкове відображення в мові.

Висновки до четвертого розділу

В сучасному іспаномовному суспільстві відбуваються зміни, які спрямовані на подолання гендерної асиметрії.

Якщо в християнській традиції виконання чоловічих обов'язків зазвичай не вело до втрати жіночості в фізіологічному плані, то в сучасній іспаномовній картині мають місце гендерні стереотипи, які прирівнюють жінок до чоловіків, тобто сприйняття жінки як представниці слабкої статі зазнає змін.

Як правило домінують лексеми, номінують осіб не за належністю до статі, а лексеми, що поєднують визначення за професією і статеву належність. Створюється і активно розвивається новий жіночий образ, що відображає незалежну жінку і навіть деякі її переваги над чоловіками.

У процесі нашого дослідження було здійснено спробу осмислити поняття сексистського дискурсу, оскільки, незважаючи на популярність цього терміна в останній час, до сьогодні він ще чітко не детермінований. За допомогою цілої низки вербальних механізмів в іспанській мові підтримується статева дискримінація, яка створює умови для функціонування сексизму і андроцентризму.

У результаті дослідження гендерних стереотипів в сучасній іспанській мові активізовано питання правомірності вживання сексистсько забарвленої лексики по відношенню до жінок, що сприяє виникненню та закріпленню упереджень, посиленню гендерної асиметрії в іспаномовному суспільстві.

На наш погляд, вживання чоловічого роду як загального в іспанській мові має проблему певної невизначеності і підсилює мовний сексизм. Крім того,

будь-який іменник чоловічого роду, що використовується як загальний, буде відтворювати в свідомості адресата чоловічий образ. Тому використання лексеми *persona* замість *el ser animado racional* або *el hombre* може значно зменшити гендерну асиметрію.

В сексистських конструкціях на синтаксичному рівні жіночі імена, навіть якщо вони є підметом у реченні, обіймають вторинну позицію відносно чоловіків. Особа жіночої статі може бути ядром підмета, але у цьому випадку вона усе одно буде мати щільний зв'язок з чоловічою.

Вважаємо, що подальші наукові розвідки, присвячені проблемі мовного сексизму, будуть важливими в науково-теоретичному та практичному аспектах, оскільки визначать шляхи, способи й методи подолання цього негативного суспільного явища.

Вважаємо за потрібне визначити типові помилки в комунікації, які було виявлено під час нашого дослідження:

- вживання чоловічого роду по відношенню як до чоловіків, так і до жінок;
- надання різних якостей чоловікам і жінкам;
- уникнення використання жартів, загадок і прислів'їв, які принижують жіночу стать;
- використання принизливих характеристик по відношенню до жіночої статі;
- використання графічних символів для розмежування граматичних родів, які, на нашу думку, ведуть до ускладнення розуміння інформації.

Вважаємо, що використання наступних порад зможе значно зменшити лінгвістичний сексизм:

- вживання абстрактних іменників, наприклад:

Secretaría, dirección замість *secretario, director*;

- вживання колективних іменників:

gente, población, profesorado, juventud, adolescencia, vecindarios, ciudadanía та ін.

- уникання в мові генералізованих загальних іменників, що мають відношення до біологічної статі: *Los hablantes usan el lenguaje para muchos propósitos como para discutir con sus esposas* замінюючи на: *Las personas usan el lenguaje para muchos propósitos por ejemplo para discutir con sus parejas.*

- Використання займенників, замінюючи, наприклад, *Él que, los que, aquellos que на quien / quienes*: *Él que solicite una constancia* на *Quien solicite una constancia.*

- Присутність чоловічого і жіночого роду можливо продемонструвати, вживаючи дві форми, хоча це і здається дублюванням, оскільки вони представляють дві цілковито різні реальності: *Las y los agentes de la policía federal.*

- Замінити неособові займенники на *alguien, cualquiera*: *Cuando uno lee una noticia* на *Cuando alguien lee esa noticia.*

- Змінювати по можливості дієслова в третій особі на другу особу однини: *El alumno solo tendrá que usar ropa adecuada* на: *te recomendamos usar la ropa adecuada.*

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблема гендерних стереотипів вивчають в міждисциплінарній галузі, що включає в себе гуманітарні та природничі науки. Загальнонауковою основою розробки питання слугують дослідження в галузі фізіології, які надають широкі можливості для когнітивного підходу при висуненні системних відмінностей як основних чинників організації дискурсу з гендерною підставою з урахуванням проблеми мовної картини світу.

Поняття *гендер* – це одна з базових характеристик особистості, що обумовлює психологічний і соціальний розвиток людини. Гендер вивчається як багатокомпонентна структура в єдності таких компонентів: біологічна стать, гендерні стереотипи, гендерні норми та гендерна ідентичність. Гендерний стереотип досліджується в трьох його різновидах: стереотипи маскулінності / фемінінності; стереотипи, що відображають розподіл сімейних і професійних ролей; стереотипи, що стосуються специфіки змісту праці. Облік усіх названих компонентів при дослідженні проблеми гендерних стереотипів дозволяє на сучасному етапі розвитку науки говорити не про біологічне поле, а про гендер як про соціокультурне поле. Таким чином, структурно і системно поняття *гендерний стереотип* відбивається в сукупності і взаємодії всіх компонентів, які його формують і розвивають.

Конструювання гендерної свідомості особистості відбувається через апеляцію до стереотипів. В своїй основі гендерні стереотипи є сталими і мають, перш за все, біологічні відмінності. Але вони переломлюються в суспільстві, і це веде до того, що відношення до чоловіків і жінок, а також взаємовідносини між ними часто визначаються не реальністю, а очікуваннями, які ґрунтуються на колективних уявленнях. Гендерні ролі, на відміну від гендерних стереотипів, постійно створюються і змінюються. Виконувати гендерні ролі означає бути

соціально компетентною людиною і вписуватися в комунікативні практики, які є прийнятними в тій або іншій культурі.

Механізми конструювання гендерних стереотипів в іспанській мові демонструють зміни в її лексичному складі, які пов'язані з характерологічними особливостями даної мови і культурними реаліями. На сьогоднішній день вживання лексем жіночого роду, наприклад: *la jefa, la mujer de negocios,* усе ще містить в собі негативну оцінку при потенційно можливій і контекстуально доречній гендерній референції.

Детермінативний підхід дозволив нам виявити особливості параметризації різновидів гендерних стереотипів чоловіків /чоловіків і жінок/ дружин. Класифікації, що характеризують сучасний дискурс, послужили нам матеріалом для аналізу. Синонімічна варіативність лексем соціокультурно зумовлена і актуалізується в різних регістрах іспанської мови і соціальних групах з урахуванням прецедентних текстів і назв жінки: *marimacho / modelo / hembra / zorra / feminist,* та ін. Вона містить у собі вкрай негативну оцінку способу життя і поведінки жінок, які порушують моральні підвалини суспільства.

На відміну від іменників жіночого роду, іменники чоловічого роду, які характеризують таку ж поведінку чоловіка, не містять негативної конотації: *calzonasos, macho* виражені синонімічною варіативністю їхніх підтипів: Чоловік: *calzonasos – no es hombre / maridazo / gurrumino / blandengue*; *Don Juan macho, verdadero hombre / Casanova / mujeriego / tenorio/ amante /casador de corazones.*

Аналіз лексичного складу іспанської мови продемонстрував, що жінка частіше, ніж чоловік, сприймається як об'єкт зовнішніх дій або рішень. Чоловік в іспанській мові представлений як суб'єкт, який вирішує або впливає на навколишні реалії. Дані репрезентації відбудовуються за рахунок вербальних і невербальних форм. До мовних засобів об'єктивізації жінки в сучасній іспанській мові можна віднести синтаксичну організацію речень: представлення особи як суб'єкта або об'єкта дій; вживання безособових конструкцій, які

відображають наявність представників обох статей: наприклад, замість *En aquellos tiempos el hombre vivía* слід вживати: *En aquellos tiempos se vivía*.

Типовими маркерами стереотипу маскулінності в лексичному складі іспанської мови є ідентифікуючі та оцінні номінації, гендерно значущі алюзії і гендерні змісти. Феномен маскулінності в іспаномовній картині світу є широко експлікованим в іспанській мові, про що свідчить висока частотність вживань лексичних одиниць: *hombre, macho, chico, persona, ser humano* (два останні у значенні *чоловік*).

Сучасна іспаномовна картина світу характеризується зміною стереотипізованих уявлень про представників чоловічої статі як про лідерів родини і керівників на роботі. Цей факт підтверджує поява цілої низки лексем словникового складу іспанської мови, які називають професії і які раніше вважалися виключно чоловічими: *la abogada, la doctora, la alcaldesa, la editorialista, la electroterapeuta, la embajadora, la ejecutiva, la jueza, la mánager, la manufacturera, la marinera, la masajista, la mayordoma, la mecánica, la mecanógrafa, la microbióloga, la negociante, la neonatóloga, la ministra, la obispa, la organizadora de congresos, la paleontóloga, la parapsicóloga, la profesora la prefecta, la presidente* та ін.

Форми жіночого роду іменників, що називають професії в іспанській мові, які раніше часто ототожнювались зі статтю, зараз все більше асоціюються з посадою і професією жінки, ніж з її статтю.

Слід зазначити деякі помилки, які мають місце в іспаномовній картині світу, з метою уникнення лінгвістичного сексизму: вживання іменників чоловічого роду у значенні чоловіків і жінок, використання принизливих виразів, прислів'їв, приказок для визначення в більшості випадків жінок, вживання графічних символів, серед яких, наприклад, знак (@), який є важким для читання. В ході дослідження лексичних і семантичних значень іменників жіночого роду визначено, що деякі з них мають негативну конотацію. У першу чергу це спостерігається у визначенні престижних професій і посад, наприклад: *jefa, jueza, generala, rectora*.

Згідно з нашим дослідженням існують термінологічні розбіжності між значенням назви професії в чоловічому роді та в жіночому, що відображається в різному стереотипному сприйнятті чоловіка і жінки, які займають однакові посади. Серед них можна виділити лексеми *secretario* і *asistente*, в яких, на нашу думку, чітко простежуються так звані дуальні прояви, оскільки дані лексеми жіночого роду мають відношення до інших професій з менш престижним колом обов'язків у порівнянні з такими чоловічого роду. Ці дані свідчать про те, що між вживанням в якості загальних іменників у формах чоловічого та жіночого роду все ще існує велика асиметрія.

Як свідчить проведене дослідження, іспанська мова не є сексистською. Це помилкове твердження ґрунтується на постулаті про те, що в іспанській мові неможливо диференціювати біологічну стать і граматичний рід. Коріння мовного сексизму знаходиться саме в тому, яким чином адресант інтерпретує повідомлення адресата. Випадки, при яких адресант помилково ототожнює граматичний рід зі статевою належністю, є наслідками патріархальної культури.

Вважаємо, що необхідно розрізняти поняття *стать*, яке є природною складовою і вживається для пояснення феноменів, що цілком пов'язані з біологією і психологією, і поняття *гендер* (культурна складова) для тих феноменів, що цілком пов'язані з соціологією і соціальним життям.

До основних результатів дослідження відноситься розробка теоретичної концепції мовного відображення гендерних стереотипів і моделей їхнього лінгвістичного опису в іспаномовній картині світу, створення класифікації іменників іспанської мови. За цією класифікацією іменники, які мають відношення суто до людини, поділені на п'ять груп з урахуванням гендерно-родової кореляції і формальних і функціональних факторів, що пов'язані з комунікативним контекстом і з стереотипізованими уявленнями, існуючими в іспаномовній картині світу. До першої групи належать іменники і субстантивовані прикметники, які виражають різні роди шляхом гендерних граматичних змін. Лише в даній обмеженій групі демонструється відповідність

між родом і статтю: *amo / ama*. До другої групи належать іменники обох родів за шляхом їхньої зміни, яка відбувається в артиклях і прикметниках та займенниках: *ese, varios, muchos, vuestro, mismos* та ін. Третя група охоплює апелятиви, які розкривають статеві розбіжності за допомогою різних лексичних одиниць: *el padrino, la madrina*. Іменники четвертої групи визначають осіб, які за біологічними, соціальними або культурними причинами належать до однієї статі, незважаючи на той факт, що сучасна позамовна реальність дозволяє приймати статеву варіативність. Іменники даної групи означають професії, посади, діяльність, які традиційно пов'язані з особистою статевою належністю: *cura* означає професії, посади, діяльність, які вказують на особисту статеву належністі: *cura*, також має певну автономію відносно комунікативного контексту, оскільки як в однині, так і в множині називають людину або групу людей однієї соціально ідентифікованої статі. Іменники п'ятої групи згідно з нашим дослідженням називають осіб обох статей залежно від роду лексичної одиниці: *bebé, víctima*. Вони за своєю формою і за узгодженням є індиференційними у визначенні статевої належності, вживаються у відповідному граматичному роді. Формально іменники цієї групи можуть бути як у чоловічому роді, так і в жіночому.

Граматичний рід є мовним параметром, який розрізняє статеву належність в мові. Навіть в одній і мові рід слова змінює його лексичне значення. Наприклад, лексичні одиниці *la frente* у *el frente* або *el capital* і *la capital*. Граматичний рід, як це було продемонстровано раніше, також не може бути частиною дискусії про рівність чоловіка і жінки, оскільки лінгвістичні структури мов постійно еволюціонують і не можуть різко змінюватись.

Таким чином, проведене дисертаційне дослідження продемонструвало актуальність заявленої проблематики, підтвердило висунуту гіпотезу і показало значущість і перспективність вивчення особливостей функціонування гендерних стереотипів в іспаномовній картині світу.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому аналізі прояву описаних гендерних стереотипів, закріплених в іспанській мові. Також вважаємо актуальними такі питання:

- аналіз лінгвістичних особливостей гендерних стереотипів у рекламних текстах іспаномовних періодичних видань;
- аналіз дискурсивних засобів формування і репрезентації гендерних стереотипів у комунікативній поведінці іспаномовного суспільства;
- дослідження функціонування гендерних стереотипів в іспаномовних текстах художніх творів.

Звертаючись до результатів роботи, стає можливим подальше дослідження гендерних стереотипів як в іспаномовній картині світу, так і в галузі компаративістики, оскільки форма і склад гендерних стереотипів не є однорідними в різних культурах, а їх взаємовплив на сучасний рівень активності міжкультурної комунікації є досить потужним, що може привести до зміни соціальних стереотипів, в тому числі і гендерних, які надалі знайдуть своє відображення у мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова, Е. А. «Функционирование моральных гендерных стереотипов в современном коммуникативном пространстве», доступ psicho.org.ua/about/filart
2. Акуличева, Виктория Викторовна. «Гендерные характеристики рекламного текста (на материале французского языка).» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 2010), 254.
3. Андреева С. Ю. «Гендерные стереотипы и общность сознания носителей языка и культуры.» *Тезисы докладов XV международного симпозиума по психолингвистике и теории коммуникации «Речевая деятельность. Языковое сознание. Общающиеся личности»* (Калуга : ИП Кошелев (Изд–во Эйдос), 2006) : 12–13.
4. Андрійченко, Ю. В. «Гендерна маркованість одиниць мови.» *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* 20 (2011) : 3–9.
5. Андрійченко, Ю. В. «Лінгво-прагматичні аспекти гендеру в іспанській мові.» *Проблеми семантики слова, речення та тексту* 27 (2011) : 3–7.
6. Андрійченко, Ю. В. «Прояв маскулінності в іспанській мові.» *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* 22 (2012) : 19–24.
7. Андрійченко, Ю. В. «Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови.» *Scince and Education a new dimention. Philology* 28 (2014) : 30–34.
8. Андрійченко, Ю. В. «Вираження фемінного і маскулінного на вербально-семантичному рівні в іспанській мові.» *Scince and Education a new dimention. Philology* 34 (2014) : 30– 32.
9. Андрійченко, Ю. В. «Критерії визначення гендерної належності лексичних одиниць в сучасній іспанській мові.» *Нова філологія* 65 (2014) : 91–96.

10. Андрійченко, Ю. В. «Стереотипи маскулінності і фемінності в іспаномовному просторі.» *Scince and Education a new dimention. Philology* 68 (Budapest : Készult a Rózsadomb Contact, 2015) : 29–32.
11. Андрійченко, Ю. В. «Особливості прояву сексизму в іспанській мові.» *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету* 22 (2016) : 74–77.
12. *Антология гендерных исследований : сборник переводов*. Составление и комментарии Е. И. Гаповой и А. Р. Усмановой (Минск : Пропилеи, 2000), 300.
13. Апресян, Юрий Дереникович. «Образ человека по данным языка: попытка системного описания.» В *Избранные труды*, том 2 *Интегральное описание языка и системная лексикография* (1995) : 348–388.
14. Аристотель. *История животных,* перевод В. П. Карпова, под ред. Б. А. Старостина (Москва : РГГУ, 1996), 528.
15. Арутюнова, Н. Д. и Падучева, Е. В. «Истоки, проблемы и категории прагматики.» *Новое в зарубежной лингвистике* 16 (1985) : 3–42.
16. Арутюнова, Нина Давидовна. *Логический анализ языка : Противоречивость и аномальность текста* (Москва : Наука, 1990), 278.
17. Арутюнова, Нина Давидовна. *Язык и мир человека* (Москва : Языки русской культуры, 1999), 896.
18. Ахренова, Наталья Александровна. «Интернет-дискурс как глобальное межкультурное явление и его языковое оформление». Автореф. дис. д-ра филол. наук, Москва, 2009.
19. Бабаева, Е. В. *Категория социальной нормы в контексте гуманитарного знания: учебное пособие* (Волжский, 2003), 104.
20. Байбурин, Альберт Кашфуллович. «Некоторые вопросы этнографического изучения поведения.» *Этнические стереотипы поведения* (1985) : 721.

21. Бакушева, Елена Михайловна. «Социолингвистический анализ речевого поведения мужчин и женщин (на материале французского языка).» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 1995), 197.
22. Баранов, Анатолий Николаевич. «Когниотипичность текста (к проблеме уровней абстракции текстовой деятельности).» *Жанры речи* – (1997) : 5–12.
23. Баранов, Анатолий Николаевич. *Введение в прикладную лингвистику* (Москва : Московск. гос. ун-т, 2001), 368.
24. Барт, Ролан. «Драма, поэма, роман.» *Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму*, пер. с франц., сост. и вступ. ст. Г. Косикова (Москва : Прогресс, 2000) : 312–334.
25. Барчунова, Татьяна Владимировна. «Эгоистический гендер» или Воспроизводство гендерной асимметрии в гендерных исследованиях.» *Общественные науки и современность* 5 (2002) : 180–192.
26. Бахарева, Е. Н. «Аспекты коммуникативного поведения женщин, представляющих различные культуры.» *Материалы Первой междунар. конф. «Гендер : язык, культура, коммуникация»* (Москва : МГЛУ 1999) : 17.
27. Бахтин, Михаил Михайлович. *Собрание сочинений : в 7 т.*, том 5 *Проблема речевых жанров* (Москва : Русские словари, 1996) : 159–206.
28. Белянин, Валерий Павлович. «Тезаурус любовных романов.» *Материалы Первой международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация»* (Москва : МГЛУ 1999) : 18–19.
29. *Беркли-Ален* Маделин. *Забытое искусство слушать* (Санкт-Петербург : Питер, 1997), 256.
30. Бессонова, О. Л. «Гендерний аспект оцінного тезауруса: експериментальне дослідження.» *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка* 17 (2004) : 76–78.

31. Бобринская, И. Л. «Этнокультурные стереотипы: анализ ценностных установок этносов (на материале фольклорных текстов).» *Языковое сознание: устоявшееся и спорное* (Москва : ИЯ РАН, 2003) : 31–32.
32. Болтенко, Э. Н. «Стереотип как основание гендерных исследований в лингвистике», доступ http://bspu.ab.ru/Journal/vestnik/ARHIW/N42002/lsekz/boltenko.html.
33. Борисенко, Наталія Дмитрівна. *Гендерний аналіз у лінгвістиці* (Житомир : Поліграф. центр ЖДПУ, 2000), 260.
34. Борисенко, Наталія Дмитрівна. «Гендерний аспект репрезентації персонажного.» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2003), 231.
35. Бондаренко, Л. Ю. «Роль женщины: от прошлого к настоящему.» *Общественные науки и современность* 6 (1996) : 163–170.
36. Брандт, Г. А. *Природа женщины* (Екатеринбург : Алетейя, 2000) : 28.
37. Бренджер, С. «Язык дискриминации – наследство перестройки российским женщинам.» *Гендерные аспекты социальной трансформации* 15 (1996) : 111–127.
38. Вардиман, Е. *Женщина в древнем мире*, пер. с нем. ; отв. ред., автор послесл. и прим. А. А. Вигасин (Москва : Наука, 1990), 324.
39. Вейнингер, О. *Пол и характер* (Москва : Латард, 1997), 254.
40. Вилинбахова, Елена Леонидовна. «Иностранец и étranger: стереотип в русском и французском языках.» *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук* 2 (2009) : 121–131.
41. Вилинбахова, Елена Леонидовна. «Модели репрезентации стереотипов в русском языке.» Автореф. дис. канд. филол. наук, Санкт-Петербург, 2011.
42. Величенко, Е. А. «Проблема изменения моральных гендерних стереотипов в рамках русской и западной типов культур», доступ http://www.anthropology.ru/ru/texts/ velichenko_10.html.
43. Вильямсон, Ю. «Создание гендера.» *Труды СПбФ ИС РАН* (1997) : 96–134.

44. Виноградова, Т. В. и Семенов В. В. «Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических и социальных факторов.» *Вопросы психологии* 2 (1993) : 63–71.
45. Винокур, Татьяна Григорьевна. *Говорящий и слушающий. Варианты речового поведения* (Москва : Наука, 1993), 172.
46. Воркачёв, Сергей Григорьевич. «Национально-культурная специфика концепта любви в русской и испанской паремиологии.» *Филологические науки* 3 (1995) : 56–66.
47. Воркачёв, Сергей Григорьевич. «Лингвокультурный концепт: типология и области бытования.» Монография (Волгоград : ВолГУ, 2007), 400.
48. Воронина, О. А. «Введение в гендерные исследования.» *Материалы первой Российской школы по женским и гендерным исследованиям «Валдай-97»* (1997) : 29–34.
49. Воронина, О. А. «Свобода слова и стереотипный образ женщины в СМИ.» *Знамя* 2 (1999) : 165–175.
50. Воронина, О. А. «Теоретико-методологические основы гендерных исследований.» *Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций*, под общ. ред. О. А. Ворониной (Москва : МЦГИ–МВШСЭН–МФФ, 2001) : 13–95.
51. Воронина, О. А. «Традиционные философские, социологические и психологические теории пола.» *Теория и методология гендерных исследований* (Москва : МЦГИ–МВШСЭН–МФФ, 2001) : 29–49.
52. Гал. «Послание к Галатам святого апостола Павла.» *Новый Завет*, 3:28, доступ http://traditio.ru/wiki/%D0%93%D0%B0%D0%BB._3:28
53. Гапова, Е. И. и Усманова А. Р. *Антология гендерных исследований* (Минск : Пропилеи, 2000), 384.
54. Гаспарян, Юрий Арсенович. *Семья на пороге XXI века (социологические проблемы)* (Санкт-Петербург : Петрополис, 1999), 320.

55. *Гендерная теория и искусство. Антология : 1970–2000*, под. ред. Л. М. Бредихиной, К. Дипуэлл (Москва : Росспэн, 2005), 592.

56. *Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Иваново : ИвГУ, 1999), 93.

57. Геодакян, Виген Артаваздович. *Теория дифференциации полов в проблемах человека. Человек в системе наук* (Москва : Наука, 1989) : 171–189.

58. Германова, Н. Н. «Повседневное общение и структуры национального менталитета: диалог в русской культуре.» *Лингвистические маргиналии* 432 (1996) : 105–118.

59. Городникова, Маргарита Дормидонтовна. «Гендерный аспект как фактор речевого регулирования.» *Материалы Первой международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация»* (Москва : МГЛУ 1999) : 33–34.

60. Городникова, Маргарита Дормидонтовна. «Гендерный фактор и распределение социальных ролей в современном обществе.» *Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Иваново : ИвГУ, 1999) : 23–27.

61. Городникова, Маргарита Дормидонтовна. «Эмотивные доминанты в естественной коммуникации.» *Язык и эмоции: личностные смыслы и доминанты в речевой деятельности* (2004) : 108–118.

62. Горошко, Елена Ивановна. «Проблемы изучения особенностей мужского и женского стиля речи.» *Формирование коммуникативных и интеллектуальных навыков школьников и студентов* (1994) : 160–169.

63. Горошко, Елена Ивановна. «Особенности восприятия текста, обусловленные половой дифференциацией личности.» *Тезисы Первого Международного симпозиума «Человек : Язык, культура, познание»* (Кривой Рог, 1995) : 67–68.

64. Горошко, Елена Ивановна. «Теоретическое состояние проблемы половой дихотомии в вербальном поведении.» *Вербальные и*

невербальные дейксисы маскулинности и фемининности (1997) : 24–100.

65. Горошко, Елена Ивановна. «Особенности мужского и женского речевого поведения (психолингвистический анализ).» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 1996), 176.
66. Горошко, Елена Ивановна. «Мужчина и женщина (или как мы себя видим через призму гендера).» *WE / МЫ. Диалог женщин* 1 (1997) : 21–25.
67. Горошко, Елена Ивановна. «Особенности мужского и женского стиля письма.» *Гендерный фактор в языке и коммуникации*, под ред. И. И. Халеевой (1999) : 28–41.
68. Горошко, Елена Ивановна. «Пол, гендер, язык.» *Женщина. Гендер. Культура* (1999) : 98–108.
69. Горошко, Елена Ивановна. «Язык и гендер.» *Дайджест листка «Посиделки». Петербургский Центр Гендерных Проблем* (1999), 252.
70. Горошко, Елена Ивановна. «Гендерные исследования в лингвистике сегодня.» *Гендерные исследования* 2 (1999) : 234–241.
71. Горошко, Елена Ивановна. «Гендерная проблематика в языкознании. Учебное пособие». *Введение в гендерные исследования,* часть 1 (Харьков : ХЦГИ ; СПб. : Алетейя, 2001), 708.
72. Горошко, Елена Ивановна. «Особенности мужских и женских вербальных ассоциаций (опыт качественной интерпретации).» *Материалы Второй международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация”* (Москва, 2002) : 77–86.
73. Горошко, Елена Ивановна. *Языковое сознание: гендерная парадигма Текст* (Москва–Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2003), 440.
74. Горошко, Елена Ивановна. «Квир-лингвистика : нужна ли она отечественной лингвистической гендерологии?» *Культура народов Причерноморья* 46, том 18 (2004) : 245–252.

75. Горошко, Елена Ивановна. *Функциональная асимметрия мозга, язык, пол: аналитический обзор* (Москва ; Харьков : ИД «Инжэк», 2005), 285.
76. Гофман, И. «Гендерный дисплей.» *Введение в гендерные исследования (хрестоматия)*, часть 2, отв. ред. С. В. Жеребкин (Харьков : Санкт-Петербург, 2001) : 306–335.
77. Гердер, И. В. *Трактат о происхождении языка* (Москва : ЛКИ, 2007), 164.
78. Гриценко, Елена Сергеевна. «Язык. Гендер. Дискурс.» Монография (Нижний Новгород : Издательство ННГУ им. Н. И. Лобачевского, 2005), 267.
79. Гришаева, Лилия Ивановна. «Объект комплимента в гендерном измерении.» *Материалы Первой международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация»* (Москва : МГЛУ, 1999) : 152–161.
80. Грошев, И. В. «Образ женщины в рекламе.» *Женщина. Гендер. Культура* (1999) : 331–343.
81. Грошев, И. В. «Рекламные технологии гендера.» *Общественные науки и современность* 4 (2000) : 172–187.
82. Гумбольдт, Вильгельм фон. *Избранные труды по языкознанию* (Москва : Прогресс, 2000), 400.
83. Гусейнова, И. А. «Проблема гендерной ассиметрии в видеоряде коммерческих дескриптивных РТ (на материале русскоязычной прессы).» *Материалы Второй международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация»* (Москва, 2002) : 107–112.
84. Дадаева, Т. М. «Кто выносит мусор, или парадоксы гендерного разделения труда.» *Социологические исследования* 6 (2005) : 120–132.
85. Данюшина, Юлия Владимировна. «Многоуровневый анализ англоязычного сетевого бизнес-дискурса.» Автореф. дис. д-ра филол. наук, Москва, 2011, доступ http://dibase.ru/article/14022011_danushinauv

86. Двинянинова, Г. С. *Язык и гендер в призме англоязычных исследований* (Пермь, 2002) : 23–25.

87. Дейк, Т. А. ван. «Стратегии понимания связного текста.» *Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка* 23 (1988) : 93–152.

88. Денисова Г. «Стереотипы и их роль в формировании коммуникативных навыков в условиях “неродного” двуязычия.» *Россия и Запад: диалог культур* 8, том 1 (Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова, 2000) : 202–215.

89. Дмитриева, Наталия Леонидовна. *Конвенциональный стереотип как средство регуляции восприятия вербализованного содержания* (Барнаул, 1996), 175.

90. Добровольский, Д. О. «Национально-культурная специфика во фразеологии (I).» *Вопросы языкознания* 6 (1997) : 37–48.

91. Долешаль, Урсула. «О взаимосвязи грамматической категории рода и пола.» *Вербальные и невербальные дейксисы маскулинности и феминности* (1997) : 143–157.

92. Дударева, А. *Рекламный образ. Мужчина и женщина* (Москва : РИП-холдинг, 2003), 222.

93. Духнич, О. Е. *Дискурс и нарратив – вводная лекция*, доступ http://olga.psycom.info

94. Емірсуінова, Г. І. «Відбиття статусу жінки в англійській мові.» *Вісник Харківського національного університет ім. В. Н. Каразіна* 537 (2001) : 142–147.

95. Еременко, О. И. *Наименования лиц женского пола в русском литературном языке 19-го века* (Воронеж, 1998), 307.

96. Жельвис, Владимир Ильич. «Хвала и хула как инструменты искусства выживания.» *Язык. Человек. Картина мира* (2000) : 168–172.

97. Жельвис, Владимир Ильич. *Поле брани. Сквернословие как социальная проблема* (Москва : Ладомир, 2001), 350.

98. Жельвис, Владимир Ильич. «Стратегия и тактика брани: гендерный аспект проблемы.» *Гендер: язык, культура, коммуникация* (Москва, 2001) : 180–187.

99. Жеребкина, Ирина Анатольевна. *Субъективность и гендер. Гендерная теория субъекта в современной философской антропологии* (Санкт-Петербург : Алетейя, 2007), 312.

100. Загидулина, Рената Гайеровна. «Речевые стереотипы как связующие элементы диалогического дискурса во французском языке.» (Дис. канд. филол. наук, Санкт-Петербург, 2005), 174.

101. Захарова, Е. П. «Типы коммуникативных категорий.» *Проблемы речевой коммуникации* (Саратов, 2000) : 13–19.

102. Звегинцев, В. А. *Предложение и его отношение к языку и речи* (Москва : Изд. МГУ, 1976), 305.

103. Здравомыслова, Е. А. и Темкина А. А. *Исследования женщин и гендерные исследования на Западе и в России* 6 (Москва : Общественные науки и современность, 1999) : 177–188.

104. Земская, Елена Андреевна. «Проблемы нормы и речевого поведения.» *Культурно-речевая ситуация в современной России* (Москва: Языки славянских культур, 2008) : 615–667.

105. Земская И. В., Китайгородская М. А., Розанова Н. Н. «Особенности мужской и женской речи.» *Русский язык в его функционировании* (Москва : Наука, 1993) : 90–136.

106. Зидер, Райнхард. *Социальная история семьи в Западной и Центральной Европе (конец 18 – 20 вв.)* (Москва, 1997), 302.

107. Ильин, Евгений Павлович. *Пол и гендер* (Санкт-Петербург : Питер, 2010), 686.

108. Иокояма, Ольга Т. «Языковые модели половых различий в языке русских детей младшего возраста.» *Социолингвистические проблемы в разных регионах мира* (1996) : 191–195.

109. Иригарэ, Люс. «Генеалогия женщин.» *«Прочти мое желание...». Постмодернизм. Психоанализ. Феминизм* (Москва : Идея- Пресс, 2000) : 175–177.
110. Исламовае, Д. *Гендерные стереотипы, или Стены, которые строим мы сами*, доступ http://afield.org.ua/mirwom/mw49_1.html
111. Калугина, Е. Н. *Концепты «мужчина» и «женщина» в субстандарте русского и английского языков* (Ставрополь, 2008), 24.
112. Кандиоти, Д. «Эволюция гендерных исследований Обзор.» *Женщины и социальная политика (гендерный аспект)* (Москва : ИСЭПН, 1992) : 156–163.
113. Каменская, О. Л. «Гендергетика – наука будущого.» *Гендер как интрига познания* (Москва : Рудомино, 2002.) : 13–19.
114. Карасик, Андрей Анатольевич. «Культурные доминанты в языке.» *Языковая личность культурные концепты* (1996) : 3–15.
115. Караулов, Юрий Николаевич. «Типы коммуникативного поведенш носителя языка в ситуации лингвистического эксперимента.» *Этнокультурная специфика языкового сознания* (1996) : 67–96.
116. Караулов, Юрий Николаевич. *Активная граматика и ассоциативно-вербальная сеть* (Москва, 1999), 180.
117. Кармин, Анатолий Сергеевич. *Культурология* (Санкт-Петербург : Лань, 2003), 928.
118. Картушина, Е. А. *Гендерные аспекты фразеологии в массовой коммуникации* (Ижевск, 2003), 175.
119. Касавин, И. Т. *Текст, дискурс, контекст* (Москва : Канон+, 2008), 437.
120. Кара-Мурза, С. Г. *Манипуляция сознанием* (Москва : Эксмо, 2007), 684.
121. Кашкин, В. Б. *Дискурс. Учебное пособие* (Воронеж : ВГУ, 2006), 74.
122. Кирилина, Алла Викторовна. «Стереотипы биологического пола в языке.» *Языковое сознание и образ мира* (1997) : 78–79.
123. Кирилина, Алла Викторовна. «Категория gender в языкознании.» *Женщина в российском обществе* 2 (1997) : 15–20.

124. Кирилина, Алла Викторовна. «Мужественность и женственность с точки зрения лингвиста.» *Женщина в российском обществе* 2 (1998) : 21–27.
125. Кирилина, Алла Викторовна. «Гендерные стереотипы, речевое общение и «деловая» лексика.» *Имидж женщины-лидера* (Иваново, 1998) : 65–85.
126. Кирилина, Алла Викторовна. «Еще один аспект значения обсценной лексики.» В *Вестник Тамбовского университета*, Серия *«Гуманитарные науки»* 4 (Тамбов, 1998) : 13–16.
127. Кирилина, Алла Викторовна. «Перспективные направления развития гендерных исследований в российской лингвистике.» *Женщины России на рубеже XX– XXI веков* (Иваново, 1998) : 16–20.
128. Кирилина, Алла Викторовна. «Развитие гендерных исследований в лингвистике.» *Филологические науки* (1998) : 51–58.
129. Кирилина, Алла Викторовна. *Гендер: лингвистические аспекты* (Москва, 1999), 189.
130. Кирилина, Алла Викторовна. «Гендерные компоненты этнических представлений (по результатам пилотажного эксперимента).» *Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Иваново, 1999) : 46–53.
131. Кирилина, Алла Викторовна. «Символика мужественности и женственности в личных именах.» *Филология и культура* (Тамбов, 1999) : 37–8.
132. Кирилина, А. В. и Добровольский, Д. О. «Феминистская идеология в гендерных исследованиях и критерии научности.» *Гендер как интрига познания* (2000) : 19–36.
133. Кирилина, Алла Викторовна. «Гендерные аспекты языка и коммуникации.» (Дис. д-ра филол. наук, Москва, 2000), 330.
134. Кирилина, Алла Викторовна. «Гендерные стереотипы в языке.» *Словарь гендерных терминов*, под ред. А. А. Денисовой (Москва : Информация – XXI век, 2002), 256.

135. Кирилина, Алла Викторовна. «Гендерные исследования в отечественной лингвистике : проблемы, связанные с бурным развитием.» *Гендер : язык, культура, коммуникация* (2005) : 8–16.
136. .Кирилина, А. и Томская, М. «Лингвистические гендерные исследования.» *Отечественные записки* 2 (2005), доступ http://www.strana-oz.ru/?article=1038&numid=23
137. Кириллова А. В. «Гендерные различия в коммуникации.» *Знание, язык, культура* (Тула, 2007) : 125–127.
138. Красавский, Н. А. и Кирносов, И. М. «Образ женщины в пословично-поговорочном фонде немецкого языка.» *Языковая личность: культурне концепты* (1996) : 48–54.
139. Клецин, А. А. «Предисловие редактора.» *Гендерные тетради* 1 (1997) : 5–11.
140. Клецина, И. С. «Гендерная проблематика в работах российских психологов.» *Гендерные проблемы в общественных науках*, отв. ред. Н. М. Семашко (Москва, 2001) : 72–84.
141. Клименкова, Т. А. *Женщина как феномен культуры* (Москва : Преображение, 1996), 218.
142. Клименкова, Т. А. «Секс и гендер.» *Валдай-97* (1997) : 35–42.
143. Климов, Евгений Александрович. Образ мира в разнотипных профессиях (Москва : МГУ, 1995), 224.
144. Кобозева, Ирина Михайловна. *Лингвистическая семантика*. *Учебник для вузов*, 2-е изд. (Москва : Эдиториал УРСС, 2002), 350.
145. Коваленко, Екатерина Валерьевна. «Эллиптические структуры как элемент художественного текста.» (Дис. канд. филол. наук, Санкт-Петербург, 2006), 228.
146. Козина, Татьяна Анатольевна. «Синтаксис рекламного объявления как средство реализации основных функций рекламы.» (Дис. канд. филол. наук, Саратов, 2008), 178.

147. Козлова, Наталия Николаевна. «Женщина является совершенно несоциальной или опыт гендерного анализа российской учебной литературы по социологии.» *Пол и гендер в науках о человеке и обществе* (Тверь : Феминист– Пресс, 2005) : 71–93.
148. Колосова, Ольга Николаевна. *Когнитивные основания языковых категорий* (Москва, 1996), 325.
149. Кон, Игорь. «Проблемы и перспективы развития гендерных исследований в бывшем СССР.» *Гендерные исследования* 5 (2000) : 27–33.
150. Кон, Игорь. *Кризис маскулинности и мужские движения*, доступ http://sexology.narod.ru/publ018_6.html
151. Коннова, З. И. и Шевалдина Д. М. «Гендер и коммуникативный подход в методике обучения иностранным языкам.» *Гендер : язык, культура, коммуникация* (2001) : 56.
152. Коноваленко, Ирина Владимировна. «Роль гендерного фактора в коммуникативном поведении мужчин и женщин.» (Дис. канд. филол. наук, Омск, 2003), 185.
153. Коноплева, Н. А. «Гендерные стереотипы.» *Словарь гендерных терминов*, доступ http://www.owl.ru/gender/042.htm
154. Копанева, Татьяна Григорьевна. *Гендерный аспект языка и коммуникации (социально-философский анализ)* (Ростов-на-Дону, 2003), 16.
155. Костикова, И. В. «Гендерные измерения новейшей философии языка.» *Введение в гендерные исследования* (Москва : Аспект Пресс, 2005) : 169–181.
156. Кочкина, Елена. «Гендерный разворот всемирного банка.» *We/Мы. Диалог женщин. Международный женский журнал* 7(1999) : 5–9.
157. Кошкин, С. А. «К вопросу о специфике современного российского политического дискурса.» *Вестник военного университета* (2009), доступ http://www.naukaxxi.ru/materials/117/

158. Красса, С. И. и Калугина, Е. Н. «Гендерные лингвоконцентры субстандарта.» *Вестник Южно-Уральского государственного университета*, Серия *«Лингвистика»* 25 (2012) : 27–31.
159. Крейдлин, Григорий Ефимович. «Мужчины и женщины в невербальной коммуникации.» Монография (Москва : Языки русской культуры, 2005), 224.
160. Кристева, Юлия. «Жест: практика или коммуникация?» *Избранные труды: Разрушение поэтики* (Москва, 2004) : 114–135.
161. Кронгауз, Максим Анисимович. «Sexus, или Проблема пола в русское языке.» *Русистика. Славистика. Индоевропеистика* (1996) : 510–525.
162. Кругова, Марина Сергеевна. «Языковая гендерная политика и речевая практика в современной Испании.» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 2008), 277.
163. Крысин, Леонид Петрович. «Этностереотипы в современном языковом сознании: к постановке проблемы.» *Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности* (Екатеринбург : Изд-во Уральск. ун-та, 2003) : 426–440.
164. Кубрякова, Елена Самуиловна. «Эволюция лингвистических идей вс второй половине XX века.» *Язык и наука конца 20 века* (Москва, РГГУ, 1995) : 144–238.
165. Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г. и Лузина, Л. Г. *Краткий словарь когнитивных терминов* (Москва : Наука, 1996), 245.
166. Кубрякова, Елена Самуиловна. *Типы языковых значений: Семантика производного слова* (Москва : ЛКИ, 2008), 200.
167. Лакофф, Дж. «Когнитивная семантика (из книг. «Женщины, огонь и опасные предметы»).» *Язык и интеллект* (Москва, 1996) : 143–184.
168. Лакофф, Робин. «Язык и место женщины.» *Введение в гендерные исследования*, часть II : *Хрестоматия*, под ред. С. В. Жеребкина (Харьков : ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетея, 2001), 798.
169. Лангакер, Р. *Когнитивная грамматика* (Москва : Наука, 1992), 362.

170. Лебедева, Н. М. *Введение в этническую и кросскультурную психологию* (Москва : Ключ, 1999), 185.
171. Легойда, В. «Женщина и мужчина: отношения сквозь века.» *Интернет–журнал Сретенского монастыря* (2002), доступ http://www.murmanspas.ru/index.php?showlink=1&fid=4&p=links&church=1&categ=2
172. Лейвен-Турновцова, Иржина ван. «Левое и правое как женское и мужское (европейский ареал).» *Доклады Первой Международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация»* (Москва : МГЛУ, 2001) : 233–243.
173. Липовецкий, Ж. *Третья женщина. Незыблемость и потрясение основ женственности* (Санкт-Петербург : Алетейя, 2003), 495.
174. Лосев, Алексей Федорович. *История античной эстетики. Софисты. Сократ, Платон* (Москва: АСТ Фолио, 2000), 848.
175. Лотман, Юрий Михайлович. *Анализ поэтического текста* (Москва : Искусство-СПб, 1996), 848.
176. Макаров, М. Л. *Основы теории дискурса* (Москва : Гнозис, 2003), 280.
177. Максимова, О. Б. *Гендерное измерение в современном социально-коммуникативном дискурсе: роль рекламы*, доступ http://roman.by/r-73539.html
178. Малишевская, Д. Ч. «Базовые концепты культуры е свете гендерного подхода (на примере оппозиции Мужчина / Женщина).» *Фразеология в контексте культуры* (Москва, 1999) : 180– 184.
179. Маркина, М. *Способы репрезентации женского образа в современной рекламе: проблема идентификации*, доступа : http://kogni.narod.ru/markina.htm
180. Мартинюк, Алла Петрівна. «Методологические основы сопоставительного анализа этнокультурных концептов «фемининность» и «маскулинность.» У *Віснику Сумського державного університету*, Серія «*Філологічні науки*» 4 (50) (2003) : 135–144.

181. Мартинюк, Алла Петрівна. «Конструювання гендеру в англомовному дискурсі.» Монографія (Харків : Константа, 2004), 292.
182. Мартинюк, Алла Петрівна. «Местоименный сдвиг как средство конструирования гендерной идентичности англоязычного субъекта дискурса.» У *Віснику Сумського державного університету*, Серія «*Філологічні науки*» 4 (63) (2004) : 50–54.
183. Мартинюк, Алла Петрівна. *Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови* (Київ : Логос, 2006), 40.
184. Мартынюк, А. П., Землянский, П. Н. «Речевое поведение мужчин и женщин в малых группах.» *Язык. Сознание. Этнос. Культура* (1994) : 134–135.
185. Мартынюк, А. П., Землянский, П. Н. «Речевое поведение мужчин и женщин в неформальной коммуникативной ситуации.» *Пол и его маркировка в речевой деятельности* (1996) : 114–126.
186. Маслова, Валентина Авраамовна. Лингвокультурология (Москва : Academia, 2001), 202.
187. Маслова, Валентина Авраамовна. «Homo lingualis в культуре.» Монография (Москва : Гнозис, 2007), 320.
188. Матурана, Умберто. «Биология познания.» *Язык и интеллект* (1996) : 95–142.
189. Меджидова, С. М. *Гендерные стереотипы*, доступ http://psychology.az/articles.php
190. Майерс, Девид. *Социальная психология* (Санкт-Петербург : Питер, 1997), 688.
191. Мид, Маргарет. *Мужское и женское: исследование полового вопроса в меняющемся мире* (Москва : Росс. полит. энциклопедия, 2004), 416.
192. Мистрюкова, Екатерина Владимировна. *Средства репрезентации концептов «мужественность» и «женственность» в современном английском языке* (Самара, 2005), доступ http://www.dissercat.com/

content/gendernaya-spetsifika-povedeniya-cheloveka-v-aspekte-vzaimodeistviya-verbalnykh-i-neverbalny#ixzz2rmRkoCi3

193. Митрохина Е. В. и Бессарабенко А. В. *Проблема гендера в истории языка* (2001), доступ http://www.teneta.ru/rus/me/mitrobes_gender
194. Михалёва, Ольга Леонидовна. «Дискурс объекта vs дискурс субъекта: системообразующие признаки.» *Материалы Международной научной конференции «Системное и асистемное в языке и речи»,* под ред. М. Б. Ташлыковой (Иркутск : Изд-во Иркут. гос.ун-та, 2007), 360.
195. Монастырский, Валерий Анатольевич. *Эволюция образа женщины в американском кино. Женщина в обществе* (Москва, 1998), 120.
196. Москальская, Ольга Ивановна. *Грамматика текста*. *Учебное пособие* (Москва : Высшая школа, 1981), 183.
197. Нечаева, Н. А. «Патриархатная и феминистская картина мира: анализ структуры массового сознания.» *Гендерные тетради* 1 (1997) : 20.
198. Николаева, Татьяна Михайловна. «Загадка и пословица: социальные функции и грамматика.» *Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Загадка как текст* (Москва, 1994) : 143–177.
199. *Новое в зарубежной лингвистике,* XVII «*Теория речевых актов*» (1989), доступ http://www.classes.ru/grammar/159.new-in-linguistics-17/source/worddocuments/_1.htm
200. *О мужчинах и женщинах*, доступ http://www.anekdotov-mnogo.ru/aforizmi_man_and_wooman.html
201. Олешков, М. Ю. «Дейксис в институциональном дискурсе.» *Материалы Всероссийской научной конференции «Актуальные проблемы общего и регионального языкознания»* ((Уфа : Изд-во БГПУ, 2008) : 73–77.
202. Ольшанский, И. Г. «Гендерные исследования как одно из направлений социолингвистики.» *Проблемы социолингвистики и многоязычия* 1, под ред. А.-К. С. Баламамедова и В. А. Татаринова (Москва: Московский лицей, 1997) : 22–34.

203. Осипов, Геннадий Авсильевич. *История социологии в Западной Европе и США* (Москва : НОРМА– ИНФРА, 2001), 576.

204. *Основи теорії гендеру. Навчальний посібник*, відп. ред. М. М. Скорик (Київ : К.І.С., 2004), 536.

205. Павловская, А. В. «Этнические стереотипы в свете межкультурной коммуникации.» *Вестник МГУ,* Серия 19 «*Лингвистика и межкультурная коммуникация*» 1 (1998) : 94–104.

206. Падучева, Елена Викторовна. «Семантические исследования. Семантика времени и вида в русском языке. Семантика наратива.» Монография (Москва : Языки русской культуры, 1996), 419.

207. Панин, В. В. «Этнические стереотипы в английском языке.» *Languages and Literature* (Тюменск. гос. ун-т, 2008–2009), доступ http://frgf.utmn.ru/

208. Парасуцкая, Марина Ивановна. «Манипуляция и «манипулятивный дискурс» в лингвистике: принципы исследования.» *Материалы Первой Интернет-конференции по юрислингвистике «Право как дискурс, текст и слово»* (2010), доступ http://konference.siberia-expert.com/

209. Песоцкий, Евгений Александрович. *Реклама и психология потребителя* (Ростов-на-Дону : Феникс, 2004), 192.

210. Пивоварова, Елена Вячеславовна. «Отражение гендерного аспекта в новой немецкой лексике.» *Материалы Третьей международной конференции «Отражение гендерного аспекта в новой немецкой лексике»* (Москва : Московск. гос. лингвист. ун-т, 2003) : 84–86.

211. *Полоролевые стереотипы в рекламе. По материалам работ И. В. Грошева,* доступ http://psyfactor.org/recl5.htm

212. Попов, А. А. «К проблеме отражения гендерного аспекта в лексикографии.» *Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Иваново, 1999) : 60–62.

213. Поповская, Виктория Борисовна. «Гендерный стереотип: особенности формирования и функционирования в языке и речи.» (Дис. канд. филол. наук, Краснодар, 2007), 214.

214. Пищулина, О. Н. «Использование гендерной парадигмы в современной социологической теории.» *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* (Харків : Видав. центр Харківськ. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 1999) : 34–38.

215. Прохоров, Ю. Е. *Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев* (Москва : ИКАР, 1997), 228.

216. Прохоров, Ю. Е. *Действительность. Текст. Дискурс* (Москва : Флинта ; Наука, 2006), 224.

217. Пушкарева, Н. Л. *Гендерные исследования и исторические науки* (Москва : Наука, 1999), 253.

218. Репина, Л. П. «Гендерная история сегодня: проблемы и перспективы.» *Адам и Ева : Альманах гендерной истории* (2003) : 12.

219. Рождественский, Юрий Владимирович. *Лекции по общему языкознанию. Учебное пособие* (Москва : Высш. шк., 1990), 381.

220. Рябов, Олег Вячеславович. «Женственность» и «мужественность» как категории русской историософии.» *Женщина в российском обществе* 1 (1996) : 28–31.

221. Рябов, Олег Вячеславович. *Женщина и женственность в философии серебряного века* (Иваново, Ивановский гос. ун-т, 1997), 159.

222. Рябов, Олег Вячеславович. *Русская философия женственности (XI–XX века)* (Иваново, 1999), 359.

223. Рябов, Олег Вячеславович. *«Матушка-Русь»: Опыт гендерного анализа поисков национальной идентичности России в отечественной и западной историософии* (Москва : Ладомир, 2001), 202.

224. Рябов, Олег Вячеславович. «Гендерные аспекты межкультурной коммуникации: социально-философский анализ.» *Гендер как интрига познания: Альманах* (Москва : Рудомино, 2002) : 37–47.

225. Рябов, Олег Вячеславович. «Стереотипы и стереотипизация как проблема гендерных исследований.» *Личность. Культура. Общество* 1–2 (1516), том V (2003) : 120–139.

226. Сафонова, М. В. «Гендерные стереотипы и их влияние на поведение человека.» *Практикум по гендерной психологии*, под ред. И. С. Клециной (Санкт-Петербург : Питер, 2003), 479.

227. Седов, Константин Федорович. «Портреты языковых личностей в аспекте их становлення.» *Вопросы стилистики* (1999) : 3– 29.

228. Седов, Константин Федорович. «Речевое поведение и типы языковой личности.» *Культурно-речевая ситуация в современной России* (2000) : 298–311.

229. Седов, Константин Федорович. *Дискурс и личность: Эволюция коммуникативной компенсации* (Москва : Лабиринт, 2004), 365.

230. Селиванова, Ольга Сергеевна. «Гендерные стереотипы как способ репрезентации патриархальной культуры: социально-философский анализ.» (Дис. канд. филос. наук, Екатеринбург, 2006), 183.

231. Семенюк, Антоніна Афанасіївна. «Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої поведінки в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови).» Автореф. дис. канд. філол. наук, Донецьк, 2007.

232. Сепир, Эдуард. *Избранные труды по языкознанию и культурологии* (Москва : Прогресс, 1993), 656.

233. Серебрякова, Р. В. «Комплимент в коммуникативном поведении мужчин.» *Тезисы докладов Второй Международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация»* (Москва, 2001) : 97–98.

234. Серль, Джон. *Открывая сознание заново* (Москва : Идея-Пресс, 2002), 256.

235. Сизова, О. Ф. «Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб‘єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англомовних перекладів з української).» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2007), 242.

236. Сизых, Татьяна Ивановна, Борисова, Лидия Павловна. «Образ женщины в пареміях немецкого языка.» *Актуальные проблемы языка и литературы на рубеже веков* (Якутск, 1999) : 58– 62.

237. Синельников, А. С. «Паника, террор, кризис Анатомия маскулинности.» *Гендерные исследования* (Харьков, 1997) : 211–227.

238. Синельников, А. С. «Мужское тело: взгляд и желание. Заметки к истории политических технологий тела в России.» *Гендерные исследования* 2 (Харьков, 1998) : 209–219.

239. Сиротинина О. Б., Гольдин В. Е. «Речевая коммуникация и ее изучение.» *Проблемы речевой коммуникации* (2000) : 3–5.

240. Скоков, Константин. «Женское» мышление в «муж ской» культуре.» *Женщина. Гендер. Культура* (1999) : 355–360.

241. Солощук, Л. В. «Невербальные коммуникативные компоненты в системе межкультурной коммуникации.» У *Віснику Сумського державного університету* 4 (83), Серія «*Філологічні науки*» (2004) : 170–176.

242. Сорокіна, Ліна Євгеніївна. «Мовленнєва маніпуляція в сучасному англомовному діалогічному дискурсі: комунікативно-когнітивний і гендерний аспекти.» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2013), 274.

243. *Социолингвистические проблемы в разных регионах мира.* Материалы международной конференции (Москва : Прогресс, 1996) : 322–324.

244. Сохацкая, О. Л. «Репрезентация гендера в языке как предмет изучения феминистской лингвистики.» *Международная научная конференция «Бодуэновские чтения : 215 Бодуэн де Куртенэ и современная лингвистика»*, том 2 (Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2001) : 38.

245. Спендер, Дейл. «Мужчина создал язык.» *Введение в гендерные исследования* (Харьков : ХЦГИ, 2001; Спб. : Алетейя, 2001) : 774–783.
246. Степанов, Юрий Сергеевич. «Язык и Метод. К современной философии языка.» (Москва, 1998), 784.
247. Степанов, Юрий Сергеевич. *Методы и принципы современной лингвистики* (Москва : Прогресс, 2009), 313.
248. Стернин, Иосиф Абрамович. «Особенности женского и мужского понимания речевых высказываний.» *Антропоцентризм или антропофия?* (Москва : 1998) : 95–96.
249. Стернин, Иосиф Абрамович. «Некоторые жанровые особенности мужского коммуникативного поведения.» *Жанры речи* 2 (1999) : 178–185.
250. Стернин, Иосиф Абрамович. *Общение с мужчинами и женщинами* (Туапсе, 2000), 198.
251. Стернин, Иосиф Абрамович. *Введение в речевое воздействие* (Воронеж, 2001), 220.
252. Стернин, Иосиф Абрамович. «Коммуникативное сознание, коммуникативное поведение и межкультурная коммуникация.» *Межкультурная коммуникация и проблемы национальной идентичности* (Москва, 2002) : 21–28.
253. Стернин, Иосиф Абрамович. «Когнитивная структура коммуникативных категорий.» *Человек в информационном пространстве* (2004) : 45–48.
254. Табачникова, Светлана Владимировна. «Мишель Фуко: историк настоящего. Комментарий.» *Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности, работы разных лет* (1996) : 396–443.
255. Табурова, Светлана Константиновна. «Механизмы создания экспрессивности в репликах мужчин и женщин-депутатов бундестага.» *Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Иваново, 1999) : 63–71.

256. Табурова, Светлана Константиновна. *Эмоциональный уровень мужской и женской языковой личности и средства его выражения* (Москва, 2000), 203.

257. Таннен, Дебора. *Ты меня не понимаешь! Почему женщины и мужчины не понимают друг друга* (Москва, 1996), 159.

258. Тарасов, Евгений Федорович. «Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания.» *Этнокультурная специфика языкового сознания* (1996) : 7–22.

259. Тарасова, И. П. «Структура личности коммуниканта и речевое воздействие.» *Вопросы языкознания* 5 (1993) : 70–83.

260. Телия, Вероника Николаевна. «Экспрессивность как проявление субъективного фактора в языке и прагматике. Механзимы экспрессивной окраски языковых единиц.» *Человеческий фактор в языке: языковые механизмы экспрессивности* (Москва : Наука, 1991) : 38–54.

261. Телия, Вероника Николаевна. *Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры* (Москва : Наука, 1999) : 13–24.

262. Токарева, Е. Н. *Специфика выражения оценки в гендерном дискурсе: На материале современного английского языка* (Уфа : РГБ, 2006), 204.

263. Толстокорова, Алиса Валерьевна. «Лингвистическое выражение гендера: результаты и перспективы демократических реформ.» *Женщины в истории: возможность быть увиденными* 3 (2004), 507.

264. Томская, М. В. *Гендерный аспект рекламы (на материале социальных рекламных текстов)* (Рязань, 2003), доступ http://www.gender-cent.ryazan.ru/tomskaya.htm

265. Троицкая, О. Г. «Гендерные особенности коммуникации.» *Проблемы межкультурной коммуникации* (Иваново : ИГХТУ, 2000) : 374–380.

266. Тупицына, И. А. «Гендерные стереотипы и жизненный путь человека.» *Практикум по гендерной психологии*, под ред. И. С. Клециной (Санкт-Петербург : Питер, 2003), 479.

267. Туркина, О. В. «Пип-шоу (идиоадаптация образа женщины в российской телерекламе).» *Материалы международной конференции «Семья, гендер, культура»* (Москва, 1997) : 400–407.

268. Уржумцева, Анна Олеговна. «Языковые особенности политического дискурса (на материале выступлений испанских парламентариев).» (Дис. канд. филол. наук, Москва, 2010), 254.

269. Ушакин, Сергей Александрович. *Пол как идеологический продукт: с некоторых направлениях в российском феминизме* 2 (Москва : Человек, 1997) : 62–71.

270. Ушакин, Сергей Александрович. «Поле пола.» *Женщина. Гендер. Культура* (Москва, 1999) : 35–45.

271. Ушакин, Сергей Александрович. «Поле пола: в центре и по краям.» *Вопросы философии* 5 (1999) : 71–85.

272. Уэст Кендес и Зиммерман Дон. «Создание гендера.» *Гендерные тетради* 1 (1997) : 94–124.

273. Федотова, Марина Евгеньевна. *Наименования лиц женского пола по профессии в современном немецком языке* (Москва : Наука, 1999), 19.

274. Філоненко, Софія Олегівна. «Гендерні стереотипи в американській і російській «гламурній прозі.» *Іноземномовна комунікація : здобутки та перспективи* (2008) : 135–138.

275. Фирсова, Наталья Михайловна. *Испанский язык и культура в испаноязычных странах* (Москва : Либроком, 2012), 178.

276. Формановская, Наталья Ивановна. *Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения* (Москва : Ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина, 1998), 216.

277. Фромм, Эрих. «Мужчина и женщина.» *Философский поиск* 1 (1995) : 28–37.

278. Фуко, Мишель. *Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет* (Москва : Наука, 1996), 325.
279. Цапро, Галина Юріївна. «Гендерні стратегії і тактики : на матеріалі англомовного телевізійного інтерв'ю.» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2013), 218.
280. Халеева, Ирина Ивановна. *Гендер как интрига познания. Гендерный фактор в языке и коммуникации* (Москва : МГУ, 1999) : 7–14.
281. Халеева, И. И. «Гендер в теории и практике обучения межъязыковой коммуникации.» *Доклады I международной конференции «Гендер: язык, культура, коммуникация»* (Москва, 2001) : 7–11.
282. Хвостов, Владимир Михайлович. «О равноправии женщин.» *Хрестоматия к курсу «Основы гендерных исследований»*, 2-е изд. – (Москва : МЦГИ –МВШСЭН –МФФ, 2001) : 197–203.
283. Хисматуллина, В. М. *Гендерный аспект в телевизионной рекламе шоколада*, доступ http://www.psujourn.narod.ru/vestnik/vyp_2/his_choco.htm
284. Холод, А. М. «Мужская и женская картина мира в русском языке.» *Вербальные и невербальные дейксисы маскулинности и фемининности* (Кривой Рог, 1997) : 101–121.
285. Холод, А. М. *Речевые картины мира мужчин и женщин* (Днепропетровск, 1997), 229.
286. Христова, Н. А. «Вербальные способы деструкции конвенциональных стереотипов языка (на материале СМИ).» *Материалы докладов III Международной научной конференции под эгидой МАПРЯЛ «Национально-культурный компонент в тексте и языке»*, часть 2 (Минск : МГЛУ, 2005).
287. Христова, Н. А. «Деструкция конвенционального стереотипа «власть» (на материале медиатекстов).» *Вестник МГЛУ* 511 : Языковое сознание и культура, Серия «*Лингвистика*» (Москва, 2005).

288. Хрулева, Татьяна Николаевна. «Гендерный аспект типологии рекламы (экспериментально-сопоставительное исследование на материале английских и русских блоков телевизионной рекламы).» (Дис. канд. филол. наук, Пятигорск, 2007), 194.

289. Чернецов, Сергей Борисович. «Нарушительница норм женского поведения в Эфиопии XVII в. – героиня «Жития матери нашей Валата Петрос.» *Этнические стереотипы мужского и женского поведения* (Москва : СПб, 1991) : 39–55.

290. Чернобров, А. А. «Специфика религиозного дискурса в дискурсе.» *Образование и культура России в изменяющемся мире* (Новосибирск, 2007) : 94–98.

291. Чернявская, В. Е. *Дискурс власти и власть дискурса: Проблемы речевого воздействия. Учебное пособие* (Москва : Флинта ; Наука, 2006), 136.

292. Шабурова, О. В. «Феномен женственности в культуре средневековья.» (Дисс. канд. филос. наук, Екатеринбург, 2009), 146.

293. Шатова А. О. *Гендерные особенности мужских и женских журналов* (Ярославль, 2008), доступ yspu.org/images/7/77/Шатова_статья.doc

294. Шахмайкин, А. М. «Проблема лингвистического статуса категории рода.» *Актуальные проблемы современной русистики. Диахрония и синхрония* (Москва : МГУ, 1996) : 226–273.

295. Швачко С. О. «Соціолінгвістичні аспекти гендерної проблеми.» *Вісник Харківського національний університет ім. В. Н. Карабіна* 609 (Харків : Константа, 2003) : 89–93.

296. Щепанская, Татьяна Борисовна. «Женщина, группа, символ (на материале молодежной субкультуры).» *Этнические стереотипы мужского и женского поведения* (1991) : 17–29.

297. Щепанская, Татьяна Борисовна. «Система: тексты и традиции субкультуры.» Монография (Москва : Изд-во О.Г.И., 2004), 288.

298. *Экклесиаст 7:26*, доступ http://biblia.org.ua/bibliya/ekkl.html

299. Юрчак, А. «По следам женского образа.» *Женщина и визуальные знаки*, под ред. А. Альчук (Москва : Идея-Пресс, 2000) : 65–78.
300. Юрчук, О. Ф. *Формы и способы выражения угрозы и ситуации вымогательства (психолингвистический и правовой аспекты): пол и его маркировка в речевой деятельности* (Кривой Рог, 1996) : 164–170.
301. Alarcos, Llorach Emilio. *Gramática de la lengua española* (Madrid : Espasa Calpe, 2000), 395.
302. Alcina, Franch Juan and Blecua, José Manuel. *Gramática española* (Madrid : Ariel, Editorial S.A., 1983), 1274; Lledo, Eulalia. *Profesiones en femenino* (Madrid : Ed. Instituto de Mujer, 1996), 107.
303. Andrés, Castellanos S. «Soledad de Andrés Castellanos.» *Arquitectas, ingenieras, ministras, obispas, toreras* (Barcelona : Ed. Barcino, 2007), 98.
304. Badinter, Elisabeth. *XY La identidad masculina* (Madrid: Alianza Editorial, 1994), 211.
305. Bengoechea, María. *Nombra en femenino y en masculino: Sugerencias para un uso no sexista en lenguaje en los medios de comunicación* (Madrid : Ed. Universidad Complutense, 1999), 281.
306. Bettelheim, Bruno and Janowitz Morris. *Social Change and Prejudice* (Free Press, 1964), 337.
307. Bosch E., Ferrer V. A. and Gili M. *Historia de la misoginia* (Barcelona : Anthropos, 1999), 154.
308. Bosque, Ignacio. *Fundamentos de sintaxis formal* (Madrid : Acal, 2009), 800.
309. Brown, Roupert. *Prejudice: Its Social Psychology* (Galliard by Spi Blackwell Publisher Services, Pondicherry, India, 2010), 345.
310. Bucholtz, Mary. «Theories of Discourse as Theories of Gender: Discourse Analysis in Language and Gender Studies.» *The Handbook of Language and Gender,* Holmes, J. and Meyerhoff, M. (Blackwell Publishing, 2003), 176.

311. Butler, Judith. «Imitation and gender insubordination.» *The second wave: a reader in feminist theory*, Nicholson, Linda (New York : Routledge, 1997) : 300–316.
312. Buxó Rey, María Jesús. *Antropología de la mujer. Cognición, lengua e ideología cultural* (Barcelona : Promocíon Cultural 1978), 218.
313. Caballero, Fernán. *Cuentos, adivinanzas y refranes populares* (Madrid : Ed. Centro andaluz de libro, 2011), 204.
314. Calero Fernández, María Ángeles. *Lenguaje, género y sexo: reflexiones desde la linguística y desde el feminismo* (Valladolid : Ed. Prima, 2001), 198.
315. Castelles, Manuel. *The power of identity* (Pondicherry, India : SPi Publisher Services Ltd, 2009), 584.
316. Cole, Michael. *Psicología cultural* (Madrid : Morata, 1999), 312.
317. Connell, R. W. *Masculinities Text* (Berkeley : University of California Press, 1995), 295.
318. Connell, R. W. «The big picture: Masculinities in recent worl history.» *Theorie & Society* 22 (1993) : 597–623.
319. Corbett, Greville. *Gender* (New York : Cambridge University Press, 1991), 310.
320. Cortés, María Lourdes. *De Magdalena a Eva: tres momentos de la mujer en dramaturgía nacional* (Madrid : Escena, 1989), 50.
321. Derrida, Jacques. *The Problem of Genesis in Husserl's Philosophy* (Chicago : Chicago University Press, 2003), 179.
322. *Diccionario de la lengua española. Real Academia Española,* 22 ed. (Madrid : Espasa libros S.L.U., 2001), 2448.
323. Dijk, T. A. van. «Principles of critical discourse analysis.» *The Sociolinguistics Reader,* volume 2 : Gender and Discourse, ed. by Cheshire, J. and Trudgill, P (London – New York – Sydney – Auckland, 1998) : 367–393.

324. Dijkstra, Bram. *Ídolos de perversidad. La imagen de la mujer en la cultura de fin de siglo* (Madrid : Debate, 1994), 163.
325. Dixon, Robert. *Where have all the adjectives gone?* (Berlin : Walter de Gruyter, 1982), 370.
326. *Doncella, Morán, Negrín y otros. La mujer y el desarrollo, la mujer y la cultura*. *Antología.* Compilación de Carmen Naranjo (México : SEP Diana, 1991), 310.
327. Dorfman, Ariel. *Imaginación y violencia en América* (New York : Tezontile, 1970), 244.
328. Dunning, D. and Sherman, D. A. *Stereotypes and tacit inference* 73 (New York : New Editor, 1997) : 459–471.
329. Eagly, Alice H. *The his and hers of prosocial behavior: An examination of the social psychology of gender* 64 (New York. : American Psychologist, 2009) : 644–658.
330. Eckert, P., McConnell, S.Ginet. *Think practically and look locally: Language and Gender as community-based practice* 21 (New York : Annual Review of Antropology, 1992) : 461–490.
331. Eco, Umberto. *Signo* (Barcelona : Editorial Labor, 1988), 209.
332. Escarpit, Robert. *Sociology of Literature* (London : Frank Cass & Co; 2nd edition, 2001), 132.
333. Farrell, Warren. *The Myth of Male Power: Why Men Are The Disposable Sex* (New York. : Berkley Books, 1993), 378.
334. Flaugh, Christian. *Operating Narrative: Words on Gender and Disability in two Novels by Tahar Ben Jelloun* (USA : SUNY-Buffalo, 2009), 253.
335. Gadamer, Hans-George. *Verdad y Método* (Madrid : Ediciones Sigúeme, 2005), 250.
336. Georgakopoulou, A., Goutsos D. *Discourse analysis: an introduction* (Edingburgh : Edinburgh Univ. Press, 1997), 208.
337. Glick, Peter, Lameiras, María, Rodríguez-Castro, Yolanda. «Education and Catholic religiosity as predictors of hostile and benevolent sexisms toward

women and men. Sex Roles.» Journal of Personality and Social Psychology 47 (Cambrige : Cambrige Univ. Press, 2002) : 433–441.

338. Gómez, A. L. El lector y la obra. Teoría de la recepción literaria (Madrid : Ed. Gredos, 1999), 235.
339. Gómez Redondo, F. *La crítica literaria del siglo XX* (Madrid : Editorial EDAF, 2006), 142.
340. Goroshko, O. *Differentiation in Male and Female Speech Style* (Budapest : Open Society Institute, 1999), 107.
341. Greddol, David and Swann, Joan. *Gender voices* (Cambrige : Blackwell Publishers Inc., 1998), 209.
342. Guentherodt, I., Hellinger, M., Pusch, L., Tromel-Plotz, S. «Richtlinien zur ermeidung sexistischen Sprachgebrauchs.» *Linguistische Berichte*, Hartlog, J. «Paare in der genetischen Beratung.» *Die Geschlechter im Gespräch: Kommunikation in Institutionen*, Gunthner, S. Kottoff, H. (Hrsg.). (Stuttgart : Metzler, 1992) : 177–200.
343. Habermas, Jurgen. *Knowledge and Human Interests* (London : Heinemann, 1980), 363.
344. Hamilton, D. L., Trolier, T.K. *Stereotypes and Stereotyping* (Guilford Press, 1996), 462.
345. Harré, R., Gillet, G. *The Discursive Mind* (L. : Sage, 1994), 263.
346. Hellinger, Bert. *Farewell family constellations with descendants of victims and perpetrators* (Heidelberg, Germany : Carl-Auer-Systeme Verlag, 2003), 233.
347. Hoffman, C., Hurst, N. «Gender stereotypes: Perception or rationalization?» *Journal of Personality and Social Psychology* 58 (1990) : 197–208.
348. Holmes, Janet. *Women, men and politeness* (Longman, 1995), 270.
349. Hymes, Dell. «Toward ethnographics of communication: the analysis of communicative events.» In *Language and Social Context,* Giglioli, P. (ed.) (1972) : 21–44.

350. Jauss, Hans Robert. *Cambio de paradigma en la ciencia literaria. Compilado por Dietrich Rail en En busca del texto: teoría de la recepción literaria* (México : UNAM, 1993) : 59– 71.

351. Iser, Wolfgang. *La estructura apelativa de los textos* (México : Bicentenario, 2004), 118.

352. Kelly, J. A., Worell, J. A. «New formulations of sex roles and androgyny: A critical review.» *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 5 (1987) : 101–115.

353. Kolodny, Annet. *Reply to commentaries : Women writers, Literary Historians,* vol. 3 (Charlottesville : Martian Readers, 1980), 588.

354. Kotthoff, Helga. *Handbook of intercultural communication* (New York : Hubert & Co., 2007), 560.

355. Kruse, Lenelis, Weimer, Ernst, Wagner, Franc. «What men and women are said to be: Social representation and language.» *Journal of Language and Social Psychology* 7 (3–4) (L. : Edward Arnold, 1988) : 243–262.

356. Langacker, Ronald. *Foundations of Cognitive Grammar Theoretical Prerequisites* (Stanford, California : Stanford University Press, 1987), 280.

357. Leech, G. *Principles of Pragmatics* (London : Longman, 1983), 367.

358. Lippman, Walter. *Public opinion* (N.Y. : Greenbook Publication, 2010), 215.

359. Lucy, John A. *Language diversity and cognitive development: a reformulation of the linguistic* (Cambridge University Press, MA., 1992), 276.

360. Martínez-Plana, Montserrat. *Entre velas y rosas: Algunas dimensiones del amor romántico* 13 (Madrid : Revista de Ciencias Sociales, 2004) : 8–27.

361. Mauthner, Fritz. *Beiträge zu einer Kritik der Sprache,* in three vol. (Stuttgart : J. G. Cotta, 1901–1903).

362. Moreno Cabrera, Juan Carlos. *Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad. Reflexiones críticas* (Barcelona : Anthropos, 2012), 265.

363. Mead, Margaret. *Sex and temperament in three primitive societies* (N.Y. : Morrow, 1935).

364. Mallz, D. N., Borker, R. A. *A cultural approach to male-female miscommunication. Language and social identity* (Cambridge : Cambridge University Press, 1982) : 196–216.

365. Meseguer, García Álvaro. *Es sexista la lengua española?* (Madrid : Ed. Paidós, 1994), 254.

366. Molina, García Bartolo. *Morfosintaxis funcional española* (Madrid : Ed. SURCO, 2006), 353.

367. Monsiváis, Carlos. *Sexismo* en la *Literatura Mexicana* (México : Sep Setentas, 1995), 195.

368. Montecinos, S. *Los mitos de Chile* (Santiago de Chile : Random House Mondadori, 2003), 561.

369. Lledó, Elena. *Como tratar bien los malos tratos: Manual de estilo para los medios de comunicación* (Sevilla : RTVA de Instituto Andaluz de la Mujer, 1999), 176.

370. Naranjo, Naranjo. *Mitos culturales de la mujer. Antología* (México : Ed. Diana, 2001), 149.

371. Paz, Octavio. *Vislumbres de la India* (Barcelona : Seix Barral, 1996), 240.

372. Puleo, Alicia. *Mujer, sexualidad y mal en la filosofía contemporánea*, accessed https://www.researchgate.net/publication/40669235_Mujer_sexualidad_y_mal_en_la_filosofia_contemporanea

373. Ramírez, Gómez Carmen. *Mujeres del mal en la literatura francesa en Las mujeres y el mal* (Sevilla: Palma Ceballos y Parra Membriles eds., Padilla, 2002), 246.

374. *Real Academia Española*. Comisión de gramática, Esborzo de una nueva gramática de lengua española (Madrid : Espasa Calpe, S.A., 1997), 246.

375. Rivera, Garretas María. *Nombrar el mundo en femenino. Pensamiento de las mujeres y teoría femenista* (Barcelona : Icaria, 1994), 297.

376. Rudman, L. A., Glick, P. «Prescriptive gender stereotypes and backlash toward agentic women.» *Journal of Social Issues* 57 (2001) : 743–762.
377. Sapir, Edward, Whorf, Benjamin. *Language thought and reality* (Massachusetts Institute of Technology Cambrige, 1991), 281.
378. Sau Sánchez, Victoria. *Reflexiones feministas para principios de siglo* (Castellón : Horas y Horas, 2000), 210.
379. Scaraffia, Giuseppe. *La donna fatale* (Palermo, Ed. Nuova Cultura, 2011), 162.
380. Sherman-Williams, B., Kunda, Z. «Stereotypes and the costrual of individuating information. Personality and social psychology.» *Social Psychology* 19, ed. Bulletin (1993) : 90–99.
381. Spence, Janet Taylor, Helmrich, Robert. *Masculinity and feminity: Their psychological dimensions, correlates and antecedents* (Austin : University of Texas Press, 1981), 368.
382. Stoller, Robert. *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity* (New York. : Science House, 1968), 383.
383. Tajfel, Henry, Turner, John C. *The social identity theory of inter-group behavior. Psychology of Intergroup Relations* (Chicago : Nelson-Hall, 1986), 178.
384. Tannen, Deborah. *You just don't understand. Women and men in conversation* (New York : William Morrow, 1990), 330.
385. Trömel-Plötz, Senta. *Gewalt durch Sprache: Die Vergewaltigung von Frauen in Gesprachen (Frau in der Gesellschaft)* (Berlin : Fischer Taschenbuch Verlag; Originalausg edition, 1984), 405.
386. Urrutia, Elena. *Estudios sobre las mujeres y las relaciones de género en México: aportes desde diversas disciplinas* (Distrito Federal. El Colegio de México, México, 2002), 98.
387. Urrutia, Elena. *Las mujeres mexicanas en busca de su ciudadanía* (El Colegio de Jalisco, México, 2004), 45.

388. Wertsch, James V. *Vygotski y la formación social de la mente* (Barcelona : Paidós, 1999), 281.
389. Whorf, Benjamin Lee. *Language, Thought, and Reality* (Cambridge : Technology Press of Massachusetts Institute of Technology, 2010), 294.
390. Williams, George Christopher. Natural Selection: Domains, Levels, and Challenges (New York : Oxford University Press, 1992), 413.
391. Wodak, Ruth. *Disorders of Discourse* (L. : Longman, 1996), 200.
392. Wodak, Ruth. *Gender and Discourse* (New Delhi : SAGE Publications, 1997), 290.
393. Yokoyama, O. T. «Gender lingistic analysys of Russian children's literature.» *Slavic Gender Linguistics,* ed. by M. H. Mills (Philadelphia, 1999) : 57–84.
394. Yzerbyt, Vincent Y., Schadron, Georges. *Stereotypes and Social Cognition* (New York : SAGE Publications, 1996), 240.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

395. Aguirre, Mirta. *Juegos Y Otros Poemas* (México Gente Nueva Editorial, 2000), 422.
396. Allende, Isabel. *De amor y de sombra* (Chile : Debolsillo, 2009), 320.
397. Álvarez, Gil Antonio. *Cuentos desde La Habana* (Alicante : ditorial Agua Clara, 2001), 470.
398. http://www.archena.es/files/Mat_11_evitarsexismolenguaje.pdf
399. Azuela, Mariano. *Los de abajo* (Madrid : ALLCA XX, 1997), 385.
400. Clarín, Leopoldo Alas. *La Regenta* (Madrid, Anaya, 2002), 160.
401. *Constitución de la República Bolivariana de Venezuela,* accessed http://www.psuv.org.ve/constitucion/titulo3-capitulo2/.
402. *Constitución de la República Bolivariana de Venezuela,* accessed http://www.psuv.org.ve/constitucion/titulo4-capitulo5/.
403. Gallegos, Rómulo. Doña Bárbara (Buenos Aires : Ed. Cátedra, 2004), 480.

404. *Guía sindical del lenguaje no sexista* (Madrid : Secretaría de Igualdad, Unión General de Trabajadores, 2008), 145.
405. *Guía sobre comunicación socioambiental con perspectiva de género*, Consejería de Medio Ambiente, Junta de Andalucía (2012).
406. Fuentes, Carlos. *Diana o la cazadora solitaria* (Madrid : Punto de lectura, 2006), 240.
407. Jesperson, Otto. *Language: its nature, development and origin,* accessed https://archive.org/details/afa5370.0001.001.umich.edu
408. Mandele, N., Rundle, L. *Feminist Qualitative Research Methods. A Handbook for Researchers* (York University, 1998), 34.
409. Martynyuk, A. P. «Social relations and sex stereotyping in language.» *Papers and studies in contrastive linguistics* 26 (Poznan, 1990) : 93– 101.
410. Nilsen, A. P. «Of Ladybugs and Billy Goats: What Animal Species Names Tell About Human Perseption of Gender.» *Metaphor and symbolik activity* 4, vol. 11 (1996) : 257–271.
411. Loretto, Jorgue R. *El Gran Libro de 1001 chistes* (Barcelona : Ed. Paperback, 2007), 576.
412. http://elpais.com/elpais/2012/03/05/opinion/1330951227_921857.html
413. http://elpais.com/elpais/2012/03/05/opinion/1330951227_921858.html
414. Pardo, Pepe. *Antología de los refranes españoles* (Madrid : Ed. Susaeta, 2012), 320.
415. Pauwels, A. *Women Changing Language* (New York, 1998), 267.
416. Paz, Octavio. *El laberinto de la Soledad* (Buenos Aires : Ed. Cátedra, 2004), 93.
417. Tellado, Corín. *Mi mujer eres tú* (Barcelona : Ediciones B. S.A., 2001), 110.
418. Tellado, Corín. *Desde el corazón* (Barcelona : Conversión O.B. Pressgraf S.L., 2005), 98.
419. Tellado, Corín. *Te atreviste por Mí* (Barcelona : Conversión : O. B. Pressgraf S.L., 2006), 98.
420. Tellado, Corín. *Te vi pasar* (Barcelona : Ediciones B. S.A., 2008), 75.

421. Thorne, B., Kramarae, Ch., Henly, N. «Language, Gender and Society: Opening a Second Decade of Research.» *Language, Gender and Society*, ed. by B. Thorne, Ch. Kramarae, N. Henly (Camb. : Newbury House Publishers, 1983) : 7–25.
422. Vargas, Llosa Mario. *Historia de Mayta* (México : Ed. Punto de lectura, 2011), 390.
423. Vargas, Llosa Mario. *La ciudad y los perros* (Madrid : Alfaguara, 2012), 768.
424. Yampey, Girala. *La flor del ceibo* (Asunción : Edición de autor, 2003), 105.

ДОДАТКИ

Додаток А. Вибір відповідних форм граматичного роду у посадах і професіях в сучасній іспанській мові ……... 354

Додаток Б. Номінації осіб жіночої статі по професіям і відповідальним посадам сучасному етапі розвитку іспанської мови …….. 357

Додаток В. Список опублікованих праць за темою дисертації …….. 364

Додаток А

Вибір відповідних форм граматичного роду у посадах і професіях в сучасній іспанській мові

Форма чоловічого роду	Форма жіночого роду	Вживання в сучасній іспанській мові абстрактних/неозначених форм
el administrativo	la administrativa	El personal administrativo/la persona administrativa/el cuerpo administrativo/ la plantilla administrativa/ de administración
el asesor	la asesora	la asesoría/ el equipo asesor/ el personal asesor/ la persona asesor
el auxiliar administrativo	la auxiliar administrativa	el cuerpo auxiliar administrativo/ de administración el personal auxiliar administrativo/ de administración la plantilla auxiliar administrativa/ de administración
el candidato	la candidata	la candidatura/ la persona candidata
el ciudadano	la ciudadana	la ciudadanía/ la población/ la sociedad
el colegiado	la colegiada	el colegio/ la persona colegiada
el consejero	la consejera	la consejería
el decano	la decana	el decanato
el delegado	la delegada	la delegación
el diplomado	la diplomada	la diplomatura
el director	la directora	la dirección/ el equipo directivo
el director general	la directora general	la dirección general/ el equipo directivo

el estudiante	la estudiante	la estudiantería
el funcionario	la funcionaria	el funcionariado/ la persona funcionaria/ el personal funcionario la función pública
el informático	la informática	el personal de informática/ el personal informático
el interino	la interina	el personal interino la plantilla interina
el jefe de servicio	la jefa de servicio	el servicio
el maestro	la maestra	el cuerpo de maestros/ el cuerpo docente/ el profesorado/ el personal docente/ la plantilla docente/ el equipo docente
el miembro	la miembra, la miembro	la comisión/ la entidad/ la asociación/ la agrupación/ la asamblea/ el equipo/ el colectivo
el oficial administrativo	la oficiala administrativa, la oficial	el cuerpo oficial administrativo/ de administración el personal oficial administrativo/ de administración la plantilla oficial administrativa/ de administración
el presidente	la presidenta, la presidente	la presidencia
el profesor	la profesora	el cuerpo docente/ el personal docente/ la plantilla docente/ el equipo docente
el rector	la rectora	el rectorado
el secretario	la secretaria	la secretaría/ el personal de secretaria la/ plantilla de secretaria/

		el secretariado
El secretario general	secretaria general	la secretaría general
el síndico	la síndica	la sindicatura
el socio	la socia/la socio	la asociación/ la agrupación/ la entidad/ el club
el subdirector	la subdirectora	la subdirección
el subdirector general	la subdirectora general	la subdirección general
el técnico	la técnica	el personal técnico/ la plantilla técnica/ el equipo técnico
el técnico especialista	la técnica especialista/ la técnico especialista	el personal técnico/ especialista/ la plantilla técnica/ especialista/ el cuerpo técnico de especialistas
el técnico superior	la técnico superior/ la técnico superior	el personal técnico superior/ la plantilla técnica superior
el titulado	la titulada/ la titulado	la persona con titulación/ la persona titulada/el personal con titulación/ el personal titulado
el trabajador	la trabajadora	el personal/ la plantilla
el tutor	la tutora	la tutoría
el voluntario	la voluntaria	el voluntariado/ la persona voluntaria/ el personal voluntario

Додаток В

Номінації особ жіночої статі по професіям і відповідальним посадам сучасному етапі розвитку іспанської мови

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
abogado	abogada	académica	académico
acreditado	acreditada	administrador	administradora
administrativo	administrativa	aerógrafa	aerógrafo
aeromodelista	aeromodelista	aeromoza	aeromozo
aeronauta	aeronauta	aerotécnica	aerotécnico
africanista	africanista	agente	agente
agregado	agregada	agrónoma	agrónomo
albañil	albañila, → albañil	alcalde	alcaldesa
alergólogo	alergóloga	alguacil	alguacil, alguacila
alpinista	alpinista	analista	analista
anestesiólogo	anestesióloga	anestesista	anestesista
antropogeógrafo	antropogeógrafa	aparcacoches	aparcacoches
apoderado	apoderada	aprendiz	aprendiz/aprendiza
arabista	arabista	aracnólogo	aracnóloga
archivero	archivera	árbitro	árbitra / árbitro
aromaterapeuta	aromaterapeuta	arqueólogo	arqueóloga
arquitecta	arquitecta	arzobispo	arzobispa
asesor	asesora	asegurador	aseguradora
asistente	asistente	asociado	asociada
asistente social	asistenta social	astrofísico	astrofísica
astronauta	astronauta	astrónomo	astrónoma
atleta	atleta	auditor	auditor/auditora
autobusero	autobusera	automovilista	automovilista
autor	autora	auxiliar	auxiliar
azafato	azafata	aviador	aviadora

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
ayudante	ayudante/ayudanta	azulejero	azulejera
bachiller	bachillera/ bachiller	bacteriólogo	bacterióloga
barbero	barbera	bedel	bedel/bedela
bercario	becaria	bibliógrafo	bibliógrafa
bibliotecario	bibliotecaria	bibliotecólogo	bibliotecóloga
biblista	biblista	biodocumentalista	biodocumentalista
bioestadístico	bioestadística	biofísico	biofísica
biógrafo	biógrafa	biólogo	bióloga
biomédico	biomédica	biometrista	biometrista
bioquímico	bioquímica	bombero	bombera
botánico	botánica	cadete	cadete
calcógrafo	calcógrafa	calculista	calculista
canciller	canciller	cardiocirujano	cardiocirujana
cardiólogo	cardióloga	caricaturista	caricaturista
cartógrafo	cartógrafa	catalogador	catalogadora
catedrático	catedrática	censor	censor/censora
centinela	centinela	ceramista	ceramista
chef	chef	científico	científica
cineasta	cineasta	cirujano	cirujana
citólogo	citóloga	clasificador	clasificadora
clérigo	clériga	climatólogo	climatóloga
coautor	coautora	codificador	codificadora
coeditor	coeditora	codirector	codirectora
cogestor	cogestora	colegial	colegial/colegiala
comentarista	comentarista	comercial	comercial
comerciante	comercianta/comerciante	comisario	comisaria
compositor	compositora	comunicador	comunicadora

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
conductor	conductora	concejal	concejala/concejal
concejero	concejera	cónsul	cónsul
consultor	consultora	contable	contable
contador	contadora	coordinador	coordinadora
copresidente	copresidenta/copresidente	coreógrafo	coreógrafa
corrector	correctora	corresponsal	corresponsal
cosmógrafo	cosmógrafa	criminalista	criminalista
criminólogo	criminóloga	criptógrafo	criptógrafa
crítico	crítica	cronista	cronista
cronógrafo	cronógrafa	cronólogo	cronóloga
cronologista	cronologista	dactilógrafo	dactilógrafa
dactiloscopista	dactiloscopista	delegado	delegada
demógrafo	demógrafa	dentista	dentista
dermatólogo	dermatóloga	diplomado	diplomada
directivo	directiva	director	directora
dirigente	dirigente	docente	docente
dramaturgo	dramaturga	ecólogo	ecóloga
ecologista	ecologista	economista	economista
edificadora	edificador	editorialista	editorialista
egiptólogo	egiptóloga	ejecutivo	ejecutiva
electricista	electricista	electromecánico	electromecánica
electrotécnico	electrotécnica	electroterapeuta	electroterapeuta
embajador	embajadora	embriólogo	embrióloga
emisario	emisaria	empleado	empleada
empresario	empresaria	encargado	encargadora
enciclopedista	enciclopedista	endocrinólogo	endocrinóloga
ensayista	ensayista	entrenador	entrenadora

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
entrevistadora	entrevistador	epidemiólogo	epidemióloga
epigrafista	epigrafista	epigramista	epigramista
epilogista	epilogista	ergoterapeuta	ergoterapeuta
escribano	escribana	escritor	escritora
escultor	escultora	espeleólogo	espeleóloga
estadístico	estadística	etimólogo	etimóloga
etnógrafo	etnógrafa	etnólogo	etnóloga
examinador	examinadora	expedidor	expedidora
explotador	explotadora	fabricante	fabricanta/fabricante
fabulista	fabulista	facturador	facturadora
farmacéutico	farmacéutica	farmacólogo	farmacóloga
filóloga	filólogo	filósofo	filósofa
financiero	financiera	fiscal	fiscala/fiscal
físico	física	fisioquímico	fisioquímica
fisiógrafo	fisiógrafa	fisiólogo	fisióloga
fisioterapeuta	fisioterapeuta	fitoterapeuta	fitoterapeuta
fonólogo	fonóloga	fotógrafo	fotógrafa
fotomecánico	fotomecánica	frigorista	frigorista
funcionario	funcionaria	futbolista	futbolista
geógrafo	geógrafa	geólogo	geóloga
gerente	gerenta/gerente	gestor	gestora
gobernador	gobernadora	gorrero	gorrera
graduado	graduada	grafista	grafista
grafólogo	grafóloga	gramático	gramática
gruísta	gruísta	guarda	guarda
guardabanderas	guardabanderas	guardabosque	guardabosque
guardacoches	guardacoches	guardaespaldas	guardaespaldas
guardia	guardia	guía	guía

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
guionista	guionista	hematólogo	hematóloga
hepatólogo	hepatóloga	hidroterapeuta	hidroterapeuta
higienista	higienista	histólogo	históloga
histopatólogo	histopatóloga	historiador	historiadora
historiógrafo	historiógrafa	humorista	humorista
ictiólogo	ictióloga	ilusionista	ilusionista
ilustrador	ilustradora	informático	informática
ingeniero	ingeniera	inmunólogo	inmunóloga
inmunopatólogo	inmunopatóloga	inmunoterapeuta	inmunoterapeuta
inspector	inspectora	instructor	instructora
intendante	intendanta/intendante	intérprete	intérprete
investigadora	investigador	inyectador (de cemento)	inyectadora (de cemento)
isoterapeuta	isoterapeuta	jefa	jefe
joyera	joyero	juez	jueza/juez
jugador	jugadora	jurado	jurada
jurisconsulto	jurisconsulta	jurista	jurista
laborante	laboranta/laborante	ladrillero	ladrillera
lector	lectora	legislador	legisladora
lexicógrafo	lexicógrafa	licenciado	licenciada
lingüista	lingüista	liturgista	liturgista
logopedo	logopeda	maderero	maderera
maestro	maestra	magistrado	magistrada
magnate	magnate	mánager	mánager
marinero	marinera	matemático	matemática
mayordomo	mayordoma	mecánico	mecánica
médico	médica	microbiólogo	microbióloga
militar	militar	minero	minera

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
ministro	ministra/ministro	modelador	modeladora
modelista	modelista	monitor	monitora
museógrafo	museógrafa	músico	música
narrador	narradora	naturalista	naturalista
navegante	naveganta/ navegante	negociador de seguros	negociadora de seguros
negociante	negociante/negociant a	neonatólogo	neonatóloga
neuroanatomista	neuroanatomista	neurobiólogo	neurobióloga
neurocirujano	neurocirujana	neurofisiólogo	neurofisióloga
neurólogo	neuróloga	neuropatólogo	neuropatóloga
notario	notaria	novelista	novelista
nutrólogo	nutróloga	obispo	obispa
oceanógrafo	oceanógrafa	oficial	oficiala/oficial
oficinista	oficinista	oftalmólogo	oftalmóloga
oncólogo	oncóloga	operador	operadora
organizador de congresos	organizadora de congresos	ornitólogo	ornitóloga
osteópata	osteópata	otorrinolaringólogo	otorrinolaringóloga
paisajista	paisajista	paleobiólogo	paleobióloga
paleobotánico	paleobotánica	patólogo	patóloga
pedagogo	pedagoga	pediatra	pediatra
peinador	peinadora	pescador	pescadora
piloto	piloto	poeta	poetisa/poeta
policía	policía	político	política
prefecto	prefecta	prensista	prensista
presidente	presidente/presidenta	procurador	procuradora
profesor	profesora	programador	programadora

Чоловічий рід	Жіночий рід	Чоловічий рід	Жіночий рід
promotor	promotora	proveedor	proveedora
psicólogo	psicóloga	psicopedagogo	psicopedagoga
publicista	publicista	publicitario	publicitaria
químico	química	realizador	realizadora
rector	rectora	redactor	redactora
relaciones públicas	relaciones públicas	relator	relatora
responsable	responsable	secretario	secretaria
seleccionador	seleccionadora	sociólogo	socióloga
subalterno	subalterna	subdelegado	subdelegada
subdirector	subdirectora	subinspector	subinspectora
suboficial	suboficial	subsecretario	subsecretaria
superintendente	superintendente	supervisor	supervisor
técnico	técnica	técnico de apoyo	técnico de apoyo
técnico informático	técnica informática	tesorero	tesorera
titulado	titulada	trabajador social	trabajadora social
traductor	traductora	transcriptor	transcriptora
tutor	tutora	universitario	universitaria
vicedecano	vicedecana	vicedirector	vicedirectora
vicepresidente	vicepresidente	vicerrector	vicerrectora
vicesecretario	vicesecretara	vigilante	vigilante

Додаток С

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

І. Монографія

1. Андрійченко Ю. В. Функціонування гендерних стереотипів в іспаномовній картині світу. – К. : Освіта України, 2014. – 240 с.

ІІ. Статті в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України:

2. Андрійченко Ю. В. Гендерна маркованість одиниць мови // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2011. – Вип.20. – С.3–9.
3. Андрійченко Ю. В. Лінгво-прагматичні аспекти гендеру в іспанській мові // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2011. – Вип. 27. – С.3-7.
4. Андрійченко Ю. В. Прояв маскулинності в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 21. – С.19-24.
5. Андрійченко Ю. В. Лінгвістичні проблеми естетичного сприйняття тексту художнього твору // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 22. – С.3-8.
6. Андрійченко Ю. В. Стереотипи в дослідженні мови і гендеру // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2012. – Вип. 28. – С.22-27.
7. Андрійченко Ю. В. Гендерні стереотипи в мові і мовленні // Мовні і концептуальні картини світу. 2012. – Вип. 38. – С. 24-29.
8. Андрійченко Ю. В. Мовні особливості вираження гендерномарко-ваних лексичних одиниць в текстах художніх творів латиноамериканських авторів // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2012. – Вип.29. – С.3-7.

9. Андрійченко Ю. В. Особливості трансформації іменників жіночого роду з огляду на гендерний фактор // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2012. – Вип. 23. – С.3-8.
10. Андрійченко Ю. В. Мова і реальність: особливості категорії граматичного роду іменників групи *intrasex* авторів // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2013. – Вип.30. – С.3-7.
11. Андрійченко Ю. В. Особливості вираження мовного сексизму в іспанській мові // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – 2013. – Вип.31. – С.10-15.
12. Андрійченко Ю. В. Гендерні особливості групи іменників heterosex і ortosex в сучасній іспанській мові // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2013. – 1 (46). – С.36-39.
13. Андрійченко Ю. В. Особливості лінгвістичного сексизму в іспанських жартах, загадках, прислів'ях // Нова філологія. –Вип. 62. – С.118-122.
14. Андрійченко Ю. В. Лінгвістичний сексизм в іспанській мові // Вісник Харківського національного уіверситету ім. В.Н. Каразіна. – 2014. – Вип. 1102. – С.19-24.
15. Андрійченко Ю. В. Критерії визначення гендерної належності лексичних одиниць в сучасній іспанській мові // Нова філологія. – 2014. –Вип. 65. – С.91-96.
16. Андрійченко Ю. В. Особливості вираження на вербальному рівні гендерних стереотипів в сучасній іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2014. – Вип. 26. – С.3-8.
17. Андрійченко Ю. В. Іспаномовна гендерна картина світу: особливості і характерні риси // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2015. – Вип. 34. – С.77-81.
18. Андрійченко Ю. В. Гендений стереотип: особливості формування і функціонування в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2015. – Вип. 27. – С.14-21.

19. Андрійченко Ю. В. Особливості функціонування стереотипів маскулінності і фемінності в іспанській мові // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2015. – Вип. 28. – С.13-20.
20. Андрійченко Ю. В. Особливості прояву сексизму в іспанській мові // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – Вип. 22. – С.74-77
21. Андрійченко Ю. В. Прагматична функція гендерних маркерів в іменниках іспанської мови I та II груп Іспаномовна гендерна картина світу: особливості і характерні риси // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2016. – Вип. 36. – С.13-19.
22. Андрійченко Ю. В. Антропоцентризм в іспанській мові: динаміка розвитку // Проблеми семантики слова речення та тексту. – 2016. – Вип. 37. – С.3-8.
23. Андрійченко Ю. В. Особливості взаємозв'язку між граматичним родом і гендером в іспаномовній комунікації // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2016. – Вип. 30. – С.13-19.

III. Статті в іноземних виданнях:

24. Андрійченко Ю. В. Гендерні розбіжності та стереотипи в матримоніальній лексиці іспанської мови // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2014. – Issue : 28. – P. 30-34.
25. Андрійченко Ю. В. Вираження фемінного і маскулінного на вербально-семантичному рівні в іспанській мові // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2014. – Issue : 34. – P.30-32.
26. Андрійченко Ю. В. Стереотипи маскулінності і фемінності в іспаномовному просторі // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2015. – Issue : 68. – P.29-32.
27. Андрійченко Ю. В. Репрезентація фемінності в іспаномовних картинах світу // Scince and Education a new dimention. Philology. – 2016. – Issue : 101. – P.29-32.